

66.3(5A3e)-8
A-99

*Əziz Əliyevin o vaxt gördüyü işlər misilsizdir,
tarixi hadisədir və biz dostluğumuzu daha da
möhkəmləndirməli, möhkəmləndirməli,
möhkəmləndirməliyik.*

Heydər Əliyev

ƏZƏRBAYCANIN VƏ DAĞISTANIN BÖYÜK OĞLU

*То что сделал Азиз Алиев в свое
время, - это бесценно, это истори-
ческое явление, и мы должны ещё боль-
ше крепить, крепить, крепить нашу
дружбу.*

Гейдар Алиев

ВЕЛИКИЙ СЫН АЗЕРБАЙДЖАНА И ДАГЕСТАНА

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
İşlər İdarəsinin
KİTABXANASI

Вакı • 1998 • Баку

147398
MƏRKƏZİ ƏSƏR
KİTABXANASI

Buraxılışa məs'ul
Hidayət Orucov

Ответственный за выпуск
Гудаям Оруджов

Tərtibçi və pedaktor
Səfali Nəzərli

Составитель и редактор
Сафалы Назарли

Görkəmli dövlət və elm xadimi Əziz Məmmədkerim oğlu Əliyevin xatirəsi Azərbaycan və Dağıstan xalqları üçün eyni dərəcədə əziz və unudulmazdır. Ə.Əliyevin anadan olmasının 100 illiyinin hər iki respublikada böyük təntənə ilə qeyd edilməsi bunun parlaq nümayişinə çevrilmişdir. Topluda Bakıda və Mahaçqalada keçirilmiş tədbirlər öz geniş əksini tapmışdır.

Kitabın hazırlanmasında AzərTAC-ın materiallarından istifadə edilmişdir.

Память о видном государственном и научном деятеле Азизе Мамедкерим оглу Алиеве одинаково дорога и незабываема и для азербайджанского и для дагестанского народов. Ярким подтверждением этого стало торжественное празднование 100-летия со дня рождения А.Алиева в обеих республиках.

В этом сборнике нашло свое яркое отражение мероприятия, прошедшие в Баку и Махачкале.

В книге использованы материалы АзертАджа.

© Göytürk, 1998

**AZƏRBAYCANIN GÖRKƏMLİ DÖVLƏT VƏ ELM XADIMI ƏZİZ ƏLİYEVİN
ANADAN OLMASININ 100 İLLİK YUBILEYİNİN KEÇİRİLMƏSİ
HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN**

SƏRƏNCAMI

1997-ci il yanvarın 1-də Azərbaycanın görkəmli dövlət və elm xadimi Əziz Məmmədkerim oğlu Əliyevin anadan olmasının 100 illiyi tamam olur.

Azərbaycan xalqı qarşısında böyük xidmətlərini nəzərə alaraq Əziz Məmmədkerim oğlu Əliyevin 100 illik yubileyinin dövlət səviyyəsində keçirilməsini təmin etmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. Yubiley tədbirlərinin hazırlanması və keçirilməsi üçün aşağıdakı tərkibdə komissiya yaradılsın:

KOMİSSİYANIN SƏDRİ

Elçin Əfəndiyev - Azərbaycan Respublikası baş nazirinin müavini

KOMİSSİYANIN UZVLƏRİ:

Fatma Abdullazadə - Azərbaycan Respublikası Prezidenti Aparatı Humanitar siyasət şöbəsinin müdiri

Rəfael Allahverdiyev - Bakı şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı

Əli İnsanov - Azərbaycan Respublikasının səhiyyə naziri

Nizami Xudiyev - Azərbaycan Respublikası Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Komitəsinin sədri

Polad Bülüböğlü - Azərbaycan Respublikasının mədəniyyət naziri

Lidya Rəsulova - Azərbaycan Respublikası təhsil naziri

Eldar Salayev - Azərbaycan Respublikası Elmlər Akademiyasının prezidenti

Ataxan Paşayev - Nazirlər Kabineti yanında Baş Arxiv İdarəsinin rəisi

Mirməmməd Cavadzadə - Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun rektoru

Murtuz Ələsgərov - Bakı Dövlət Universitetinin rektoru

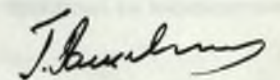
Əhlilman Əmiraslanov - Azərbaycan Tibb Universitetinin rektoru

Böyükkişi Ağayev - Elmi-Tədqiqat Qastroenterologiya İnstitutunun direktoru

Nazim İbrahimov - "Azərbaycan" nəşriyyatının direktoru

Tamərli Əliyev - Azərbaycan Tibb Universitetinin professoru

2. Bu sərəncamdan irəli gələn məsələlərin həlli Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə tapşırılsın.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Heydər ƏLİYEV

Bakı şəhəri, 6 sentyabr 1996-cı il.

РАСПОРЯЖЕНИЕ

ПРЕЗИДЕНТА АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

О ПРОВЕДЕНИИ 100-ЛЕТНЕГО ЮБИЛЕЯ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ ВИДНОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО И НАУЧНОГО ДЕЯТЕЛЯ АЗЕРБАЙДЖАНА
АЗИЗА АЛИЕВА

1 января 1997 года исполняется 100 лет со дня рождения видного государственного и научного деятеля Азербайджана Азиза Мамедкерим оглу Алиева.

Учитывая большие заслуги перед азербайджанским народом и в связи обеспечения проведения 100-летнего юбилея со дня рождения Азиза Мамедкерим оглу Алиева на государственном уровне

ПОСТАНОВЛЯЮ:

1. С целью подготовки и проведения юбилейных мероприятий организовать комиссию в следующем составе:

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ КОМИССИИ

Эльчин Эфендиев — заместитель премьер-министра Азербайджанской Республики

ЧЛЕНЫ КОМИССИИ:

Фатма Абдуллазаде — заведующая отделом гуманитарной политики Аппарата Президента Азербайджанской Республики

Рафаэль Аллахвердиев — глава Исполнительной власти города Баку

Али Инсанов — министр здравоохранения Азербайджанской Республики.

Низами Худиев — председатель Государственного Комитета Телевидения и Радиовещания Азербайджанской Республики

Полад Бюль-Бюль оглу — министр культуры Азербайджанской Республики.

Лидия Расулова — министр просвещения Азербайджанской Республики.

Эльдар Салаев — президент Академии наук Азербайджанской Республики

Атахан Пашаев — начальник Главного Архивного Управления при Кабинете министров

Мирмамед Джавадзаде — ректор Азербайджанского государственного института усовершенствования врачей

Муртуз Алескеров — ректор Бакинского государственного университета

Ахлиман Амирасланов — ректор Азербайджанского медицинского университета

Беюккиши Агаев — директор научно-исследовательского института Гастроэнтерологии

Назим Ибрагимов — генеральный директор издательства "Азербайджан"

Тамерлан Алиев — профессор Азербайджанского медицинского университета

2. Кабинету Министров Азербайджанской Республики решить вопросы, вытекающие из настоящего распоряжения.

Президент Азербайджанской Республики

Гейдар АЛИЕВ

г. Баку, 6 сентября 1996 г.

ГӨРКӘМЛІ ДӨВЛӘТ ВӘ ЕЛМ ХАДІМІ ƏZİZ ƏLİYEVİN 100 İLLİYİNƏ HƏSR OLUNMUŞ TƏNTƏNƏLİ YUBİLEY GECƏSİNDƏ AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ

HEYDƏR ƏLİYEVİN

N İ T Q İ

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Hörmətli qonaqlar, dostlar!

Bugünkü təntənəli yubiley gecəsi Azərbaycan və Dağıstan xalqlarının görkəmli oğlu Əziz Əliyevin nurlu şəxsiyyətinə, onun 100 illik yubileyinə həsr olunmuşdur. Eyni zamanda, bugünkü mərasim Dağıstan və Azərbaycan xalqlarının dostluq və qardaşlıq bayramıdır.

Biz son illər bu möhtəşəm sarayda Azərbaycan xalqının görkəmli şəxsiyyətlərinin yubileylərini təntənə ilə qeyd etmişik. Bu, çox gözəl ənənədir, bugünkü nəsilərin öz tarixi keçmişinə, görkəmli şəxsiyyətlərinə hörmət və ehtiramını, təşəkkür və minnətdarlığını ifadə edir. Ancaq bugünkü təntənəli yubiley gecəsinin fərqi vardır. Bu da ondan ibarətdir ki, biz Əziz Əliyevin 100 illik yubileyini qeyd edirik, eyni zamanda Dağıstan və Azərbaycan xalqlarının çoxəsrlik dostluq, qardaşlıq tarixinə yeni gözəl, parlaq səhifələr yazılır.

Aprelin 27-də Dağıstanda, Mahaçqalada Əziz Əliyevin 100 illik yubileyinə həsr olunmuş təntənəli mərasim keçirilmişdir. Azərbaycanın yüksək səviyyəli nümayəndə hey'əti də orada iştirak etmişdir. Bu gün biz Dağıstanın yüksək səviyyəli, çox mö'təbər nümayəndə hey'ətini Azərbaycanda qəbul edirik, Əziz Əliyevin yubileyini birlikdə qeyd edirik, eyni zamanda, Azərbaycan və Dağıstan xalqlarının dostluq, qardaşlıq bayramını keçiririk.

Mən bütün Azərbaycan xalqı adından Dağıstan xalqına hörmət və ehtiramımızı bildirərək, Dağıstan Respublikasının baş naziri Xizri Şix-səidovun rəhbərliyi ilə bu gün Azərbaycana gəlmiş Dağıstan nümayən-

də hey'ətini səmimi qəlbdən salamlayıram, onlara "Xoş gəlmisiniz!" deyirəm, Dağıstan və Azərbaycan xalqlarının dostluğunun sarsılmaz olduğunu bir daha bəyan edirəm.

Dağıstan xalqına və Dağıstan nümayəndə hey'ətinə dərin hörmət bəsləyərək və deyəcəyim sözləri onların da dinləməsini arzu edərək, nitqimin qalan hissəsini hamımız üçün aydın olan rus dilində davam edəcəyəm.

Hörmətli qonaqlar, bizim dostlarımız!

Ümidvaram ki, siz mənim Azərbaycan dilində dediklərimi olduğu kimi başa düşdünüz. Mənim dediklərimi olduğu kimi başa düşməyiniz üçün rus dilində danışacağam, yəqin ki, həmvətənlərim məni düz başa düşəcəklər. Azərbaycanda rus dilini, demək olar, hamı bilir, ona görə də hesab edirəm ki, məni başa düşəcəklər.

Bugünkü təntənə, Əziz Əliyevin 100 illiyinə həsr olunmuş, Dağıs-

tanda və Azərbaycanda keçirilmiş yubiley tədbirləri xalqlarımız, ölkələrimiz, dövlətlərimiz arasında, insanlar arasında olan səmimi, dostluq münasibətlərini bir daha nümayiş etdirir. Əziz Əliyev özünün çoxcəhətli fəaliyyəti, humanizmi və qayğıkeşliyi sayəsində Dağıstan və Azərbaycan xalqlarının sarsılmaz dostluğunun simvollarından birinə çevrilmişdir.

Burada Əziz Əliyevin həyat yolu haqqında çox sözlər deyildi. Mən daha çox, daha yaxşı, daha dolğun danışa bilərəm, çünki onu şəxsən tanıyırdım, bir çox illər onunla birlikdə olmuşam. Özünü də mənim bildiklərimin bir çoxunu bəlkə də heç kim bilmir. Ancaq bununla belə, vaxtınızı almayacağam. Hesab edirəm ki, deyilənlər tamamilə kifayətdir. Mən yalnız bəzi məqamlar üzərində dayanacağam.

Mən əminəm ki, Əziz Əliyev, — bu aylar ərzində dəfələrlə deyildi-yi kimi, — Azərbaycan xalqının görkəmli nümayəndələrindən biridir. O, lap əvvəldən qeyri-adi insan idi. Onun tərcümeyi-halına diqqət yetirin. İrəvanda rus gimnaziyasında təhsil almaq və oranı qızıl medalla bitirmək, gənc ikən kömək üçün milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyevə müraciət etmək, ondan bu köməyi almaq və bütün dünyada məşhur olan Hərbi Tibb Akademiyasında ali tibb təhsili almaq üçün Peterburqa getmək — gənclik illərində bunu heç də hər kəs bacarmazdı. Heç də hər kəs bu qədər məqsədyönlü ola bilməzdi. Başqa sözlə, bu qeyri-adi, istedadlı ilahidən gələn insan özünün məqsədyönlülüüyü, fədakarlığı, zəhmətsevərliyi, biliklərə can atması sayəsində çox şey qazanmış, hərtərəfli insani keyfiyyətlər əldə etmişdir. O, həm həkim, həm alim, həm də səhiyyə təşkilatçısı idi. O, dövlət xadimi, nazir, çətin illərdə Azərbaycanın rəhbərlərindən biri, XX əsrin ən ağır illərində Dağıstanın birinci rəhbəri idi, Moskvada, sonra isə Azərbaycanda məs'ul işdə çalışmışdı. Ancaq eyni zamanda, onun həyatı heç də asan keçmirdi, maneələrlə, çətinliklərlə, özünə qarşı edilən bir çox haqsızlıqlarla rastlaşırdı. Amma bunların hamısını aradan qaldırır və yolundan dönmürdü.

Bizim üçün xüsusi əhəmiyyəti olan odur ki, Azərbaycan xalqının oğlu Əziz Əliyev yüksək bacarığını, fayda vermək qabiliyyətini yalnız tək-cə öz respublikasında, ölkəsində nümayiş etdirməmişdir. O, müharibə illərində İranda çox məs'ul işi uğurla yerinə yetirmiş, Dağıstanın rəhbəri kimi son dərəcə məs'ulyyətli vəzifənin öhdəsindən çox gözəl gəlmiş,

Moskvada — tərkibində yaşadığımız Sovetlər İttifaqı kimi bir dövlətin paytaxtında müvəffəqiyyətlə çalışmışdır.

Bizim xalqımız üçün bunun xüsusi əhəmiyyəti var, ona görə ki, xalqımız, Azərbaycanın ən yaxşı oğulları tək-cə öz ölkəsində deyil, həm də başqa ölkələrdə, respublikalarda layiqli yer tuta bilir. Bu, hər bir azərbaycanlının qəlbində çox böyük iftixar hissi doğurur.

İkinci dünya müharibəsi bəşər tarixində ən ağır müharibədir. Böyük Vətən müharibəsi faşizmə, cəhalətə, təcavüzə qarşı müharibə idi. Faşizmə qarşı vuruşanlar, qələbənin təmin olunması işinə öz töhfəsini verənlər, öz fəaliyyəti ilə bu qələbənin çalınmasına kömək edənlər, şübhəsiz, ən yüksək qiymətə və ən yüksək hörmətə layiqdirlər.

Bəli, faşist qoşunları Sovet İttifaqına hücumu keçdikdən sonra qısa bir vaxtda çox irəliləmiş və Qafqaz dağlarının ətəklərinə, Dağıstanın həndəvərinə çatmışdılar. Dağıstan istisna olmaqla, bütün Şimali Qafqaz faşist qoşunları tərəfindən işğal edilmişdi. Onlar Bakıya can atır, Bakı neftini ələ keçirmək istəyirdilər. Bu baş tutsaydı müharibənin nəticəsi bəlkə də başqa cür olardı. Sovet ordusu, Vətənin müdafiəsinə qalxan insanlar kütləvi qəhrəmanlıq göstərdilər. Bir neçə gün əvvəl, mayın 9-da biz alman faşizmi üzərində qələbənin 53-cü ildönümünü qeyd etdik. Biz cəbhədə vuruşmuş, arxada qələbəni təmin etmiş, faşizmin qarşısını kəsə bilmiş insanlara indiki nəslin bəslədiyi hissləri bir daha və döənə-döənə ifadə etdik. Belə görkəmli insanlardan biri də Əziz Əliyev idi.

O, ön xətdə, Dağıstanda olmuşdur. Onun qismətinə olduqca çox çətin vəzifələr düşmüş və o, bu vəzifələrin öhdəsindən uğurla gəlmişdir. 1941-ci ilin yayında, Sovet İttifaqına faşistlərin hücumu başladıqdan az sonra sovet qoşunları İrana daxil oldular. Əziz Əliyev Azərbaycan nümayəndələrinin böyük bir qrupuna başçılıq etdi və İranda mürəkkəb şəraitdə xüsusi missiyanı yerinə yetirdi.

Bəli, vaxt gələcək və onun həmin dövrdəki fəaliyyətinin təfərrüatı da aşkara çıxarılacaqdır. Lakin, məsələn, mənə mə'lumdur ki, o, görkəmli Azərbaycan yazıçıları Süleyman Rüstəm, Mirzə İbrahimov, Süleyman Rəhimov və bir çox başqaları ilə birlikdə orada necə cəsarətlə və ağılla iş aparırdı. Ancaq faşist qoşunları Dağıstan sərhədlərinə yaxınlaşan kimi, — orada son dərəcə mürəkkəb vəziyyət yaranmışdı, — Dövlət

Müdafiə Komitəsinin qərarı ilə Əziz Əliyev Dağıstana göndərildi. Dağıstanlılar 1942-ci ilin sentyabrında onların respublikasında vəziyyətin necə olduğunu yaxşı bilirlər. Orada əvvəllər yaşamamış, işləməmiş olan bu adam oraya gəldi və qısa müddətdə bu çoxmillətli diyarı öz ətrafında sıx birləşdirməyə, hamını öz ətrafına toplamağa və onları Dağıstanın müdafiəsinə, deməli, həm də Zaqafqazıyanın, Bakı neftinin müdafiəsinə qaldırmağa müvəffəq oldu. Bu, böyük iş idi, və o, həmin işi gördü. Bu işi o özünün qeyri-adi insani keyfiyyətləri, istə'dadı, ağıl-zəkası sayəsində həyata keçirdi.

Açıqını deyək ki, o vaxtlar Əziz Əliyev Azərbaycanın dövlət xadimləri arasında ali təhsili olan, ziyalılığı, zəngin elmi biliyi ilə fərqlənən bir neçə adamdan biri, bəlkə də yeganə adam idi. Bütün bu keyfiyyətlər qısa müddətdə Dağıstanda vəziyyəti sabitləşdirməkdə, bu respublikanın xalqını Qafqazın müdafiəsi üçün birləşdirməkdə ona kömək etdi. Dağıstanlılar Əziz Əliyev başda olmaqla və bizim ordumuzla, o vaxtkı sovet ordusu ilə birlikdə çox böyük vəzifəni yerinə yetirdilər. Onlar Qafqazı müdafiə etdilər, faşist qoşunlarını irəliləməyə qoymadılar, Bakı neftini xilas etdilər.

Təbii ki, bütün bunlar ali komandanlığın, qoşunların, Qafqazın müdafiəsinə səfərbər edilmiş bütün şəxslərin çox böyük, qəhrəmancasına fəaliyyətinin nəticəsi idi. Lakin Əziz Əliyev başda olmaqla dağıstanlıların töhfəsi də çox böyük və sanballı olmuşdur.

Sonra Əziz Əliyev Moskvada işlədi. Daha sonra, 50-ci ildə onu yenidən Azərbaycana qaytardılar, burada Nazirlər Soveti sədrinin müavini işlədi, bir il sonra isə bütün vəzifələrdən çıxardılar, partiya cəzası verdilər, beləliklə də, əslində ona qarşı cinayət etdilər. Mən bunu xatırlayıram.

İndi deyə bilərik ki, onun çox çətin, ancaq eyni zamanda xoşbəxt taleyi olubdur. O, öz həyat yolunda bir çox çətinliklərlə, maneələrlə rastlaşmış, ancaq onları aradan qaldırmışdır. Ədalətsizliklə də qarşılaşmış, amma ruhdan düşməmişdir.

Əziz Əliyev İrəvanda anadan olmuş və artıq 1918-ci ildə özü və bütün ailəsi soyqırırma, deportasiyaya məruz qalmışdır. O, ermənilərin Azərbaycan xalqına qarşı törətdikləri soyqırımı çox gənc yaşında özü görmüş və doğma diyarını tərk edərək Naxçıvana, oradan da Bakıya

köçməyə məcbur olmuşdur. O, çalışır, çox iş görürdü, əvəzində 40-cı ildə ona təhmət elan edirlər ki, guya tibb institutunu antisovet ünsürlərdən, millətçilərdən və sairədən təmizləməmişdir.

O, müharibə vaxtı İranda, Dağıstanda nə qədər böyük iş görmüş, Moskvada müvəffəqiyyətlə işləmiş, sonra vətənə qayıtmışdı. Bir il sonra isə onu işdən çıxarmışdılar ki, guya valideynlərinin sosial mənşəyini, bacısının İranda olmasını gizlətmışdir. Bu paradoks indi artıq bizə mə'lumdur.

Əziz Əliyev mənə danışdı ki, o, 1938-ci il repressiyasından mə'cüzə nəticəsində xilas olmuşdur. Onu sonralar, 50-ci illərin əvvəlində repressiya etdilər. İşdən çıxarıb Ortopediya və Bərpa Cərrahiyyəsi institutunun direktoru tə'yin etdilər, amma tezliklə bu vəzifədən də çıxardılar. Professoru, elmlər doktorunu, bu qədər xidmətləri olan bir insanı Sabunçu xəstəxanasına adi həkim göndərdilər və o, üç il orada işlədi. Bu, onun o vaxtkı rejimin bilavasitə Mir Cəfər Bağırov tərəfindən həyata keçirdiyi repressiyalara mə'ruz qaldığı dövr idi.

Əziz Əliyevin heç bir günahı yox idi. Hamı yaxşı bilirdi ki, əri kimi özü də İran təbəəsi olan böyük bacısı 1938-ci ildə, İran təbəəli azərbaycanlılar buradan çıxarılan vaxt İrana köçməyə məcbur olmuşdur. Bu, mə'lum idi və heç kim bunu gizlətmirdi. Onun isə boynuna qoydu-lar ki, bu faktı gizlətməmişdir.

Onun ailəsinin sosial mənşəyi də mə'lum idi. 1926-cı ildə o, Kommunist Partiyasına daxil olmuş, yüksək vəzifələrdə işləmiş, SSRI, Azərbaycan, Dağıstan ali sovetlərinin deputatı seçilmişdi və sairə. O, müharibə zamanı necə hüner göstərmişdir. 1951-ci ildə isə birdən-birə deyirlər ki, guya o, özünün sosial mənşəyini gizlətməmişdir. Onu repressiyaya mə'ruz qoymaq üçün sadəcə olaraq nəyəsə öcəşmək lazı-m idi.

Deməliyəm ki, mən özüm də bu repressiyadan əziyyət çəkmişəm. O vaxt mənəm Əziz Əliyev ilə qohumluq münasibətlərim yox idi və bu gün geniş ictimaiyyətə bəlkə də ilk dəfə deyəcəyəm ki, mərhum həyat yoldaşım Zərifə xanımla 1948-ci ildə tanış olmuşdum. Az sonra mən Leningrada oxumağa getdim. 50-ci ildə oradan Bakıya qayıdandan sonra, şübhəsiz ki, öz ailə həyatımı qurmaq, evlənmək fikrində idim. Ancaq mənəm mənzil-məişət şəraitim buna imkan vermirdi — anam və

qardaşlarımla İçərişəhərdə zirzəmidə kirayədə yaşayırdım. Şərait yox idi və mən mənzil almağımı gözləyirdim.

1952-ci ildə mən ikiotaqlı mənzil aldım. Lakin o vaxt mənə Əziz Əliyevin ailəsi ilə ünsiyyətdə olmaq qadağan edilmişdi. Xatirimdədir, 1951-ci ildə Əziz Əliyev işdən çıxarıldıqda Zərifə xanımla biz görüşdük və o, mənə dedi: "Deyəsən, biz bir daha görüşə bilməyəcəyik, çünki atamı işdən çıxarıblar və ona qarşı siyasi ittiham irəli sürüblər. Sən isə dövlət təhlükəsizliyi orqanlarında işləyirsən və bu, sənə zərər gətirə bilər. Odur ki, deyəsən, bizə birlikdə olmaq qismət deyilmiş". Mən, əlbəttə, e'tirazımı bildirdim və münasibətlərimiz davam etdi.

Bundan az sonra, — həmin vaxtlar Əziz Əliyevin ailəsini isə izləyir və onu həbsə almaq üçün fəal məşğul olurdular, — o vaxtkı dövlət təhlükəsizliyi naziri general Yemelyanov məni yanına çağırır bu sözləri dedi: "Sən cavan və bacarıqlı işçisən, Leninqradda çox yüksək təhsil alıbsan, təhsili uğurla başa çatdırıbsan, sənəin gələcəyin var. Ancaq sən Əziz Əliyevin ailəsi ilə bütün əlaqələri kəsməlisən, yoxsa, biz səni işdən çıxarmalı olacağıq". Orqanlarda işlədiyimə və məsələnin nə yerdə olduğunu bildiyimə görə, ondan belə ittihamlar üçün nə kimi əsaslar olduğunu soruşdum. O, məni danlayıb dedi: "Sən hələ cavansan və başa düşmürsən. Yoldaş Mircəfər Bağirov göstəriş verir və biz onu yerinə yetirməliyik".

Aradan bir il keçdi. Mənim əlaqələrim qeyri-leqal xarakter aldı, əks halda, başqa cür mümkün deyildi. Bir ildən sonra, 1953-cü ilin əvvəllərində general Yemelyanov yenidən məni yanına çağırırdı və qəti şəkildə xəbərdarlıq etdi: "Əgər sən öz əlaqələrinə kəsməsən, onda nəzərə al ki, işdən çıxarılacaqsan, həm də nəinki işdən çıxarılacaqsan, eyni zamanda, ciddi şəkildə cəzalandırılacaqsan". Artıq o vaxt bildirdim ki, hər şey ona doğru gedir ki, Əziz Əliyevi həbs etməli, onun ailəsini isə Mircəfər Bağirovun göstərişi ilə buradan sürgün etməli idilər.

Amma Allah kömək etdi. 1953-cü ilin martında Stalin öldü, həmin ilin yayında isə Mircəfər Bağirovu əvvəlcə işdən çıxardılar, sonra da həbs etdilər. Bütün bu müddətdə Əziz Əliyev Sabunçuda həkim işləyirdi və onu öz əvvəlki vəzifəsinə — Ortopediya və Bərpa Cərrahiyyəsi İnstitutunun direktoru vəzifəsinə yalnız 1954-cü ilin martında qaytardılar. Bundan sonra mən, necə deyirlər, azadlığa çıxdım və 1954-cü ilin noyabrında öz ailə həyatımı qura bildim.

Qohum olduğumuz illərdə mən Əziz Əliyev ilə çox yaxından ünsiyyət saxlayırdım. Açıqlığı deyim ki, bütün burada deyilənlərlə yanaşı, o, həm də olduqca gözəl insan idi. Bir insan kimi, bir ata kimi olduqca gözəl adam idi. Sadə, məhrəm, ağıllı həmsöhbət olan bu insan tarixdən, ədəbiyyat və incəsənətdən çox şey bilirdi. Azərbaycanda və Dağıstanda işlədiyi illərdə o, elm xadimləri ilə çox sıx təmasda olurdu. Bütün tibb professorları onun dostları idi, onların çoxunu o hazırlayıb irəli çəkmişdi. Azərbaycan incəsənəti və ədəbiyyatının Üzeyir Hacıbəyov, Müslüm Maqomayev, Bülbül, Niyazi, Səməd Vurğun, Süleyman Rüstəm, Qara Qarayev və bir çox başqaları kimi görkəmli xadimləri ilə onun çox yaxın, mehriban və ailəvi münasibətləri vardı. Bütün bunlar ona görə olurdu ki, o, çox ziyalı bir adam idi, yüksək səviyyədə savadlı, mədəni adam olduğuna görə həmişə məhz bu mühitlə təmasda olmağa çalışırdı. Həmin adamlar da onunla yaxın olmaq istəyirdilər. O, hər cəhətdən gözəl insan idi.

Əlbəttə, o, vaxtilə məruz qaldığı repressiyalara görə son illərdə çox həyəcan keçirirdi. Lakin, bununla yanaşı, Əziz Əliyev ona qarşı ədalətsizlik edərək repressiya törədənləri də, onların özlərinin nə kimi cəzalar çəkdiyini də görmüşdür. O, nəinki Mircəfər Bağirovun tutulduğunu, həm də 1956-cı ildə Bakıda onun və digər cinayətkarların məhkəmə prosesini də görmüşdür.

Müttəhimlər kürsüsündə Mircəfər Bağirovla birlikdə həmin general Stepan Yemelyanov da ayləşmişdi, o Yemelyanov ki, Əziz Əliyevlə əlaqə saxladığıma görə mənə iki dəfə xəbərdarlıq etmiş və məni danlamışdı. Ona 25 il həbs cəzası kəsdilər. Görün, tale necə olur. Sonralar, 70-ci illərdə mən MK-nın birinci katibi işləyərkən, Yemelyanov öz cəzasını çəkib Bakıya qayıtdı və mənə məktub yazaraq ona bəzi şəxsi işlərində kömək göstərməyi xahiş etdi. Həyat bax, belədir.

Bütün bunları ona görə deyirəm ki, öz təəssüratlarını bölüşmək istəyirəm, həmçinin bildirmək üçün ki, keçmişdə bizim çox xoş, yaxşı münasibətlərimiz olubdur, biz onları qiymətləndirməli və unutmamalıyıq. Amma keçmişdə çox ağır hallar da olubdur. Biz elə hallara gərək heç zaman yol verməyək. Xalqımız XIX və XX əsrlər ərzində, 1918-ci ildə soyqırımlara məruz qalıbdır. Sonra Ermənistanda yaşamış azərbaycanlıları 1948-ci ildən e'tibarən Stalinin xüsusi qərarı ilə və yenə də Mircəfər Bağirovun iş-

tirakı ilə zor gücünə Azərbaycana deportasiya etmişlər. Birinci deportasiya əsrin əvvəllərində başlanmışdır. 1918-ci ildə Əziz Əliyevin ailəsi soyqırırma məruz qalaraq deportasiya edilmişdir. Onun orada qalan nəsiləri 1948-1953-cü illərdə köçürülmüşlər. Ermənistanda qalanlar isə 1988-ci ildə Ermənistanla Azərbaycan arasında münaqişə başlandıqda gözümçixdiya salınmış, məhv edilmiş, zorla oradan çıxarılmışlar.

20-ci, 30-cu, 40-cı, 50-ci illərin repressiyaları totalitar sovet rejiminin bütün sovet xalqına qarşı, xüsusən Azərbaycan xalqına qarşı törətdiyi ən ağır cinayətdir. 37-38-ci illərdə Azərbaycan xalqının məruz qaldığı repressiyalar, zənnimcə, heç bir respublikada olmayıbdır. Azərbaycanın ən görkəmli elm və mədəniyyət, təhsil xadimləri məhv edilmişlər. Bunu da unutmaq olmaz. Bununla birlikdə, belə hallar bir daha təkrar edilməməlidir.

Bu gün Azərbaycan müstəqil respublikadır. İndi biz azad insanlarıq. O illərdə çalışan, Azərbaycanın elmini, təhsilini, səhiyyəsini, iqtisadi potensialını və sənayesini yaratmış insanlar Azərbaycanın bugünkü müstəqilliyinin bünövrəsini qoymuşlar. Biz onları unutmamalıyıq, onları xatırlamalı, onların xidmətlərini lazımcına qiymətləndirməliyik. Bu adamlar arasında Əziz Əliyev də var.

Mən çıxışımın əvvəlində dedim və bir daha demək istəyirəm ki, bugünkü gün Dağıstan və Azərbaycan xalqları arasında dostluğun parlaq bir səhifəsidir. Xalqlarımız həmişə dostluq etmişlər və indi biz bu dostluğu, münasibətlərimizi möhkəmləndiririk. Ötən ilin noyabrında biz Qafqazın böyük oğlu, bütün Qafqaz xalqlarının görkəmli qəhrəmanı Şeyx Şamilin 200 illiyini birlikdə qeyd etdik. Xalq Məclisinin sədri Muxu Əliyev başda olmaqla Dağıstandan Bakıya böyük bir nümayəndə hey'əti gəlmişdi. Bizim nümayəndə hey'əti Mahaçqalaya getmişdi. Biz bir yerdə olduq və Şeyx Şamil bizim ümumi qəhrəmanımızdır. Təsədüfi deyil ki, həmin gecədə Şeyx Şamilin indi Şəki rayonunda yaşayan nəticəsi Məriyət Əsgərova da çıxış etdi.

Biz həmişə bir-birimizin yanında olmuşuq və azərbaycanlılarla dağıstanlıları bir-birindən heç vaxt ayırmamışıq. Əslən Dağıstan xalqlarından olan adamlar bu gün Azərbaycanda tamhüquqlu vətəndaşlar kimi yaşayırlar. Dağıstanda da azərbaycanlılar yaşayırlar, təkcə azərbaycanlılar deyil, başqa millətlər də yaşayırlar. Dağıstanda yaşayanların ha-

mısı bizim qardaşlarımız, dostlarımızdır. Hesab edirəm ki, Azərbaycanda yaşayanların da hamısı bütün dağıstanlıların qardaşları və dostlarıdır.

Mən artıq dedim, Əziz Əliyev kimi görkəmli insanlar Dağıstan və Azərbaycan xalqları arasında dostluğun və qardaşlığın möhkəmlənməsinə çox böyük töhfə vermişlər. İndi bu işə biz də öz töhfəmizi verməliyik. Ona görə ki, heç nə bir yerdə donub qalmır, hər şey inkişafda, hərəkətdədir. Həyatımızın indiki dövrü keçmişdəkindən — biz bir dövlətin, bir ölkənin tərkibində olduğumuz dövrəkindən fərqlidir. İndi Azərbaycan müstəqil dövlətdir. Respublika olan Dağıstan eyni zamanda Rusiya Federasiyasının bir hissəsidir. Bizim Dağıstanla olan münasibətlərimiz — Rusiya ilə dostluq münasibətləri deməkdir. Biz Rusiya, rus xalqı ilə həmişə dostluq və mehriban münasibətlər şəraitində yaşamışıq. İndi də bu cür münasibətlər şəraitində yaşayırıq. Biz Azərbaycan ilə Rusiya Federasiyası arasında dostluq və əməkdaşlığı gələcəkdə də möhkəmləndirəcəyik.

Dağıstan özünün coğrafi mövqeyi, Azərbaycana xüsusi yaxınlığı baxımından Rusiya Federasiyası ilə Azərbaycan arasında dostluq münasibətlərinin daha da inkişaf etdirilməsində xüsusi rol oynayır. Biz Dağıstanla Azərbaycan arasında dostluğu nə qədər çox möhkəmləndirsək, Rusiya Federasiyası ilə Azərbaycan arasındakı dostluq da bir o qədər möhkəm olacaqdır.

Keçmişimizə dair gözəl nümunələr çoxdur, bugünkü həyatımızda da xeyirxah, yaxşı cəhətlər az deyildir. Mən buna böyük hörmət hissi ilə yanaşıram ki, Dağıstanın həm Dövlət Şurası, həm hökuməti, həm də parlamenti, Məhəmmədəli Məhəmmədov da, Xizri Şıxsəidov da, Muxu Əliyev də, bütün başqa dostlarımız da Azərbaycanla münasibətləri möhkəmləndirir və inkişaf etdirirlər. Əziz dostlar, Sizi əmin etmək istəyirəm ki, bu dostluğun daha da möhkəm, sarsılmaz və qırılmaz olması üçün biz Azərbaycanda hər şeyi edirik və bundan sonra da edəcəyik.

Bizim necə birgə tariximiz olduğunu sübut etməyə ehtiyac yoxdur. Gözəl şairə Fazu Əliyevanın dediyi kimi, Dağıstan qadınlarının Azərbaycan kişilərini və Azərbaycan kişilərinin, cavanlarının Dağıstan gözəllərini necə sevdiklərini sübut etməyə lüzum yoxdur. Gözəl deyilmişdir, özü də bunu belə bir gözəl dağlı qızı, bizim böyük dostumuz Rə-

sul Həmzətovla birlikdə öz yaradıcılığı, şe'rləri ilə Dağıstan xalqlarını şöhrətləndirən gözəl şairə Fazu Əliyeva demişdir.

Bütün bunlar bizim ümumi, misilsiz sərvətimizdir. Bizim borcumuz, vəzifəmiz, gələcək nəsillərin borcu və vəzifəsi isə bu sərvəti, nə varsa hamısını qoruyub saxlamaq, möhkəmləndirmək və inkişaf etdirməkdir. Əminəm ki, Dağıstan və Azərbaycan xalqları arasında dostluq və qardaşlıq əbədi olacaqdır. Əziz Əliyev bu dostluğun simvoludur. Onun davamçıları olan biz isə bu dostluğun əbədi olması üçün hər şeyi edirik.

Azərbaycan xalqına bəslədiyi çox böyük hisslərə, Əziz Əliyevin xatirəsinə göstərdiyi diqqətə görə Dağıstan xalqına bir daha ən dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

Yaşasın Dağıstan! Yaşasın Azərbaycan! Dağıstan və Azərbaycan xalqlarının əbədi və sarsılmaz dostluğuna eşq olsun!

(Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevin nitqi böyük diqqətlə dinlənilirdi və dəfələrlə gurultulu, sürəkli alqışlarla qarşılandı).

Р Е Ч Ь
ПРЕЗИДЕНТА АЗЕРБАЙДЖАНА
ГЕЙДАРА АЛИЕВА

НА ТОРЖЕСТВЕННОМ ЮБИЛЕЙНОМ ВЕЧЕРЕ,
ПОСВЯЩЕННОМ 100-ЛЕТИЮ ВИДНОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО И НАУЧНОГО ДЕЯТЕЛЯ
АЗИЗА АЛИЕВА

Уважаемые дамы и господа!

Уважаемые гости, друзья!

Сегодняшний торжественный юбилейный вечер посвящен светлой личности — видному сыну азербайджанского и дагестанского народов Азизу Алиеву, его 100-летию юбилею. Вместе с тем, сегодняшняя церемония — это праздник дружбы и братства народов Дагестана и Азербайджана.

В последние годы в этом величественном дворце мы торжественно отмечали юбилеи видных личностей азербайджанского народа. Это прекрасная традиция. Она выражает уважение и почтение, признательность и благодарность сегодняшних поколений своему историческому прошлому, выдающимся личностям. Однако сегодняшний торжественный юбилей отличается. И заключается это отличие в том, что мы отмечаем 100-летний юбилей Азиза Алиева и вместе с тем, вписываются новые прекрасные, яркие страницы в многовековую историю дружбы и братства дагестанского и азербайджанского народов.

27 апреля в Дагестане, в Махачкале, состоялась торжественная церемония, посвященная 100-летию юбилею Азиза Алиева. В ней принимала участие и высокопоставленная делегация Азербайджана. Сегодня в Азербайджане мы принимаем высокопоставленную делегацию Дагестана, вместе отмечаем юбилей Азиза Алиева, одновременно отмечаем праздник дружбы, братства азербайджанского и дагестанского народов.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
İşlər İdarəsinin
17
KİTABXANASI

От имени всего азербайджанского народа, выражая уважение и почтение народу Дагестана, я от всей души приветствую прибывшую сегодня в Азербайджан делегацию Дагестана, возглавляемую премьер-министром Республики Дагестан Хизри Шихсаидовым, говорю им "Добро пожаловать", еще раз заявляю о нерушимости дружбы народов Дагестана и Азербайджана.

Выражая глубокое уважение дагестанскому народу и дагестанской делегации и желая, чтобы и они услышали то, что я скажу, остальную часть своей речи продолжу на понятном всем нам русском языке.

Уважаемые гости, наши друзья!

Надеюсь, что вы поняли то, что я сказал на азербайджанском языке. Для того, чтобы то, что я говорю, было понятно вам из моих уст, перехожу на русский язык, надеюсь, что мои соотечественники поймут меня правильно. У нас, в Азербайджане, русский язык знают почти все, так что думаю, что они поймут меня.

Сегодняшнее торжество, юбилейные мероприятия, посвященные 100-летию Азиза Алиева, которые проходили в Дагестане и Азербайджане в течение последних месяцев, еще раз демонстрируют искренние, дружеские отношения между нашими народами, нашими странами, государствами, между людьми. Благодаря своей многогранной деятельности, гуманизму и заботливости Азиз Алиев стал одним из символов нерушимой дружбы народов Дагестана и Азербайджана.

О жизненном пути Азиза Алиева здесь было много сказано. Я могу сказать больше, лучше, полнее, так как знал его лично, много лет был с ним вместе. И многое из того, что я знаю, может быть, не знает никто. Однако не стану занимать время на это. Думаю, что сказанного вполне достаточно. Остановлюсь лишь на нескольких моментах.

Убежден в том, что Азиз Алиев — один из выдающихся представителей азербайджанского народа, о чем не раз

говорилось в течение этих месяцев. Он был от рождения незаурядным человеком. Обратите внимание на его биографию. Получить образование в русской гимназии в Ереване и окончить ее с золотой медалью, будучи юношей обратиться к миллионеру Зейналабдину Тагиеву за помощью, получить ее и отправиться в Петербург в Военно-медицинскую академию, чтобы получить высшее медицинское образование в этой известнейшей всему миру академии, удалось бы в юношеские годы не каждому человеку. Не каждый человек может быть настолько целеустремленным. То есть, он — незаурядный, одаренный Богом человек — своей целеустремленностью, самоотверженностью, трудолюбием, стремлениями к знаниям, к науке достиг многого, став столь многогранным человеком. Он и врач, и ученый, и организатор здравоохранения. Он и государственный деятель, министр, один из руководителей Азербайджана в трудные годы, первый руководитель Дагестана в самые тяжелые годы XX века, успешно работает на ответственной работе в Москве, затем вновь в Азербайджане. Вместе с тем, в жизни не все идет гладко, он сталкивается с препятствиями, трудностями, со многими подлостями по отношению к себе. Но все это он преодолевает и остается самим собой.

Для нас особое значение имеет то, что сын азербайджанского народа Азиз Алиев оказался способным работать и показать пример выдающихся способностей, принести пользу не только своей республике, своей стране. В годы войны он успешно выполнял очень ответственную работу в Иране, прекрасно справился с возложенной на него чрезвычайно ответственной миссией руководителя Дагестана, успешно работал в Москве — в столице такого государства, как Советский Союз, в составе которого мы жили.

Для нашего народа это имеет особое значение потому, что наш народ, лучшие сыны Азербайджана могут быть достойными не только у себя в стране, но и в других странах,

республиках. У каждого азербайджанца это вызывает чувство огромной гордости.

Вторая мировая война — самая тяжелая в истории человечества. Великая Отечественная война — это война против фашизма, мракобесия, агрессии. И тот, кто воевал против фашизма, внес свой вклад в дело обеспечения победы, своей деятельностью способствовал этой победе, безусловно, заслуживает самой высокой оценки и самого высокого уважения.

Да, за короткое время после наступления на Советский Союз фашистские войска смогли сильно продвинуться и оказались у кавказских гор, на подступах к Дагестану. Весь Северный Кавказ, за исключением Дагестана, был оккупирован фашистскими войсками. Они стремились в Баку, хотели овладеть бакинской нефтью, в результате чего, возможно, исход войны был бы иной. Советская армия, все люди, вставшие на защиту своей Родины, проявляли массовый героизм. Несколько дней назад, 9 мая, мы отметили 53-ю годовщину победы над германским фашизмом. Мы еще и еще раз выразили чувства современного поколения к тем, кто воевал, обеспечивал победу в тылу, кто сумел остановить фашизм. Одним из таких выдающихся людей был Азиз Алиев.

Он был на передовой линии, в Дагестане. На его долю выпало очень много трудных задач, и он успешно справлялся с ними. Когда летом 1941 года, вскоре после начала фашистского наступления на Советский Союз, советские войска вошли в Иран, Азиз Алиев возглавил большую группу представителей Азербайджана и выполнял в сложных условиях в Иране особую миссию.

Да, придет время и подробности его деятельности в тот период также получат огласку. Но мне, например, известно, как мужественно и умно он выполнял там работу вместе с выдающимися азербайджанскими писателями — Сулейманом Рустамом, Мирзой Ибрагимовым, Сулейманом Раги-

мовым и многими другими. Но как только фашистские войска подошли к границам Дагестана, где сложилась чрезвычайно сложная обстановка, решением Государственного комитета обороны Азиз Алиев направляется в Дагестан. Дагестанцы хорошо знают, какой была обстановка в сентябре 1942 года в их республике. Человек, который раньше не жил, не работал там, прибыл туда один и за короткое время смог сплотить вокруг себя этот многонациональный край, объединить вокруг себя всех и поднять их на его защиту, а следовательно, на защиту Закавказья, бакинской нефти. Это было великое дело, и он его сделал. Он сделал это благодаря своим незаурядным человеческим качествам, способностям, уму.

Скажем откровенно, что в то время Азиз Алиев был одним из немногих, возможно, единственным среди государственных деятелей Азербайджана человеком с высоким образованием, отличавшимся интеллигентностью, большими знаниями науки. Все это помогло ему стабилизировать за короткое время обстановку в Дагестане, объединить народ этой республики для защиты Кавказа. Дагестанцы во главе с Азизом Алиевым и вместе с нашей, тогда советской армией выполнили грандиозную задачу. Они защитили Кавказ, не допустили продвижения фашистских войск, спасли бакинскую нефть.

Естественно, что все это было результатом огромной, героической деятельности, осуществляемой Верховным командованием, войсками, всеми теми, кто был мобилизован на оборону Кавказа. Но вклад дагестанцев во главе с Азизом Алиевым был также очень большим и весомым.

Затем Азиз Алиев работал в Москве, позже в 50-м году его вновь направили в Азербайджан, где он работал заместителем председателя Совета министров, а через год его сняли со всех постов, наказали в партийном порядке, совершив, по существу, в отношении него преступление. Я помню это.

Сегодня можно сказать, что у него была очень трудная, а вместе с тем счастливая судьба. На своем пути он сталкивался со многими трудностями, препятствиями, но преодолевал их. Он сталкивался с несправедливостью, но не падал духом. И в этом была его особенность.

Азиз Алиев родился в Ереване, и уже в 1918 году он и вся его семья подверглись геноциду, депортации. В столь молодом возрасте он на себе испытал геноцид, совершенный армянами против азербайджанского народа, и вынужден был покинуть свой родной край, переехать в Нахчыван, а оттуда — в Баку. Он трудился, многое сделал, а в 40-м году ему объявляют выговор за то, что он, видите ли, не очищал медицинский институт от антисоветских элементов, от националистов и так далее.

Какую огромную работу он выполнил во время войны в Иране, в Дагестане, успешно работал в Москве, вернулся на родину, а через год его снимают с работы за то, что он, видите ли, скрыл социальное происхождение своих родителей, нахождение своей сестры в Иране. Парадокс. И этот парадокс сейчас нам уже известен.

Азиз Алиев рассказывал мне о том, что он чудом спасся от репрессий 1938 года. Его репрессировали потом, в начале 50-х годов. Его сняли с работы, назначили директором Института ортопедии и восстановительной хирургии, а вскоре сняли и с этого поста. Профессора, доктора наук, человека с такими заслугами направили рядовым врачом в больницу в Сабунчи, где он проработал почти три года. Это и был период, когда он подвергся репрессиям, которые совершались тогдашним режимом, осуществляемым непосредственно Мирджафаром Багировым.

Азиз Алиев ни в чем не был виноват. Все хорошо знали, что его старшая сестра в 1938 году, имея иранское подданство, которое имел ее муж, во время выселения отсюда иранскоподданных азербайджанцев в Иран, была вынуждена переехать туда. Это было известно, и никто

этого не скрывал. Ему же приписали, что он скрыл этот факт.

Было известно и социальное происхождение его родителей. В 1926 году он стал членом коммунистической партии, работал на высоких должностях, избирался депутатом Верховного Совета СССР, Азербайджана, Дагестана и так далее. Какой героизм он проявил во время войны! Однако в 51-м году обрануживают, что он, видите ли, скрывал свое социальное происхождение. Просто надо было к чему-то придаться, чтобы подвергнуть его репрессии.

Должен сказать, что и я сам пострадал от этой репрессии. Тогда я не имел родственных отношений с Азизом Алиевым и сегодня, возможно, впервые скажу широкой общественности о том, что познакомился со своей ныне покойной супругой Зарифой ханум в 1948 году. Вскоре после этого я уехал на учебу в Ленинград. Вернувшись оттуда в Баку в 50-м году, я, естественно, имел намерения устроить свою семейную жизнь — жениться. Однако мои жилищно-бытовые условия не позволяли сделать это — я жил со своей матерью, братьями в снятой нами подвальной комнате в Ичери шэхэр. Условий не было, и я ждал получения квартиры.

В 1952 году я получил двухкомнатную квартиру. Но к тому времени мне запретили общаться с семьей Азиза Алиева. Помню, что в 1951 году, когда Азиза Алиева сняли с работы, мы встретились с Зарифой ханум, и она сказала мне: "Наверное, мы уже не сможем встречаться более, так как моего отца сняли с работы и предъявили политическое обвинение. А ты работаешь в органах государственной безопасности, и это может нанести ущерб тебе. Так что, по видимому, не суждено нам быть вместе". Я, конечно, возразил, и наши отношения продолжались.

Вскоре после этого, — а за семьей Азиза Алиева следили и активно занимались тем, чтобы его арестовать, — меня вызвал тогдашний министр государственной безопасности генерал Емельянов и сказал буквально так: "Ты молодой,

способный работник, получил очень высокое образование в Ленинграде, успешно завершил учебу, у тебя есть перспектива. Но тебе надо прекратить всякие отношения с семьей Азиза Алиева, иначе мы вынуждены будем уволить тебя с работы". Работая в органах и зная, что к чему, я стал спрашивать его об основаниях для таких обвинений. Он отругал меня и сказал: "Ты еще молодой и не понимаешь. Товарищ Мирджафар Багиров дал указание, и мы должны его выполнить". Прошел год. Мои отношения обрели нелегальный характер — иначе невозможно было. И через год, в начале 1953 года, меня вновь вызвал генерал Емельянов и категорически предупредил: "Если ты не прекратишь свои связи, то имей в виду, что будешь уволен, и не только уволен, но и серьезно наказан". Тогда я уже знал, что все идет к тому, что Азиза Алиева должны были арестовать, а его семью по указанию Мирджафара Багирова — выслать отсюда. Но Бог помог. В марте 1953 года умер Сталин, а летом того же года сняли, а потом арестовали Мирджафара Багирова. Все это время Азиз Алиев работал врачом в Сабунчи и только в марте 1954 года его восстановили в прежней должности директора Института ортопедии и восстановительной хирургии. После этого я вышел, что называется, на свободу и в ноябре 1954 года сумел построить свою семейную жизнь.

За годы родства я очень близко общался с Азизом Алиевым. Прямо скажу, что, помимо всего остального, что здесь было сказано, это был удивительный человек. Он был удивительным как человек, как отец. Простой, доступный, умный собеседник, он знал очень много из истории, литературы, искусства. За годы работы в Азербайджане и Дагестане он очень тесно общался с деятелями науки. Все представители медицинской профессуры были его друзьями, многие из них были им подготовлены и выдвинуты. А с такими выдающимися деятелями искусства и литературы Азербайджана, как Узеир Гаджибеков, Муслим

Магомаев, Бюль-Бюль, Ниязи, Самед Вургун, Сулейман Рустам, Кара Караев и многие другие у него были очень близкие, дружеские, семейные отношения. Все это происходило потому, что он был очень интеллигентным человеком, а в силу своей высокой образованности, культуры всегда тянулся именно к этой среде. Тянулись и они к нему. Это был прекрасный во всех отношениях человек.

Конечно, в последние годы он очень тяжело переживал все репрессии, которым подвергся. Но, вместе с тем, он увидел, как те, кто репрессировал, столь несправедливо отнесся к нему, сами понесли наказание. Он увидел не только арест Мирджафара Багирова, но и судебный процесс над ним и другими преступниками, который проходил в 1956 году в Баку.

Вместе с Мирджафаром Багировым на скамье подсудимых сидел и тот самый генерал Степан Емельянов, который дважды предупреждал и ругал меня за то, что я поддерживаю связь с Азизом Алиевым. Он был осужден на 25 лет. Вот такая судьба. Позже, когда в 70-е годы я работал первым секретарем ЦК, Емельянов, отбыв свое наказание, вернулся в Баку и написал мне письмо, в котором просил помочь ему в каких-то его личных делах. Вот как складывается жизнь.

Говорю обо всем этом потому, что хочу поделиться своими воспоминаниями, а также для того, чтобы сказать, что в прошлом у нас было много доброго, хорошего, что мы должны ценить и не забывать. Но в прошлом было и много тяжелого, чего мы никогда не должны допускать. Наш народ подвергался геноциду в течение XIX и XX веков, в 1918 году. Потом азербайджанцев, которые жили в Армении, с 1948 года специальным решением Сталина и опять-таки при участии Мирджафара Багирова насильственно депортировали в Азербайджан. Первая депортация началась в начале века. В 1918 году была депортирована семья Азиза Алиева, подвергшаяся геноциду. Потомки, которые остались

там, переселялись в 1948-1953 годах. А те, которые остались в Армении, стали подвергаться гонениям, уничтожению, депортации в 1988 году, когда начался конфликт между Арменией и Азербайджаном.

Репрессии 20-х, 30-х, 40-х, 50-х годов – это тяжелейшее преступление, которое совершалось тоталитарным советским режимом против всего народа Советского Союза, особенно против азербайджанского. Тех репрессий, которым подвергся азербайджанский народ в 37-38-х годах, не было, по-моему, ни в одной республике. Были уничтожены виднейшие деятели науки и культуры, образования Азербайджана. Этого тоже нельзя забывать. Вместе с тем, это никогда не должно повториться.

Сегодня Азербайджан – независимая республика. Сегодня мы свободны. Люди, которые трудились в те годы, создавали науку, образование, здравоохранение, экономический потенциал, промышленность Азербайджана, создавали основу сегодняшнего независимого Азербайджана. Мы не должны их забывать, мы должны помнить о них, воздавать должное их заслугам. Среди них и Азиз Алиев.

В начале своего выступления я говорил и хочу вновь сказать, что этот день ознаменован яркой страницей дружбы между дагестанским и азербайджанским народами. Наши народы всегда дружили и сегодня мы укрепляем эту дружбу, наши отношения. В ноябре прошлого года мы вместе отмечали 200-летие великого сына Кавказа, выдающегося героя всех народов Кавказа шейха Шамиля. В Баку прибыла большая делегация из Дагестана во главе с председателем Народного собрания Муху Алиевым, наша делегация выезжала в Махачкалу. Мы были вместе, и шейх Шамиль наше общее достояние. И не случайно на том вечере выступала правнучка шейха Шамиля Марият Аскерова, проживающая сейчас в Шекинском районе.

Мы всегда были друг у друга и никогда не отличали азербайджанцев и дагестанцев друг от друга. И сегодня в Азербайджане, как полноправные его граждане, живут люди,

имеющие корни дагестанских народов. А в Дагестане проживают азербайджанцы. И не только азербайджанцы. Все, кто живут в Дагестане, – это наши братья, друзья. И думаю, что все, кто живет в Азербайджане, – это братья и друзья всех дагестанцев.

Я говорил уже, что такие выдающиеся люди, как Азиз Алиев, внесли огромный вклад в укрепление дружбы и братства между дагестанским и азербайджанским народами. Сегодня и мы должны внести свой вклад в это, потому что ничто не стоит на месте, все в развитии, в движении. Нынешний период нашей жизни отличается от того периода, когда мы были в составе одного государства, одной страны. Теперь Азербайджан – независимое государство. Дагестан, являющийся республикой, вместе с тем, является частью Российской Федерации. Наши отношения с Дагестаном – это наши дружеские отношения с Россией. Мы всегда жили с Россией, русским народом в дружбе и добрых отношениях. В таких же отношениях живем и сегодня. И в будущем мы будем укреплять дружбу и сотрудничество между Азербайджаном и Российской Федерацией.

Своим географическим положением, своей особой близостью к Азербайджану Дагестан играет особую роль в дальнейшем развитии дружеских отношений между Российской Федерацией и Азербайджаном. Чем больше мы будем укреплять дружбу между Дагестаном и Азербайджаном, тем крепче будет дружба и между Российской Федерацией и Азербайджаном. Есть много прекрасных примеров из прошлого, много доброго, хорошего и в сегодняшней жизни. С большим чувством уважения я отношусь к тому, что и Государственный Совет, и Народное собрание, и правительство Дагестана, и Магомед-али Магомедов, и Хизри Шихсаидов, и Муху Алиев, все другие наши друзья укрепляют и развивают отношения с Азербайджаном. Хочу заверить, дорогие друзья, что в Азербайджане мы делаем и будем делать все, чтобы эта дружба была еще крепче, чтобы она была нерушимой и неразрывной.

Нет необходимости доказывать, какая у нас совместная история. Нет необходимости доказывать, как говорила прекрасная поэтесса Фазу Алиева, как женщины Дагестана любят азербайджанских мужчин, и как азербайджанские мужчины, молодые парни любят прекрасных дагестанских красавиц. Прекрасно сказано, причем, такой замечательной горянкой, прекрасной поэтессой Фазу Алиевой, которая своим творчеством вместе с нашим большим другом Расулом Гамзатовым прославляет дагестанские народы своей поэзией.

Все это наше общее достояние. Все это наше бесценное богатство. И наш долг, наша обязанность, долг и обязанность будущих поколений — беречь это богатство, укреплять и развивать все то, что имеется. Уверен, что дружба и братство между народами Дагестана и Азербайджана будут вечными. И символ этой дружбы — Азиз Алиев. Мы же, его потомки, делаем все, чтобы эта дружба была вечной.

Еще раз выражаю глубочайшую благодарность народу Дагестана за те огромные чувства, которые он испытывает к азербайджанскому народу, за то внимание, которое он проявляет к памяти Азиза Алиева.

Да здравствует Дагестан! Да здравствует Азербайджан! Слава вечной и нерушимой дружбе дагестанского и азербайджанского народов!

(Речь Президента Азербайджана Гейдара Алиева была выслушана с большим вниманием и неоднократно встречена бурными, продолжительными аплодисментами).

Mahaçqala — Махачкала

Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyevin adı Dağıstan xalqının tarixinə və yaddaşına əbədi daxil olmuş dövlət xadimlərinin parlaq nəslı sırasında ən layiqli yerlərdən birini tutur.

Məhəmmədəli Məhəmmədov,
Dağıstan Dövlət Şurasının sədri

Имя Азиза Мамедкеримовича Алиева занимает одна из самых достойных мест среди яркой плеяды государственных деятелей, навечно вошедших в историю и память дагестанского народа.

Магомедали Магомедов,
Председатель государственного
совета Дагестана

XALQIN YADDAŞINDA ƏBƏDİ YAŞAYAN İNSAN

DAĞISTAN TORPAĞINDA SƏMİMİ, QARDAŞCASINA GÖRÜŞLƏR

Görkəmli dövlət xadimi və ictimai xadim, alim Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyevin xatirəsi Azərbaycan və Dağıstan xalqları üçün eyni dərəcədə əziz və unudulmazdır. Onun anadan olmasının 100 illiyinin hər iki respublikada geniş qeyd edilməsi bunun daha bir təzahürüdür.

Xəbər verdiyimiz kimi, Əziz Əliyevin anadan olmasının 100 illiyi münasibətilə aprelin 27-də Dağıstanda yubiley təntənələri keçirilmişdir.

Respublikamızın baş naziri Artur Rasizadənin rəhbərliyi ilə Azərbaycan nümayəndə hey'əti də bu təntənələrdə iştirak etmişdir.

Mahaçqala hava limanında Azərbaycan nümayəndə hey'ətini Dağıstan Dövlət Şurasının sədri Məhəmmədəli Məhəmmədov və digər rəsmi şəxslər dostcasına, səmimiyyətlə qarşıladılar. Qonaqlara ən'ənəvi duz-çörək təqdim edildi. Azərbaycanın baş naziri Artur Rasizadə jurnalistlərə qısa müsahibə verdi.

НАВЕЧНО В ПАМЯТИ НАРОДА ТЕПЛЫЕ, БРАТСКИЕ ВСТРЕЧИ НА ЗЕМЛЕ ДАГЕСТАНА

Память о видном государственном и общественном деятеле и ученом Азизе Мамедкерим оглу Алиеве одинаково дорога и незабываема и для азербайджанского, и для дагестанского народов. Еще одним подтверждением этого стало то, что его 100-летие широко отмечается в обеих республиках.

Как мы уже сообщали, в связи со 100-летием со дня рождения Азиза Алиева 27 апреля в Дагестане прошли юбилейные торжества. В них приняла участие и азербайджанская делегация, возглавляемая премьер-министром республики Артуром Расизаде.

В махачкалинском аэропорту делегацию Азербайджана дружески, тепло встречали председатель Государственного совета Дагестана Магомедали Магомедов и другие официальные лица. Гостям преподнесли традиционные хлеб-соль. Премьер-министр Азербайджана Артур Расизаде дал короткое интервью журналистам.

Sonra Dağıstan rəhbərləri və Azərbaycan nümayəndə hey'ətinin üzvləri hava limanından Kaspiyski şəhərinə gəldilər. Burada yerli tibb

məktəbinə Əziz Əliyevin adının verilməsi münasibətilə xatirə lövhəsinin açılışına həsr olunmuş mitinq keçirildi.

Mitinq şəhər icra hakimiyyətinin rəhbəri Ruslan Hacıbəyov açdı.

Затем руководители Дагестана и члены делегации Азербайджана прибыли из аэропорта в город Каспийск. Здесь состоялся митинг, посвященный открытию мемориальной доски в связи с присвоением местному медицинскому училищу имени Азиза Алиева.

Митинг открыл глава городской администрации Руслан Гаджибеков.

KASPIYSK ŞƏHƏR İCRA HAKİMİYYƏTİNİN RƏHBƏRİ RUSLAN HACIBƏYOVUN ÇIXIŞI

Hörmətli qonaqlar!

Bu gün Dağıstan Respublikasının, Azərbaycan Respublikasının bütün ictimaiyyəti, habelə Rusiya Federasiyasının mütərəqqi elm və tibb xadimləri Dağıstan və Azərbaycanın görkəmli siyasi və dövlət xadimi, istedadlı təşkilatçı, təcrübəli həkim və humanist Əziz Məmmədkərimoviç Əliyevin bir əsrlik yubileyini — anadan olmasının 100 illiyini qeyd edirlər.

Biz dağıstanlılar Əziz Məmmədkərimoviçin çoxcəhətli zəngin fəaliyyətinin yeddi illik bir dövrünün sərt müharibə illərində və müharibədən sonrakı illərdə Vilayət Partiya Komitəsinin birinci katibi işlədiyi Dağıstanla bağlı olması ilə fəxr edirik. Dağıstanlılar Əziz Məmmədkərimoviçi dağıstanlıların xarakterinə, adət və ən'ənələrinə, həyat tərzinə yaxşı bələd olan istedadlı dövlət xadimi kimi xatırlayırlar.

Cəbhənin tə'min edilməsi ilə əlaqədar təşkilat-təsərrüfat məsələləri ilə məşğul olan Əziz Məmmədkərimoviç mədəniyyət, elm və incəsənətin inkişafına da şəxsən böyük diqqət yetirirdi.

Əlamətdardır ki, bu gözəl insanın 100 illiyi bizim Dağıstan torpağında da qeyd edilir. Biz bu gün fəxri qonaqlar arasında tibb professorunu, atasının işinin davamçısını, Əziz Məmmədkərimoviçin layiqli övladlarından birini — Cəmil Əliyevi salamlamağımıza şadiq.

ВЫСТУПЛЕНИЕ ГЛАВЫ КАСПИЙСКОЙ ГОРОДСКОЙ АДМИНИСТРАЦИИ РУСЛАНА ГАДЖИБЕКОВА

Уважаемые гости!

Сегодня вся общественность Республики Дагестан, Азербайджанской Республики, а также прогрессивные деятели науки и медицины Российской Федерации отмечают вековой юбилей — 100-летие со дня рождения видного политического и государственного деятеля Дагестана и Азербайджана, замечательного организатора, опытного врача, гуманиста Алиева Азиза Мамедкеримовича.

Мы, дагестанцы, гордимся тем, что 7 лет многогранной насыщенной деятельности Азиза Мамедкеримовича связаны с Дагестаном, где он проработал первым секретарем обкома партии в суровую военную пору и послевоенные годы. Дагестанцы помнят Азиза Мамедкеримовича как одаренного государственного деятеля, хорошо знающего характер, обычаи горцев, их традиции, жизненный уклад.

Занимаясь организационно-хозяйственными вопросами по обеспечению фронта, Азиз Мамедкеримович лично уделял большое внимание вопросам поддержки и развития культуры, науки и искусства.

Замечательно, что 100-летие этого замечательного человека отмечается и на нашей дагестанской земле. И мы сегодня рады приветствовать среди почетных гостей профессора медицины, продолжателя дела отца, одного из достойных сыновей Азиза Мамедкеримовича — Джамиля Алиева.

KASPIYSK TİBB MƏKTƏBİNİN DİREKTORU KAZIM HACIYEVİN ÇIXIŞI

Əziz qonaqlar! Bu gün sizi salamlamağıma, səfərinizin məhz Kaspiysk Tibb Məktəbindən başlanmasına görə şadam. Umidvarıq ki, sizin səfəriniz xalqlarımız arasında dostluğu daha da möhkəmləndirəcəkdir. Biz çox minnətdarıq ki, bizim Kaspiysk Tibb Məktəbi Azərbaycanın və Dağıstanın görkəmli xadimi Əziz Məmmədkərimoviç Əliyevin adını daşımaq kimi böyük şərəfə layiq görülmüşdür. İcazə verin, sözü qocaman əməkdaşımız, tibb məktəbinin metodisti Rövzənət Əliyevna Gitinovaya verim.

**ВЫСТУПЛЕНИЕ
ДИРЕКТОРА КАСПИЙСКОГО МЕДИЦИНСКОГО
УЧИЛИЩА КАЗЫМА ГАДЖИЕВА**

Дорогие гости! Рад сегодня приветствовать вас, рад, что ваш визит начался именно с посещения Каспийского медицинского училища. Мы надеемся, что ваш визит укрепит дружбу между нашими народами еще больше. Мы очень благодарны, что наше Каспийское медицинское училище удостоено великой чести носить имя выдающегося деятеля Азербайджана и Дагестана Азиза Мамедкеримовича Алиева. Разрешите мне дать слово старейшему нашему работнику, методисту медицинского училища Ровзанат Алиевне Гитиновой.

**KASPIYSK TİBB MƏKTƏBİNİN METODİSTİ
RÖVZƏNƏT GİTİNOVANIN ÇIXIŞI**

Əziz qonaqları!

Hər doğum iki yaşı təkrar edir. Birinci yaş doğum tarixi, ikincisi isə insanın bu həyatda təşəkkül tapdığı dövrdür. Kaspiysk Tibb Məktəbi isə üç doğum yaşını təkrar edir. Onun ilk doğumu 1967-ci il, ikincisi təşəkkülü və Rusiya Federasiyasında ən yaxşı tibb məktəbi kimi tanınması, üçüncüsü isə ona Dağıstan və Azərbaycan xalqlarının görkəmli ictimai və dövlət xadimi Əziz Məmmədkerimoviç Əliyevin adının verilməsi ilidir.

Əziz dostlar! Respublikamızın sonrakı nəsilləri tarixi təkrar etməyi, qoruyub saxlamağı və zənginləşdirməyi bacarırlar. İndi bu, təkcə Dağıstan xalqlarının deyil, həm də Qafqazın bütün xalqlarının milli xarakterinə yaxşı bələd olan Məhəmmədəli Məhəmmədoviç Məhəmmədovun rəhbərliyi ilə hökumətimizin apardığı müdrik siyasət sayəsində mümkündür. Biz bu gün Səhiyyə Nazirliyinə xüsusilə böyük qayğı hiss edirik. Çünki siz tədris işini və gənc mütəxəssislər hazırlanmasını daim

təkmilləşdirmə prosesində olan Kaspiysk Tibb Məktəbinin yekdil və güclü kollektivinin əməyini və imkanlarını peşəkarlıqla qiymətləndirdiniz.

Məktəbimiz respublikamızda keçirilən peşə olimpiadalarında, idman yarışlarında ən birinci yerləri tutur. Bizə göstərilən bu şərəfdən sonra həmin yerlər daim bizim olacaqdır. Lakin bunlar heçdən yaranmır. Ən çətin məqamlarda yaşaya bilməyimiz üçün bizə mə'nəvi və maddi dəstək lazımdır və şəhərimizin işgüzar gənc icra hakimiyyəti rəhbəri Ruslan Hacıbəyovdan bu dəstəyi alırıq. Ruslan Hacıbəyov, bu gün, çox sağ olun demək məqamıdır.

Əzizlərim, qonşularımıza — azərbaycanlı bacı və qardaşlarımıza səmimi münasibətimi ifadə etmək üçün söz tapa bilmirəm. Kaspiysk Tibb Məktəbi uzun illər Bakı şəhərinin Baza Tibb Məktəbi ilə dostluq etmişdir. Lakin hamımız üçün mə'lum səbəblərdən bu dostluq qırılmışdı. Məktəbimizin həyatında baş verən bugünkü rəmzi hadisə həmin dostluğun bərpasına və möhkəmlənməsinə kömək edəcəkdir.

Pedaqoji Şuranın qərarı ilə məktəbimizin dərs ə'laçıları üçün Əziz Əliyev adına təqaüd tə'sis olunmuşdur. Muzeyimizdə, Dağıstan və Azərbaycanın ləyaqətli oğlu Əziz Məmmədkerimoviç Əliyevin 100 illik yubileyini əks etdirəcək böyük stendin tərtibinə başlanmışdır. Biz şəhərin icra hakimiyyətinə "Bolniçnı" döngəsinin Əziz Əliyev küçəsi adlandırılması barədə xahişlə müraciət etmişik.

Bizə, doğma şəhərimizə, həm bizim, həm də sizin olan məktəbimizə xoş gəlmişsiniz! Bizim sevincimizə, təntənəməyə şərik olmağa vaxt tapanların hamısı sağ olsun. Qoy yurdumuzda və bütün planetimizdə sülh bərqərar olsun ki, biz daha yaxşı cəmiyyət qurmaq naminə işləyə bilək, elə edə bilək ki, gələcək nəsil bizim uğurlarımızı, əməyimizi, işimizi ötüb keçsin. Pedaqoji kollektivimiz bizə göstərilən şərəfə — xalqlarımızın ləyaqətli oğlu Əziz Məmmədkerimoviçin adını daşımağa layiq olmağa və onu doğrultmağa söz verir.

* * *

ВЫСТУПЛЕНИЕ МЕТОДИСТА КАСПИЙСКОГО МЕДИЦИНСКОГО УЧИЛИЩА РОВЗАНАТ ГИТИНОВОЙ

Дорогие гости! Каждое рождение повторяет два возраста. Первый возраст — это дата рождения, а второй — становления в этой жизни. А Каспийское медицинское училище повторяет три возраста рождения. Первое его рождение — 1967 год, второе — его становление и признание как лучшего медицинского училища в Российской Федерации, а третий его возраст — год определения его именем Алиева Азиза Мамедкеримовича — выдающегося общественного, государственного деятеля дагестанского и азербайджанского народов.

Дорогие друзья! Последующие поколения в нашей республике умеют повторять, сохранять и умножать историю. Ныне это возможно благодаря мудрой политике нашего правительства под руководством хорошо знающего национальный характер не только народов Дагестана, но и народов всего Кавказа Магомедова Магомедали Магомедовича. Мы сегодня особенно большое тепло ощущаем к министерству здравоохранения, потому что вы профессионально оценили труд и возможности сплоченного, сильного коллектива Каспийского медицинского училища, который находится в процессе постоянного совершенствования учебной работы и подготовки молодых специалистов.

На профессиональных олимпиадах, спортивных соревнованиях наше училище занимает в республике самые первые места. Эти места всегда будут за нами после оказанной нам такой чести. Но такое не совершается просто. Для того, чтобы в самое тяжелое время выжить, как мы выживаем, нам нужна моральная и материальная поддержка и ее оказывает нам молодой деловой глава администрации нашего города Руслан Гаджибеков. Сегодня пришел момент, Руслан Гаджибеков, сказать вам огромное спасибо.

Дорогие, я не знаю, какие слова подобрать, чтобы выразить нашим соседям — азербайджанским сестрам и братьям свое

теплое отношение. Каспийское медицинское училище многие годы дружило с базовым медицинским училищем города Баку. Но по известным причинам эта дружба была прервана. Сегодняшнее символическое событие в жизни нашего училища будет способствовать восстановлению и укреплению этой дружбы.

Решением педагогического совета учреждена стипендия имени Азиза Алиева лучшим отличникам учебы нашего училища. Начато оформление большого стенда, который будет установлен в нашем музее и на котором будет отражен 100-летний юбилей достойного сына Дагестана и Азербайджана Алиева Азиза Мамедкеримовича. Мы обратились с ходатайством к администрации города, чтобы переулок Больничный назвали улицей Азиза Алиева.

Добро пожаловать к нам, в наш родной городок, в наше общее училище! Спасибо всем, кто нашел минуты, чтобы разделить с нами нашу радость, наше торжество. Дай Бог, чтобы на нашей земле, да и на всей планете царил мир, чтобы мы могли работать во имя создания лучшего общества, чтобы мы могли сделать так, чтобы наше поколение превзошло наши успехи, наш труд, нашу работу. Наш педагогический коллектив обязуется заслужить и оправдать оказанную нам честь — носить имя достойного сына наших народов Азиза Мамедкеримовича.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ SƏNİYYƏ NAZİRİ ƏLİ İNSANOVUN ÇIXIŞI

*Hörmətli cənab Hacıbəyov, hörmətli xanımlar və cənabları!
Hörmətli tələbələr, hörmətli kaspiyskilər!*

Biz bu gözəl məktəbi iki xalqın layiqli oğlu Əziz Əliyevin adı ilə adlandırmağı qərara aldığınız bu gündə sizin aranızda olmaqdan çox məmnunuq. Əziz Əliyev müharibə illərində də, ağır Stalin dövrü illərində də bütün Dağıstan xalqını repressiyalardan xilas etmişdir. O, öz xal-

qını – Azərbaycan xalqını ləyaqətlə təmsil etmiş, Dağıstan xalqının da sevimli oğlu olmuşdur. Bu baxımdan biz milyonlarla adamın xatirəsində yaşayan belə bir insanın olması ilə sizinlə birlikdə həqiqətən fəxr edirik.

Bizim bugünkü görüşümüz Dağıstan və Azərbaycan dostluğunun gözəl nümunəsi, Dağıstanın rəhbəri Məhəmmədəli Məhəmmədoviç ilə həqiqətən Qafqazın ağsaqqalı sayılan Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevin dostluğunun gözəl nümunəsidir. Mən həmkarlarımin və burada iştirak edənlərin, eləcə də şübhəsiz ki, hörmətli Əziz Əliyevin oğlu professor Cəmil Əliyevin adından bugünkü mərasimə görə sizə böyük minnətdarlığımızı bildirmək istəyirəm. İcazə verin, artıq deyildi ki, bizim baza məktəbi ilə Əziz Əliyev adına Kaspiysk Tibb Məktəbi arasında yaxşı, faydalı, səmərəli dostluğu davam etdirmək üçün məktəbin nümayəndə hey'ətini Bakıya də'vət edirəm.

Bir daha dərin təşəkkürümüzü bildirir və hamımızın əzizi olan Əziz Əliyevi xatırlayanların, onu sevənlərin, bizi buraya də'vət edənlərin hamısı qarşısında ehtiramla baş əyirəm. Sağ olun.

* * *

**ВЫСТУПЛЕНИЕ МИНИСТРА ЗДРАВООХРАНЕНИЯ
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
АЛИ ИНСАНОВА**

Уважаемый господин Гаджибеков, уважаемые дамы и господа! Уважаемые студенты, уважаемые каспийчане!

Мы очень рады быть сегодня среди вас, когда вы решили назвать это прекрасное училище именем достойного сына двух народов Азиза Алиева. Азиз Алиев и в годы войны, и в тяжелые сталинские годы фактически спас от репрессий весь дагестанский народ. Он, достойно представляя свой азербайджанский народ, стал любимым сыном и дагестанского народа. В связи с этим мы сегодня вместе с вами поистине гордимся тем, что был такой человек, который остается в памяти миллионов людей.

Сегодняшняя наша встреча — это прекрасный пример дружбы Дагестана и Азербайджана, прекрасный пример дружбы руководителя Дагестана Магомедали Магомедовича с поистине аксакалом Кавказа Гейдаром Алиевым — Президентом Азербайджана. Я хочу от имени моих коллег, присутствующих здесь, и безусловно, от имени сына уважаемого Азиза Алиева — профессора Джамиля Алиева передать вам нашу огромную благодарность за все, что происходит сегодня, и разрешите пригласить делегацию училища в Баку и продолжить, как было уже сказано, хорошую, плодотворную, эффективную дружбу между нашим базовым училищем и Каспийским медицинским училищем имени Азиза Алиева.

Еще раз выражаю нашу огромную благодарность низкий поклон всем тем, кто знал, кто помнит и кто так любит нашего с вами дорогого Азиза Алиева. Спасибо.

**AZƏRBAYCAN MİLLİ ONKOLOGİYA MƏRKƏZİNİN
BAŞ DİREKTORU, PROFESSOR CƏMİL ƏLİYEVİN
Ç I X I Ş I**

Əziz dağıstanlılar! Əziz dostlar!

Bu gün mən xüsusilə həyəcanlıyam. Xoşbəxtəm ki, atamın həyatının xeyli hissəsini keçirdiyi Dağıstan torpağındayam. Atam, demək olar ki, ömrünün son günlərinə qədər Dağıstanı və onun qonaqpərvər xalqını çox böyük səmimiyyətlə xatırlayırdı. Bu, şübhəsiz, onun övladlarına və sonrakı nəslinə də sirayət etmişdir. Ona görə də başda Məhəmmədəli Məhəmmədoviç olmaqla, Dağıstanın bütün rəhbərlərinə, habelə atamız haqqında belə səmimiyyətlə və çox təsirli çıxış edən bütün yoldaşlara ailəmiz adından minnətdarlığımı bildirmək istədim. Bir daha qarşınızda hörmətlə baş əyirəm. Çox sağ olun.

**ВЫСТУПЛЕНИЕ СЫНА АЗИЗА АЛИЕВА –
ГЕНЕРАЛЬНОГО ДИРЕКТОРА АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО
НАЦИОНАЛЬНОГО ОНКОЛОГИЧЕСКОГО ЦЕНТРА,
ПРОФЕССОРА ДЖАМИЛЯ АЛИЕВА**

Дорогие дагестанцы! Дорогие друзья!

Сегодня — волнительный день для меня особо. Я счастлив, что нахожусь на земле Дагестана, где немалый период своей жизни провел мой отец. Почти, можно сказать, до последних своих дней отец с огромной теплотой вспоминал о Дагестане и его гостеприимном народе. Это, безусловно, передалось его детям и следующему поколению. Поэтому я хотел бы от имени нашей семьи поблагодарить все руководство Дагестана во главе с Магомедом Магомедовичем, а также всех товарищей, которые так тепло и очень трогательно выступали и говорили о нашем отце. Еще раз вам большой и низкий поклон. Большое спасибо.

Сонра fəxri qonaq, Azərbaycanın baş naziri Artur Rasizadə və Dağıstan hökumətinin sədri Xizri Şixsəidov bəreləyəfin—xatirə lövhəsinin üzərindəki örtüyü götürdülər. Xatirə lövhəsinin önünə tərgüllər qoyuldu.

Əziz Əliyev adına Tibb Texnikumunda xatirə lövhəsi.

Мемориальная доска в Медицинском Техникуме им. А.Алиева.

Затем премьер-министр Азербайджана Артур Расизаде и председатель правительства Дагестана Хизри Шихсаидов сняли покрывало с барельефа — мемориальной доски. К памятной доске были возложены цветы.

DAĞISTAN DÖVLƏT ŞURASINDA GÖRÜŞ

Elə həmin gün Dövlət Şurasının binasında Dağıstan Respublikası rəhbərlərinin Azərbaycan Respublikası nümayəndə heyətinin üzvləri ilə görüşü oldu.

Görüşdə Dağıstan Dövlət Şurasının sədri Məhəmmədəli Məhəmmədov və Azərbaycan Respublikasının baş naziri Artur Rəsizadə çıxış etdilər.

ВСТРЕЧА В ГОССОВЕТЕ ДАГЕСТАНА

В тот же день в здании Государственного совета состоялась встреча руководителей Республики Дагестан с членами делегации Азербайджанской Республики.

На встрече выступили председатель Государственного совета Дагестана Магомедали Магомедов и премьер-министр Азербайджанской Республики Артур Расизаде.

DAĞISTAN DÖVLƏT ŞURASININ SƏDRİ MƏHƏMMƏDƏLİ MƏHƏMMƏDOVUN ÇIXIŞI

Mən sizə öz təşəkkürümü bildirmək istəyirəm, çünki siz Azərbaycanın və Dağıstanın görkəmli dövlət xadimi Əziz Məmmədkərimoviç Əliyevin yubileyində layiqincə və yaxşı iştirak etdiniz. Belə mö'təbər, belə yüksək nümayəndə hey'əti Dağıstan Respublikasına, Dağıstan xalqına Azərbaycan rəhbərliyinin, Azərbaycan xalqının dərin hörmət bəslədiyini bir daha təsdiq edir. Mən sizə minnətdaram.

Bizim məsələlərimizə, qarşılıqlı münasibətlərimizdəki problemlərə daimi qayğıya görə, Azərbaycan Respublikasının prezidenti tərəfindən Dağıstan Respublikasına, Dağıstan xalqına daimi, getdikcə aydın nəzərəcarpan hörmətə görə Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyeviç Əliyevə respublikamızın rəhbərliyi adından təşəkkürümü, Dağıstan xalqı adından səmimi minnətdarlığımızı ifadə etmək istərdim.

Bu günlərdə bizim Heydər Əliyeviçlə telefon danışığımız, telefon söhbətimiz oldu. Biz Mahaçqalada və Bakıda Əziz Əliyevin yubiley tədbirlərinin forması və bu tədbirlərlə əlaqədar işlər barədə razılığa gəldik. Biz demək istəyirik ki, dağıstanlılar Heydər Əliyeviçə çox hörmət edir, onu sevir, yaxşı tanıyırlar. Biz hesab edirik ki, Heydər Əliyeviç heç də təkcə Azərbaycan Respublikasının görkəmli dövlət xadimi deyildir, biz hesab edirik ki, Heydər Əliyeviç Azərbaycan Respublikasına rəhbərliyə gəldikdən sonra Azərbaycan sosial-iqtisadi inkişafda, dünyanın digər dövlətləri ilə qarşılıqlı münasibətlər yaradılmasında çox ciddi, çox böyük addımlar atır. Buna görə də şübhə etmirik ki, Heydər Əliyeviçin sə'yləri beynəlxalq təşkilatların, ictimaiyyətin sə'yləri, Azərbaycan xalqının müdrikliyi Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün təmin olunmasına gətirib çıxaracaqdır.

Əziz Məmmədkərimoviç Əliyevin yubileyi bu körkəmli dövlət xadiminə, dağıstanlıların sevimlisinə heç də sadəcə olaraq ehtiram əlaməti deyildi. Əziz Əliyev Dağıstan xalqının ən hörmətli, ən sevimli siyasətçilərindən, dövlət xadimlərindən biridir. Müxtəlif nəsilərdən olan bütün dağıstanlılar onun haqqında dərin hörmətlə danışırlar. Lakin yubiley Azərbaycan və Dağıstan xalqları arasında yaxınlığın, qardaşcasına qarşılıqlı münasibətlərin, ənənəvi dostluğun nümayiş etdirildiyi daha bir tədbirdir. Bunlar bizə həmişə gərəkdir, bunlar bizim üçün həmişə ənənəvi olmuşdur. Xalqlarımız həmişə mehriban qonşular kimi, qardaşlar kimi yaşamışlar. İndi bu münasibətlər daha yaxın forma alır, əsl qardaşlıq münasibətlərinə çevrilir.

Biz görüşərkən dediniz ki, aramızda heç bir sərhəd olmamalıdır. Bəli, aramızda heç bir sərhəd olmamalıdır. Dövlət sərhədi bəlkə də var və bundan heç yana qaça bilməzsən. Amma adamlarımız arasında, qarşılıqlı münasibətlərimiz arasında sərhəd, dostluğumuz arasında sərhəd olmamalıdır. Buna görə də çox şadiq ki, 1996-cı ildə Bakıda görüşümüzdən sonra, bəyannamə imzalandıqdan sonra qarşılıqlı münasibətlərimiz yeni xarakter aldı.

Hazırda sərhəddə normal qayda yaradılır. Sərhədçilər arasında qarşılıqlı münasibət var, adamlar sərhəddəki problemləri daha əvvəllər olduğu kimi hiss etmirlər. Artıq bilirlər ki, yaxın adamların, bir-birindən ayırı düşmüş xalqların ünsiyyət saxlaması üçün xüsusi sədlər yoxdur. Həmişə mövcud olmuş əlaqələr artıq həyata keçirilir və daha yaxın olur. İqtisadi münasibətlər daha səmərəli, daha intensiv olmuşdur. Biz çox şadiq ki, Xəzər dənizi məsələsində Rusiya ilə Azərbaycanın mövqeləri yaxınlaşmışdır. Biz buna çox şadiq, çünki bu, ciddi problem idi. Mədənə əlaqələr, ayrı-ayrı nazirliklər, idarələr arasında, ayrı-ayrı adamlar arasında qarşılıqlı münasibətlər getdikcə daha da yaxınlaşır və daha qeyri-formal olur. Bu, bizim üçün çox vacibdir. Biz şadiq.

Mənə elə gəlir ki, biz hökumətlərarası sazişin imzalanmasını sürətləndirməliyik, layihə əslində hazırdır. Azərbaycan Respublikasının hörmətli prezidenti ilə mənim imzaladığımız bəyannaməyə uyğun olaraq bu müqavilələr hər il bağlanmalıdır, çünki biz onları həyata keçirmək istəyirik.

Bunlar gələcəkdə daha da yaxınlaşmağımızla bağlı məsələlərdir,

getdikcə daha böyük yaxınlaşma nəticəsində yaranan məsələlərdir və onlar bilavasitə apardığımız iş prosesində ortadan götürülməlidir.

Dağıstan xalqının Azərbaycan xalqına dərin hörmətini, Azərbaycan Respublikasının rəhbərliyinə, Azərbaycan Respublikasının prezidenti-nə dərin hörmətini bir daha nəzərə çarpdırmaq istəyirəm. Sizi Dağıstan torpağında bir daha salamlamaq istəyirəm. İstəyirəm ki, siz Azərbaycan xalqına, Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyeviçə çatdırasınız ki, dağıstanlılar Azərbaycan xalqının həmişə ən yaxın dostları, qardaşları olmuşlar və olacaqlar, dağıstanlılar — Dağıstan rəhbərliyi və xalqı müasir dövrün görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyeviç Əliyevə çox böyük hörmət hissləri bəsləyirlər.

Mən sizi salamlayıram. Sağ olun.

* * *

ВЫСТУПЛЕНИЕ ПРЕДСЕДАТЕЛЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО СОВЕТА МАГОМЕДАЛИ МАГОМЕДОВА

Я хочу выразить вам признательность за то, что вы так достойно, так хорошо представили свое присутствие на юбилее выдающегося государственного деятеля Азербайджана и Дагестана Азиза Мамедкеримовича Алиева. Столь авторитетная, столь высокая делегация еще раз подтверждает глубокое уважение азербайджанского руководства, азербайджанского народа к Республике Дагестан, к дагестанскому народу. Я вам признателен.

Я хотел бы выразить благодарность от имени руководства республики, нашу сердечную признательность от имени дагестанского народа Президенту Азербайджанской Республики Гейдару Алиевичу Алиеву за постоянное внимание к нашим вопросам, к тем проблемам, которые существуют в наших совместных отношениях, за постоянное, все время подчеркиваемое уважение со стороны Президента Азербайджанской Республики к Дагестанской Республике, дагестанскому народу.

У нас на днях состоялся телефонный разговор, телефонная беседа с Гейдаром Алиевичем. Мы договорились по форме, по действиям в связи с юбилейными мероприятиями Азиза Алиева в Махачкале и Баку. Мы хотим сказать, что дагестанцы очень уважают, любят, хорошо знают Гейдара Алиевича. Мы считаем, что Гейдар Алиевич является выдающимся государственным деятелем не только Азербайджанской Республики. Мы считаем, что в связи с приходом к руководству Азербайджанской Республикой Гейдара Алиевича Азербайджан делает очень серьезные, очень большие шаги в социально-экономическом развитии, установлении взаимоотношений с другими государствами мира. И мы не сомневаемся, что усилия Гейдара Алиевича, усилия международных организаций, общественности, мудрость азербайджанского народа приведут к восстановлению территориальной целостности Азербайджанской Республики.

Юбилей Азиза Мамедкеримовича — не просто дань уважения этому выдающемуся государственному деятелю, любимцу дагестанцев. Азиз Алиев — один из самых уважаемых, самых любимых политиков, государственных деятелей дагестанского народа. И все дагестанцы разных поколений о нем говорят с глубоким уважением. Но юбилей — это прежде всего еще одна демонстрация близости, братских взаимоотношений, традиционной дружбы между народами Азербайджана и Дагестана. Она нам всегда нужна, она была для нас традиционна. Наши народы всегда жили как добрые соседи, как братья. И эти отношения сегодня приобретают более близкую форму, они становятся истинно братскими.

Вы сказали при встрече, что между нами не должно быть никаких границ. Да, не должно быть между нами никаких границ. Государственная граница она, наверное, есть, и от этого не уйти, но границ между нашими людьми, между нашими взаимоотношениями, границ между нашей дружбой не должно быть. И мы очень рады, что после нашей встречи в Баку в 1996 году, после подписания декларации, наши взаимоотношения приобрели новый характер.

И на границе сейчас устанавливается нормальный порядок. Есть взаимоотношения между пограничниками, люди уже не чувствуют, как раньше, проблем на границе. Уже знают, что нет особых препятствий для того, чтобы общались близкие люди, разделенные народы. И те координационные связи, которые всегда существовали, они уже реализуются и становятся близкими.

Экономические отношения стали более плодотворными, более интенсивными. Мы очень рады, что сблизилась позиция России и Азербайджана по Каспийскому морю, — мы очень рады, потому что эта была серьезная проблема. Культурные связи, взаимоотношения между отдельными министерствами, ведомствами, между отдельными людьми, — они становятся все ближе и все более неформальными. Это очень важно для нас, мы рады.

Мне кажется, мы должны ускорить подписание межправительственного соглашения, — проект практически готов. Согласно декларации, которая была подписана уважаемым Президентом Азербайджанской Республики и мною, ежегодно эти договоры должны заключаться, потому что мы хотим реализовать их в жизни.

Эти вопросы о нашем дальнейшем сближении, вопросы, которые возникают в результате все большего сближения, должны быть сняты в процессе нашей непосредственной работы.

Еще раз хочу подчеркнуть глубокое уважение дагестанского народа к азербайджанскому народу, глубокое уважение к руководству Азербайджанской Республики, к Президенту Азербайджанской Республики. Хочу еще раз приветствовать вас на дагестанской земле, хочу, чтобы вы передали азербайджанскому народу, Президенту Азербайджанской Республики Гейдару Алиевичу, что дагестанцы всегда были и останутся самыми близкими друзьями, братьями азербайджанского народа, дагестанцы — руководство и народ Дагестана — питают самое глубокое уважение к выдающемуся государственному деятелю современности Гейдару Алиевичу Алиеву.

Я вас приветствую. Спасибо вам.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ BAŞ NAZİRİ
ARTUR RASİZADƏNİN
Ç İ X İ Ş İ

Hörmətli Dövlət Şurasının sədril
Möhtərəm Dağıstan rəhbərləri!

Ən əvvəl, prezidentimiz cənab Heydər Əliyev *Əliyevin* fəxri bir tapşırığını yerinə yetirərək, sizə, bütün Dağıstan xalqına onun salamını və uğurlar, xoşbəxtlik, tərəqqi arzuladığını yetirim.

Bizim hamımızın sevimlisi, XX əsrin görkəmli dövlət və siyasi xadimi Əziz Məmmədkerimoviç Əliyevin 100 illiyi münasibətilə şənliklərdə iştiraka bizi dəvət etdiyinizə görə sizə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Biz bu təklifi fərəhlə qəbul etdik, çünki başqa cür ola da bilməzdi.

Mən sizinlə tam razıyam ki, Əziz Əliyevin yubileyi münasibətilə şənliklərdə iştirak etməyin özü də böyük şərəfdir, eyni zamanda yaşanmış illərə nəzər salmaq üçün, kökləri tarixin dərinliklərinə gedib çıxan qardaşlıq, səmimi münasibətlərimizin bu günün realıqlarına uyğun olan səviyyəyə qaldırılması məqsədi ilə nə kimi işlər görülməsini müəyyənləşdirmək üçün daha bir amildir.

Heydər Əliyev *Əliyevin* sizinlə birlikdə qeyd etdiyimiz bu şənliklərdə nümayəndə hey'ətimizin iştirakına çox böyük diqqət yetirir. Ümumiyyətlə, demək istəyirəm ki, Dağıstanla bağlı bütün işlər, Dağıstanla bağlı irili-xırdalı bütün məsələlər respublikamızın prezidenti Heydər Əliyevin diqqət mərkəzindədir.

Dostluğumuzun tarixi uzaq dövrlərə gedib çıxır. Aramızda heç vaxt heç bir münaqişə olmayıb. Bu, bizi çox sevindirir. Bu gün biz ona tərəfdarıq ki, bütün sahələrdə siyasi, mədəni, elmi, iqtisadi sahələrdə münasibətlərimizi daha da dərinləşdirmək üçün münasibətlərimizin belə son dərəcə böyük təcrübəsi əsasında yeni addımlar atılsın. Biz hesab edirik ki, bundan ötrü hər cür zəmin və imkan var.

Biz 1996-cı ildə keçirilmiş axırıncı görüşlərimizi, bizdə keçirilmiş görüşləri, əldə edilmiş razılaşmaları, imzalanmış sənədləri, qarşılıqlı münasibətlərimizi daha yüksək səviyyəyə qaldırmaq üçün baza olan sənədləri böyük səmimiyyətlə xatırlayırıq. Əlbəttə, mən sizinlə tamamilə razıyam, elə etmək lazımdır ki, bu qarşılıqlı münasibətlər konkret iş-

lərlə sür'ətlə tamamlansın. Biz sevinirik ki, bu əlaqələr indi bir çox səviyyələrdə — hökumətlər səviyyəsində də, parlamentlər səviyyəsində də, nazirliklər, idarələr səviyyəsində də, sadə insanlar səviyyəsində də həm bərpa olunmuşdur, həm də inkişaf etməkdədir. Təkrar edirəm, bu münasibətlərin daha yüksək səviyyədə olması bu gün xüsusən vacibdir.

Siz bilirsiniz ki, son illərdə respublikamız özünün təşəkkülünün çətin bir yolunu keçmişdir. 1991-ci ildə istiqlaliyyət əldə edildikdən və prezidentimiz Heydər Əliyev *Əliyevin* 1993-cü ildə respublikaya rəhbərliyə qayıtdıqdan sonra onun çox böyük səyləri sayəsində ölkəmizdə ictimai-siyasi həyatın sabitləşdirilməsini təmin etmək, bu yolda qarşıya çıxan böyük çətinliklərin hamısını aradan qaldırmaq mümkün olmuşdur. Bu böyük çətinliklər həm terror aktlarından, həm də siyasətimizə qarşı göstərilən təzyiqdən ibarət idi. Şükürlər olsun ki, bunların hamısını ləğv etmək mümkün oldu. Odur ki, son illərdə respublikada ictimai-siyasi sabitlik yaradılması nəticəsində başqa istiqamətlərdə də irəliləmək mümkün olmuşdur.

Bacı və qardaşlarımıza mə'lumat vermək istəyirəm, çünki onları sizdə də, bizdə də olan uğurlar da, çətinliklər də həmişə maraqlandırmışdır. Son illərdə prezidentin məqsədyönlü siyasəti sayəsində bir sıra müsbət meyllərə nail olmuşuq, bunlar həm iqtisadiyyatın yüksəlişində, həm də əhəlinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsində təzahür etmişdir. İstehsalatda uzun müddət davam etmiş durğunluq aradan qaldırılmışdır. Artıq üç ildir ki, milli valyutamız dollara nisbətdə nəinki bir yerdə durur, hətta dolların məzənnəsi manatımıza nisbətən aşağı düşür. Biz dünyaya tamamilə açıqıq, dünya iqtisadiyyatı ilə birləşmək istəyirik. Özəlləşdirmə yüksək sür'ətlə gedir.

Siz bilirsiniz ki, biz aqrar sektorda radikal qanunlar qəbul etmişik. Torpaq əslində tamamilə özəl mülkiyyətə verilmişdir. Bu da böyük nəticələr gətirmişdir. Əgər əvvəllər heyvandarlıq sahəsində, sizin hamınıza yaxşı mə'lum olduğu kimi, kartoçka sistemi vardısı və bizə *ə*t də, yağ da ittifaq fondlarından dotasiya ilə verildisə, indi belə problem yoxdur. Qətiyyən yoxdur. Əvəzində, heyvandarlıq məhsullarının satışı ilə bağlı problem var. Mən bunu bir misal kimi çəkdim.

Siz bilirsiniz ki, prezidentimiz Xəzər dənizindəki, Xəzər dənizi şelfin-

dəki, Azərbaycana məxsus sektordakı böyük enerji ehtiyatlarının işlənməsi sahəsində mühüm addımlar atmışdı. 1994-cü ildə ilk müqavilə imzalandı. İlk müqavilənin həyata keçirilməsi nəticəsində ötən il noyabrın 12-də neft göndərilməyə başlandı. Bu gün siz bilərsiniz ki, bu neft Novorossiyskə gedən boru kəməri ilə, o cümlədən də Dağıstan, Çeçenistan və Rusiya ərazisi ilə dünya bazarlarına nəql edilir. Bundan sonra daha səkkiz müqavilə bağlandı. Demək olar ki, onlar ümumən uğurla həyata keçirilir.

Siz çox incəliklə qeyd etdiniz ki, biz Xəzər dənizin sektorlara bölünməsi anlamında irəliləmişik. Xarici işlər nazirinin birinci müavini Pastuxovun başçılıq etdiyi Rusiya Federasiyasının nümayəndə hey'əti bu yaxınlarda bizdə olmuşdur. Biz danışıqlar nəticəsində razılığa gəldik ki, Rusiya da, — biz bu prinsip üzərində çoxdan dayanmışdıq, — Xəzər dənizinin orta xətt üzrə sektorlara bölünməsinə qəbul edir.

Xəzər dənizindən istifadə edilməsinin digər sahələri, ekologiya, gəmiçilik, balıq ovu kimi məsələlər haqqında danışıqların davam etdirilməsi üçün saziş əldə edilmişdir. Biz Xəzər dənizinin statusu ilə əlaqədar bu yaxınlarda Türkmənistan nümayəndə hey'əti ilə də danışıqlar apardıq. Xəzər dənizinin milli sektorlara ayrılması haqqında həmçinin razılığa gəldik. Lakin siz bilərsiniz ki, Rusiya ilə Qazaxıstan arasında da bu cür razılaşma var və bizim mə'lumatımıza görə MDB-nin sammitindən əvvəl yaxın iclasda saziş imzalanmalıdır.

Şübhəsiz ki, uğurlar var və onlar göz qabağındadır. Lakin öz qardaş və bacılarıma, əlbəttə, deməliyəm ki, problemlər də çoxdur və biz onların üzərində işləyirik. Onları optimal şəraitdə daha sür'ətlə həll etmək üçün əməkdaşlıq, o cümlədən yaxın dostumuz, qonşumuz olan Dağıstanla, onun vasitəsilə isə, təbii olaraq Rusiya ilə də əməkdaşlıq inkişaf etdirilməlidir.

Ən böyük problem Ermənistanla hələ də davam etməkdə olan münaqişədir. Bu, sizə mə'lumdur, lakin bir daha xatırlatmaq istəyirəm ki, 1994-cü ilin mayında döyüş əməliyyatları dayandırılmışdır, mayın 12-də bunun dörd ili tamam olacaqdır, bununla belə fakt faktlığında qalır ki, Azərbaycan ərazisinin 20 faizi Ermənistan silahlı birləşmələrinin hələlik işğalı altındadır. Bu ərazidə qovulmuş bir milyon qaçqınımız var. 7 milyon 600 min əhalinin bir milyon nəfəri qaçqındır. Dünyada başqa

elə bir ölkə yoxdur ki, orada bu qədər qaçqın olsun. Dəfələrlə bütün əvvəllərdə qeyd olunduğu kimi, prezidentimizin siyasəti bu problemin yalnız sülh yolu ilə, Lissabon zirvə görüşündə 53 ölkənin təsdiq etdiyi prinsiplər əsasında həll olunmasına yönəldilmişdir. Bu prinsiplər aşağıdakılardır — ərazi bütövlüyü, Dağlıq Qarabağın həm erməni, həm də azərbaycanlı əhalisinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, Dağlıq Qarabağ bölgəsinə Azərbaycanın tərkibində yüksək özünüidarə statusu verilməsi. Bununla belə, həmin problem hələlik problem olaraq qalır ki, bu da həyatımızın bütün amillərinə mənfi təsir göstərir. Bir milyon işsiz adam var, onların yarısından çoxu 4 ildir ki, çadır şəhərciklərində yaşayır. İş yerləri, maddi təminat məsələləri ağır yük kimi üzərimizə düşmüşdür.

Ona görə də biz münaqişənin aradan qaldırılması məsələsində nəinki ATƏT xətti ilə əldə olunmuş irəliləyişlərin reallaşdırılmasını istəyirik, həm də ümumən sabit Qafqaz evinin yaranmasını istəyirik. Siz bizim prezidentin və Gürcüstan prezidenti cənab Şevardnadzenin ümumqafqaz evi barədə qaldırdıqları təşəbbüsdən xəbərdarsınız.

Zənnimcə, bütün sağlam düşüncəli siyasətçilərin, rəhbərlərin bir məqsədi olmalıdır — bütün regionumuzda sülhə nail olmaq. Sülh olarsa, ümumi anlaşma olacaq və bu, iqtisadiyyat, xalqın rifahının yüksəldilməsi sahəsində sür'ətlə irəliləməyimiz üçün yaxşı əsas olacaqdır. Bəs bu gün rəhbərlikdən nə tələb edilir? Bu, ən başlıca məqsəd, ən başlıca vəzifə, ən başlıca işdir.

Hörmətli Dövlət Şurasının sədri, siz bir sıra məsələlərə toxundunuz. Şübhəsiz ki, biz bunları nəzərdən keçirəcək, sizin müvafiq təşkilatlarınızla, strukturlarınızla müzakirə etmək, əlaqə saxlamaq üçün lazımı orqanlarımıza tapşırıqlar verəcəyik. Biz bu məsələləri, o cümlədən hökumətlərarası sazişə dair məsələni nəzərdən keçirməyə və onların həllini sür'ətləndirməyə hazırıq ki, bu, iqtisadi münasibətlərimiz üçün baza olsun.

Ya Mahaçqalada, yaxud da Dərbənddə, — siz necə lazım biləcəksinizsə, — konsulluğun açılmasına dair məsələ də müzakirə olunmuşdur. Rusiya Federasiyasının müvafiq strukturlarına bizim müraciətimiz də sizin mövqeyinizdən asılı olacaqdır. Biz bunu da sizinlə razılaşdırmaq, müəyyənləşdirmək istəyirik. Hesab edirəm ki, Azərbaycanda Da-

ğistanın artıq fəaliyyət göstərən nümayəndəliyi olduğuna görə, siz ümumən Dağıstanda və ya Mahaçqalada, harada lazım bilsəniz, — konsulluğun, yaxud hansısa digər formanın açılmasını mümkün sayacaqsınız. Belə olarsa, biz bu təklifin reallaşdırılması üçün sonrakı addımları atacağıq.

Bizim hamımıza göstərilən böyük diqqətə, səmimi qəbula görə, Azərbaycan xalqının ünvanına, həm də Dağıstan xalqına, həm də bizə çox əziz dəyərli olan Əziz Əliyevin ünvanına dediyiniz sözlər üçün sizə bir daha öz adımdan və burada iştirak edənlərin adından təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Biz əbədi dostluğumuzu yeni şəraitdə yeni yüksəkliklərə qaldırmaq üçün, hər bir dağıstanlının evində, hər bir azərbaycanlının evində daha çox sevinc olması üçün hər şeyi etməyə borcluuyuq.

Bir daha çox sağ olun!

ВЫСТУПЛЕНИЕ ПРЕМЬЕР-МИНИСТРА АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ АРТУРА РАСИЗАДЕ

Уважаемый председатель Государственного совета!

Уважаемые руководители Дагестана!

Прежде всего хочу выполнить почетное поручение нашего Президента господина Гейдара Алиевича Алиева и передать привет и пожелания успехов, счастья, процветания вам, всему дагестанскому народу.

Хочу поблагодарить вас за то, что вы пригласили нас принять участие в торжествах по случаю 100-летия всем нам дорогого, выдающегося государственного и политического деятеля XX века Азиза Мамедкеримовича Алиева. Мы с радостью восприняли это предложение, потому что по-другому не могло и быть.

Я полностью с вами согласен в том, что само участие в торжествах Азиза Алиева — это тоже большая честь, но вместе с тем это еще один фактор для того, чтобы взглянуть на те годы, которые прожиты, посмотреть, что можно сделать, чтобы наши братские, теплые отношения, уходящие своими корнями далеко в древнюю историю, поднялись на уровень, соответствующий сегодняшним реалиям.

Гейдар Алиевич очень большое внимание уделил участию нашей делегации в торжествах, которые мы с вами отмечаем. И вообще я хочу сказать, что все дела, связанные с Дагестаном, маленькие или большие вопросы, связанные с Дагестаном, находятся в центре внимания Президента нашей республики Гейдара Алиева.

Наша дружба уходит в далекие времена. Между нами никогда не было никаких конфликтов. Это нас всех очень радует. Мы сегодня стоим на том, чтобы на базе этого колоссального опыта наших отношений предпринять новые шаги для того, чтобы еще более углубить наши отношения во всех сферах — политической, культурной, научной, экономической. И мы считаем, что все предпосылки для этого у нас есть.

Мы с большой теплотой вспоминаем последние наши встречи в 1996 году, те встречи, которые проходили у нас, договоренности, которые были достигнуты, те документы, которые были подписаны, документы, которые являются базой для того, чтобы наши взаимоотношения поднять на еще больший уровень. И естественно, я полностью с вами согласен, — надо, чтобы эти взаимоотношения ускоренно дополнялись конкретными делами. Нас радует, что на многих уровнях эти контакты сегодня и возобновились, и продолжают развиваться. И на уровне правительств, и на уровне парламентов и на уровне министерств, ведомств, и на уровне простых людей, что особенно сегодня важно для того, повторяю, чтобы эти отношения находились на еще более высоком уровне.

Вы знаете, что в последние годы наша республика прошла непростой путь своего становления. После обретения независимости в 1991 году и возвращения в 1993 году к руководству республикой нашего Президента Гейдара Алиевича Алиева, благодаря его титаническим усилиям, удалось обеспечить стабилизацию общественно-политической жизни у нас в стране, ликвидировать все те большие сложности, которые стояли на этом пути. Это и террористические акты, это и давление на нашу политику. Слава Богу все это удалось ликвидировать. И в последние годы в результате достижения общественно-политической стабильности в республике удалось продвинуться и по другим направлениям.

Хочу проинформировать наших сестер и братьев, потому что их всегда интересовали и успехи, и те трудности, которые имеют место и у вас, и у нас. За последние годы благодаря целеустремленной политике Президента, удалось достичь ряда положительных тенденций, которые проявились и в подъеме экономики, и в подъеме уровня жизни населения. Преодолен длительное время продолжавшийся спад производства. Уже три года как наша национальная валюта в отношении к доллару стоит не только на одном месте, но даже доллар падает по отношению к нашему манату. Мы полностью открыты миру,

хотим интегрироваться в мировую экономику. Ускоренными темпами идет приватизация.

Вы знаете, что мы приняли радикальные законы в аграрном секторе. Земля практически уже полностью передана в частное владение, и это дало очень большой результат. Если раньше в области животноводства, — всем вам хорошо известно, — была карточная система, и мясо и масло нам дотировалось из союзных фондов, то сегодня такой проблемы нет. Абсолютно нет. Есть проблема реализации животноводческой продукции. Я привел это как один из примеров.

Вы знаете, какие шаги были предприняты нашим Президентом по разработке крупных энергоресурсов в Каспийском море, на шельфе Каспийского моря, в секторе, принадлежащем Азербайджану. В 1944 году был подписан первый контракт. 12 ноября прошлого года в результате реализации первого контракта начала поступать нефть. И вы сегодня знаете, что по трубопроводу в Новороссийск, в том числе через территорию Дагестана, Чечни и России, эта нефть уже поступает на мировые рынки. После этого было еще заключено 8 контрактов. Они, можно сказать, в целом успешно реализуются.

Вы очень тонко подметили, что мы продвинулись в понимании секторального разделения Каспийского моря. Недавно у нас была делегация Российской Федерации во главе с первым заместителем министра иностранных дел Пастуховым, в результате переговоров мы договорились о том, что и Россия, — а мы стояли на этом принципе давно, — признает секторальное деление Каспийского моря по срединной линии.

По другим сферам использования Каспийского моря, таким вопросам, как экология, судоходство, рыболовство достигнуто соглашение продолжить переговоры. Мы по статусу Каспийского моря недавно вели переговоры и с туркменской делегацией. И тоже договорились о разделе Каспийского моря, на национальные сектора. Ну, вы знаете, что между Россией и Казахстаном такая договоренность тоже есть и на ближайшем

заседании, перед саммитом СНГ, по нашим данным, должно быть подписано соглашение между Россией и Казахстаном.

Успехи, безусловно, есть, они — налицо, но, конечно, своим братьям и сестрам я должен сказать, что много и проблем, над которыми мы работаем. И для того, чтобы их более ускоренно решить в оптимальных условиях, должно развиваться сотрудничество, в том числе с нашим ближайшим другом, соседом — Дагестаном, а через Дагестан — и с Россией, естественно.

Самая большая проблема — это пока еще продолжающийся конфликт с Арменией. Вам известно, но я хочу еще раз напомнить, что в 1994 году, в мае, — 12 мая будет уже 4 года, — прекращены боевые действия. Вместе с тем факт остается фактом, что 20 процентов территории Азербайджана пока находятся под оккупацией армянских вооруженных формирований. С этой территории мы имеем миллион беженцев. На 7 миллионов 600 тысяч населения — миллион беженцев. В мире другого такого примера нет по удельному весу беженцев.

Политика нашего Президента, и это неоднократно подчеркивалось на всех уровнях, направлена на решение этой проблемы только мирным путем, на базе принципов Лиссабонского саммита, где 53 страны подтвердили эти принципы. Это территориальная целостность, это обеспечение безопасности как армянского, так и азербайджанского населения Нагорного Карабаха, это предоставление высокого статуса самоуправления нагорно-карабахскому региону в составе Азербайджана. Вместе с тем проблема эта пока остается проблемой, которая отрицательно влияет на все факторы нашей жизни. Один миллион нетрудоустроенных, больше половины этого контингента продолжает жить — 4 года уже живут в палаточных городках. Вопросы трудоустройства, материального обеспечения, — все это лежит на нас тяжелым грузом.

Поэтому мы очень заинтересованы не только в реализации тех наметок, тех подвижек, которые по линии ОБСЕ были достигнуты в вопросе урегулирования этого конфликта, но и в целом заинтересованы в стабильном кавказском доме. Вы

знаете инициативу, проявленную нашим Президентом и Президентом Грузии господином Шеварднадзе об общекавказском доме.

Я думаю, что у всех здравомыслящих политиков, руководителей должна быть одна цель — достичь мира во всем нашем регионе. Будет мир — будет общее понимание, и это будет хорошей основой для нашего ускоренного продвижения вперед в области экономики, подъема благосостояния народа. А что требуется сегодня руководству? Это самая главная цель, самая главная задача, самое главное дело.

Уважаемый председатель Государственного совета, вы затронули ряд вопросов, которые мы, безусловно, рассмотрим, дадим поручения нашим соответствующим органам для того, чтобы рассмотреть, сконтактироваться с вашими соответствующими организациями, структурами. Эти вопросы, и в том числе по межправительственному соглашению, мы готовы рассмотреть и ускорить их решение, чтобы это было базой для наших экономических отношений.

Обсуждался вопрос и по открытию консульства, либо в Махачкале, либо в Дербенде — это как вы сочтете нужным, — от вашей позиции будет зависеть и наше обращение в соответствующие структуры Российской Федерации. Мы хотим это тоже с вами согласовать, определить. Я думаю, что, имея представительство Дагестана в Азербайджане, которое функционирует, может, вы сочтете возможным открытие или консульства, или в какой-то другой форме, в Дагестане в целом, или в Махачкале, где вы сочтете нужным. Дальше нами будут предприняты шаги по дальнейшей реализации этого предложения.

Я от своего имени и от имени присутствующих еще раз хочу поблагодарить вас за то огромное внимание, тот теплый прием, который оказан нам всем, за те слова, которые вы сказали в адрес Азиза Алиева, который очень дорог и дагестанскому народу, и нам, и мы обязаны делать все, чтобы нашу вечную дружбу поднять в новых условиях на новые высоты, чтобы больше было радости в каждом доме дагестанца, в каждом доме азербайджанца.

Еще раз большое спасибо!

Ölkəmizin nümayəndə hey'əti adından Dağıstan Respublikasına hədiyyə — nəfis Azərbaycan xalçası təqdim edildi.

Görüşdə Dağıstan tərəfindən Xalq Məclisinin — parlamentin sədri Muxu Əliyev, hökumətin sədri Xizri Şixsəidov, hökumət sədrinin birinci müavini Baqautdin Əhmədov, Dövlət Şurasının üzvü, Dərbənd rayonunun rəhbəri Səid Qurbanov və digər rəsmi şəxslər, Azərbaycan tərəfindən Milli Məclis sədrinin birinci müavini Arif Rəhimzadə, dövlət müşaviri Hidayət Orucov, Prezidentin İcra Aparatının humanitar siyasət şöbəsinin müdiri Fatma Abdullazadə, səhiyyə naziri Əli İnsanov, mədəniyyət naziri Polad Bülbüloğlu, Milli Məclisin üzvü Ömər Əfəndiyev, professor Cəmil Əliyev, Qusar, Quba, Xaçmaz, Zaqatala və Balakən rayon İcra Hakimiyyətlərinin başçıları iştirak edirdilər.

* * *

От имени делегации нашей страны Республике Дагестан был преподнесен в дар искусный азербайджанский ковер.

Во встрече принимали участие: с дагестанской стороны — председатель Народного собрания — парламента Муху Алиев, председатель правительства Хизри Шихсаидов, первый заместитель председателя правительства Багаутдин Ахмедов, член Государственного совета, руководитель дербендского района Саид Курбанов и другие официальные лица, с азербайджанской стороны — первый заместитель председателя Милли меджлиса Ариф Рагимзаде, государственный советник Гидаят Оруджов, заведующая отделом гуманитарной политики Исполнительного аппарата Президента Фатма Абдуллазаде, министр здравоохранения Али Инсанов, министр культуры Полад Бюль-Бюль оглу, член Милли меджлиса Омар Эфендиев, профессор Джамиль Алиев, главы исполнительной власти Гусарского, Губинского, Хачмазского, Загаталского и Балакенского районов.

Sonra Azərbaycan nümayəndə hey'ətinin üzvləri Dağıstan Birləşmiş Dövlət Muzeyində və Təsviri Sənət Muzeyində oldular. Təsviri Sənət Muzeyinin direktoru Patimat Həmzətova bildirdi ki, burada Azərbaycana aid eksponatlar da saxlanılır və hörmətli qonaqların gəlişi münasibətilə yeni ekspozisiya təşkil olunmuşdur. Həmin ekspozisiyada Azərbaycan xalçaları, zərgərlik mə'muləti, habelə Səttar Bəhlulzadənin, Salam Salamzadənin əsərləri nümayiş etdirilir.

Təsviri Sənət Muzeyində baş nazir Artur Rəsizadə və Dağıstan hökuməti sədrinin birinci müavini Baqautdin Əhmədov Azərbaycan nümayəndə hey'ətinin səfəri və Əziz Əliyevin yubileyi ilə bağlı geniş proqram hazırlayan yerli televiziyanın müxbirinə müsahibə verdilər. A.Rəsizadə muzeyin xatirə kitabına öz ürək təəssüratını yazdı.

Daha sonra Azərbaycan nümayəndə hey'ətinin üzvləri Mahaçqalanın mərkəzi meydanında vaxtilə Əziz Əliyevin yaşadığı binanın qarşısına gəldilər. Binanın divarında vurulmuş xatirə lövhəsində bu sözlər yazılmışdır: "1942-1948-ci illərdə ÜİK(b) P Dağıstan Vilayət Komitəsinin birinci katibi işləmiş Ə.M.Əliyev bu binada yaşamışdır".

Mahaçqala şəhərindəki küçələrdən biri haqlı olaraq iki xalqın — Azərbaycan və Dağıstan xalqlarının övladı sayılan Əziz Əliyevin adını daşıyır. Respublikamızın nümayəndələri həmin küçədə də oldular. Binalardan birinin divarına vurulmuş lövhədə bu küçəyə vaxtilə Dağıstan Vilayət Partiya Komitəsinə rəhbərlik etmiş Əziz Əliyevin adının verildiyi yazılmışdır.

* * *

Затем члены делегации посетили Дагестанский государственный объединенный музей и музей изобразительных искусств. Директор музея изобразительных искусств Патимат Гамзатова отметила, что здесь хранятся и экспонаты по Азербайджану, а к приходу уважаемых гостей организована новая экспозиция. На этой экспозиции демонстрируются азербайджанские ковры, ювелирные изделия, а также произведения Саттара Бахлулзаде, Салама Саламзаде.

Премьер-министр Азербайджана Артур Расизаде и первый заместитель председателя правительства Дагестана Багаутдин Ахмедов дали интервью корреспонденту местного телевидения, готовящему обширную программу в связи с визитом делегации Азербайджана и юбилеем Азиза Алиева. А.Расизаде написал о своих впечатлениях в памятной книге музея.

Затем члены делегации Азербайджана пришли к дому на центральной площади Махачкалы, где в свое время жил Азиз Алиев. На мемориальной доске, установленной на стене здания, написано: "В этом доме проживал А.М.Алиев, работавший в 1942-1948 годах первым секретарем Дагестанского обкома ВКП (б)".

Mahaçqalada Əziz Əliyev adına küçə.
Улица им. Азиза Алиева в Махачкале.

Одна из улиц города Махачкалы носит имя Азиза Алиева, по праву считающегося сыном азербайджанского и дагестанского народов. Представители нашей республики побывали и на этой

улице. На мемориальной доске, установленной на стене одного из зданий, написано, что этой улице присвоено имя Азиза Алиева, который в свое время руководил дагестанским обкомом партии.

İKİ XALQIN SEVİMLİ OĞLU

Görkəmli dövlət xadimi və alim Əziz Əliyevin 100 illik yubileyi Dağıstanda təntənə ilə qeyd olunmuşdur.

Mahaçqala Rus Dram Teatrında təntənəli yubiley yığıncağı.

Aprelin 27-də Dağıstan paytaxtının ən böyük tamaşa salonunda – Mahaçqala Rus Dram Teatrında görkəmli dövlət xadimi, ictimai xadim və alim Əziz Əliyevin anadan olmasının 100 illiyinə həsr edilmiş təntənəli yubiley yığıncağı keçirildi. Teatrın gül-çiçəklə bəzədilmiş səhnəsində yubilyarın rəngli boya ilə çəkilmiş portreti asılmışdı.

Dağıstan rəhbərlərinin, Azərbaycan nümayəndə hey'əti üzvlərinin, qonşu respublika ictimaiyyəti nümayəndələrinin iştirak etdikləri təntənəli yığıncağı Dağıstan Dövlət Şurasının sədri Məhəmmədli Məhəmmədov açdı.

ЛЮБИМЫЙ СЫН ДВУХ НАРОДОВ

В Дагестане торжественно отмечен 100-летний юбилей видного государственного деятеля и ученого АЗИЗА АЛИЕВА.

Торжественное юбилейное собрание в Махачкалинском Русском Драматическом Театре

27 апреля в самом большом зрительном зале столицы Дагестана — Махачкалинском русском драматическом театре состоялось торжественное юбилейное собрание, посвященное 100-летию со дня рождения видного государственного и

общественного деятеля, ученого Азиза Алиева. На украшенной цветами сцене — цветной портрет юбиляра.

Торжественное собрание, в котором приняли участие руководители Дагестана, члены делегации Азербайджана, представители общественности соседней республики, открыл председатель Государственного совета Дагестана Магомедали Магомедов.

DAĞISTAN RESPUBLİKASI DÖVLƏT ŞURASININ SƏDRİ MƏHƏMMƏDƏLİ MƏHƏMMƏDOVUN ÇIXIŞI

Hörmətli təntənəli yığıncaq iştirakçıları!

Əziz azərbaycanlı qonaqlarımız!

Bu gün biz Azərbaycanın və Dağıstanın görkəmli dövlət və ictimai xadimi, alim, xalqlarımızın layiqli oğlu Əziz Məmmədkərimoviç Əliyevin yüz illik yubileyini təntənə ilə qeyd etmək üçün toplaşmışıq.

Bizim bu təntənəli yubiley tədbirlərimizdə Azərbaycan Respublikasının baş naziri, hörmətli cənab Artur Təhiroviç Rəsizadənin rəhbərliyi ilə belə mö'təbər nümayəndə hey'ətinin iştirak etməsinə görə Azərbaycan Respublikasının rəhbərliyinə, Azərbaycan prezidenti möhtərəm cənab Heydər Əliyeviç Əliyevə ürəkdən minnətdarıq.

Dağıstan Respublikasının Dövlət Şurası, Xalq Məclisi və hökuməti adından, bütün dağıstanlılar adından əziz azərbaycanlı dostlarımızı hərəkətlə və səmimi qəlbədən salamlayır, onlara möhkəm cansağlığı, Dağıstan torpağında xoş səfər arzulayıram.

Mən eyni zamanda Əziz Məmmədkərimoviçin bu yubileydə iştirak edən oğlu, hörmətli Cəmil Əzizoviç Əliyevi məmnuniyyətlə salamlayıram.

Tanınmış tarixi şəxsiyyətlərimizin həyat və fəaliyyətinə müraciət etmək, onların əziz xatirəsini yad etmək zamanın və nəsillərin varisliyini təmin etməyin, ən yaxşı milli ənənələrimizi qoruyub saxlamağın çox mühüm şərtidir.

Əziz Əliyevin adı Dağıstan xalqının tarixinə və yaddaşına əbədi daxil olmuş dövlət xadimlərinin parlaq nəsli sırasında ən layiqli yerlərdən birini tutur.

Əziz Məmmədkərimoviç Əliyev 1942-ci ilin sentyabrında ölkənin ali rəhbərliyinin qərarı ilə Dağıstan Vilayət Partiya Komitəsinin birinci katibi kimi məs'ul vəzifəyə təyin olundu, Böyük Vətən müharibəsinin ən ağır illərində taleyin hökmü ilə öz həyatını Dağıstanla bağladı. Respublikada işlədiyi yeddi ildən bir qədər az müddətdə Əziz Məmmədkərimoviç Dağıstanın qəlbində və yaddaşında silinməz iz qoydu.

Əziz Məmmədkərimoviç Əliyev Dağıstanda həqiqi mə'nada istə'dadlı siyasətçi və dövlət xadimi, xalq arasında böyük nüfuzu, hörmət və məhəbbəti olan bir insan kimi qarşılandı. Onun rəhbərliyi altında respublika çox nəhəng hərbi-səfərbərlik işi gördü, müharibə dövrünün sərt sınaqlarına ləyaqətlə davam gətirdi, bütün ehtiyatları cəbhəyə yardım göstərilməsinə yönəldə bildi, müharibənin nəticələrinin aradan qaldırılması və respublikanın xalq təsərrüfatının dinc quruculuq relsi üzərinə keçirilməsi ilə bağlı son dərəcə geniş məsələləri uğurla həll etdi.

Əziz Məmmədkərimoviç Əliyevin respublikamızda iqtisadiyyatın, mədəniyyətin, elm və təhsilin inkişafına verdiyi töhfəni Dağıstan xalqları əsl minnətdarlıqla xatırlayırlar. O, Mahaçqalada akademik mərkəzin yaradılmasına çox böyük sə'y göstərmişdir. Sonralar həmin mərkəzin əsasında SSRİ Elmlər Akademiyasının Dağıstan filialı, indi isə Rusiya Elmlər Akademiyasının Dağıstan elmi mərkəzi təşkil edilmişdir.

Əziz Məmmədkərimoviç respublikada ali və orta təhsil müəssisələrinin bazasının genişləndirilməsi və möhkəmləndirilməsində mühüm rol oynamışdır. Onun bilavasitə iştirakı ilə Dağıstanda Elmi Tədqiqat Məktəblər İnstitutu, Qadın Müəllimlər İnstitutu, pedaqoji məktəb açılmışdır. O, elmi və yaradıcı ziyalılara, Dağıstanın özünəməxsus ədəbiyyatı və incəsənətinin inkişafına daim qayğı göstərirdi.

Əziz Əliyev dağıstanlılar üçün istə'dadlı rəhbər, səmimi və xeyirxah yoldaş, beynəlmiləlçi, respublikamızın rifahı naminə çoxlu qüvvə və enerji sərf etmiş yüksək mə'nəvi keyfiyyətlərə malik insan olmuşdur və onların qəlbində bu cür də yaşayacaqdır.

İndiki yubiley tədbirləri Əziz Məmmədkərimoviçin şəxsiyyətinə və xatirəsinə göstərdiyimiz təkcə dərin ehtiram deyildir. Bu tədbirlər həm də Azərbaycanın və Dağıstanın tarixi talelərinin ümumiliyinin və qarşılıqlı əlaqəsinin daha bir təzahürü, xalqlarımız arasında mehriban qonşuluğun və dostcasına qardaşlığın təsdiqidir. Mə'nəvi mədəniyyət, milli ənənələr və minlərlə övladlarımızın taleləri əsrlər ərzində xalqlarımızı və respublikalarımızı birləşdirir. Bu, bizim sərvətimizdir və gələcək nəsillərin naminə bunları qoruyub saxlamağa, daha da artırmağa borc-luyuq. Ümumi tariximiz, həyatın özü bizi Azərbaycan və Dağıstan xalqları arasında mehriban qonşuluq, dostluq münasibətlərini daha da möhkəmləndirməyə və inkişaf etdirməyə səsləyir.

Dağıstan Respublikası xalqın iradəsi ilə Rusiya Federasiyasının tərkibində öz yerini həmişəlik müəyyən etmişdir. Ona görə də bizim əməkdaşlığımız üçün əlverişli şəraitin olması Rusiya Federasiyası ilə Azərbaycan Respublikası arasındakı münasibətlərin vəziyyətindən xeyli dərəcədə asılıdır.

Biz Əziz Əliyevin bugünkü yubileyini həm də bu qarşılıqlı münasibətlərin möhkəmləndirilməsi yolunda daha bir addım kimi, Dağıstan və Azərbaycan arasında əbədi dostluğun və qardaşlığın rəmzi kimi qiymətləndiririk. Xalqlarımız bu insanın işıqlı obrazını xüsusi məhrəmlik və səmimiyyətlə xatırlayırlar. Onun adı və xoş əməlləri dağıstanlıların bir çox nəsillərinin qədirbilən xatirəsində daim yaşayacaqdır.

İcazə verin, görkəmli dövlət xadimi və ictimai xadim, alim Əziz Məmmədkərimoviç Əliyevin anadan olmasının yüz illiyinə həsr edilmiş təntənəli yığıncağı açıq e'lan edirəm.

ВЫСТУПЛЕНИЕ ПРЕДСЕДАТЕЛЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО СОВЕТА РЕСПУБЛИКИ ДАГЕСТАН *МАГОМЕДАЛИ МАГОМЕДОВА*

Уважаемые участники торжественного собрания!

Дорогие наши азербайджанские гости!

Сегодня мы собрались, чтобы торжественно отметить столетний юбилей со дня рождения выдающегося государственного и общественного деятеля Азербайджана и Дагестана, ученого, достойного сына наших народов Азиза Мамедкеримовича Алиева.

Мы искренне признательны руководству Азербайджанской Республики, ее Президенту уважаемому господину Алиеву Гейдару Алиевичу за то, что участие в этих торжественных для нас юбилейных мероприятиях принимает столь авторитетная делегация во главе с премьер-министром Азербайджанской Республики, уважаемым господином Расизаде Артуром Таировичем.

От имени Государственного совета, Народного собрания и правительства республики Дагестан, всех дагестанцев горячо и сердечно приветствую наших дорогих азербайджанских друзей, желаю им крепкого здоровья, всего самого доброго и приятного пребывания на дагестанской земле.

Я с удовольствием также приветствую участвующего в этом юбилее сына Азиза Мамедкеримовича — уважаемого Джамиля Азизовича Алиева.

Обращение к жизни и деятельности наших известных исторических деятелей, добрая память о них является выжнейшим условием обеспечения преемственности времен и поколений, сохранения наших лучших национальных традиций. Имя Азиза Мамедкеримовича Алиева занимает одно из самых достойных мест среди яркой плеяды государственных деятелей, навечно вошедших в историю и память дагестанского народа.

В сентябре 1942 года по решению высшего руководства страны Алиев Азиз Мамедкеримович занял ответственный пост первого секретаря Дагестанского обкома партии, волей судьбы

связал свою жизнь с Дагестаном в самые тяжелые годы Великой Отечественной войны. Азиз Мамедкеримович за неполные семь лет своей работы в республике оставил неизгладимый след в сердцах и памяти Дагестана.

В Дагестане Алиев Азиз Мамедкеримович в полной мере воспринялся как талантливый политик и государственный деятель, как человек, пользующийся большим авторитетом, уважением и любовью народа. Под его руководством республика провела огромную военно-мобилизационную работу, достойно выдержала суровые испытания военного времени, сумела направить все ресурсы на оказание помощи фронту, успешно решила колоссальные по объему задачи, связанные с ликвидацией последствий войны и перевода народного хозяйства республики на рельсы мирного строительства.

Народы Дагестана с искренней благодарностью вспоминают тот вклад, который Алиев Азиз Мамедкеримович внес в развитие экономики, культуры, науки и образования нашей республики. Он приложил много усилий в создание в Махачкале академического центра, на базе которого впоследствии был сформирован Дагестанский филиал Академии наук СССР, а ныне — Дагестанский научный центр Российской академии наук.

Значительную роль играл Азиз Мамедкеримович в расширении и укреплении базы высших и средних учебных заведений республики. При его непосредственном участии в Дагестане были открыты научно-исследовательский институт школ, женский учительский институт, педагогические училища. Постоянную заботу проявлял он о научной и творческой интеллигенции, о развитии самобытной дагестанской национальной литературы и искусства.

Талантливый руководитель, душевный и добрый товарищ, интернационалист, человек высших моральных качеств, отдавший много сил и энергии на благо нашей республики — таким был и останется для дагестанцев Азиз Алиев.

Нынешние юбилейные мероприятия не только дань нашего глубокого уважения к личности и памяти Азиза Мамедкери-

мовича. Они являются еще одним напоминанием об общности и глубоком взаимопроникновении исторических судеб Азербайджана и Дагестана, подтверждением добрососедства и братской дружбы между нашими народами. Материальная и духовная культура, национальные традиции и человеческие судьбы тысяч ее детей на протяжении веков объединяют наши народы и республики. Это наше богатство, которое мы обязаны беречь и приумножать во имя будущих поколений. Общая история, сама жизнь призывает нас к дальнейшему укреплению и развитию добрососедских дружественных отношений между азербайджанским и дагестанским народами.

По воле народа Республика Дагестан навеки определила свое место в составе Российской Федерации. Поэтому благоприятный климат для нашего сотрудничества во многом зависит от состояния межгосударственных отношений между Российской Федерацией и Азербайджанской Республикой.

И сегодняшний юбилей Азиза Алиева мы рассматриваем как еще один шаг к укреплению этих взаимоотношений, как символ непреходящей дружбы и братства между Дагестаном и Азербайджаном. Наши народы с особой теплотой и сердечностью вспоминают светлый образ этого человека. Его имя и добрые дела будут вечно жить в благодарной памяти многих поколений дагестанцев.

Разрешите торжественное собрание, посвященное столетию со дня рождения выдающегося государственного и общественного деятеля, ученого Алиева Азиза Мамедкеримовича объявить открытым.

Мә'рузә үчүн Дағистан Республикасы höкүмәти сәдринин биринци мөавини Багаутдин Әһмәдов сөз вериди.

Слово для доклада предоставляется первому заместителю председателя правительства Республики Дагестан Багаутдину Ахмедову.

DAĞISTAN HÖKUMƏTİ SƏDRİNİN BİRİNCİ MÜAVİNİ BAQAUTDİN ƏHMƏDOVUN MƏRUZƏSİ

Hörmətli dostlar!

***Qardaş Azərbaycandan gəlmiş
əziz qonaqlar!***

Respublikamızın tarixində və xalqın yaddaşında silinməz iz qoymuş Dağıstanın dövlət və ictimai xadimləri sırasında Azərbaycan xalqının dəyərli oğlu, Böyük Vətən müharibəsinin sərt illərində və müharibədən sonrakı ilk quruculuq dövründə Dağıstan Partiya Təşkilatına rəhbərlik etmiş, anadan olmasının yüz illiyini bu günlərdə qeyd etdiyimiz Əziz Məmmədkerimoviç Əliyev görkəmli yer tutur.

Biz Əziz Məmmədkerimoviçin yubileyini təkcə partiya və sovet xadiminin yubileyi kimi deyil, həm də tibb xidməti polkovnikinin, Qızıl Ordunun siyasi işçisinin, gözəl alimin, tibb elmləri doktorunun, professorun və nəhayət, Dağıstanın mədəniyyəti, iqtisadiyyatı, səhiyyəsi, elmi və təhsilinin tərəqqisinə çox böyük töhfə vermiş siyasətçinin yubileyi kimi qeyd edirik.

Əziz Əliyevin uşaqlıq və gənclik illəri mürəkkəb və ağır olmuşdur. O, 1897-ci ildə İrəvanda doğulmuşdur. 1917-ci ildə işləyə-işləyə İrəvan gimnaziyasını qızıl medalla bitirir və elə həmin il Peterburq Hərbi Tibb Akademiyasına daxil olur. Lakin obyektiv səbəblərə görə akademiya təhsilini başa vura bilmir. Ailəsinin maddi vəziyyəti ağır olduğuna görə 1918-ci ildə təhsilini yarımçıq qoyub Naxçıvan şəhərinə qayıtmağa və işə girməyə məcbur olur. O zaman ailəsi oraya yenidən köçmüşdü.

1923-cü ildə o, Bakıya gələrək Azərbaycan Xalq Komissarları Sovetində işə girir. Xalq Komissarları Sovetində fəal çalışmaqla yanaşı, Bakı Universitetinin tibb fakültəsində də oxuyur və 1927-ci ildə oranı bitirir. Universiteti əla qiymətlərlə bitirdiyinə görə onu diaqnostika kafed-

rasında saxlayırlar. Universitetdə əvvəlcə assisent, sonra dosent işləyən Əziz Əliyev tibb elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almaq üçün dissertasiya müdafiə edir.

1932-ci ildə gənc alimə yenidən yaradılmış Azərbaycan Tibb İnstitutuna rəhbərlik etmək e'tibar olunur və o, 1932-ci ildən 1937-ci ilədək rektor vəzifəsində çalışır. Həmin dövrdə Əziz Əliyevin rəhbərliyi altında institutda xeyli tədris-maddi baza yaradılır, yataqxana, yeni tədris korpusları və müasir avadanlıqla təchiz olunmuş laboratoriyalar tikilir, onlarca doktorluq və namizədlik dissertasiyaları müdafiə edilir.

O, 1937-ci ildə – 40 yaşında elə həmin institutda tibb elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almaq üçün dissertasiya müdafiə edir və elmi iş gənc alimlərin ümumittifaq müsabiqəsində SSR Elmlər Akademiyasının və ÜİLKGI MK-nın mükafatına layiq görülür. Institutun rektoru vəzifəsində işlədiyi dövrdə görkəmli rus tibb alimlərinin dərsləri və dərslər vəsaitləri onun redaktəsi altında Azərbaycan dilində nəşr edilir, habelə Əziz Əliyevin özünün "Klinik analizlər" adlı sanballı əsəri çap olunur.

Otuzuncu və qırxıncı illərdə Azərbaycan və Dağıstan ərazisində malyariya tüğyan edirdi. Xəstəlik insanları şikəst edir, bir çoxu ölürdü. Əziz Əliyevin Azərbaycan SSR-in xalq səhiyyə komissarı işlədiyi 1937-1938-ci illərdə respublikada və Dağıstanın onunla qonşu olan rayonlarında, xüsusən Dərbənd rayonunda qısa müddətdə malyariya əleyhinə stansiyalar və dispanserlər yaradılır, avadanlıqla təchiz olunur. Samur-Dəvəçi kanalının keçdiyi yüz kilometrlik ərazidə dava-dərman və tibb işçiləri ilə təmin olunmuş 11 tibb məntəqəsi yaradılmışdır.

1941-ci ilin avqustunda Əziz Məmmədkerimoviç polkovnik rütbəsində siyasi rəhbər kimi İranın Təbriz şəhərinə — cənub sərhədlərini qorumaq məqsədilə SSRİ ilə İran arasındakı müqaviləyə uyğun olaraq oraya yeridilmiş sovet qoşunlarının qərargahına e'zam olunur. Əziz Əliyevin rəhbərlik etdiyi siyasi şöbə sərhədyanı rayonların əhalisi arasında böyük təşviqat-təbliğat işi görür, sovet qoşunlarının İranda müvəqqəti yerləşməsinin məqsəd və vəzifələrini izah edirdi ki, bu da əhali ilə döyüşçülər və komandirlər arasında sıx və dostluq münasibətlərinin yaranmasına kömək göstərirdi.

1942-ci ilin avqustuna yaxın Şimali Qafqazda çox ağır vəziyyət yaranmışdı. Faşist qoşunları Dağıstana lap yaxınlaşmışdılar və alman koman-

danlığı respublikamızın paytaxtını Xəzər dənizində baş hərbi dəniz bazasına çevirməyi qərara almışdı. O vaxtlar Mahaçqala sərt cəbhəyanı şəraitdə yaşayırdı. Ayrı-ayrı müəssisələr köçürülmüşdü, respublikada qalanlar işi işi dayandırmışdı, fərarilik, quldurluq, xidmətdən yayınma halları meydana gəlmişdi. Düşmənin Dağıstana soxulması təhlükəsi yaranmışdı.

1942-ci il sentyabrın 16-da SSRİ Dövlət Müdafiə Komitəsi öz iclasında respublikadakı bu vəziyyəti müzakirə edərək Dağıstan Vilayət Partiya Komitəsinin birinci katibi Limkunun vəzifəsindən götürülməsi haqqında və o vaxtadək Azərbaycan K(b)P MK-nın katibi işləmiş Əziz Əliyevin həmin vəzifəyə təyin olunması haqqında qərar qəbul etdi.

1942-ci il sentyabrın 23-də MK-nın nümayəndələrinin, SSRİ Dövlət Müdafiə Komitəsi nümayəndələrinin iştirakı ilə keçirilən Vilayət Partiya Komitəsinin 14-cü plenumu Dövlət Müdafiə Komitəsinin qərarını müzakirə edərək, Əziz Əliyevi Vilayət Partiya Komitəsinin birinci katibi vəzifəsinə yekdilliklə təsdiq etdi. O, eyni zamanda Mahaçqala Müdafiə Komitəsinin sədri seçildi.

Deyildiyi kimi, Əziz Məmmədkerimoviç Dağıstana gələnə qədər doğma Azərbaycanında, respublika Xalq Komissarları Sovetində, tibb institutunun rektoru işləyərkən, Ali Sovetin Rəyasət Hey'ətində və nəhayət, Azərbaycan K(b)P MK-da çalışaraq dövlət xadimi və ictimai xadim kimi çox zəngin təcrübə toplamışdı.

Vilayət Partiya Komitəsinin plenumunda təsdiq olunan yeni birinci katib "Cari dövr və Dövlət Müdafiə Komitəsinin 1942-ci il 16 sentyabr tarixli qərarı ilə əlaqədar Dağıstan Partiya Təşkilatının vəzifələri haqqında" məruzə ilə çıxış etdi. Məruzədə müharibə şəraitində həm ölkədə ümumi vəziyyət, həm də Qafqazda vəziyyət ətraflı xarakterizə olundu. Dağıstan Respublikasının vəziyyəti cəbhəyanı bölgə vəziyyəti kimi qiymətləndirildi, çünki alman qoşunları Stalinqradın divarları önündə idi və cənuba Qroznı və Bakı neftinə doğru irəliləməyə can atırdılar.

Məruzəçi belə bir şəraitdə respublikanın partiya və sovet kadrlarının işini səciyyələndirərək, onlarda məs'uliyət hissi olmadığını, laqeydlilik və arxayınçılıq faktlarının aşkara çıxarıldığını göstərdi. Faşist kəşfiyyatının agentləri Dağıstana göndərilirdi. Respublikanın bir sıra rayonlarında əhalinin bir qisminin siyasi-mə'nəvi vəziyyəti əsla qənaətbəxş deyildi.

Dağıstanın düşdüyü bu cür mürəkkəb cəbhəyanı vəziyyət respublikanın partiya və sovet təşkilatlarından sənayenin, nəqliyatın, kənd təsərrüfatının bütün ehtiyatlarını cəbhənin ehtiyaclarını ödəməyə yönəltmək üçün təxirəsalınmaz və təsirli tədbirlər görülməsini tələb edirdi. Kənd təsərrüfatını durğunluqdan çıxarmaq və kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalını artırmaq, əməkçiləri müdafiə xətləri çəkilməsinə səfərbərliyə almaq, Dağıstanda yaradılan hərbi hissələri lazım olan hər şeylə təmin etmək, yaralanmış döyüşçülərin qəbulu üçün hospitallar şəbəkəsini genişləndirmək, düşmən tərəfindən tutulmuş ölkə ərazisinin köçürülüb gətirilən adamların qeydinə qalmaq gerek idi.

Birinci katib bu məqsədyönlü işin olmamasının səbəbini adamlarla işin pis aparılmasında, onlara qayğı göstərilməməsində, onların ümdə tələbatının və sorğularının ödənilməsi sahəsində işin yarıtmaz həyata keçirilməsində görürdü. Əziz Əliyev sözünün sonunda dedi ki, Dövlət Müdafiə Komitəsinin 1942-ci il 16 sentyabr tarixli qərarı Dağıstanın partiya və sovet təşkilatları tərəfindən buraxılmış bütün nöqsan və çatışmazlıqlarımıza verilmiş sərt, amma ədalətli qiymətdir və respublikanın partiya təşkilatlarını, sovet orqanlarını bütün işi müharibə dövrünün və cəbhənin tələblərinə uyğun olaraq yenidən qurmağı tələb edir.

Dövlət Müdafiə Komitəsinin qərarı həyata keçirilərək respublikanın dağ rayonlarına kolxozçular üçün ərzaq və sənaye malları göndərilir və onlar ehtiyacı olanlar arasında bölüşdürülürdü, əhali arasında siyasi tərbiyə işi gücləndirilmişdi.

Aul və kəndlərdən olanların fərarilik etməsi, quldurluğa qurşanması onlar üçün rüsvayçılıq sayılırdı. Kənd icması, qohumlar, aul və kəndlərin camaatı arasında böyük iş görülmüşdür.

Bununla belə, kiçik və böyük rəis və müdirlər tərəfindən yol verilən hər cür özbaşınalığa, kobudluq və cəzasızlıq faktlarına qarşı qətiyyətli və amansız iş həyata keçirilirdi. Əhalinin ehtiyac və sorğularına son dərəcə diqqətlə yanaşmaq təklif edilirdi. Respublikanın yeni rəhbəri partiya və sovet orqanlarının bütün işçilərinə xatırladırdı ki, bütün işi müharibə dövrünün tələblərinə uyğun olaraq yenidən qurmaq, istirahət günlərini ləğv etmək, var qüvvə ilə və tam gərginliklə işləmək, vaxt-vədə ilə hesablaşmayaraq sərt hərbi intizam yaratmaq, intizamsızlığın və səhlənkarlığın kökünü kəsmək, özünə və başqalarına qarşı tələbkar

olmaq, konkret və dəqiq göstərişlər vermək, bu göstərişlərin icrası üçün pozulmaz müddətlər müəyyənləşdirmək, icranın yoxlanılmasını lazımi səviyyəyə qaldırmaq gərəkdir.

Vilayət Partiya Komitəsinin birinci katibi və Mahaçqala Müdafiə Komitəsinin sədri vəzifələrində Əziz Əliyevin fəaliyyəti elə ilk aylardan çox mühüm qərarlar, məsələn, respublikanın ərazisində partizan dəstələri yaradılması haqqında, xalq yığma qoşun dəstələrinin təşkil olunması haqqında, qırıcı batalyonların vəziyyəti haqqında, Mahaçqala şəhərinin müdafiəsi sahəsində tədbirlər haqqında, Dağıstanın yerli millətlərinin nümayəndələrindən kadrlar hazırlanması və onların irəli çəkilməsi haqqında qərarlar qəbul edilməsi ilə başladı. Həmin qərarlar yerinə yetirilərək respublikada 13 partizan dəstəsi, bir neçə qırıcı batalyon, 700-dək xalq yığma qoşunu bölməsi yaradılmışdı. Onlarda 10 minlərlə adam var idi.

Respublikanın müdafiə kompleksi müəssisələrini xammal və materiallarla təmin etmək Mahaçqala Müdafiə Komitəsinin sədri kimi, Əziz Əliyevin xüsusi qayğı obyektı idi. Əziz Əliyevin başçılıq etdiyi Vilayət Partiya Komitəsi və Mahaçqala Müdafiə Komitəsi Dağıstan ərazisində müdafiə qurğuları yaradılmasını təmin edirdi. Bu iş çox çətin yolsuzluq və nəqliyyat vasitələrinin çatışmadığı bir şəraitdə həyata keçirilirdi. Müdafiə qurğularının inşasına 150 min nəfərdən artıq dağıstanlı göndərilmişdi. Qısa müddətdə Sulak və Terek çayları boyunca, Mahaçqala və Dərbənd şəhərləri ətrafında, Qayakənd rayonunda müdafiə qurğularının üç zolağı yaradılmışdı.

Müdafiə qurğularının inşasında əmək hünərlərinə görə təxminən 30 min adam Sovet İttifaqının orden və medalları ilə, o cümlədən 26 min nəfər "Qafqazın müdafiəsinə görə" medalı ilə təltif edilmişdir. "Komсомоlets Daqestana" zirehli qatarının inşası Vilayət Partiya Komitəsinin və Mahaçqala Müdafiə Komitəsinin daimi nəzarəti altında idi. Bu qatarın inşası üçün respublikada milyonlarla rubl toplanmışdı. Kaspiysk zavodlarının, Mahaçqala limanının, dəmir yolu gənclərinin qüvvəsi ilə zirehli qatar qısa müddətdə inşa edilib Zaqafqaziya cəbhəsinə verilmişdir.

Respublika rəhbərliyinin qarşısında duran ən çətin problemlərdən biri kənardan köçürülüb gətirilmiş əhalinin, sənaye müəssisələrinin,

təhsil ocaqlarının yerləşdirilməsi, onlara adi maddi şərait və məişət şəraiti yaradılması ilə bağlı idi. 42-ci və 43-cü illərdə Zaqafqaziya və Orta Asiya respublikalarına təxliyə edilən əhalinin çox böyük hissəsi Ma-haçqaladan keçirdi. Ayrı-ayrı dövrlərdə Dağıstan paytaxtında 200 minədək təxliyə edilmiş insan olurdu ki, bu da şəhərin özünün əhalisinin sayından qat-qat çox idi.

Əziz Məmmədkerimoviç mənzil, ərzaq təminatı, tibbi xidmət məsələlərini daim diqqət mərkəzində saxlayırdı. Uşaqlara, qadınlara, qocalara xüsusi qayğı göstərilirdi. Cəbhə zonasından köçürülənləri alt pal-tarı, ayaqqabı, geyim, trikotaj ilə təmin etmək Xalq Ticarət Komissarlığı, Zaqafqaziya İstehlak Kooperasiyaları İttifaqı vasitəsilə, yardım qaydasınca, xüsusi fond ayrılışdı.

Əziz Əliyev hərbi qulluqçuların və cəbhədə olanların ailələrinə daim diqqət göstərirdi. Onlara kömək etmək üçün respublikada böyük iş görülmüşdü. Hərbi qulluqçuların ailələrinin 5 mindən çox üzvü işlə təmin olunmuşdur. 2 minədək ailəyə fərdi bostan yeri verilmiş, 30 min ailəyə maddi kömək göstərilmişdi. Zənnimcə, bununla əlaqədar hərbi qulluqçu Penkolun 1944-cü il martın 14-də Əziz Əliyevə göndərdiyi məktubdan bir parçanı oxumaq yerinə düşərdi:

"Bu gün mən balaca qızımdan məktub aldım. O, məndən bağlama alması ilə əlaqədar sevincini bildirir, bağlamanı isə, əlbəttə ki, mən göndərməmişəm. Arvadımın yazdığı məktubdan öyrəndim ki, sizin tapşırığınıza əsasən aparatınızın işçisi mənim ailəmdə olmuş və Qızıl Ordunun 26-cı ildönümü münasibətilə hədiyyə təqdim etmişdir. Uşaqlar elə bilirdilər ki, həmin yoldaş mənim yanımdan gəlmişdir və çox sevinmişlər. Eoldaş Əliyev, ailəmə göstərdiyiniz qayğıya görə sizə ürəkdən minnətdarlıq edirəm. Mən bunu heç vaxt unutmayacağam. Mən xoşbəxtəm ki, biz cəbhəçilər unudulmamışıq, ailələrimiz isə diqqət və qayğıdan kənarda qalmamışıdır".

Respublika rəhbərinin ünvanına göndərilmiş belə minnətdarlıq məktubları olduqca çoxdur. Respublikanın kolxozları və kolxoz qarşılıqlı yardım kassaları cəbhəçilərin ailələrinə maddi kömək göstərirdilər. Ma-haçqalada, Buynaqsqda, Dərbənddə və Xasavyurdda cəbhəçilərin uşaqları üçün yeməxanalar açılmışdı. Cəbhəçi ailələrinə göstərilən köməyə görə 1944-cü ildə Dağıstan ölkə silahlı qüvvələrinin Ali Baş Ko-

mandanından 25 dəfə təşəkkür almışdır. Əziz Əliyev vətən müharibəsi əlillərinə çox böyük qayğı göstərirdi. Tam olmayan mə'lumata görə, 1943-cü ilin sonunda respublikada 2 mindən çox üçüncü qrup vətən müharibəsi əlili var idi və onlar maddi istehsal sahəsində işləyə bilirdilər. Görülmüş tədbirlər nəticəsində əlillərin 90 faizi işə düzəldilmiş, onların dolanması üçün minimum şərait yaradılmışdı.

Azərbaycan Respublikasında səhiyyənin böyük təşkilatçısı olmuş Əziz Əliyev bu sahədəki zəngin təcrübəsindən istifadə edərək Dağıstanda təxliyə hospitallarının dəqiq, rəvan işinə böyük diqqət yetirirdi. Onun tövsiyyəsinə əsasən, həkimlər və tibb bacıları ilə yanaşı hospital-larda məs'ul işçilər də daim növbə çəkir, hospitalların ərzaq məhsulları, dava-dərman və yanacaq-fasiləsiz təchizatını təmin edirdilər. Respublikada on beşdən çox təxliyə hospitalı işləyirdi. Müharibə illərində hospitallara 130 mindən çox yaralı gətirilmiş, onlardan 100 min nəfərə qədəri və ya 76 faizi sağaldılmışdı.

Vilayət Partiya Komitəsi, respublika Xalq Komissarları Soveti, Ma-haçqala Müdafiə Komitəsi Qızıl Ordunun və Hərbi Dəniz Donanması-nın hissə və birləşmələrinə, o cümlədən 416-cı Taqanroq və 169-cu Vi-tebsk diviziyalarına, Qara Dəniz Donanmasının hərbi gəmilərinə, Əziz Məmmədkerimoviçin özünün də hərbi şuraların üzvü olduğu 47-ci və 58-ci ordulara, 747-ci zenit-artilleriya diviziyasına, Dağıstanda təşkil edilmiş 91-ci atıcı diviziyasına və Qara Qarayevin komandiri olduğu 1-ci Dağıstan könüllü süvari eskadronuna daim hamilik edirdilər.

91-ci atıcı diviziyanın və birinci Dağıstan süvari eskadronun bütün döyüş yolu ərzində Əziz Əliyev onların əsgəri hünərləri ilə daim maraqlanırdı. Onun təşəbbüsü ilə Dağıstan zəhmətkeşlərinin nümayəndə hey'ətləri dörd dəfə əsgərlərə qonaq getmişdir. Müharibənin elə ilk günündən respublikada döyüşçülər və komandirlər üçün isti geyim və hədiyyələr toplanıb cəbhəyə göndərilməsi kompaniyası geniş vüs'ət al-dı. Bu məqsədlə respublikada müdafiə fondu yaradıldı. Müharibə illərində Dağıstan cəbhəyə 150 vaqondan çox isti pal-paltar və 140 vaqon hədiyyə göndərdi. Dağıstanlılar "Şamil" tank dəstəsinin, bir neçə avia-siya eskadrilyasının, divizion zirehli qatarlarının və digər hərbi texnika-nın yaradılmasına xeyli vəsait vermişlər. İstiqraz vərəqələrinin satışın-dan 440 milyon rubl əldə edilmişdi. Təxminən bir milyard rubl məblə-

ğində pul yığılmışdı. Biz hələ cəbhəyə göndərilmiş hədiyyələri, ərzaq məhsullarını demirik.

Bu vətənpərvərlik təşəbbüslərinə görə ölkənin Ali Baş Komandanından Dağıstan zəhmətkeşlərinin ünvanına, Vilayət Partiya Komitəsinin birinci katibi Əziz Əliyevin, Xalq Komissarları Sovetinin sədri Daniyalovun və Dağıstan Ali Soveti Rəyasət Heyətinin sədri Səttarovun adına 75 təşəkkür məktubu göndərilmişdi. Düşməndən azad edilmiş rayonlara respublikada yardım fondu yaradılması Dağıstan xalqının göstərdiyi vətənpərvərliyin və beynəlmiləçiliyin parlaq təzahürü idi. Şimali Qafqaz respublikalarına, diyar və vilayətlərinə, Ukrayna SSR-ə benzin, ağ neft, digər yanacaq sürtgü materialları sarıdan yardım göstərilirdi.

Respublikanın əməkçiləri bu diyara yüzrlə traktor göndərmişdilər. Mühəribə illərində başqa yerlərə sürülüb aparılmış qaramal, davar və atlar da qaytarılmışdı. Eyni zamanda traktorçu, mexanik, aqronom kadrlar, partiya və sovet işçiləri də qayıdirdılar. Dövlət Müdafiə Komitəsinin 1943-cü il 16 fevral tarixli müvafiq qərarı ilə respublikada Xalq Qara Metallurgiya Komissarlığının Donbasdakı müəssisələrinin avadanlıq ayırması üzrə xüsusi komissiya yaradılmışdı. Komissiyaya Əziz Əliyevin özü başçılıq edirdi. Qroznı neft sənayesini, Stalinqrاد traktor zavodunu, qəhrəman Kiyev və Sevastopol şəhərlərinin bərpası üçün də bu cür komissiyalar işləyirdi.

Təkcə Stalinqrاد traktor zavodunun bərpası üçün 1944-cü ildə respublikadan 250 oğlan və qız göndərilmişdi. Qatar yola düşməzdən əvvəl Əziz Əliyev vağzalyanı meydanda çıxış edərək gənclərə xeyir-dua vermişdi. 1944-cü ildə respublikada Sevastopol şəhərinin bərpası fondu yaradıldı, təxminən beş milyon rubl pul və çoxlu ərzaq məhsulu yığıldı. Dağıstanlılar Sevastopola 12 vaqon tikinti materialı və avadanlıq yola saldılar. Tezliklə qəhrəman Sevastopol şəhərinin nümayəndə heyəti Mahaçqalaya gəldi və Əziz Əliyev tərəfindən qəbul edildi.

Əziz Məmmədkərimoviç dağlıların xasiyyətinə, adət-ənənələrinə və həyat tərzinə yaxşı bələd idi. Onun təşəbbüsü və təşkilatçılığı ilə 1942-ci ilin oktyabrında Dağıstan ağsaqqallarının Mahaçqalada müşavirəsi keçirildi. Əziz Məmmədkərimoviç elm, xalq təhsili, mədəniyyət, ədəbiyyat və incəsənət işçilərinə böyük qayğı və diqqət göstərirdi. 1944-cü ildə şəxsən Əziz Əliyevin təşəbbüsü ilə Həməzət Sadasanın yaradıcılıq

fəaliyyətinin 50 illiyi qeyd edildi. O, Lenin ordeni ilə təltif olundu, əsərləri rus dilində çapdan çıxdı.

Əziz Əliyev bir çox digər elm, mədəniyyət, incəsənət xadimlərinin də taleyində böyük rol oynamışdır. 1943-cü ildə Kumık teatrının Buy-naqskdan Mahaçqalaya köçürülməsi haqqında teatr rəhbərliyinin xahişi yerinə yetirildi. Elə həmin il Dağıstanın ədəbiyyat və incəsənət işçilərinə fəxri adlar verilməsi haqqında qərar qəbul edildi. Tahir Xürüklü Dağıstanın xalq şairi, Patimat Daniyalova əməkdar artist, Qotfrid Həsənov, Əsgər-Sarıca və başqaları əməkdar incəsənət xadimi fəxri adlarını layiq görüldülər.

Əziz Əliyevin təşəbbüsü ilə 1943-cü ilin dekabrında Dağıstan Dövlət Filarmoniyası yaradıldı və 1944-cü ilin yanvarından fəaliyyətə başladı. 1945-ci ildə SSRİ Elmlər Akademiyasının Dağıstan bazasının yaradılması respublikanın həyatında mühüm hadisə oldu. İndi o, iri elmi ocağa — Rusiya Elmlər Akademiyasının Dağıstan Elmi Mərkəzinə çevrilmişdir. Dağıstanda dağlı qadınlardan milli kadrlar hazırlamaq üçün Əziz Əliyevin bilavasitə iştirakı ilə Qadın Müəllimlər İnstitutu və Qadın Pedaqoji Məktəbi, habelə məktəblər institutu, uşaq kitab nəşriyyatı açılmışdı. Mühəribə illərində dağıstanlıların göstərdikləri əmək rəşadətinə görə respublikaya iki dəfə Dövlət Müdafiə Komitəsinin Keçici Qırmızı Bayrağı verilmişdi.

Əziz Məmmədkərimoviçin parlaq təşkilatçılıq və respublikaya rəhbərlik istedadı mühəribədən sonrakı ilk illərdə də özünü göstərdi. Əslində üç il ərzində respublikanın müəssisələri hərbi məhsul istehsalından bütünlüklə mülki məhsul istehsalına keçirildi. Neft və qaz hasilatının, konserv, yüngül və yeyinti sənayesi məhsulları istehsalının həcmi xeyli artırıldı. Respublika xalq təsərrüfatının bütöv sahələri, onlarca müəssisə dördüncü beşilliyin birinci ilinin planını vaxtından əvvəl yerinə yetirdi, plandan əlavə məhsul verdi. 1947-ci ildə kənd təsərrüfatında yaxşı məhsul götürüldü. Müəyyən edilmiş plandan əlavə 250 min pud taxıl təhvil verildi, kolxoz və sovxozlarda mal-qaranın sayı artdı.

İşinin son dərəcə çox olmasına baxmayaraq, Əziz Əliyev insanları yaddan çıxarmır, elmi və yaradıcı ziyalılara çox böyük qayğı göstərir, elmlər namizədi və doktorlarının, — o cümlədən Dağıstan xalqlarının nümayəndələrindən, — sayını artırırdı. 1947-ci ildə respublika digər re-

gionlardan 1200 mütəxəssis almışdı. O, hər yerdə və həmişə respublikanın mənafeyini müdafiə edir, düşünülməmiş qərarların əleyhinə çıxırdı. Əziz Əliyev Dağıstanı, onun çoxmillətli, mehriban və qonaqpərvər xalqını çox sevirdi. Eyni zamanda Dağıstan xalqları da Əziz Məmmədkərimoviçi çox tez bir zamanda sevmişdilər və bütün işlərdə öz rəhbərlərini dəstəkləyirdilər. Onun burada həddən çox dostu da var idi. Onlar Əziz Əliyevi bu gün də xüsusi ehtiram və məhəbbətlə xatırlayırlar.

O, 1946-cı ildə Dağıstan Respublikasından SSRİ Ali Sovetinə deputat, 1947-ci ildə isə Dağıstan Ali Sovetinin deputatı seçilmişdi. Moskva-yə təhsil almağa göndərilməsi ilə əlaqədar 1948-ci ilin dekabrında respublikadan gedəndən sonra da, Bakıda Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti sədrinin müavini, son illərdə isə Azərbaycan Həkimləri direktoru işlədiyi dövrdə də Dağıstanla əlaqələri kəsmirdi. O, ömrünün sonunadək Dağıstanla və dağıstanlılarla əlaqə saxlayır, onlarla tez-tez görüşür, respublikamızın həyatı ilə bağlı hər şeylə yaxından maraqlanırdı.

Sovet dövləti onun dövlət, ictimai və elmi fəaliyyətini yüksək qiymətləndirdi. O, iki Lenin ordeni, Vətən müharibəsi ordeni, Qırmızı Əmək Bayrağı ordeni ilə, "Qafqazın müdafiəsinə görə", "Almaniya üzərində qələbəyə görə", "Böyük Vətən Müharibəsi illərində rəşadətli əməyə görə" medalları ilə təltif edildi. Əlbəttə ki, Əziz Məmmədkərimoviç üçün başlıca mükafat Dağıstan xalqının ona olan məhəbbət və hörməti idi. Heyf ki, o, həyatdan tez getdi, 1952-ci ildə 65 yaşında vəfat etdi.

Əziz Əliyevin xatirəsinə ehtiram əlaməti olaraq Dağıstanın paytaxtı Mahaçqala şəhərinin küçələrindən biri onun adını daşıyır. Onun yaşadığı evə xatirə lövhəsi vurulmuşdur. Respublika Dövlət Şurasının qərarı ilə Kaspiysk tibb məktəbinə Əziz Əliyevin adı verilmişdir. Əziz Əliyevin 100 illiyi günündə Rusiya Elmlər Akademiyası Dağıstan Elmi Mərkəzinin Tarix, Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutu "Əziz Məmmədkərimoviç Əliyev: Dağıstanda fəaliyyət illəri (1942-1948)" kitabını buraxmışdır.

Azərbaycanın və Dağıstanın qarşılıqlı münasibətləri çoxəsrlik ənənələrə malikdir, xalqlarımızın maddi və mə'nəvi həyatının bütün sahələrini əhatə edir. Əcdadlarımızın nəsilləri gözəl mehriban qonşuluq, dostluq və əməkdaşlıq ənənələrini bizə miras olaraq qoymuşlar. Tarixi talelərin oxşarlığı, insan varlığının bütün əsas cəhətləri yüz illiklər ər-

zində minlərlə gözəgörünməz tellərlə azərbaycanlıları və dağıstanlıları birləşdirir. Azərbaycan dedikdə hər bir dağıstanlı öz təsəvvüründə onun zəngin tarix və mədəniyyətini, gözəl ənənələrini, adətlərini, adamların qonaqpərvərliyini və xeyirxahlığını canlandırır.

Təəssüf ki, keçmiş Sovet ittifaqında məskunlaşan xalqların payına başa çatmaqda olan XX əsrin son on illiklərində çətin sınaqlar düşmüşdür. Bu sınaqlardan Azərbaycan xalqı da keçməli olmuşdur.

Dağıstanda biz hörmətli Heydər Əliyeviç Əliyev kimi görkəmli siyasətçinin respublikaya rəhbərliyə qayıtdıqdan sonra Azərbaycanın daxili və xarici siyasətində baş verən müsbət dəyişiklikləri məmnunluqla və xoş ümidlə izləyirik. Çox qısa bir müddətdə Azərbaycan Respublikası dünyanın bir sıra aparıcı ölkələri ilə əməkdaşlıq yaratmağa müvəffəq olmuşdur.

Biz yaxşı başa düşürük ki, respublikalarımızın əməkdaşlığı üçün əlverişli zəmin Azərbaycan Respublikası ilə tərkibində olduğumuz Rusiya Federasiyası arasında dövlətlərarası münasibətlərin vəziyyətindən çox asılıdır. Buna görə də məmnunluq hissilə qeyd etmək olar ki, Azərbaycanın indiki rəhbərliyi Rusiya ilə münasibətlərin möhkəmlənməsinə və inkişafına böyük əhəmiyyət verir, bu münasibətləri özünün xarici siyasətinin mühüm tərkib hissəsi sayır, Azərbaycan Respublikasında yaşayan yerli Dağıstan xalqları nümayəndələrinin problemlərinə və qayğılarına getdikcə daha böyük diqqət yetirir.

Bu gün respublikamız da quruculuğun məs'ul və çətin bir mərhələsini keçir. İctimai həyatın, demokratiyanın təşkilinin bütün dünyada həmiliqlə qəbul edilmiş prinsiplərinə və bazar münasibətlərinə keçid, sabiq sovet dövlətinin bütün respublikaları və bölgələri kimi, bizim üçün də çətin və çox ziddiyyətli olmuşdur. Lakin keçid dövrünün bütün çətinliklərinə baxmayaraq, son illərdə respublikamız bazar islahatları, demokratik dəyişikliklər, Rusiya Federasiyası çərçivəsində yeni Dağıstan dövlətçiliyinin qurulması yolunda böyük məsafə qət etmişdir.

İndiki mürəkkəb dövrdə Dağıstan xalqının respublikada sülhü və nisbi sabitliyi qoruyub saxlaya bilməsini biz başlıca nailiyyət hesab edirik. 30-dan çox yerli xalq və etnik qrup yaşlı nəsillərin əsrlərdən gələn müdriklik ənənələrinə sadıq qalaraq hazırda sülh və dostluq şəraitində yaşayır. Birliyin və millətlərarası sülhün qorunub saxlanmasında Dağıs-

tanın təcrübəsi həqiqətən nadirdir. Biz yaxşı başa düşürük ki, milli birlik olarsa, Dağıstanın inkişafı da olacaqdır. Dağıstan xalqı qarşısında başqa bir yol yoxdur. Ona görə də respublikada yaşayan xalqların Konstitusiyada təsbit olunmuş hüquq bərabərliyi və Dağıstanın birliyinin və bütövlüyünün qorunub saxlanmasına çalışmaq bizim milli siyasətimizin əsasını təşkil edir.

Dağıstan xalqının dostluq ailəsində azərbaycanlılar da layiqli yer tuturlar. Azərbaycan xalqının nümayəndələri iqtisadiyyata, elmə, təhsilə və mədəniyyətə, Dağıstan cəmiyyəti həyatının bütün sahələrində böyük töhfə vermişlər və indi də verirlər.

Təntənəli yığıncağın iştirakçılarna və əziz qonaqlarımıza böyük məmnuniyyətlə bildirmək istəyirəm ki, bu gün respublikamızda Azərbaycan Dövlət Dram Teatrının açılması haqqında Dağıstan Respublikasının Dövlət Şurası və hökuməti qərar qəbul etmiş və bu barədə sənəd imzalanmışdır.

Tələlərimizin və mədəniyyətlərimizin dərin qarşılıqlı əlaqəsi əsrlər boyu yaranan ümumi sərvətimizdir və biz onu gələcək nəsillər üçün qoruyub saxlamağa borcluyuq. Biz Respublika Dövlət Şurasının sədri Məhəmmədli Məhəmmədov başda olmaqla Dağıstan Respublikasına səfərini dost xalqlarımızın qarşılıqlı münasibətləri tarixində yeni mühüm dövr kimi qiymətləndiririk. Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev və Əliyev ilə keçirilən görüşlər və aparılan söhbətlər, səfər zamanı imzalanmış dostluq və əməkdaşlıq haqqında bəyannamə, ticarət, iqtisadi, elmi-texniki və mədəni əməkdaşlıq haqqında saziş yeni perspektivlər açır, respublikalarımız və xalqlarımız arasında mehriban qonşuluq münasibətlərinin daha da möhkəmləndirilməsi və inkişafı üçün möhkəm bünövrə yaradır. Biz səfərin gedişində bir daha əmin ola bildik ki, respublikalarımızın mənafeyi ilə bağlı prinsipial məsələlərin əksəriyyəti barəsində mövqelərimiz və fikirlərimiz eynidir. Bütün bunlar qarşılıqlı surətdə faydalı əməkdaşlığın, Azərbaycan və Dağıstan xalqları arasında dostluğu və qarşılıqlı anlaşmanı möhkəmləndirməyin yeni perspektivlərini açır.

Respublikalarımız arasında tarixən mövcud olan ikitərəfli təsərrüfat əlaqələrinin və mədəni əlaqələrin inkişaf etdirilməsində ictimai tə-

şəbbüsün böyük əhəmiyyəti var. Biz hesab edirik ki, bu yaxınlarda respublikamızda yaradılmış Dağıstan-Azərbaycan Xeyriyyə Cəmiyyəti perspektivli təşəbbüslərdən biridir. Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev və Əliyev və Dağıstan Respublikasının ali dövlət rəhbərliyi təsis qurultayına göndərdikləri təbriklərində cəmiyyətə hər cür uğurlar arzulamış, eyni zamanda nəcib fəaliyyətində ona kömək göstərməyə hazır olduqlarını bildirmişlər.

Hörmətli təntənəli yığıncaq iştirakçıları, hörmətli qonaqlarımız! Çıxışlarımı bitirərək vurğulamaq istəyirəm ki, yaşadığımız dövrün bütün çətinliklərinə baxmayaraq, biz gələcəyə nikbinliklə baxmalıyıq. Tarix azərbaycanlılara və dağıstanlılara dostluğu qiymətləndirməyi öyrətmişdir. Ötən əsrlərdən bizə mehriban qonşuluğun və qarşılıqlı anlaşmanın gözəl ənənələri irs qalmışdır. Sülhü möhkəmləndirmək, xalqlarımızın sosial-iqtisadi və mədəni tərəqqisi üçün bunları qoruyub saxlamaq və daha da yüksəklərə qaldırmaq bizim ümumi borcumuzdur.

Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

ДОКЛАД ПЕРВОГО ЗАМЕСТИТЕЛЯ ПРЕДСЕДАТЕЛЯ ПРАВИТЕЛЬСТВА ДАГЕСТАНА БАГАУТДИНА АХМЕДОВА

Уважаемые друзья!

Дорогие гости из братского Азербайджана!

Среди государственных и общественных деятелей Дагестана, оставивших неизгладимый след в истории нашей республики и памяти народной, видное место занимает замечательный сын азербайджанского народа Азиз Мамедкеримович Алиев, руководивший дагестанской партийной организацией в суровые годы Великой Отечественной войны и первые годы послевоенного строительства, столетие со дня рождения которого мы отмечаем в эти дни.

Юбилей Азиза Мамедкеримовича мы отмечаем не только как юбилей партийного или советского деятеля, но и как юбилей

полковника медицинской службы, политработника красной армии, замечательного ученого, доктора медицинских наук, профессора и, наконец, как политик, внесшего огромный вклад в дело расцвета культуры, экономики, здравоохранения, науки и образования Дагестана.

Сложными и тяжелыми были детские и юношеские годы Азиза Алиева. Родился он в 1897 году в Ереване. В 1917 году, совмещая учебу с работой, он с золотой медалью окончил ереванскую гимназию и в том же году поступил в Петербургскую военно-медицинскую академию. Однако завершить учебу в академии по объективным причинам ему не удалось. В 1918 году он вынужден был оставить учебу из-за тяжелого материального положения семьи, вернуться в город Нахчыван, куда только что переехала семья, и поступить на службу.

В 1923 году он с семьей переезжает в Баку, поступает на работу в Совнарком Азербайджанской ССР. Активную работу в Совнаркоме совмещал с учебой на медицинском факультете бакинского университета, который окончил в 1927 году. После окончания университета, как отличник учебы, он был оставлен на кафедре диагностики. Работая ассистентом, затем — доцентом университета, он защитил диссертацию на соискание ученой степени кандидата медицинских наук.

В 1932 году ему, молодому ученому, было оказано доверие возглавить только что созданный Азербайджанский медицинский институт, где он проработал в должности ректора с 1932 по 1937 год. За это время под руководством Алиева здесь была создана значительная учебно-материальная база, построены общежитие, новые учебные корпуса и лаборатории, оснащенные новым оборудованием, защищены десятки докторских и кандидатских диссертаций.

В 1937 году в возрасте 40 лет в том же институте им была защищена диссертация на соискание ученой степени доктора медицинских наук, которая на всесоюзном конкурсе молодых ученых была удостоена премии Академии наук СССР и ЦК ВЛКСМ. В период деятельности на посту ректора института под

его редакцией в переводе на азербайджанский язык вышли учебники и учебные пособия видных русских ученых-медиков, в том числе и фундаментальный труд самого Азиза Алиева "Клинико-диагностические лабораторные анализы".

В тридцатые и сороковые годы на территории Азербайджана и Дагестана свирепствовала малярия. Она калечила людей, многие умирали. Будучи народным комиссаром здравоохранения Азербайджанской ССР, Азиз Алиев работал на этой должности в 1937 и 1938 годах, в республике и прилегающих к ней районах Дагестана, особенно в Дербентском, в кратчайший срок были созданы и технически оснащены противомаларийные станции и диспансеры. На стокилометровой трассе Самур-Дивичинского канала были созданы 11 медицинских пунктов, обеспеченные медикаментами и медперсоналом.

В августе 1941 года Азиз Мамедкеримович в звании полкового командира, в качестве политического руководителя был командирован в иранский город Тебриз, в штаб-квартиру советских войск, введенных туда в соответствии с договором между СССР и Ираном с целью охраны южных рубежей. Политотдел, руководимый Алиевым, проводил большую агитационно-пропагандистскую работу среди населения пограничных районов, разъяснял цели и задачи временного нахождения советских войск в Иране, что способствовало установлению тесных и дружественных отношений населения с бойцами и командирами.

К августу 1942 года сложилась тяжелейшая обстановка на Северном Кавказе. Фашистские войска вплотную подошли к Дагестану, и немецкое командование решило превратить столицу нашей республики в главную военно-морскую базу на Каспийском море. Махачкала жила тогда суровой прифронтовой жизнью. Отдельные предприятия были эвакуированы, оставшиеся в республике прекратили работу. Проявились случаи дезертирства, бандитизма, уклонения от службы, нависла непосредственная угроза вторжения врага в пределы Дагестана.

Такое положение в республике обсудил на своем заседании 16 сентября 1942 года Государственный комитет обороны СССР, который и принял постановление о снятии с занимаемой должности первого секретаря Дагестанского обкома партии Лимкуна и об утверждении на этой должности Азиза Алиева, к этому времени работавшего секретарем ЦК КП (б) Азербайджана.

14-й пленум обкома партии, который состоялся 23 сентября 1942 года с участием представителей ЦК, представителей Госкомобороны СССР, обсудив постановление Государственного комитета обороны, единогласно утвердил Азиза Алиева в должности первого секретаря обкома партии. Он одновременно был избран и председателем Махачкалинского комитета обороны.

Ко времени прихода в Дагестан Азиз Мамедкеримович, как уже было сказано, имел богатейший опыт государственной и общественной деятельности в родном Азербайджане, в Совнаркоме республики, будучи ректором мединститута, в Президиуме Верховного Совета и, наконец, в ЦК КП (б) Азербайджана.

Утвержденный на пленуме обкома партии новый первый секретарь выступил с докладом "Текущий момент и задачи дагестанской партийной организации в связи с решением Государственного комитета обороны от 16 сентября 1942 года". В докладе подробно были охарактеризованы как общая обстановка в стране, так и положение Кавказа в условиях военного времени. Положение Республики Дагестан было квалифицировано как прифронтовое, поскольку немецкие войска находились у стен Сталинграда и рвались на юг к грозненской и бакинской нефти.

Характеризуя работу партийных и советских кадров республики в этих условиях, докладчик указал на отсутствие у них чувства ответственности, проявление фактов беспечности и благодушия. В Дагестан засылались агенты фашистской разведки. В ряде районов республики политико-моральное сос-

тояние части населения оставалось далеко не удовлетворительным.

Такая сложная прифронтовая обстановка, в которой оказался Дагестан, требовала от партийных и советских организаций республики принятия безотлагательных и действенных мер по полному переключению ресурсов промышленности, транспорта, сельского хозяйства на удовлетворение нужд фронта. Надо было вывести сельское хозяйство из прорыва и наращивать производство сельхозпродукции, мобилизовать трудящихся на строительство оборонительных рубежей, обеспечить всем необходимым формируемые в Дагестане воинские части, расширить сеть госпиталей для приема раненных бойцов, позаботиться о людях, эвакуированных из занятых врагом территорий страны.

Причиной отсутствия этой целенаправленной работы первый секретарь считал плохую работу с людьми, отсутствие заботы о них, неудовлетворительную работу по удовлетворению их насущных потребностей и запросов. В заключение Азиз Алиев сказал, что решения Государственного комитета обороны от 16 сентября 1942 года является суровой, но справедливой оценкой всех наших недостатков и ошибок, допущенных партийными и советскими организациями Дагестана, и требует коренной перестройки на военный и фронтовой лад всей работы партийных организаций, советских органов республики.

Реализуя решение Государственного комитета обороны, в горные районы республики были направлены для колхозников продовольственные и промтовары, которые были распределены среди нуждающихся, была усилена политико-воспитательная работа среди населения.

Позорным явлением для аула, селения было то, если выходцы из них становились дезертирами, занимались бандитизмом. Была проведена большая работа среди сельской общины, родственников, жителей аулов и селений.

Вместе с тем проводилась решительная и беспощадная работа со всякого рода произволом, фактами грубости и

безнаказанности со стороны маленьких и больших начальников. Предлагалось самым внимательным образом относиться к нуждам и запросам населения. Новый руководитель республики напомнил всем работникам партийных и советских органов о необходимости перестроить всю работу на военный лад, ликвидировать всякие выходные дни, работать с полным напряжением всех сил, не считаясь со временем, установить жесткую военную дисциплину, ликвидировать распушенность и разгильдяйство, быть требовательным к себе и другим, давать конкретные, четкие указания, устанавливать жесткие сроки исполнения этих указаний, поставить на должную высоту проверку исполнения.

Деятельность Азиза Алиева на посту первого секретаря обкома и председателю Махачкалинского комитета обороны в первые же месяцы начались с принятия важнейших постановлений, таких как о создании партизанских отрядов на территории республики, о формировании отрядов народного ополчения, о состоянии истребительных батальонов, о мероприятиях по обороне города Махачкалы, о подготовке и выдвижении кадров из представителей коренных национальностей Дагестана. Выполняя данные постановления, в республике было создано 13 партизанских отрядов, несколько истребительных батальонов, около 700 подразделений народного ополчения, в которых насчитывались десятки тысяч человек.

Предметом особой заботы Алиева, как председателя Махачкалинского комитета обороны, было обеспечение предприятий оборонного комплекса республики сырьем и материалами. Обком партии и Махачкалинский комитет обороны, возглавляемые Азизом Алиевым, обеспечивали строительство оборонительных сооружений на территории Дагестана. Оно проходило в чрезвычайно трудных условиях бездорожья и нехватки транспорта. На их строительство было направлено более 150 тысяч дагестанцев. За короткий срок были построены 3 полосы оборонительных сооружений вдоль рек Сулак и Терек, вокруг городов Махачкала и Дербенд, в районе Каякента.

За трудовые подвиги на строительстве оборонительных сооружений орденами и медалями Советского Союза были награждены около 30 тысяч человек, в том числе 26 тысяч — медалями "За оборону Кавказа". Под постоянным контролем обкома партии и Махачкалинского комитета обороны находилось строительство бронепоезда "Комсомолец Дагестана". На его строительство в республике были собраны миллионы рублей. Силами молодежи заводов Каспийска, махачкалинского порта, железной дороги в сжатые сроки был построен бронепоезд и передан Закавказскому фронту.

Одной из наиболее трудных проблем, ставших перед руководством республики, было размещение эвакуированного населения, промышленных предприятий, учебных заведений, создание им элементарных материальных и бытовых условий. В 42-м и 43-м годах через Махачкалу проходил огромный поток населения, эвакуированного в республики Закавказья и Средней Азии. В отдельные периоды в столице Дагестана находилось до 200 тысяч эвакуированных, что намного превышало численность населения самого города. Вопросы обеспечения жилищем, питанием, медицинским обслуживанием Азиз Мамедкеримович держал под постоянным контролем. Особое внимание проявлялось в отношении детей, женщин, стариков. Через наркомат торговли, Запотребсоюз в порядке помощи был выделен специальный фонд для снабжения эвакуированных бельем, обувью, одеждой, трикотажем на сотни тысяч рублей.

Под постоянным вниманием Азиза Алиева были семьи военнослужащих и фронтовиков. В республике была проведена большая работа по оказанию помощи их семьям. Более 5 тысяч членов семей военнослужащих были трудоустроены. Около 2 тысяч семей получили индивидуальные огороды, 30 тысячам семей оказана материальная помощь. В этой связи, думаю, уместно привести отрывок из письма военнослужащего Пенькова Азизу Алиеву от 14 марта 1944 года:

"Сегодня я получил письмо от своей дочери-малютки. Она

выражает свою радость по случаю получения от меня посылки, которую я, конечно, не посылал. Из письма жены я узнал, что по вашему поручению работник вашего аппарата посетил мою семью и вручил ей к 26-й годовщине Красной армии подарок. Дети решили, что этот товарищ приехал от меня, и были очень рады. Товарищ Алиев, сердечно благодарю вас за внимание к моей семье. Этого я никогда не забуду. Я счастлив, что мы, фронтовики, не забыты, а семьи наши не остались без внимания и заботы".

Таких писем благодарности в адрес руководителя республики сохранилось очень много. Материальную помощь семьям фронтовиков оказывали колхозы и колхозные кассы взаимопомощи республики. Для детей фронтовиков были открыты столовые в Махачкале, Буйнакске, Дербенде и Хасавюрте. В 1944 году за оказанную помощь семьям фронтовиков Дагестан получил 25 благодарностей от Верховного главнокомандующего вооруженными силами страны. Огромную заботу Азиз Алиев проявлял об инвалидах Отечественной войны. По неполным данным, на конец 1943 года в республике числилось более 2 тысяч инвалидов Отечественной войны третьей группы, которые могли трудиться в сфере материального производства. Принятыми мерами 90 процентов из них были трудоустроены, им созданы минимальные материальные условия.

Как крупный организатор здравоохранения Азербайджанской Республики, используя свой богатейший опыт в этой области, он много внимания уделял четкой, налаженной работе эвакогоспиталей республики. По его рекомендации, помимо врачей и медицинских сестер в госпиталях постоянно дежурили ответственные работники, которые обеспечивали бесперебойное снабжение госпиталей продуктами питания, медикаментами, топливом. В республике работало более полутора десятков эвакогоспиталей. За годы войны в них побывало более 130 тысяч раненых, в строй были возвращены около 100 тысяч человек, или 76 процентов от общего количества раненых.

Обком партии, Совнарком республики, Махачкалинский комитет обороны постоянно поддерживали шефство над частями и соединениями Красной армии и Военно-морского флота, в частности, 416-й Таганрогской и 169-й Витебской дивизиями, кораблями Черноморского флота, 47-й и 58-й армиями, членами военного совета которых являлся сам Азиз Мамедкеримович, 747-м зенитно-артиллерийским, 91-й стрелковой дивизией, сформированной в Дагестане, и 1-м Дагестанским добровольческим кавалерийским эскадром под командованием Кара Караева. На протяжении всего боевого пути 91-й стрелковой дивизии и первого Дагестанского кавалерийского эскадрона Азиз Алиев постоянно интересовался их ратными подвигами. По его инициативе делегации трудящихся Дагестана четыре раза выезжали в гости к воинам. С первого дня войны в республике широкий размах получили кампании по сбору и отправке на фронт теплых вещей и подарков для бойцов и командиров. Для этой цели в республике был создан фонд обороны. За годы войны Дагестан отправил на фронт более 150 вагонов теплых вещей и 140 вагонов с подарками. Дагестанцы внесли значительные средства на строительство танковой колонны "Шамиль", нескольких авиаэскадрилий, дивизионных бронепоездов и другой военной техники. От реализации займов было получено 440 миллионов рублей. Было собрано около 1 миллиарда рублей деньгами, не считая подарков, продовольствия, отправленных на фронт.

За эти патриотические почину в адрес трудящихся Дагестана, на имя первого секретаря обкома партии Азиза Алиева, председателя Совнаркома Даниялова и председателя Президиума Верховного Совета Дагестана Саттарова было поручено 75 благодарностей от Верховного главнокомандующего страны. Ярким проявлением патриотизма и интернационализма дагестанского народа явилось создание в республике фонда помощи освобожденным от врага районам. Помощь оказывалась республикам, краям, областям Северного Кавказа и Украинской ССР бензином, керосином, другими горюче-смазочными материалами.

Трудящиеся республики отправили в эти края сотни тракторов. Были возвращены и эвакуированные в годы войны крупный рогатый скот, овцы и лошади. Одновременно возвратились и кадры трактористов, механиков, агрономов, партийных и советских работников. Соответствующим постановлением Государственного комитета обороны от 16 февраля 1943 года в республике была создана специальная комиссия по выделению предприятиями республики оборудования для восстановления предприятий наркомчермета в Донбассе. Комиссию возглавил сам Азиз Алиев. Аналогичные комиссии работали по восстановлению грозненской нефтяной промышленности, Сталинградского тракторного завода, городов-героев Киева и Севастополя.

Только для восстановления Сталинградского тракторного завода из республики в 1944 году были отправлены 250 юношей и девушек с полным обмундированием. Перед отправлением поезда на привокзальной площади с напутственным словом перед ними выступил Азиз Алиев. В 1944 году в республике был создан фонд по восстановлению города Севастополя, было собрано около 5 миллионов рублей и много продуктов питания. Дагестанцы направили в Севастополь 12 вагонов стройматериалов и оборудования. Вскоре делегация города-героя Севастополя прибыла в Махачкалу, и она была принята Азизом Алиевым.

Азиз Мамедкеримович хорошо знал характер, обычаи горцев, их традиции, жизненный уклад. Он был инициатором и организатором проведения в Махачкале в октябре 1942 года совещания старейшин горцев Дагестана. Большую заботу и внимание Азиз Мамедкеримович проявлял к работникам науки, народного образования, культуры, литературы, искусства. В 1944 году по личной инициативе Азиза Алиева отмечалось 50-летие творческой деятельности Гамзата Цадасы. Он был награжден Орденом Ленина, в переводе на русский язык были изданы его труды.

Большую роль Азиз Алиев сыграл в судьбе и многих других

деятелей науки, культуры, искусства. В 1943 году была удовлетворена просьба руководства кумыкского театра о переводе его из Буйнакса в Махачкалу. В том же году было принято постановление о присвоении почетных званий работникам литературы и искусства Дагестана. Почетных званий народного поэта Дагестана был удостоен Тагир Хурюгский, заслуженной артистки — Патимат Даниялова, заслуженных деятелей искусства — Готфрид Гасанов, Аскар Саарыджа и другие.

По инициативе Азиза Алиева в декабре 1943 года была создана и с января 1944 года начала функционировать Дагестанская государственная филармония. Важным событием в жизни республики было создание в 1945 году Дагестанской базы Академии наук СССР, которая ныне превратилась в крупный научный центр — Дагестанский центр Российской академии наук. При его непосредственном участии в Дагестане были открыты женский учительский институт и женское педагогическое училище с целью подготовки национальных кадров из числа женщин-горянок, институт школ, детское книжное издательство. За трудовой подвиг дагестанцев в годы войны республике дважды присуждалось переходящее Красное знамя Государственного комитета обороны.

Яркий талант организатора и руководителя республики Азиза Мамедкеримовича проявился и в первые послевоенные годы. По существу за три года предприятия республики полностью были переведены с выпуска военной продукции на мирную. Были значительно увеличены объем добычи газа и нефти, выпуск продукции консервной, легкой и пищевой промышленности. Целые отрасли народного хозяйства республики, десятки предприятий досрочно выполнили план первого года четвертой пятилетки, дали продукцию сверх плана. В сельском хозяйстве в 1947 году был получен хороший урожай. Работники сдали сверх установленного плана 250 тысяч пудов хлеба. Увеличилось поголовье скота в колхозах и совхозах.

При своей огромной занятости Азиз Алиев не забывал о

людях, проявлял огромную заботу о научной и творческой интеллигенции, увеличив число кандидатов и докторов наук, в том числе из представителей народов Дагестана. В 1947 году республика получила из других регионов 1200 специалистов. Везде и всюду он защищал интересы республики, выступал против необдуманных решений. Азиз Алиев очень любил Дагестан, его многонациональный добрый и гостеприимный народ. В свою очередь, и народы Дагестана очень быстро полюбили Азиза Мамедкеримовича, во всех его делах поддерживали своего руководителя. У него было здесь очень много друзей. Они с особой теплотой и любовью вспоминают его и сегодня.

В 1946 году он был избран депутатом Верховного Совета СССР от Дагестанской Республики, а в 1947 году — депутатом Верховного Совета Дагестана. Он не терял связей с Дагестаном и после отъезда из республики в декабре 1948 года в связи с выездом на учебу в Москву, и в период работы в Баку заместителем председателя Совмина Азербайджанской ССР, а в последние годы — директором Института усовершенствования врачей Азербайджанской ССР. До конца своей жизни он не терял связи с Дагестаном и дагестанцами, часто встречался с ними, живо интересовался всем, чем живет наша республика.

Советское государство высоко оценило его государственную, общественную и научную деятельность. Он был награжден двумя Орденами Ленина, Орденом Отечественной войны, Орденом Трудового Красного Знамени, медалями "За оборону Кавказа", "За победу над Германией", "За доблестный труд в годы Великой Отечественной войны". Главной же наградой Азиза Мамедкеримовича, конечно же, была любовь и уважение дагестанского народа. К сожалению, он умер рано, в возрасте 65 лет, в 1952 году.

В память о нем одна из улиц столицы Дагестана города Махачкалы носит его имя. В доме, где он жил, установлена мемориальная доска. Постановлением Госсовета республики Каспийскому медицинскому училищу присвоено имя Азиза

Алиева. В год столетия Азиза Алиева Институт истории, археологии и этнографии Дагестанского научного центра Российской академии наук выпустил книгу "Алиев Азиз Мамедкеримович: годы работы в Дагестане (1942-1948)".

Взаимоотношения Азербайджана и Дагестана имеют многовековые традиции, охватывают все сферы материальной и духовной жизни наших народов. Поколения наших предков оставили нам в наследство добрые традиции добрососедства, дружбы и сотрудничества. Общность исторических судеб, все основные слагаемые человеческого бытия тысячами незримых нитей на протяжении столетий объединяют азербайджанцев и дагестанцев. В сознании любого дагестанца Азербайджан ассоциируется с его богатой историей и культурой, прекрасными традициями, обычаями, гостеприимством и доброжелательностью людей.

К сожалению, в последние десятилетия уходящего XX столетия на долю народов, населяющих бывший Советский Союз, выпали нелегкие испытания. Пришлось пройти через эти испытания и азербайджанскому народу.

Мы в Дагестане с удовлетворением и доброй надеждой наблюдаем за теми позитивными изменениями, которые происходят во внутренней и внешней политике Азербайджана. После возвращения к руководству республикой такого видного политика, каким является уважаемый Гейдар Алиевич Алиев, за очень короткое время Азербайджанской Республике удалось наладить сотрудничество со многими ведущими странами мира.

Мы хорошо понимаем, что благоприятный климат для сотрудничества двух наших республик во многом зависит от состояния межгосударственных отношений между Азербайджанской Республикой и Российской Федерацией, частью которой мы являемся. Поэтому с удовлетворением можно отметить, что нынешнее руководство Азербайджана придает важное значение укреплению и развитию отношений с Россией, считает их важнейшей составляющей своей внешней политики, проявляет все большее внимание к проблемам и запросам

представителей коренных дагестанских народов, проживающих в Азербайджанской Республике.

Отвественный и трудный этап строительства переживает сегодня и наша республика. Переход к общепризнанным в мире принципам организации общественной жизни, демократии и рыночным отношениям оказался для нас, как и для всех республик и регионов бывшего союзного государства, непростым и весьма противоречивым. И все же, несмотря на все трудности переходного периода, за последние годы наша республика прошла большую дистанцию по пути рыночных реформ, демократических преобразований, установления новой дагестанской государственности в рамках Российской Федерации.

Главным достижением мы считаем то, что дагестанскому народу в наше непростое время удалось сохранить мир и относительное спокойствие в республике. Более 30 коренных народностей и этнических групп, следуя вековым традициям мудрости старших поколений, проживают сегодня в мире и согласии. Опыт Дагестана в сохранении единства и межнационального мира действительно уникален. Мы хорошо понимаем: будет национальное единство — будет и развитие Дагестана. Иного пути перед дагестанским народом нет. Поэтому основу нашей национальной политики составляет закрепленное Конституцией равноправие народов республики и стремление к сохранению единства и целостности Дагестана.

Достойное место в дружной семье дагестанского народа занимают и азербайджанцы. Представители азербайджанского народа внесли и продолжают вносить большой вклад в экономику, науку, образование и культуру, во все сферы жизни дагестанского общества.

С большим удовлетворением хочу сегодня сообщить участникам торжественного собрания и нашим дорогим гостям, что сегодня Государственным советом и правительством Республики Дагестан принято решение и подписано постановление об открытии Государственного азербайджанского драматического театра в нашей республике.

Глубокая взаимосвязь наших судеб и культур — это наше общее богатство, которое накапливается веками и которое мы обязаны беречь для будущих поколений. Как новую важную веху в истории взаимоотношений наших дружественных народов мы рассматриваем визит делегации Республики Дагестан во главе с председателем Государственного совета республики Магомедом Магомедовым в Азербайджанскую Республику, состоявшийся 5 марта 1996 года. Состоявшиеся встречи и беседы с Президентом Азербайджанской Республики Гейдаром Алиевичем Алиевым, подписанные в ходе визита декларация о дружбе и сотрудничестве, соглашение о торгово-экономическом, научно-техническом и культурном сотрудничестве открывают новые перспективы, закладывают прочную базу для дальнейшего укрепления и развития добрососедских отношений между нашими республиками и народами.

В ходе визита мы еще раз имели возможность убедиться в общности наших позиций и подходов по большинству принципиальных вопросов, затрагивающих интересы наших республик. Все это открывает новые перспективы взаимовыгодного сотрудничества, укрепления дружбы и взаимопонимания между народами Азербайджана и Дагестана.

В деле развития двусторонних исторических хозяйственных и культурных связей между нашими республиками важное значение имеют общественные инициативы. Одной из перспективных, на наш взгляд, является образованное недавно республиканское благотворительное общество Дагестан—Азербайджан. Президент Азербайджанской Республики Гейдар Алиевич Алиев и высшее государственное руководство Республики Дагестан в своих приветственных обращениях к его учредительному съезду пожелали обществу всяческих успехов, заодно выразили готовность оказать обществу содействие в его благородной деятельности.

Уважаемые участники торжественного собрания, уважаемые наши гости! Завершая свое выступление, хочу подчеркнуть, что несмотря на все сложности переживаемого нами времени, мы

должны смотреть в будущее с оптимизмом. История научила азербайджанцев и дагестанцев ценить дружбу. Прошлые столетия оставили нам в наследство замечательные традиции добрососедства и взаимопонимания. Наш общий долг – сохранить и поднять их на новую высоту для укрепления мира, социально-экономического процветания и культурного прогресса наших народов.

Благодарю за внимание.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ BAŞ NAZİRİ ARTUR RASİZADƏNİN MƏRÜZƏSİ

Dağıstan Respublikası Dövlət Şurasının sədri hörmətli cənab Məhəmmədəli Məhəmmədov!

Hörmətli yubiley yığıncağının iştirakçıları!

Xanımlar və cənablar!

İcazə verin, yubiley şənliklərinin iştirakçılarını Azərbaycan Respublikasının prezidenti cənab Heydər Əliyevin adından salamlayım və onun xoşbəxtlik, firavanlıq və tərəqqi arzularını sizin hamınıza yetirim. Xalqın tarixində elə şəxsiyyətlər var ki, bu şəxsiyyətləri cəsarətlə onun

bugünkü, hətta sabahkı gerçəkliyini qurub-yaradan me'marlar adlandırmaq olar. Azərbaycan xalqının görkəmli oğlu Əziz Əliyev, şübhəsiz, belə me'marlardan biri olmuşdur. XX əsrdə dostluq və qardaşlığımızın ənənələrini inkişaf etdirib artırmış olan bu dövlət xadiminin amalları bizim hamımız üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Azərbaycan ilə Dağıstan arasında dostluq, qardaşlıq əlaqələrinin əsrlərin dərinliklərinə gedib çıxan qədim tarixi var. Biz bu dostluğu əzab-əziyyətlərlə qazanmışıq. Bu dostluq belə bir halın əyani nəticəsidir ki, əsrlər boyu biz həmişə birlikdə olmuşuq, dərd-kədərimizə və müsibətlərimizə də, səadət və sevincimizə də şərik olmuşuq. Ümumi düşmənlərə qarşı çiyin-çiyinə mübarizə aparmışıq və bayramlarımızı elliklə qeyd etmişik. Azərbaycanı Rusiyadan, Dağıstandan ayıran sərhəd ürəklərimizdə şərti səciyyə daşıyır, çünki o, ölkələrin ancaq ərazisinin sərhədlərini göstərir. Amma xalqlarımız arasında sərhəd yoxdur, adamlarımız arasında sərhəd yoxdur, könüldən-könülə uzanan yollar arasında sərhəd yoxdur. Şe'r-sənət, mahnı-nəğmə, rəqs və sevinc yolları üstündə qoyula biləcək sərhəd yoxdur. Məhz buna görə biz ağır si-

naq illərində də, nurlu-işıqlı qələbə günlərində də birlikdə, bir yerdə olmuşuq. Əziz Əliyevin bütün həyatı buna əyani və inandırıcı sübutdur. Əziz Əliyevin yubileyinin Mahaçqalada keçirilməsi, əslinə qalsa, xalqlarımızın dostluq bayramıdır, qardaşlığımızın bayramıdır.

Əzəldən Azərbaycanda hamı Dağıstanı tarixi dostumuz sayır. Ənənələrimiz, dini, milli və mə'nəvi dəyərlərimiz sözlərimə sübutdur.

Bizim aramızda heç vaxt heç bir münaqişə olmayıbdir və bundan sonra da ola bilməz. Azərbaycanın qapıları bütün dağıstanlıların üzünə, eləcə də Dağıstanın qapıları bütün Azərbaycan vətəndaşlarının üzünə həmişə açıq olubdur. Biz müntəzəm olaraq bir-birimizə müxtəlif səviyyələrdə nümayəndə hey'ətləri göndərir, mədəni, iqtisadi və elmi əlaqələri inkişaf etdiririk. Bizim aramızda imzalanmış sazişlər səmərəli əməkdaşlıq üçün möhkəm müqavilə-hüquqi əsas yaradır.

Bu gün bütün Qafqazda sülhün, əmin-amanlığın, dostluğun və xalqlar arasında səmimi, mehriban münasibətlərin hökm sürməsi çox vacibdir. Biz ümumqafqaz evimizdən ancaq bu halda danışa bilərik. XXI əsrin astanasında biz tariximizin səhifələrinə bir daha və dönə-dönə müraciət edir və anlayırıq ki, üçüncü minilliyə yol əməkdaşlıqdan və qarşılıqlı anlaşmadan keçir.

Azərbaycan özünün böyük övladları ilə haqlı olaraq fəxr edən bir məmləkətdir. Dünya mədəniyyətinin xəzinəsinə Azərbaycan xalqının verdiyi töhfələr bütün dünyada məşhurdur. Bəhmənyarın, Nəsirəddin Tusinin, Nizaminin, Əcəmi Naxçıvaninin, Xaqaninin, Nəsiminin, Füzulinin adları hər bir sivilizasiyalı insana mə'lumdur. Öz həyatlarını vətənpərvərliyin və vətəndaşlığın bərqərar olmasına, həyatı əhəmiyyətli yüksək dəyərlər kimi xalqlar arasında dostluq və qardaşlıq amallarına həsr etmiş Məhəmməd Cahan Pəhləvan, Qızıl Arslan, Uzun Həsən, Şah İsmayıl Xətai kimi Azərbaycanın görkəmli dövlət xadimlərinin hünər və fəaliyyətləri çox böyük milli sərvətdir və dövlətçiliyin inkişaf etdirilib möhkəmləndirilməsi işində qiymətli tarixi təcrübədir.

Xalqlarımızın indiyədək yaşamış olduqları bütün dövrlər arasında XX əsr bizim üçün, şübhəsiz, ən faciəli və ən tələyüklü əsr olmuşdur. Bu əsrdə biz soyqırımına da, tarixi torpaqlarımızdan zorakılıqla sürülməyə də mə'ruz qalmışıq və torpağın hər qarışının, tarixin hər bir faktının qədir-qiymətini hamıdan daha yaxşı bilirik.

Bu əsrdə Azərbaycan öz müstəqilliyini bərpa etdi və 1918-ci il mayın 28-də bütün müsəlman Şərqində ilk respublika yaratdı. Ümumbəşəri dəyərlər məcrasında inkişaf ideyaları, müstəqillik ideallarına və müqəddəs saydığımız milli dəyərlərə hədsiz sədaqət və hörmət Azərbaycan Demokratik Respublikasının fəaliyyətinin əsas prinsiplərinə çevrilmişdi. ADR-in varisləri kimi biz indi bu demokratiya yolu ilə getməkdə davam edirik.

Azərbaycanın inkişafının sovet dövrü də mürəkkəb və çətin olmuşdur. O illərdə xalq bir çox maddi dəyərlər yaratmış, qurub-yaratmış, öz mədəniyyətini və elmini inkişaf etdirmişdir. Faciəli səhifələr də az olmuşdur, xalqın ən yaxşı övladları repressiyalara mə'ruz qalmış, e'dam olunmuş, gözüm çıxdıya salınmışdır. Həmin dövrdə yeni zamanənin dövlət və siyasi xadimlərinin yetişib formalaşması prosesi də gedirdi.

Bir şəxsiyyət kimi Əziz Məmmədkerim oğlu Əliyev həmin dövrün xadimləri arasında xüsusi yer tutur. O, həmin dövrün rəhbər işçiləri arasında özünün ən əvvəl zəngin savadı və biliyi, yüksək səviyyədə ziyallığı ilə seçilib fərqlənirdi. Bu savad və bilik onun heç də elmlər doktoru, professor olmasından ibarət deyildi. O dövrdə çox az adam tapılırdı ki, mərkəzin göstərişlərini — xalqın maraq-mənafeyinə yad olan göstərişlərini öz intellekti prizmasından keçirib, onları öz fəaliyyətində totalitar ideologiyaya deyil, varlığın ali dəyəri kimi insanın inkişafına və özünü təsdiqinə xidmət edən işlərə çevirə bilsin. Əziz Əliyev məhz belə bir qeyri-adi şəxsiyyət idi. Əziz Əliyev harada işləyirdisə-işləsən, o, ən əvvəl, humanizm, maarif-mədəniyyət və inkişaf ideallarına sədaqətin çox parlaq nümunəsi idi.

O, Azərbaycanın səhiyyəsinə çoxlu qüvvə və enerji sərf edərək, əhalinin sağlamlığı mühafizəsinin yeni sisteminin əslində təməlini qoymuşdu. O, sadəcə olaraq xalq səhiyyə komissarı deyildi, həm də içdiyi Hippokrat andına fədakarcasına sadıq qalan bir insan kimi əvvəllər heç vaxt mövcud olmamış tibbi xidmətləri hər gün, hər gecə əzmlə yaradır, respublikanın ən ucqar guşələrinə ekspedisiyalara gedirdi. Onun xidməti vəzifələrinin harada qurtardığının və bir həkim və bir vətəndaş borcu kimi özünün şəxsən qəbul etdiyi vəzifələrin harada başladığı sərhədi bəlkə də heç kəs göstərə bilməzdi. Əziz Əliyevin tibb institutuna başçılıq etdiyi, Azərbaycan Universitetinin rektoru olduğu dövr res-

publikada ali təhsilin intensiv inkişaf tapdığı bir dövrdür. O, qeyri-adi təşkilatçı olmaqla yanaşı, həm də əlişəfali, gözəl həkim, tayı-bərabəri olmayan mühazirəçi idi. Onun həmin dövrdə yazdığı dərslilər örnək idi və öz qarşısına qoyduğu məqsədə — ali məktəbi ana dilində orijinal dərslilərlə tə'min etmək məqsədinə çatmaq nümunəsi idi.

Onu Azərbaycanda haqlı olaraq hamı cəmiyyətin təbib, şəfaverici adlandırır. Həqiqətən də, o, insanın bu amalıni yüksək tutur, insanın bu vəzifəsini şərəflə və ləyaqətlə yerinə yetirirdi; Elə bir insanın ki, cəmiyyətin istər fiziki, istərsə də mə'nəvi sağlamlığı onun üçün ali məqsəddir.

Əziz Əliyevin ömürnaməsinin səhifələri sizə, şübhəsiz, yaxşı mə'lumdur. Onun həyata keçirdiyi bütün işlərin hamısını burada sadalamağa ehtiyac yoxdur, amma məhz bu salonda ayrıca vurğulamaq istərdim ki, biz hamımız sovet gerçəkliyinin çox məşəqqətli və keşməkeşli şəraitində onun gördüyü işlərin tarixi əhəmiyyətini hələ dərk etməliyik. Onun Cənubi Azərbaycanda, Azərbaycanın Ali Sovetində, yüksək səviyyəli müxtəlif dövlət vəzifələrində işlədiyi dövrdə həyata keçirdiyi bütün işləri bu günün mövqeyindən nəzərdən keçirib qiymətləndirmək lazımdır. Konkret surətdə nə kimi işlər görülməsindən asılı olmayaraq, bir xüsusiyyət — onun perspektivi, sabahkı günü görmək kimi həsədarıcı və misilsiz bacarığı daim dəyişməz qalırdı. Onun ən səciyyəvi xüsusiyyəti də gələcək naminə qurub-yaratmaq eşqi idi.

1942-ci il sentyabrın 16-da SSRİ Dövlət Müdafiə Komitəsi Əziz Əliyevi Dağıstan Vilayət Partiya Komitəsinin birinci katibi və Mahaçqala Müdafiə Komitəsinin sədri təsdiq edir. Bu, Qafqazın müdafiəsinin ən ağır dövrlərindən biri idi.

Ata-babaların vəsiyyətlərinə ağır sınaq günlərində müqəddəscəsinə əməl edən xalqlarımız sıx birləşərək, düşməne qarşı əlbir vuruşurdular. Əziz Əliyevin Dağıstanda fəaliyyəti də xalqlarımızın bu qardaşlığının təcəssümü olmuşdur. Faşist qoşunları Bakı neftinə can atırdılar. Dağıstan cəbhəyanı zolağa çevrilmişdi. Tə'xirəsalınmaz hərbi vəzifələrlə, Dağıstanda yaradılmış hərbi hissələrin lazımi hər şeylə tə'min edilməsi ilə yanaşı, hospitallar şəbəkəsini genişləndirmək, təciliyyə olunmuşların ehtiyaclarını ödəmək, müdafiə sədləri çəkmək, hərbi ləvazimat və kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalını artırmaq lazım idi.

Əziz Əliyevin olduqca böyük təşkilatçılıq istə'dadı özünü bunda göstərmişdir ki, o, Dağıstan xalqını faşizmə qarşı mübarizəyə qısa bir müddətdə səfərbərliyə almağa müvəffəq olmuşdur. Hətta çoxlarının əl-qolu yanına düşdüyü çağlarda Əziz Əliyev öz bitib-tükənməz nikbinliyi ilə, özünəxas əzmkarlığı tamamilə yeni, qeyri-adi bir qərar təklif edər və hadisələrin sanki dönməz olan gedişində dönüş yarada bilirdi. Çox böyük dövlət işi təcrübəsi, siyasi duyum və həssaslıq, müdriklik və başlıcası isə, Dağıstan xalqına hədsiz məhəbbət və hörmət ona müəyyən-ləşdirilmiş məqsədə çatmağa kömək edirdi.

Əziz Əliyev cəbhəni insan ehtiyatları və maddi ehtiyatlar ilə tə'min etmək kimi son dərəcə mürəkkəb məsələlərlə hər gün məşğul olurdu. Bununla belə, o, həmin illərdə öz məqsədinə çatmaq üçün insanlara bir vasitə kimi baxmaq fikrindən uzaq idi. O, başabəla rəhbər işçilərin cəsur və qorxmaz insanlar barəsində yaydıqları iftira-uydurmalara məğrur Dağıstan xalqı ilə birlikdə hiddətlənirdi. Onun təşəbbüsü ilə xüsusi süvari eskadronu yaradılmışdır. Bu eskadron həmin gərgin günlərdə Dağıstanı şərəflə təmsil etmiş və çox böyük psixoloji rol oynamışdır.

Lakin o mürəkkəb dövrdə Əziz Əliyevin qəbul etdiyi qərarlarla tanış olduqda inana bilmirsən ki, bu qərarlar əslində cəbhə xəttində qəbul edilirdi. 1943-cü il yanvarın 8-də o, Dağıstanın yerli millətlərin nümayəndələrindən olan kadrların hazırlanması və irəli çəkilməsi haqqında qərarı, 1943-cü il fevralın 6-da respublikada incəsənətin inkişafı sahəsində tədbirlər haqqında qərarı, 1943-cü il iyunun 15-də Dağıstan Kənd Təsərrüfatı İnstitutunun bərpası haqqında qərarı vilayət partiya komitəsinin bürosuna çıxarır. 1944-cü ildə Elmi Tədqiqat İnstitutu, Qadın Müəllimlər İnstitutu və qadın pedaqoji məktəbi açılır. Bundan sonra respublikada səhiyyənin vəziyyəti haqqında və Elmlər Akademiyası filialının açılması haqqında qərarlar qəbul edilir.

Biz burada bir daha görürük ki, müharibə dövrünün vəzifələrini tə'xirə salmadan, dəqiq və operativ yerinə yetirmək bacarığı ilə yanaşı, Əziz Əliyev Dağıstanın gələcəyi barədə də düşünürdü. Bu diyarın taleyini o, doğma Azərbaycanın taleyindən heç vaxt ayırmırdı. O, əvvəllər Azərbaycanda görmüş olduğu işlərin əslində hamısını qısa bir dövrdə Dağıstanda təkrar edə bilmişdir. Bu gün onu sabah Dağıstanda nə ki-

mi kadrlar olacağı düşündürdü. Bugünkü gün nə qədər çətin olsa da, o, sabahkı gün haqqında, gələcək nəsillər haqqında fikirləşirdi.

Əziz Əliyevi Azərbaycanda da, Dağıstanda da görkəmli mədəniyyət və incəsənət xadimləri ilə şəxsi dostluq telləri bağlayırdı. Bu insanın məlahəti, çox yüksək intellektual səviyyəsi, heyratəmiz zəngin mə'lumata malik olması ona gənclərin tərbiyəsi ilə bağlı bir çox vəzifələri asanlıqla həyata keçirməyə imkan verirdi. 1944-cü ildə Uzeyir Hacıbəyovun ölməz "Arşın mal alan" komediyasının göstərilməsi faktı analoqları olmayan faktdır. Mühəribə şəraitində Dağıstan aktyorları Azərbaycan bəstəkarının musiqisini səsləndirərək adamlara sevinc-fərəh, deməli, həm də ümid hissləri bəxş edirlər. Bu, səciyyəvi bir haldır. Əziz Əliyevin fəaliyyətində xırda-para işlər olmurdu. Hər bir işin arxasında onun üçün konkret insan dururdu.

Onun işlərinin başdan aşmasına belə bir fakt sübutdur ki, Əziz Əliyevin Dağıstanda işlədiyi dövrdə – 1942-ci ilin sentyabrından 1948-ci ilin dekabrınadək olan dövrdə Vilayət Partiya Komitəsinin 24 plenumu və büronun 388 iclası keçirilmişdir. Sonralar Əziz Əliyev qeyd edirdi ki, mühəribəyə qədər Dağıstanda 8 elmlər doktoru vardısı, mühəribədən sonra onların sayı artıb 16 nəfər olmuş, elmlər namizədlərinin sayı isə 62 nəfərə çatmışdır. Onun işlədiyi illərdə respublikanın ali məktəbləri 1600-dən artıq ali təhsilli mütəxəssis hazırlamışdır. Paytaxtın ali məktəblərində oxumağa, aspiranturaya və doktoranturaya Dağıstandan 100 nəfərdən çox adam göndərmişdi.

Dağıstanda təhsilin, mədəniyyət və ədəbiyyatın inkişafı üçün Əziz Əliyevin gördüyü işlərdən xalq şairi Rəsul Həmzətov öz xatirələrində çox gözəl danışdı. O, Əziz Əliyevin belə bir təklifi barədə yazır: "Rəsul, gəlsənə səni Moskvaya, Qorki adına Ədəbiyyat Institutunda oxumağa göndərək? Sən təhsilini hökmən davam etdirməlisən". Bu da tarixdə bir izdir. Elə bir iz ki, o, şərlərdə, teatr tamaşalarında, insanların şüur və yaddaşlarında əbədləşmişdir. Bu, olduqca nəcib və xeyirxah bir insan haqqında — Azərbaycan mədəniyyətinin bir çox görkəmli xadimlərini Dağıstana də'vət etmiş, alimlə də, şairlə də, adi bir dağlı ilə də ümumi dil tapmağı bacarmış Əziz Əliyev haqqında xoş bir izdir. Neçə-neçə insanın konkret taleyində Əziz Əliyevin necə böyük rol oynadığı hamıya mə'lumdur. Bunların hamısı bizim ümumi tariximizdir.

Əziz Əliyev Dağıstanla ürək ağrısı ilə vidalaşmışdır. 1948-ci ildə onu Moskvaya, vilayət partiya komitələri katiblərinin kurslarında oxumağa göndərdilər və o, həmin kursları bitirdikdən sonra ÜİK (b)P MK-da işlədi, sonra isə Azərbaycana qayıtdı. Lakin o vaxtlar da onun Dağıstanla əlaqəsi kəsilməmişdi. Bu diyarda baş verən bütün hadisələr üçün o, ömrünün son günlərinədək özündə məs'ulyyət hiss etmişdir.

Biz son illər tarixə müraciət edərək tarixi şəxsiyyətlərə səhih qiymət verilməsinin bu gün bizə nə dərəcədə gərəkli olduğunu bir daha və dənə-dənə görürük. Düşmənlər Dağıstana soxulmağa can atdıqda Əziz Əliyevin iradəsi və təşkilatçılıq istedadı Dağıstanı da, Azərbaycanı da faşist qoşunlarından qorumuşdur. Bu prosesdə onun rolunu şişirtmədən və azaltmadan demək istərdim ki, biz Əziz Əliyevin fəaliyyəti nəticəsində əldə olunanların hamısını göz bəbəyi kimi qorumalıyıq. Bu, ahəngdar həmrəylik və əməkdaşlıqdır. Əziz Əliyevin bizə, onun nəsilələrinə vəsiyyəti bundan ibarətdir.

Əziz Əliyevə Azərbaycanın müstəqilliyini görmək qismət olmadı. Lakin onun bütün həyat və fəaliyyəti bu müstəqillik üçün möhkəm təməl yaratmışdır, bu gün müstəqil Azərbaycan Respublikası demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğu yolu ilə gedir. Xalqımız plüralizm, mətbuat, söz, vicdan azadlığı, özünün tarixi, milli və mə'nəvi dəyərlərini qoruyub saxlamaq və inkişaf etdirmək azadlığı şəraitində yaşayır.

Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevin məqsədyönlü siyasəti nəticəsində ölkədə makroiqtisadi sabitlik təmin olunmuşdur, iqtisadiyyatımızın dünya iqtisadi sistemi ilə inteqrasiyası prosesi intensiv inkişaf edir. Neft müqavilələrinin bağlanması, ilkin Azərbaycan neftinin Qərbi bazarlarına nəql edilməsi iqtisadiyyatda böyük dəyişikliklər üçün zəmin yaratmışdır. Ölkədə özəlləşdirmə gedir, torpaq şəxsi mülkiyyətə verilir, əhəlinin sosial vəziyyəti yaxşılaşır. Azərbaycan müstəqil bir dövlət kimi bütün dünyada məşhurdur və tanınmışdır, beynəlxalq təşkilatlarla fəal əməkdaşlıq edir, bir çox dövlətlərlə arasındakı strukturlarda geniş təmsil olunmuşdur.

Bu gün biz hamımız Qafqazda dinclik, dostluq, qardaşlıq olmasını arzulayırıq. 1996-cı ildə Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev və Gürcüstan prezidenti Eduard Şevardnadze birlikdə bəyanat imzalamış

və ümumqafqaz evinin yaranmasına yönəldilmiş təşəbbüs irəli sürmüşlər. Bundan ötrü hər şeydən əvvəl Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsini sülh yolu ilə aradan qaldırmaq, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü bərpa etmək, işğal olunmuş torpaqları azad etmək, qaçqınları öz daimi yaşayış yerlərinə qaytarmaq lazımdır. Qafqazda bütün münaqişəli vəziyyətləri aradan qaldırmaq, ümumqafqaz evimizdə ictimai-siyasi vəziyyətin sabitləşməsinə nail olmaq gərəkdir.

Biz hamımız 1997-ci il 4 noyabr gününün, Bakıda əzəmətli Opera və Balet Teatrında Şeyx Şamilin yubileyinin bayram edildiyi gözəl günün hələ də təsiri altındayıq, bu gün isə Dağıstanda Əziz Əliyevin 100 illiyini qeyd edirik. Bunun böyük rəmzi mənası var. Şamilin qəhrəmanlığı, həyat və mübarizəsi bizim üçün nümunədir, öyrənmək üçün örnekdir. XX əsrin görkəmli dövlət xadimi Əziz Əliyevin həyat və fəaliyyəti, dövlət quruculuğu, xalqlarımız arasında əməkdaşlıq və qarşılıqlı əlaqələr yaradılması sahəsində bu şəxsiyyətin gördüyü işlər də görüb-götmək və inkişaf üçün örnekdir. Biz məhz bu irsə layiq olmalıyıq. Məhz bu irs bizi bu böyük insanların vəsiyyət və məsləhətlərini həyata keçirməyə, xalqlarımız arasında dostluq və qardaşlıq əlaqələrini daha da möhkəmlətməyə çalışmağa çağırır.

Yaşasın Dağıstan! Yaşasın Azərbaycan! Yaşasın sarsılmaz Azərbaycan-Dağıstan dostluğu!

ДОКЛАД ПРЕМЬЕР-МИНИСТРА АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ АРТУРА РАСИЗАДЕ

**Уважаемый господин председатель Государственного совета
Республики Дагестан Магомедали Магомедов!**

Уважаемые участники юбилейного собрания!

Дамы и господа!

Разрешите мне приветствовать участников юбилейного торжества от имени Президента Азербайджанской Республики господина Гейдара Алиева и передать всем вам пожелания счастья, благополучия и процветания.

Есть люди в истории народа, которых смело можно называть зодчими, созидателями его сегодняшнюю, а порой и завтрашнюю явь. Выдающийся сын азербайджанского народа Азиз Алиев, безусловно, являлся одним из таких зодчих. Заветы этого государственного деятеля, развившего и приумножившего традиции нашей дружбы и братства в XX веке приобретают для всех нас особое значение.

Дружеские, братские связи между Азербайджаном и Дагестаном имеют древнюю историю, уходящую в глубь веков. Эта дружба выстрадана нами, она — зримый результат того, что веками мы всегда находились рядом, делили горе и беды, счастье и радость, боролись против общих врагов и вместе справляли наши праздники. Граница, отделяющая Азербайджан от России, от Дагестана, в наших сердцах носит условный характер, так как она указывает только на границы территории стран. Но нет границ между нашими народами, нет границ между людьми, нет границ тяготению сердец друг к другу. Нет такой границы, которую можно поставить на пути стиха, песни, танца и радости. Именно в силу этого мы были едины и в тяжелые годы испытаний, и в светлые дни побед. Вся жизнь Азиза Алиева является тому наглядным доказательством. По существу, проведение юбилея Азиза Алиева в Махачкале — это праздник дружбы наших народов, праздник нашего братства.

Издревле все в Азербайджане считают Дагестан нашим историческим другом. Предпосылкой тому — наши традиции, религиозные, национальные и моральные ценности.

Никогда между нами не было никаких конфликтов и не может быть и впредь. Двери Азербайджана всегда были открыты для всех дагестанцев, равно как и двери Дагестана для всех граждан Азербайджана. Мы регулярно обмениваемся делегациями на различных уровнях, развиваем культурные, экономические и научные связи. Соглашения, подписанные между нами, создают прочную договорно-правовую основу для плодотворного сотрудничества.

Сегодня очень важно, чтобы на всем Кавказе воцарились мир, спокойствие, дружба и искренние, дружелюбные отношения между народами. Только в этом случае можно говорить о нашем общекавказском доме. На пороге XXI века мы вновь и вновь обращаемся к страницам нашей истории и осознаем, что путь в третье тысячелетие лежит через сотрудничество и взаимопонимание.

Азербайджан — страна, которая по праву гордится своими великими сынами. Вклад азербайджанского народа в сокровищницу мировой культуры известен всему миру. Имена Бахманьяра, Насреддина Туси, Низами, Аджери Нахчывани, Хагани, Насими, Физули знакомы каждому цивилизованному человеку. Деяния таких государственных деятелей Азербайджана, как Мухаммед Джахан Пехлеван, Гызыл Арслан, Узун Гасан, Шах Исмаил Хатаи, посвятивших свои жизни утверждению патриотизма и гражданственности, идеям дружбы и братства народов в качестве высших жизненных ценностей, являются огромным национальным достоянием и историческим опытом в деле развития и укрепления государственности.

Из всех эпох, пережитых нашим народом, безусловно, самым трагическим и самым судьбоносным для нас явился XX век. В этом веке мы пережили и геноцид, и насильственное переселение с наших исторических земель, и больше чем кто-либо знаем цену каждой пяди земли, каждого факта истории. В

этом веке Азербайджан восстановил свою независимость и создал 28 мая 1918 года первую на всем мусульманском Востоке республику. Идеи развития в русле общечеловеческих ценностей, беспредельная преданность идеалам независимости и национальных святынь стали основными принципами деятельности Азербайджанской Демократической Республики. Мы, как наследники АДР, сегодня продолжаем идти по этому пути демократии.

Сложным был и советский период развития Азербайджана. Народ в эти годы создал множество материальных ценностей, строил, творил, развивал свою культуру и науку. Но было и немало трагических страниц, сопровождающихся репрессиями, казнями, гонениями лучших сынов народа. В этот период шел и процесс формирования государственных и политических деятелей нового времени.

Особое место среди деятелей этой эпохи занимает личность Азиза Мамедкерим оглу Алиева. Среди руководителей той поры он прежде всего выделялся блестящей образованностью и высочайшим уровнем интеллигентности. Эта образованность заключалась не только в том, что он был доктором наук, профессором. Очень мало людей в ту пору могли преломить чуждые порой интересам народа указания центра через призму своего интеллекта и трансформировать их в своей деятельности в дела, служащие не тоталитарной идеологии, а развитию и утверждению человека в качестве высшей ценности бытия. Азиз Алиев был именно такой неординарной личностью. И где бы ни работал Азиз Алиев, он прежде всего являлся ярчайшим примером преданности идеалам гуманизма, просвещения и развития.

Много сил и энергии он отдал здравоохранению Азербайджана, заложив фактически с нуля новую систему охраны здоровья населения. Он был не просто наркомом здравоохранения. Он, как человек, фанатично преданный данной им клятве Гиппократов, ежедневно, еженощно создавал никогда прежде не существовавшие медицинские службы, отправлялся

в экспедиции в самые отдаленные уголки республики. И никто не смог бы, пожалуй, указать границу, где кончаются его служебные обязанности и начинается то, что лично им воспринято как долг врача и гражданина. Период, когда Азиз Алиев возглавлял медицинский институт, был ректором Азербайджанского университета — это период интенсивного развития высшего образования в республике. Незаурядный организатор сочетался в нем с прекрасным врачом, непревзойденным лектором. Учебники, написанные им в тот период, это образец для подражания и достижения поставленной им цели — снабдить высшую школу оригинальными учебниками на родном языке.

Его по праву все называли в Азербайджане врачом общества. И действительно, он высоко нес эту миссию человека, для которого высшей целью было и физическое, и нравственное здоровье общества.

Вам, безусловно, хорошо известны страницы биографии Азиза Алиева. Нет необходимости здесь детально перечислять все то, что им было сделано, но именно в этой аудитории хотелось бы особо подчеркнуть, что всем нам еще предстоит осознать истинное значение того, что сделано им в очень непростых условиях советской действительности. С позиций сегодняшнего дня необходимо переосмыслить все то, что делалось им в Южном Азербайджане, в период работы в Верховном Совете Азербайджана, на различных государственных должностях высокого уровня. Независимо от того, что конкретно осуществлялось, неизменным оставалось одно — его уникальное умение увидеть перспективу, завтрашний день. Вот эта нацеленность в будущее и была его самой характерной чертой.

16 сентября 1942 года Государственный комитет обороны СССР утверждает Азиза Алиева первым секретарем Дагестанского обкома партии и председателем Махачкалинского комитета обороны. Это был один из самых тяжелых периодов обороны Кавказа. Свято следуя заветам отцов и дедов, в

тяжелые дни испытаний наши народы тесно сплачивались и сообща выступали против врага. Олицетворением этого братства наших народов и стала деятельность Азиза Алиева в Дагестане. Фашистские войска рвались к бакинской нефти. Дагестан оказался в прифронтовой полосе. Проблем, которые здесь надо было решать, было множество. Наряду с неотложными военными задачами, обеспечением всем необходимым сформированных в Дагестане воинских частей, надо было расширять сеть госпиталей, обеспечивать нужды эвакуированных, проводить строительство оборонительных рубежей и наращивать производство военного снаряжения и сельхозпродукции.

Огромный организаторский талант Азиза Алиева проявил себя в том, что он в короткий срок сумел мобилизовать народ Дагестана на борьбу с фашизмом. Даже в условиях, когда у многих опускались руки, Азиз Алиев с его неисчерпаемым оптимизмом, присущей ему напористостью мог предложить совершенно нетривиальное решение и переломить, казалось бы, необратимый ход событий. Огромный опыт государственной работы, политическое чутье, мудрость и, главное, беспредельная любовь к народу Дагестана помогали ему достичь намеченной цели.

Каждый день Азиз Алиев занимался сложнейшими вопросами обеспечения нужд фронта людскими и материальными ресурсами. Но при этом он был далек от принятого в те годы восприятия людей как некоего средства для достижения своих целей. Вместе с гордым народом Дагестана он возмущался той клеветой, которую возводили на мужественных людей руководители. По его инициативе был сформирован специальный кавалерийский эскадрон, с честью представлявший Дагестан и сыгравший огромную психологическую роль в те непростые дни.

Но в то сложнейшее время им принимались и решения, знакомясь с которыми трудно поверить, что они приняты практически на линии фронта. 8 января 1943 года Азиз Алиев

вносит на бюро обкома постановление о подготовке и выдвижении кадров из представителей коренных национальностей Дагестана, 6 февраля 1943 года — о мероприятиях по развитию искусства в республике, 15 июня 1943 года — о восстановлении Дагсельхозинститута. В 1944 году открываются научно-исследовательский институт, женский учительский институт и женское педагогическое училище. Далее следуют решения о состоянии здравоохранения в республике и об открытии филиала Академии наук.

Здесь мы вновь сталкиваемся с тем, что наряду с умением безотлагательно, четко, оперативно решать задачи военного времени, Азиз Алиев думал о будущем Дагестана. И судьбу этого края он никогда не отделял от судьбы родного Азербайджана. Практически он за короткий период сумел повторить в Дагестане все то, что делал ранее в Азербайджане. Вопрос о том, какие кадры в Дагестане будут завтра, заботил его сегодня, каким бы тяжелым ни был сегодняшний день, он думал о дне завтрашнем, о грядущем поколении.

Узы личной дружбы связывали Азиза Алиева с выдающимися деятелями культуры и искусства и в Азербайджане, и в Дагестане. Обаяние этого человека, его высочайший интеллектуальный уровень, поразительная начитанность позволяли ему с легкостью решать многие задачи воспитания молодежи. В 1944 году в Дагестане была поставлена бессмертная комедия Узеира Гаджибекова "Аршин мал алан" — факт, не знающий аналогов. В условиях военного времени актеры Дагестана исполняли музыку азербайджанского композитора и дарили людям радость, а значит, и надежду. Это показательно. Не было мелочей в работе Азиза Алиева. За каждым действием для него стоял конкретный человек.

О насыщенности его работы говорит хотя бы тот факт, что за период работы Азиза Алиева в Дагестане с сентября 1942 года по декабрь 1948 года было проведено 24 пленума обкома партии и 388 заседаний бюро. Позже Азиз Алиев отмечал, что до войны в Дагестане было 8 докторов наук, а после войны

стало 16, до 62 человек возросло число кандидатов наук. Всего вузы республики за годы его работы подготовили более 1600 специалистов с высшим образованием. На учебу в столичные вузы, аспирантуру и докторантуру было направлено из Дагестана свыше 100 человек.

О том, что делалось Азизом Алиевым по развитию образования, культуры и литературы в Дагестане, прекрасно рассказал в своих воспоминаниях народный поэт Расул Гамзатов. В частности, он пишет и о таком предложении Азиза Алиева: "Расул, а что, если пошлем тебя учиться в Москву, в Литературный институт имени Горького? Тебе обязательно надо продолжить образование". Это тоже след в истории. След, увековеченный в стихах, в театральных постановках, в сознании и памяти людей. Добрый след об очень добром человеке — Азизе Алиеве, человеке, приглашавшем в Дагестан многих выдающихся деятелей азербайджанской культуры, о человеке, умевшем находить общий язык и с ученым, и с поэтом, и с простым горцем. Общеизвестно, какую большую роль сыграл Азиз Алиев в конкретных судьбах многих людей. Все это наша общая история.

С болью в сердце прощался Азиз Алиев с Дагестаном. В 1948 году он направляется на учебу в Москву на курсы секретарей обкомов, по окончании курсов работает в ЦК ВКП(б), а затем возвращается на работу в Азербайджан. Но и тогда не прерывается его связь с Дагестаном. До конца дней своих он чувствует себя ответственным за все, что происходит в этом крае.

В последние годы, обращаясь к истории, мы вновь и вновь видим, насколько необходима нам сегодня достоверная оценка исторических личностей. Когда враг рвался в Дагестан, воля и организаторский талант Азиза Алиева оградили и Дагестан, и Азербайджан от фашистских полчищ. Не преувеличивая и не преуменьшая его роль в этом процессе, хочется сказать о том, что мы должны беречь как зеницу ока все достигнутое в результате деятельности Азиза Алиева, — это гармоничное

согласие и сотрудничество. В этом состоял его завет нам, его потомкам.

Азиз Алиев не дожил до дня независимости Азербайджана. Однако вся его жизнь и деятельность создавали прочный фундамент для этой независимости. Сегодня независимая Азербайджанская Республика идет по пути строительства демократического, правового, светского государства. Наш народ живет в условиях плюрализма, свободы печати, слова, совести, сохранения и развития своих исторических, национальных и духовных ценностей.

В результате целенаправленной политики Президента Азербайджанской Республики Гейдара Алиева в стране обеспечена макроэкономическая стабильность, интенсивно развивается процесс интеграции нашей экономики в мировую экономическую систему. Заключение нефтяных контрактов, транспортировка ранней азербайджанской нефти на западные рынки создали основу для больших перемен в экономике. Идет приватизация, осуществляется передача земель в частную собственность, улучшается социальное положение населения. Азербайджан, как независимое государство, известен и признан во всем мире, активно сотрудничает с международными организациями, широко представлен во многих межгосударственных структурах.

Сегодня все мы мечтаем о спокойствии, дружбе, братстве на Кавказе. В 1996 году Президент Азербайджана Гейдар Алиев совместно с Президентом Грузии Эдуардом Шеварднадзе подписали заявление и проявили инициативу, направленную на образование общекавказского дома. Для этого прежде всего необходимо разрешить мирным путем армяно-азербайджанский конфликт, восстановить территориальную целостность Азербайджана, освободить оккупированные земли, возвратить беженцев в места постоянного проживания. Необходимо ликвидировать все конфликтные ситуации на Кавказе, добиться стабилизации общественно-политического положения в нашем общекавказском доме.

Все мы еще полны впечатлений от прекрасного дня 4 ноября 1997 года, когда в великолепном Театре оперы и балета в Баку праздновался юбилей Шейха Шамиля, а сегодня мы в Дагестане отмечаем 100-летие Азиза Алиева. Это весьма символично. Героизм Шамиля, его жизнь и борьба служат нам примером, являются образцом для подражания. Жизнь и деятельность выдающегося государственного деятеля XX века Азиза Алиева, все сделанное им в области государственного строительства, налаживания сотрудничества и взаимосвязей между нашими народами — это также образец для подражания и развития. Именно этого наследия мы должны быть достойны. Именно это наследие призывает нас развивать и приумножать заветы этих великих людей, стремиться к дальнейшему укреплению дружеских и братских связей между нашими народами.

Да здравствует Дагестан! Да здравствует Азербайджан!

Да здравствует нерушимая азербайджано-дагестанская дружба!

DAĞISTANIN XALQ ŞAİRİ RƏSUL HƏMZƏTOVUN ÇIXIŞI

Əziz həmyerlilər! Azərbaycan-
dan gəlmiş əziz qardaşlar! 45 yaşlı
Əliyev Əziz Məmmədoviç 55 il əvvəl
Dağıstana Vilayət Partiya Komitəsi-
nin birinci katibi vəzifəsinə gəldi.
Əziz Əliyev bizim üçün müəmma idi.
Çoxlu suallar doğurdu: Əziz Əliyev
kimdir, haralıdır? Ancaq o, səmi ya-
rım il işləmişdi ki, hər şey mə'lum ol-
du. Sualları həyrət əvəz etdi. Əziz
Əliyev bizim üçün doğma, yaxın
adam oldu və indiyədək də, — artıq

yüzilliyini qeyd edirik, — bizim yaxın adamımız, dağıstanlı və azərbaycanlı olaraq qalmışdır.

Bu insanın sirri nədədir, istedadı, hünəri nədədir? Bu insan ömrünün 45 ilində öz vətəninə təcrübə, cəsarət, müdriklik əldə etmiş və bütün bunları ürək genişliyi ilə, sədaqətlə digər xalqa, Dağıstana vermişdir. O, qəlbində olanların heç birini gizlətmirdi. O, qəlbi geniş, ürəkdən sevnə cəsarətli insan idi. Dağıstana 1942-ci ildə gəlmiş və orada cəmi altı il işləmişdi. Başqaları burada daha çox işləmişdi, ancaq biz onların yubileylərini qeyd etmirik. Hər şeyi vaxta görə deyil, görülən işlərin sanbalına, ölkədə baş verən hadisələrə görə ölçmək lazımdır. Bu, sınaq dövrü, cəsarətin, məhəbbətin, dostluğun, sədaqətin, müdrikliyin sınağına çəkildiyi dövr idi. Əziz Əliyev bu sınaqdan çıxdı, onun rəhbərliyi altında Dağıstan xalqı da bu sınaqdan keçdi.

O, həqiqətən kədərli bir dövrdə — 1942-ci ildə gəlmişdi. Alman feldmarşalının qoşunları Mineralniye Vodida — Qafqaz torpağında azğınlıq edirdilər. Reyxin alpinistləri Elbrusun zirvəsinə üzərində faşist nişanı olan bayraq sancmışdılar. Bütün dünya Orconikidze yaxınlığında baş vermiş tank döyüşünün şahidi olmuşdu. Qroznını bombalayırdılar, Xasavyurd bombalardan od tutub yanırdı, Mahaçqalanın müdafiə xəttlərinə alman təyyarələri amansız hücumlar edirdilər. Həmin təyyarələrin üzərində bu sözlər yazılmışdı: "Füerin məğlubedilməz qoşunu tezliklə Mahaçqalada olacaq. Alman qoşunları sizə çörək və iş verəcəklər". Vahiməyə düşənlər, fərarilər və quldurlar var idi. Belə bir vaxtda Dağıstanın ən yaxşı qüvvələrini, vətənpərvərlərini öz ətrafında, partiyanın ətrafında, sovet hakimiyyətinin ətrafında birləşdirib vahid yumruğa çevirə biləcək insan lazım idi. Dağıstan xalqı bu sınağı tab gətirdi. Biz həmin günləri heç vaxt unutmayaçaq və ona görə də Əziz Məmmədoviçə minnətdarıq.

Həqiqətən də "Dağıstan komsomolu" zirehli qatarını, Şamil adına tank dəstəsini, — onu da deyim ki, Əziz Məmmədoviç Şamilə çox gözəl münasibət bəsləyirdi, — minlərlə könüllünü, Qara Qarayevin eskadronunu unutmaq mümkün deyildir. Hələ mən onun gördüyü gündəlik işi demirəm, axı, o, gecə-gündüz bilmədən işləyirdi. O vaxt Mahaçqalada gecə patrulu da var idi. Mən özüm də bir dəfə patrulun əlinə

keçmişdim. O zaman "Avar" qəzetinin redaksiyasında işləyirdim və növbətçi idim. Səhərə yaxın küçəyə çıxdım və patrul məni tutub apardı. Mənim üstümdə nə buraxılış vərəqəsi, nə də pasport var idi. Dedim ki, mən şairəm, şair oğluyam, öz kitablarımı, şe'rlərimi göstərdim, lakin bunların heç bir tə'siri olmadı. Dedilər ki, şe'rlərimi bilmirlər. Sonra isə gəlib dedilər ki, siz azad edirsiniz, Əziz Əliyev sərəncam vermişdir, birinci katibin göstərişidir. Sonradan məlum oldu ki, Əziz Əliyevin cangüdəni bizim binada yaşayırmış, atam onun yanına gəlib məni tutduqlarını bildirmişdir. O, bu barədə Əziz Əliyevə xəbər vermiş və məni buraxmışdılar. Bilmirəm, o vaxt bunu düzgün etmişdi, ya yox. Onun cəmi bir nəfər cangüdəni var idi, yəqin ki, dağıstanlıların bir çoxu onu xatırlayır. O zaman müharibə getməsinə, vəziyyətin ağır olmasına baxmayaraq, rəhbərləri xalqdan qorumurdular. O vaxt indiki kimi çoxsaylı mühafizə yox idi.

O, vətənimizin böyük vətəndaşı idi. O, insanlara qarşı çox qayğıkeş bir adam idi. Mən öz ailəmədən danışmıram. Hərçənd atam oğlunu müharibədə itirən kimi Əliyev dərhal bizə gəlib başsağlığı verdi, anama təskinlik və ürək-dirək verdi, mənim, qardaşımın və bacımın başını sığalladı. Demək olar, hər gün gəlirdi — gah büro üzvləri ilə birlikdə, gah da tək-cə özü. O, hər bir evə dəyirdi.

Əliyevin Dağıstan üçün gördüyü bütün mə'nəvi işləri lazımcına qiymətləndirmək çətindir. O, özü ilə Azərbaycandan bütün ən yaxşı cəhətləri gətirib gəlmişdi. O vaxtlar Azərbaycandan Səməd Vurğun ilk dəfə olaraq bizə gəldi. Həmin dövrdə ilk dəfə olaraq Azərbaycan Şalyapini — Bülbül Dağıstana gəlmişdi. Onun oğlu, Azərbaycanın mədəniyyət naziri və dostum bu salonda əyləşibdir. Azərbaycan musiqiçiləri də gəlirdilər. Azərbaycan musiqisi isə ürək açan, ülvə hisslər aşıllayan məftunedicə musiqidir. Dağıstanlılar Rəşid Behbudovu ilk dəfə olaraq səhnədə gördülər, böyük dirijor Niyazi də gəlmişdi. Əziz Əliyev Mahaçqalanı mədəniyyət mərkəzinə çevirmişdi, Qumuq Teatrını, Avar Teatrını buraya gətirmişdi. O, hər bir aktyoru, hər bir rejissoru tanıyırdı. O, Dağıstan yazıçılarının, rəssamlarının qayğısına çox qalırdı. Onun icazəsi ilə görkəmli rəssamların, yazıçıların çörək kartoçkalarındakı pay artırılmışdı. Elə həmin ağır dövrdə o, Qumuq Teatrının bütün artistlərinə şəhərdə mənzillər verdi. Əliyevin dövründə ilk dəfə olaraq Dargin Teatrı ya-

radıldı, Lak Teatrı təzələndi. Əliyevin dövründə Dövlət Tədris-Pedaqoji Nəşriyyatının bünövrəsi qoyuldu. O, "Dağıstanın görkəmli adamlarının həyatı" silsiləsindən kitablar buraxılmasını təklif etdi. Biz Dağıstanın və Azərbaycanın görkəmli oğlu haqqında, Əziz Məmmədkərimoviç Əliyevin həyat və fəaliyyəti haqqında kitab buraxmalıyıq.

1944-cü ildə, müharibə dövründə Əziz Əliyev atam Lenin ordeni aldıqda onun yubileyini, ədəbi fəaliyyətinin 50 illiyini təşkil etdi. Əliyev dağıstanlıları yüksəldib ucaldır və dağıstanlılarla birlikdə Dağıstanın şan-şöhrətini də getdikcə qaldırırdı. O günlər coşğun, həm də maraqlı günlər idi. Biz onun o illərdə göstərdiyi cəsurluğu heç vaxt unutmayacağıq. O, Dağıstan qadınlarına xüsusi diqqət yetirirdi. O bilirdi ki, dağlı üçün me'yar, ən başlıca keyfiyyət onun qadına olan münasibətidir. O, Mahaçqalada dağlı qadınlar üçün Müəllim İnstitutu açdırdı və sonralar bu təhsil ocağı dağlı qadınların pedaqoji institutuna çevrildi, nəhayət dağlı qadınlar üçün pedaqoji məktəb də açdırdı. Cavanlıq illərimizdə biz bu məktəbə tez-tez gedirdik.

O, uzaqgörən, müdrik insan idi. Rəsul Məhəmmədovun cəbhədən qaytarılmasını tələb etdi, onu maarif naziri qoydu. O, ilk dəfə olaraq Dağıstanın elmi bazasını təşkil etdi və sonra bu baza elmi mərkəzə çevrildi. Nə yaxşı ki, Rəsul Məhəmmədov qayıtdı. O, həmin illərdə Dağıstan üçün çox işlər gördü. Əziz Əliyev Abdulla Süleymanovu cəbhədən qaytardı və onu Dağıstan Ezaçıları İttifaqının sədri tə'yin etdi. Bəli, o, hamıya qayğı və diqqətlə yanaşırdı. Əziz Əliyev 22 yaşlı Abilovu nəzərdən qaçırmadı, ona göz qoydu və onu Vilayət Komsomol Komitəsinin birinci katibi tə'yin etdi. Əziz Əliyev şəxsən mənə məsləhət gördü ki, gedib Ədəbiyyat Institutunda oxuyum.

O, heyrətamiz dərəcədə incə qəlbli bir insan idi. Mən institutda oxuyanda Dağıstanın 25 illiyi idi, o həmin vaxt bütöv bir qrup dağıstanlı — Əbilovu, Şamxalovu, Kaçkayevi və başqalarını Ali Partiya Məktəbinə oxumağa göndərmişdi. Əziz Əliyev onlara sovqat göndərirdi və mənəni onlardan ayırmayaraq mənə də sovqat göndərirdi. O vaxtlar bu qayğı-diqqət bizə yaşamağa və işləməyə kömək edirdi. Biz yaşayır və işləyirik, Azərbaycanın gözəl oğlunu heç vaxt unutmuruq. Azərbaycan xalqı dünyaya Nizami, Füzuli, Mirzə Fətəli Axundov, Şəhriyar, Səməd Vurğun, Rəsulş Rza, Mehdi Hüseyn, Məmməd Rahim kimi görkəmli

xadimlər və qədir-qiyəti hələ axıradək lazımcına dəyərləndirilməmiş olan və əziz xatirəsi qarşısında borclu qaldığımız Əziz Məmmədkərimoviç Əliyev kimi görkəmli şəxsiyyət verdiyinə görə Azərbaycan xalqına böyük minnətdarlığımızı bildiririk.

Biz Azərbaycan xalqına hörmət-izzət, məhəbbət hissləri bəsləyir və onunla əbədi dostluğu qoruyub saxlamaq istəyirik. Buna Əziz Məmmədkərimoviç Əliyevin məsləhət və tövsiyələri də kömək edirdi. Bəli, biz Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyeviç Əliyevə hörmət edir və onu sevirik. Xahiş edirəm ki, mənim adımdan və bizim hamımızın adından ona çoxlu salam yetirəsiniz. Sağ olun.

ВЫСТУПЛЕНИЕ НАРОДНОГО ПОЭТА ДАГЕСТАНА РАСУЛА ГАМЗАТОВА

Дорогие земляки!

Дорогие братья из Азербайджана!

55 лет тому назад в Дагестан приехал в должности первого секретаря Дагестанского областного комитета партии 45-летний Алиев Азиз Мамедович. Алиев был загадкой. Было много вопросов: кто такой Алиев, откуда он? Но не успел он проработать и полгода, как загадки разгадали. Вопросительные знаки превратились в восклицательные. Алиев стал нашим родным, близким, и до сих пор — ему уже сто лет — он остался нашим близким, дагестанским и азербайджанским.

В чем же секрет, в чем же талант, в чем же подвиг этого человека? Человек за 45 лет приобрел опыт, мужество, мудрость у себя на Родине, и другому народу, Дагестану щедро, беззаветно все передал. Все, что было в его душе, — он ничего не скрывал. Он был человеком щедрой души, щедрой любви, мужественным. Он приехал в Дагестан в 1942 году и только шесть лет в Дагестане работал. Другие здесь дольше работали, но их юбилеи мы не отмечаем. Надо мерить все не по времени, а по глубине дел, по событиям, которые происходили в стране.

Эта было время испытаний, испытаний мужества, любви, дружбы, верности, мудрости. Все эти испытания Азиз Алиев выдержал, а под руководством Азиза Алиева выдержал и дагестанский народ.

В самом деле, он приехал в такое мрачное время — в 1942 году. Войска немецкого фельдмаршала бесчинствовали на Минеральных Водах на кавказской земле. Альпинисты Рейха водрузили флаг со свастикой над Эльбрусом. Весь мир был свидетелем танкового сражения под Орджоникидзе. Бомбили Грозный, горел под бомбами Хасавюрт, на оборонительные рубежи Махачкалы были брошены жестокие немецкие самолеты, на которых было написано: «Скоро непобедимые войска фюрера будут в Махачкале. Немецкие войска дадут вам хлеб и работу». Были паникеры, дезертиры и бандиты. В это время нужен был человек, который объединил бы вокруг себя, вокруг партии, вокруг советской власти лучшие силы, патриотов Дагестана и собрал в единый кулак. И дагестанский народ это испытание выдержал. Эти дни мы никогда не забудем, и за это мы благодарны Азизу Мамедовичу.

И в самом деле, бронепоезд «Комсомолец Дагестана», танковая колонна имени Шамиля, — должен сказать, Азиз Мамедович замечательно относился к Шамилю, — тысячи и тысячи добровольцев, эскадрон Кара Караева — все это, не считая другой ежедневной работы, — а он работал днем и ночью, — невозможно забыть. Были в Махачкале в то время и ночные патрули. Я и сам как-то раз попался такому патрулю. Я тогда работал в редакции аварской газеты и был дежурным. Под утро вышел на улицу и патруль меня задержал. У меня не оказалось ни пропуска, ни паспорта. Я сказал, что я — поэт, сын поэта, показал свои книги, стихи, но ничего не подействовало. Сказали, что стихов не знают. Уже потом пришли и сказали, что вы освобождены, Алиев распоряжение дал, это указание первого секретаря. Потом выяснилось, что в нашем подъезде жил телохранитель Алиева, к которому пришел мой отец и рассказал о моей истории. Он сказал об этом Алиеву, и меня

отпустили. Не знаю, правильно тогда сделал или нет. У него был всего один телохранитель, — его, наверное, многие дагестанцы помнят. Тогда, несмотря на то, что шла война, было тяжело, от народа руководителей не охраняли. Тогда не было такой большой охраны, как сейчас.

Он был великим гражданином нашей Родины. Он был очень внимателен к людям. Я не говорю о нашей семье. Хотя, когда отец потерял сына на войне, Алиев сразу же пришел, выразил соболезнование, успокаивал мою маму, погладил по голове меня, брата, сестру. Почти каждый день приходил — то с членами бюро, то сам. Он заходил в каждый дом.

Трудно переоценить все то духовное, что сделал Алиев для Дагестана. Он привез из Азербайджана все самое лучшее. Тогда из Азербайджана впервые приехал Самед Вургун. Впервые в этот период в Дагестан приехал азербайджанский Шалапин — Бюль-Бюль. Его сын, министр культуры Азербайджана и мой друг, сидит в этом зале. Приезжали азербайджанские музыканты, а музыка Азербайджана завидная, высокая, великолепная. Впервые дагестанцы увидели на сцене Рашида Бейбутова, приехал великий дирижер Ниязи. Азиз Алиев сделал Махачкалу культурным центром, привез сюда кумыкский театр, аварский театр, он знал каждого актера, каждого режиссера. Он очень заботился о дагестанских писателях, художниках. По его решению были увеличены размеры хлебных карточек видным художникам, писателям. В это тяжелое время он дал квартиры в городе всем артистам кумыкского театра. При Алиеве впервые был создан даргинский театр, обновлен лакский театр. При Алиеве был заложен фундамент Учпедгиза, он предложил выпустить серию книг «Жизнь замечательных людей Дагестана». Мы должны выпустить книгу о замечательном сыне Дагестана и Азербайджана, о жизни и деятельности Азиза Мамедовича Алиева.

В 1944 году, во время войны Азиз Алиев организовал юбилей моего отца, 50-летие его литературной деятельности, когда он получил Орден Ленина. Алиев поднимал дагестанцев и вместе с дагестанцами все выше и выше поднимал славу Дагестана. Это

были бурные, но интересные дни. Проявленное им за эти годы мужество мы никогда не забудем. Особое внимание он уделял женщинам Дагестана. Он знал, что мерилом горца, качеством горца является его отношение к женщине. Он открыл в Махачкале учительский институт женщин-горянок, который стал потом педагогическим институтом женщин-горянок, а потом и педучилище для горянок. В это училище мы часто ходили, когда были молодыми.

Это был дальновидный, мудрый человек. Он потребовал возвращения с фронта Расула Магомедова, назначил его министром просвещения. Впервые организовал научную базу Дагестана, которая стала научным центром. Какое счастье, что Расул Магомедов вернулся и столько успел сделать для Дагестана за эти годы. Он вернул с фронта Абдуллу Сулейманова и назначил его председателем Союза писателей Дагестана. И к каждому он был внимателен. Он заметил 22-летнего Абилова, следил за ним и сделал первым секретарем областного комитета комсомола. Мне лично Азиз Алиев посоветовал поехать учиться в Литературный институт.

Он был удивительно тонким человеком. Когда я учился в институте, было 25-летие Дагестана, а он в одно время послал учиться в Высшую партийную школу целую группу людей из Дагестана — Абилова, Шамхалова, Качкаева, других. Он им посылку послал и меня присоединил к ним, мне тоже прислал посылку. Тогда такое внимание помогало жить и работать. И мы живем и работаем, и не забываем никогда замечательного сына Азербайджана. Большое спасибо азербайджанскому народу за то, что он дал миру замечательных деятелей — Низами, Физули, Хагани, Сабира, Мирза Шафи, Шахрияра, Самеда Вургуну, Расула Рзу, Мехти Гусейна, Мамеда Рагима, Мирзу Фатали Ахундова и замечательного деятеля, еще до конца не оцененного, перед памятью которого мы в долгу, — Азиза Мамедовича Алиева.

Мы уважаем, любим и хотим сберечь вечную дружбу с азербайджанским народом. Этому помогал и это завещал нам

Алиев Азиз Мамедович. Да, мы уважаем и любим Президента Азербайджана Гейдара Алиевича Алиева. И прошу от меня и от нас всех передать ему большой привет. Спасибо.

SOVET İTTİFAQI QƏHRƏMANI, PROFESSOR RİZVAN SÜLEYMANOVUN ÇIXIŞI

Əziz azərbaycanlı qardaşlar!

Müharibə veteranları adından və şəxsən öz adımdan sizi buraya gəliniz münasibətilə təbrik edir və Dağıstan torpağında salamlayıram. Sağ olun ki, ağır tarixi illərdə Dağıstan üçün çox işlər görmüş Əziz Məmməd-kərimoviç haqqında xatirələri, hissləri və fikirləri bölüşmək üçün gəlmisiniz. O, müharibənin ağırılı-acılı illərində Böyük Vətən müharibəsinin cəbhələrində vuruşmuş və arxada qələbənin təməlini qoymuş bütün yaşlı nəslin xatirəsində əbədi olaraq qalacaqdır.

Dağıstanın bəxti gətirdi ki, o məşəqqətli illərdə respublikaya iki görkəmli dövlət xadimi və siyasi xadim — Əziz Məmməd-kərimoviç Əliyev və Əbdürəhman Daniyaloviç Daniyalov başçılıq edirdilər.

Mən Əziz Məmməd-kərimoviçlə ilk dəfə 1944-cü ilin fevral ayının axırlarında, hospitaldan qayıdarkən görüşdüm. Gəldiyimi heç kəs bil-mirdi və bunu heç kəsə deməmişdim. Lakin müharibə iştirakçılarına böyük qayğı göstərən Əziz Məmməd-kərimoviç bundan xəbər tutdu və Vilayət Partiya Komitəsinin katibini yanıma göndərdi. Mən Mahaçqalaya qayıtdıqdan iki saat sonra onunla görüşdüm. O, məni qucaqlayıb bağrına basdı. O gündən bir çox digər cəbhəçilər kimi, mən də Əziz Məmməd-kərimoviçin himayəsi altında oldum.

O ağır illərdə Dağıstan xalqının taleyində Əziz Məmmədkərimoviçin və Əbdürəhman Daniyaloviçin xidmətləri böyükdür. Respublikamızın o dövrdəki fəaliyyətinin bütün sahələrinə diqqət yetirin. İqtisadi inkişafın səviyyəsinə görə Dağıstan ilk yerlərdən birində idi. O vaxtlar ən başlıca vəzifə cəbhəni lazım olan hər şeylə təmin etməkdən ibarət idi. Məsələ belə qoyulmuşdu — "Hər şey cəbhə üçün, hər şey faşist düşmən üzərində qələbə üçün". Cəbhə üçün məhsullar hazırlayan bütün müəssisələr, kolxoz və sovxozlar bu vəzifələrin həyata keçirilməsi yolunda vicdanla işləyirdilər.

Müharibə illərində mən Vilayət Komsomol Komitəsinin birinci katibi idim. Hacıyev adına zavodda, 182-ci Kaspiysk zavodunda olurdum, yolum kolxoz və sovxozlara düşürdü. Bir görəydiniz, gənclərimiz, adamlarımız necə işləyirdilər! İndi heç cür inana bilmirsən ki, o ağır illərdə biz belə böyük hünər göstərir, belə böyük işlər görürük.

Elə götürün, sosial inkişaf sahəsini. Nə aclıq çəkənlər vardı, nə də işsizlər. O illərdə vilayətdə baxımsızlıq, kimsəsizlik ləğv edilmişdi. Eaxud götürək, ictimai asayiş sahəsini. Heç bir xuliqanlıq yox idi. 1941-1942-ci illərdə olmuş quldur dəstələri daha yox idi. Respublikada ictimai asayiş tamamilə təmin edilmişdi.

Biz müharibə veteranları indiki vəziyyəti o dövrdəki vəziyyətlə müqayisə etdikdə belə bir qənaətə gəlirik ki, həmin dövrdə olmuş bir çox cəhətləri indi tətbiq etmək lazım idi. O vaxtlar xalq can deyib can eşidirdi, yekdil-əlbir idi, xalqlar dostluğu həmişəkindən daha güclü idi. Bütün bunlarda Əziz Məmmədkərimoviçin, respublikamızın digər rəhbərlərinin olduqca böyük xidməti vardı.

İndi taleyin hökmü ilə biz müxtəlif dövlətlərdəyik. Bəs bundan sonra nə etməli? Zənnimcə, tarixən təşəkkül tapmış qardaş dostluğunu inkişaf etdirmək lazımdır. Əgər istəsək, biz bunu edərək. Misal üçün, bu gün biz sizinlə görüşürük. Deməli, ona müvəffəq olmuşuq. Əgər bu gün biz belə səmimiyyətlə, belə mehribanlıqla görüşürüksə, deməli, iqtisadi məsələləri də, digər məsələləri də birlikdə həll edə bilərik. Necə ki, o vaxtlar həll edirdik. Azərbaycan bizə həmişə kömək göstərmişdir. Buna görə Azərbaycana böyük minnətdarlığımızı bildiririk.

Öz qısa çıxışımı bitirərək demək istəyirəm: Yaşasın Azərbaycan! Yaşasın Dağıstan ilə Azərbaycan arasında tarixən təşəkkül tapmış

dostluq! Qoy bizim sevimli Əziz Məmmədkərimoviç Əliyevimizin xatirəsi əbədi olaraq yaşasın!

ВЫСТУПЛЕНИЕ ГЕРОЯ СОВЕТСКОГО СОЮЗА, ПРОФЕССОРА РИЗВАНА СУЛЕЙМАНОВА

Дорогие братья из Азербайджана!

От имени ветеранов войны и от себя лично поздравляю вас с приездом и приветствую на земле Дагестана. Спасибо, что вы приехали, чтобы поделиться с нами воспоминаниями, чувствами и мыслями об Азизе Мамедовиче, который так много сделал для Дагестана в тяжелые исторические годы. Он навечно в памяти всего старшего поколения, которое в те суровые годы войны сражалось на фронтах отечественной войны или ковало победу в тылу.

Дагестану повезло, что в суровые годы лихолетья республику возглавляли два крупнейших государственных и политических деятеля — Алиев Азиз Мамедович и Даниялов Абдурахман Даниялович.

Первый раз я встретился с Азизом Мамедовичем в конце февраля 1944 года, когда возвращался из госпиталя. Никто не знал об этом, я не сообщал, что еду. Но Азиз Мамедович, который проявлял большую заботу об участниках войны, узнал об этом и послал за мной секретаря обкома. И через два часа после моего приезда в Махачкалу я встретился с ним. Он обнял меня. С тех пор я находился под опекой Азиза Мамедовича, как и многие другие фронтовики.

Велика заслуга Азиза Мамедовича и Абдурахмана Данияловича в судьбах дагестанского народа в те тяжелые годы. Возьмите все стороны деятельности нашей республики в то время. По уровню экономического развития Дагестан находился на одном из первых мест. Самая главная в то время задача состояла в обеспечении фронта всем необходимым.

“Все для фронта, все для победы над фашистским врагом” — так был поставлен вопрос. И над решением этих задач добросовестно работали все предприятия, колхозы и совхозы, изготавливавшие продукцию для фронта.

В годы войны мне довелось быть первым секретарем областного комитета комсомола. Я бывал на заводе имени Гаджиева, на каспийском заводе — 182, доводилось бывать в колхозах и совхозах. Как работала наша молодежь, наши люди! Сейчас просто не верится, что в те тяжелые годы мы вершили такие большие дела.

Возьмите область социального развития. Не было голодающих, не было безработных. В те годы в области была ликвидирована беспризорность. Возьмите область правопорядка. Не было никакого хулиганства. Группы бандитов, которые имелись в 1941—1942 годах, — их уже не было. В республике был полный правопорядок.

И сейчас, сравнивая нынешнюю обстановку с той, мы, ветераны войны, приходим к выводу, что многое из того, что было в то время, надо было бы сейчас воспринять. Народ был един, сплочен, дружба народов была сильна как никогда. И в этом была огромная заслуга Азиза Мамедовича, других руководителей нашей республики.

Сейчас волею судьбы мы оказались в разных государствах. Как быть дальше? Думаю, что необходимо развивать исторически сложившуюся братскую дружбу. И мы сделаем это, если хотим. К примеру, сегодня мы встречаемся с вами. Смогли же сделать это. Если сегодня мы встречаемся так сердечно, то значит, можем вместе решать и экономические, и другие вопросы. В то время мы их решали. Азербайджан всегда помогал нам, за что ему большое спасибо.

Завершая свое краткое выступление, хочу сказать: Да здравствует Азербайджан! Да здравствует исторически сложившаяся дружба между Дагестаном и Азербайджаном! Вечная память нашему дорогому Азизу Мамедовичу Алиеву!

YAZIÇI HƏMİD SULTANOVUN ÇIXIŞI

Hörmətli yoldaşlar!

Əziz Məmmədkerimoviçin çox-sahəli qaynar fəaliyyətindən danışmaq mənim işim deyildir. Eaxşı olar ki, onun bizim yazıçıların, mədəniyyət xadimlərinin taleyində oynadığı roldan danışım.

Onun müstəsna mehribanlığı, mədəniyyətə, ədəbiyyata məhəbbəti, dünya mədəniyyətinə bələdliyi böyük rol oynamışdır. Əziz Əliyev Dağıstana gələnə qədər bir çox yazıçılar, xüsusilə bitərəflər özlərini çox pis hiss edirdilər. Bitərəf yazıçı-

ya ikinci dərəcəli adam kimi baxırdılar. Əziz Əliyev gələndən sonra bir çox mədəniyyət xadimləri özlərini gərəkli və doğma mədəniyyətin inkişafı üçün çox faydalı hesab etməyə başladılar.

Çox səciyyəvi bir misal gətirmək istəyirəm. Dağıstan maarifinin patriarxi, görkəmli alim, pedaqoq Səid Məmmədoviç Alarov mənə söyləyirdi ki, Əziz Əliyev gələndən sonra özünü tamamilə gərəkli adam hiss etmişdi. Bildiyimə görə, Alarov rəhbər vəzifə tutan yeganə bitərəf idi. Başqa bir misal: Akademik Kraçkovski ilə məktublaşan görkəmli ərəbşünas Məhəmməd Səid Səidov da mənə deyirdi ki, biz yalnız Əziz Əliyev gələndən sonra özümüzü adam kimi hiss eddik.

Əziz Əliyevdə şəxsiyyəti tanımaq istə'dadı var idi. O, qabiliyyətli, istə'dadlı adamlara arxalanırdı. Əziz Məmmədoviç gənc alim Rəsul Məhəmmədoviç Məhəmmədovu cəbhədən geri qaytarmışdı. O, maarif naziri təyin edilmiş və bu sahədə böyük fəaliyyət göstərmişdir.

Onun təşəbbüsü ilə və səyləri sayəsində Dağıstanda maarifin yayılmasında mühüm rol oynayan gözəl tədris-pedaqoji nəşriyyatı yara-dılmışdı.

Əziz Əliyev o zaman hələ çox gənc olan fizik Xəlil Məhəmmədoviç

Fətəliyəvi irəli çəkdi. O, Vilayət Partiya Komitəsinin şöbə müdirliyindən ikinci katibinədək yol keçmişdir. Xəlil Məhəmmədoviç və Rəsul Məhəmmədoviç o dövrdə maarifin inkişafında çox böyük rol oynadılar.

Əziz Əliyevin parlaq gələcəyini əvvəlcədən gördüyü, o zaman hələ gənc olan və təzəcə yazmağa başlayan şair Rəsul Həmtəzova münasibətini ayrıca qeyd etmək lazımdır. O zaman Eaziçılar İttifaqının başçısı kimi onun yanında olanda mənə tez-tez deyirdi: "Rəsuldan muğayat olun, onun böyük gələcəyi var. Onun yumoru, iste'dadı adamda rəğbət doğurur".

Əziz Məmmədoviç iste'dadlı adamlara həmişə diqqət yetirir, bununla da Dağıstanın çoxmillətli mədəniyyətinin inkişafına kömək edirdi.

Əziz Məmmədoviç Dağıstanda işlədikdən sonra Mərkəzi Komitənin Aparatına keçmişdi. Bir dəfə mənə Moskvada ona baş çəkmək nəsim oldu. O, mənə mehribanlıqla qarşıladı və biz uzun müddət söhbət etdik. O, Dağıstan, onun xalqları haqqında elə məhəbbətlə danışdı ki, mən heyran qalırdım. O deyirdi: "Mənə Dağıstanda işləmək çox da çətin deyildi".

Əziz Məmmədoviç Dağıstanı sevirdi və dağıstanlılar da ona eyni məhəbbətlə cavab verirdilər. Əziz Məmmədoviç Əliyev qəlbimizdə əbədi yaşayacaqdır.

* * *

ВЫСТУПЛЕНИЕ ПИСАТЕЛЯ ГАМИДА СУЛТАНОВА

Уважаемые товарищи!

Говорить о многогранной кипучей деятельности Азиза Мамедкеримовича — дело не моего ума. Лучше расскажу о том, какую он сыграл роль в судьбе наших писателей, деятелей культуры.

Его исключительное обаяние, любовь к культуре, литературе, знание мировой культуры сыграли огромную роль. До приезда Азиза Алиева в Дагестан многие писатели, особенно беспартийные, чувствовали себя очень плохо. На беспартийного писателя смотрели как на человека второстепенного. После

приезда Азиза Алиева многие деятели культуры почувствовали себя нужными и очень полезными для развития родной культуры.

Хочу привести один очень характерный пример. Патриарх дагестанского просвещения, выдающийся ученый, педагог Саид Мамедович Аларов говорил мне, что почувствовал себя совершенно нужным после приезда Азиза Алиева. Насколько мне известно, Аларов был единственным беспартийным, который занимал руководящую должность. Другой пример: выдающийся арабист Магомед Саид Саидов, который находился в переписке с академиком Крачковским, тоже всегда говорил мне, что мы почувствовали себя людьми только после приезда Азиза Алиева.

Азиз Алиев обладал талантом распознавать личность, он опирался на способных, талантливых людей. Азиз Мамедович отозвал с фронта молодого ученого Расула Магомедовича Магомедова, который был назначен министром просвещения и развил большую деятельность на этом поприще.

По его инициативе и благодаря его усилиям было создано прекрасное учебно-педагогическое издательство, сыгравшее огромную роль в распространении просвещения в Дагестане.

Азиз Алиев выдвинул совсем молодого тогда физика Фаталиева Халила Магомедовича, который прошел путь от заведующего отделом до второго секретаря обкома. Халил Магомедович и Расул Магомедович сыграли в тот период очень большую роль в развитии просвещения.

Особо следует отметить отношение Азиза Алиева к тогда молодому и начинающему поэту Расулу Гамзатову, блестящее будущее которого он предвидел. Когда я в качестве руководителя Союза писателей навещал его, он часто говорил мне: "Берегите Расула, у него большое будущее. Его юмор, талант подкупают".

Азиз Мамедович всегда обращал внимание на талантливых людей, чем способствовал развитию многонациональной культуры Дагестана.

После работы в Дагестане Азиз Мамедович перешел в аппарат Центрального Комитета. Однажды мне удалось навестить его в Москве. Он радушно принял меня, и мы долго беседовали. Он с такой любовью говорил о Дагестане, его народах, что я удивлялся и восхищался. Он говорил: "В Дагестане мне не очень трудно было работать".

Азиз Мамедович любил Дагестан, и дагестанцы отвечали ему тем же. Азиз Мамедович Алиев навсегда останется в наших сердцах.

DƏRBƏND RAYON İCRA HAKİMİYYƏTİNİN BAŞÇISI SƏİD QURBANOVUN ÇIXIŞI

Hörmətli dostlar, əziz azərbaycanlı qardaşlar!

Bu gün respublikamızda xüsusi bir hadisə qeyd olunur. Siyasi xadim və dövlət xadimi Əziz Məmmədkerimoviç Əliyevin 100 illik yubileyi ilk dəfə olaraq belə yüksək səviyyədə qeyd edilir.

Bu yubileyin bayram edilməsi təsadüfi deyildir. Əziz Məmmədkerimoviç Əliyev Dağıstan üçün, onun xalqı üçün tarixi şəxsiyyətdir. Onun respublikaya rəhbərlik fəaliyyəti Böyük Vətən müharibəsinin ağır bir dövrünə

— Bakı neftini ələ keçirməyə can atan faşist ordusunun zərbəəndirici qüvvələri Dağıstanın şimal sərhədlərinə çatdığı bir dövrə təsadüf etmişdi. O zaman respublikanın müdafiəsi ələ təşkil olunmuşdu ki, Dağıstan işğal olunmadı və ordunu, ölkəni lazımi hər şeylə təmin edirdi. Müharibədən sonrakı illərdə Dağıstan öz sənayesini və kənd təsərrüfatı isteh-

salını bərpa etməli, ölkənin müharibə illərində dağıdılmış sənaye mərkəzlərinə iqtisadi potensialı dirçəltməkdə kömək göstərməli idi.

Tarix sübut edir ki, Dağıstan Vilayət Partiya Komitəsinin birinci katibi Əziz Məmmədkerimoviç Əliyevin rəhbərliyi ilə respublikamız o dəhşətli illərdə öz vəzifəsini şərəflə yerinə yetirdi. Dağıstanın rolu və əhəmiyyəti Böyük Vətən müharibəsinin və müharibədən sonrakı bərpa dövrünün tarixinə qızıl hərflərlə yazılmışdır. O illər dağlar diyarı xalqlarının qürur və iftixar illəridir. Bu qürur və iftixar Əziz Məmmədkerimoviç Əliyevin adından ayrılmazdır.

O ağır illərdə respublikaya, onun çoxmillətli əhəlisinə rəhbərlik etmək asan deyildi. Adamları çox mürəkkəb iqtisadi vəzifələrin yerinə yetirilməsinə səfərbər etmək, respublikada siyasi sabitliyi qoruyub saxlamaq, hər bir dağıstanlının səylərini vahid vətənpərvərlik məcrasına yönəltmək üçün hər bir kəsin ağıl və zəkasına yol tapmaq, bütün Dağıstan xalqlarını sıx birləşdirmək gerek idi. Bütün bunlar Əziz Məmmədkerimoviç Əliyevin ağıl-zəkası, təşkilatçılıq bacarığı, Dağıstan xalqları arasında hörmət-nüfuzu sayəsində mümkün olmuşdur.

Əziz Əliyev hər bir dağıstanlı ailəsi üçün, hər bir dağıstanlı üçün oğul, qardaş və ata idi. Onun Dağıstana sevgi və məhəbbəti haqqında, dağıstanlılara münasibəti, müdrikliyi və insanlığı haqqında əfsanələr gəzir. O, Dağıstan xalqlarının həqiqi hörmət və ehtiramını qazanmışdı.

Siyasi xadim və dövlət xadimi kimi Əziz Məmmədkerimoviç Əliyevin istedadına, müdrikliyinə, uzaqgörənliyinə onun diqqət yetirdiyi məsələlərin çox geniş dairəsi sübutdur. Müharibənin qanlı-qadalı illərində, respublikada müdafiə və səfərbərliklə bağlı çətin vəzifələrinə yerinə yetirildiyi illərdə Əziz Məmmədkerimoviç Əliyev respublika xalqlarının mə'nəvi-əxlaqi vəziyyətini unutmurdu. Onun təşəbbüsü ilə rus və avar dram teatrları təşkil olunmuşdu, Buynakskda Lak Teatrı yenidən fəaliyyətə başlamışdı.

Bu gün Dağıstanda yaşayan 120 min azərbaycanlı əhali Azərbaycan Dövlət Dram Teatrının açılması haqqında Dövlət Şurasının, Xalq Məclisinin və respublika hökumətinin qərar qəbul etməsinə sevinir. Biz Məhəmmədəli Məhəmmədoviçə, Muxarabek İlyasoviçə, Muxu Hümətovoviçə öz böyük təşəkkürümüzü bildiririk.

Respublikamızın xalqlarının taleyi tarixin sınaqları qarşısında qaldı-

ğı dövrdə, çeçenlərə, inqışlara və digər Qafqaz xalqlarına qarşı edilmiş ədalətsizliklər dağıstanlıların da başına gələ biləcəyi dövrdə Əziz Məmmədkərimoviç Əliyev Dağıstan xalqlarının taleyində həlledici rol oynadı. Məhz özünün cəsurluğu və mərdliyi sayəsində Əziz Əliyev Böyük Vətən müharibəsi dövründə Dağıstan xalqlarının sürgün edilməsi təhlükəsini sovuşdurdu.

Dağıstanla Azərbaycan arasında əlaqələrin inkişaf edib möhkəmlənməsində Əziz Məmmədkərimoviç Əliyevin rolundan da danışmaq olmaz. Dağıstan özünün neft sənayesinə görə məhz Azərbaycana minnətdardır. Azərbaycan mütəxəssislərinin yaxından köməyi ilə Dağıstanda neft yataqları tapılmış, dəniz estakadaları qurulmuşdur. Əziz Məmmədkərimoviç Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycanın ali məktəblərində Dağıstanın yerli xalqlarını təmsil edən adamlardan kadrlar hazırlanırdı. Dağıstan və Azərbaycan xalqları arasında bünövrəsi Əziz Məmmədkərimoviç Əliyev tərəfindən qoyulmuş dostluq və əməkdaşlıq indi də davam etdirilib möhkəmləndirilir.

Bu gün isə iki qardaş xalqın mehriban qonşuluğunun, onların möhkəm dosluğunun, iqtisadiyyat sahəsində qarşılıqlı yardımının təminatçıları hamımızın hörmət bəslədiyi Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev və Dağıstan Respublikası Dövlət Şurasının sədri Məhəmmədəli Məhəmmədoviç Məhəmmədovdur. Onların xidmətinin nəticəsidir ki, son illərdə Azərbaycan ilə Dağıstan arasında dostluq münasibətlərinə yeni güclü təkan verilmişdir. Respublikalarımız arasında iqtisadi və mədəni əməkdaşlıq artır. Respublikamızda keçirilən mədəni və elmi tədbirlərdə Azərbaycan xalqının nümayəndələri çox yaxından və ən yüksək səviyyədə iştirak edirlər. Öz növbəsində, Azərbaycanda heç bir ictimai-siyasi hadisə Dağıstan nümayəndə heyətinin iştirakı olmadan keçirilmirdi. İmam Şamilin 200 illiyi Azərbaycanın şəhər və kəndlərində geniş qeyd olundu. Bu yubiley münasibətilə Bakıda keçirilmiş təntənəli yığıncaqda Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev və Dağıstan Xalq Məclisinin sədri Muxu Əliyev iştirak və çıxış etdilər. Füzulinin 500 illiyi, Nizaminin 850 illiyi, dünya şöhrətli həmyerlimiz Mirzə Kazımbəyin 195 illiyi Dağıstanda geniş qeyd edildi.

Son illərdə Dağıstanın və Azərbaycanın şəhər və rayonları arasın-

da dostluq münasibətləri yaradılmışdır. Dağıstan və Azərbaycan xalqları üçün bütün bu gözəl və əhəmiyyətli tədbirlərdə böyük humanist və beynəlmiləlçi Əziz Məmmədkərimoviç Əliyevin adı daim hörmət və ehtiramla çəkilir. Onunla heç olmasa bir dəfə görüşmüş dağıstanlıları onu öz ruhuna və xarakterinə görə hər bir dağıstanlıya yaxın bir adam kimi xatırlayırlar.

Tabasaranlı köhnə partiya işçilərindən biri – Maxmet Hacıyev bu yaxınlarda yanıma gəlmişdi. O, Əziz Əliyevlə görüşündən həyəcanla söhbət açdı, dedi ki, Əziz Məmmədkərimoviç nəinki rayonların iqtisadi və siyasi problemləri ilə, həm də kənd əhalisinin həyat və məişəti ilə, məktəblərin, kitabxanaların və xəstəxanaların işi ilə maraqlanırdı. O dedi: Hiss olunurdu ki, Əziz Məmmədkərimoviç Əliyev öz qəlbinin bir hissəsini büsbütün və tamamilə dağıstanlıların ehtiyaclarına vermişdi. O deyirdi ki, bu adamı belə bir ağır zamanədə bizə Allahın özü göndərmişdir.

Bu böyük insanı tanıyan qədərbilən dağıstanlılar onun çox böyük işindən minnətdarlıqla danışırlar. Əziz Məmmədkərimoviç Əliyevin Dağıstanda göstərdiyi ilhamlı fəaliyyət Dağıstan və Azərbaycanın qardaş xalqları arasında dostluğun təcəssümünə xidmət edir. Onun humanist amalları və onun nurlu xatirəsi xalqlarımızın qəlbində, yaddaşında əbədi olaraq qalacaqdır. Qədərbilən nəsillər Əziz Məmmədkərimoviç Əliyevin xatirəsini ehtiramla yad edirlər. Şəhərlərin küçələrinə və təhsil ocaqlarına, kənd təsərrüfatı və sənaye müəssisələrinə onun adı verilmişdir.

Əziz Məmmədkərimoviç Əliyev milliyyətçə azərbaycanlıdır, lakin tarixi xidmətlərinə və Dağıstanın bir respublika kimi qorunub saxlanması, onun iqtisadiyyatının, mədəniyyətinin möhkəmləndirilməsi və inkişafı, milli dirçəliş işinə verdiyi çox böyük töhfəyə görə haqlı olaraq həm də dağıstanlı hesab edilir.

Bu gün — bizim üçün təntənəli və şad bir gündə təntənələrimizdə iştirak etmək üçün Azərbaycan Respublikasının hörmətli baş naziri cənab Artur Təhiroviç Rəsizadənin başçılıq ilə qardaş Azərbaycandan gəlmiş qonaqlarımızın təbrikini eşidəndə fəxrlə demək istəyirsən ki, Əziz Məmmədkərimoviç Əliyev Dağıstan və Azərbaycan xalqları arasında əzəmətli dostluq məbədinin möhkəm bünövrəsini qoymuşdur. Biz öz

həyatımızın mə'nasını bu dostluğu qoruyub saxlamaqda və möhkəmləndirməkdə görürük.

Qoy Dağıstanın və Azərbaycanın böyük oğlu Əliyev Əziz Məmməd-kərimoviçin obrazı əsrlər boyu yaşasın!

ВЫСТУПЛЕНИЕ ГЛАВЫ АДМИНИСТРАЦИИ ДЕРБЕНДСКОГО РАЙОНА САИДА КУРБАНОВА

Уважаемые друзья, дорогие братья из Азербайджана!

Сегодня в нашей республике особое событие. Впервые в ее истории на столь высоком уровне отмечается 100-летний юбилей политического и государственного деятеля Азиза Мамедкеримовича Алиева.

Празднование этого юбилея не случайно. Для Дагестана, его народа Азиз Мамедкеримович Алиев является исторической личностью. Его деятельность в руководстве республики совпала с тяжелым периодом Великой Отечественной войны, когда рвавшиеся к бакинской нефти ударные силы фашистской армии были у северных границ Дагестана. Тогда оборона республики была организована таким образом, что Дагестан не был оккупирован и обеспечивал армию и страну всем необходимым. В послевоенные годы Дагестан должен был восстановить свою промышленность и сельскохозяйственное производство, оказать помощь разрушенным в годы войны промышленным центрам страны в воссоздании экономического потенциала.

История свидетельствует, что под руководством первого секретаря обкома партии Дагестана Азиза Мамедкеримовича Алиева наша республика с честью выполнила свою миссию в те грозные годы. Роль и значение Дагестана вписаны золотыми буквами в историю Великой Отечественной войны и послевоенного восстановления. Эти годы — гордость народов страны гор. И эта гордость неотделима от имени Азиза Мамедкеримовича Алиева.

Руководить в те тяжелые годы республикой, ее многонациональным населением было нелегко. Чтобы мобилизовать людей на решение сложнейших экономических задач, сохранить в республике политическую стабильность, объединить усилия каждого дагестанца в едином патриотическом порыве, надо было суметь дойти до ума и сердца каждого, сплотить все народы Дагестана. И это стало возможным благодаря уму и организаторскому таланту Азиза Мамедкеримовича Алиева, его авторитету среди народов Дагестана.

Для каждой дагестанской семьи, для каждого дагестанца Азиз Алиев был сыном, братом и отцом. О его любви к Дагестану, отношении к дагестанцам, о его мудрости и человечности ходят легенды. Он заслужил истинное уважение народов Дагестана.

О таланте Азиза Мамедкеримовича Алиева как политического и государственного деятеля, о его мудрости, прозорливости свидетельствует огромный круг вопросов, которым он уделял внимание. В сложнейших условиях войны, когда в республике решались трудные задачи обороны и мобилизации, Азиз Мамедкеримович Алиев не забывает о духовно-нравственном состоянии народов республики. По его инициативе были организованы русский и аварский драматические театры, в Буйнакске была возобновлена деятельность лакского театра.

Сегодня 120-тысячное население азербайджанцев, проживающих в Дагестане, радуется принятое Государственным советом, Народным собранием и правительством республики постановление об открытии Государственного азербайджанского драматического театра. Выражаем большую благодарность Магомедали Магомедовичу, Мухарбеку Ильясовичу, Муху Гумбатовичу.

Азиз Мамедкеримович Алиев сыграл решающую роль в судьбе народов республики в то время, когда на весах истории оказалось их будущее, когда дагестанцев могла постигнуть незаслуженная участь чеченцев, ингушей и других народов Кавказа. Именно благодаря своему мужеству Азиз Алиев

предотвратил депортацию народов Дагестана в период Великой Отечественной войны.

Нельзя не сказать и о роли Азиза Мамедкеримовича Алиева в развитии и укреплении связей между Дагестаном и Азербайджаном. Именно Азербайджану Дагестан обязан своей нефтяной промышленностью. При активной помощи азербайджанских специалистов в Дагестане были открыты месторождения нефти, установлены морские эстакады. По инициативе Азиза Мамедкеримовича Алиева в вузах Азербайджана готовились кадры из людей, представляющих коренные народы Дагестана. Заложенные Азизом Мамедкеримовичем Алиевым основы дружбы и сотрудничества между народами Дагестана и Азербайджана продолжают и развиваются и ныне.

Сегодня же гарантами добрососедства двух братских народов, их крепкой дружбы, экономической взаимопомощи являются всеми уважаемый Президент Азербайджанской Республики Гейдар Алиевич Алиев и председатель Государственного совета Республики Дагестан Магомедович Магомедов. Это их заслуга в том, что в последние годы дружеские отношения между Азербайджаном и Дагестаном получили новый мощный импульс. Между нашими республиками растет экономическое и культурное сотрудничество. В проводимых в нашей республике культурных и научных мероприятиях самое активное участие и на самом высоком уровне принимают представители азербайджанского народа. В свою очередь, ни одно общественно-политическое событие в Азербайджане не проходит без участия дагестанской делегации. В городах и селах Азербайджана широко отметили 200-летие Имама Шамиля. На проведенном в Баку торжественном собрании, посвященном этой дате, принимали участие и выступали Президент Азербайджанской Республики Гейдар Алиев и председатель Народного собрания Дагестана Муху Алиев. В Дагестане широко отмечали 500-летие Физули, 850-летие Низами, 195-летие нашего всемирно известного земляка Мирзы Казембека.

В последние годы установились дружественные отношения между городами и районами Дагестана и Азербайджана. Во всех этих добрых и значимых для народов Дагестана и Азербайджана мероприятиях незримо присутствует имя Азиза Мамедкеримовича Алиева — великого гуманиста и интернационалиста. Дагестанцы, которые хоть однажды встречались с ним, вспоминают о нем как о человеке, который по своему духу и характеру близок каждому дагестанцу.

Недавно у меня был один из старейших партийных работников из Табасарана Махмед Гаджиевич. Он трогательно рассказывал о встрече с Азизом Алиевым, который интересовался не только экономическими и политическими проблемами районов, но и жизнью и бытом сельского населения, работой школ, библиотек и больниц. Чувствовалось, говорил он, что Азиз Мамедкеримович Алиев целиком и полностью отдавал частицу своего сердца нуждам горцев. Он говорил, что этого человека в такое тяжелое время нам послал сам Бог.

Благодарные дагестанцы, знавшие этого великого человека, рассказывают о его титанической работе. Вдохновенная деятельность Азиза Мамедкеримовича Алиева в Дагестане служит олицетворением дружбы братских народов Дагестана и Азербайджана. Его гуманистические идеалы и светлая память о нем сохраняются в сердцах, в памяти наших народов на века. Благодарные потомки воздают достойные почести памяти Азиза Мамедкеримовича Алиева. Его именем названы улицы городов и учебные заведения, сельскохозяйственные и промышленные предприятия.

Азиз Мамедкеримович Алиев, по национальности — азербайджанец, но по историческим свершениям и огромному вкладу в дело сохранения Дагестана как республики, укрепления и развития ее экономики и культуры, национального возрождения, по праву считается и дагестанцем.

Сегодня, в этот торжественный и радостный для нас день, когда слышишь приветствия прибывших на наши торжества

дорогих гостей из братского Азербайджана во главе с уважаемым премьер-министром Азербайджанской Республики господином Артуром Таировичем Расизаде, хочется с гордостью заявить, что Азиз Мамедкеримович Алиев заложил крепкий фундамент в могущественный храм дружбы между народами Дагестана и Азербайджана. В сохранении и укреплении этой дружбы мы видим смысл своей жизни.

Пусть живет в веках образ великого сына Дагестана и Азербайджана Алиева Азиза Мамедкеримовича!

PROFESSOR **ABUTALIB ƏBİLOVUN** ÇIXIŞI

Əziz yoldaşlar!

Çox hörmətli bakılı qonaqlarımız! Mən deyərdim ki, respublikamızın rəhbərliyi görkəmli alim, dövlət xadimi və ictimai-siyasi xadim, Böyük Vətən müharibəsinin ən çətin illərində və müharibədən sonrakı ilk illərdə Dağıstan Vilayət Partiya Komitəsinin birinci katibi işləmiş Əziz Məmmədkerimoviç Əliyevin anadan olmasının 100 illiyini geniş qeyd etməklə müdrik iş görmüşdür. Linkun Nikolay İvanoviç Vilayət Komitəsinin birinci katibi vəzifəsindən azad edil-

dikdən sonra, Stalinin imzası ilə Dövlət Müdafiə Komitəsi tərəfindən Vilayət Partiya Komitəsinin birinci katibi vəzifəsinə göndərilən Əliyev Əziz Məmmədkerimoviç qısa bir müddətdə respublikadakı vəziyyəti düzgün qiymətləndirdi. O, yerli kadrlara arxalanaraq xalq arasında böyük nüfuz qazanan və zəhmətkeşlərin sə'ylərini işdə mövcud olan nöqsanların aradan qaldırılmasına və respublikamızın cəbhəyə kömə-

yinin gücləndirilməsinə, Dağıstanda geniş miqyasda müdafiə qurğularının tikilməsinə yönəldə bildi. Axı, alman qoşunları Dağıstana yaxınlaşmışdı, alman aviasiyası Qroznını, Mahaçqalanı bombardman edirdi. Faşistlər Bakı neftinə can atırdılar. Lakin alman qoşunlarına qarşı bizim döyüşlərdə mətinləşmiş qoşunlarımız dayanmışdır. Respublikamız bütünlüklə alınmaz qalaya çevrilmişdi. Mənim yaşıdlarım son dərəcə möhkəmləndirilmiş müdafiə xəttlərinə çevrilmiş Mahaçqalanı, Dərbəndi xatırlayırlar. Dağıstanın yüz minlərlə zəhmətkeşi Terekdən Samuradək müdafiə xəttlərinin tikintisində gecə-gündüz işləyirdi.

Dağıstan zəhmətkeşlərinin döyüşən orduya getdikcə artan köməyi öz ifadəsini cəbhənin təkə döyüş sursatı ilə təchizində deyil, həm də hərbi birləşmələrin yaradılmasında, müdafiə fonduna vəsait, cəbhəçilər və onların ailələri üçün isti paltar, ərzaq məhsulları toplanmasında tapırdı. Stalinqrad yaxınlığında Hitlerçilərin darmadağın edilməsindən sonra — düşmənin işğal etdiyi ərazilərin azad olunmasına başlandıqda Şimali Qafqazın, Krimin, Cənubi Ukraynanın şəhər və kəndlərinə hamilik köməyi kimi toxum, traktorlar, kənd təsərrüfatı texnikası, qaramal və davarla dolu vaqonlar göndərildi. Həmin illərdə Dağıstan partiya təşkilatı müharibənin vurduğu yaraları qısa bir vaxtda sağaltmaq, öz iqtisadiyyatının və mədəniyyətinin inkişafında yeni yüksəlişi təmin etmək üçün çox iş gördü.

Bu çox çətin və çoxsahəli fəaliyyətə Əziz Məmmədkerimoviç Əliyevin şəxsən özü sanballı töhfə vermişdir. Respublikanın bütün fəalları ondan nümunə götürürdülər. O vaxtlar bütün ölkəmizin adamları Stalinləndən nümunə götürüb səhər saat 3-4-dək işləyirdilər.

Bu, bütün partiya, sovet, təsərrüfat elitəsi üçün bir qaydaya çevrilmişdi. Onlar nə dinclik bilirdilər, nə də istirahət günləri, hamı bu gərgin işlə məşğul idi.

Əziz Məmmədkerimoviç Əliyevin çoxsahəli fəaliyyətindən danışarkən nəyin daha böyük praktiki əhəmiyyətə malik olduğunu ayrıca demək istəyirəm. Dağıstanda fəaliyyətinin ilk günlərindən Əziz Əliyev yoldaş kadrların hazırlanmasına və tərbiyə olunmasına çox böyük diqqət yetirirdi.

O, gənclərin həyatı ilə, dağ rayonlarından olan oğlan nə qızların ali məktəblərə və texnikumlara cəlb edilməsi ilə yaxından maraqlanırdı.

Onun gənclərə göstərdiyi bu qayğıni öz üzərimdə mən də hiss etmişəm.

O ağır illərdə Əziz Məmmədkərimoviçin və Əbdürrəhman Daniyaloviçin təşəbbüsü sayəsində başçılıq etdiyim Dağıstan Komsomol Təşkilatı da bu istiqamətdə işləyirdi. O vaxtlar müharibə gedirdi.

1944-cü ildə vilayət partiya komitəsinin və respublika hökumətinin xahişi ilə bütün ölkəmizdə ilk dəfə olaraq Dağıstanda qadınlar üçün Müəllim İnstitutu, qadınlar üçün pedaqoji məktəb, dağlı qızlar üçün internatlar açıldı. Bunlar yeni tədris ocaqları idi. Bunlar 1944-cü ildə, müharibə getdiyi dövrdə olmuşdu. Deməli, ölkənin və respublikamızın rəhbərləri gələcək qələbəmizə tam əmin idilər. Müəllimləri Təkmilləşdirmə İnstitutu və məktəblər institutu açıldı. Onlar bu gün də maarif sahəsində və xalq təhsili orqanlarımızın işində mühüm rol oynamaqdadırlar.

1945-ci ildə Moskvada, partiyamızın Mərkəzi Komitəsi nəzdində üç illik Ali Partiya Məktəbi açıldı. Elə həmin il Vilayət Partiya Komitəsi eyni zamanda beş dağıstanlı — Şafuddin Məhəmmədoviç Şamxalovu, Badruddin Mariyeviç Kaşkayevi, Mahaçqala Şəhər Komsomol Komitəsinin birinci katibi Temirxan Məhəmmədovu, Axtı Rayon Partiya Komitəsinin katibi Məmmədovu və mənə həmin Ali Partiya Məktəbinə oxumağa göndərirdi. Sonrakı illərdə Ali Partiya Məktəbinə daha çox dağıstanlı göndərildi və 40-cı illərin axırlarında orada Dağıstandan 50 nəfərdən artıq adam təhsil alırdı. Bu, ölkəmizin hər hansı müttəfiq respublikasından gələnlərin sayından qat-qat çox idi.

Dağıstan rəhbərliyi, yoldaşlar, bizi unutmurdular. Biz hər bayramda onlardan təbriklər və hədiyyələr — ərzaq məhsulları, meyvə və hətta şərab alırdıq.

1947-ci ildə Əziz Məmmədkərimoviçin təşəbbüsü ilə Mahaçqalada Vilayət Partiya Məktəbi açıldı. İndi rəyasət hey'ətində əyləşənlər arasındakı Əlipaşa Cəlaloviç Umalatov 1947-ci ildə bizim bu partiya məktəbinə qəbul edilmiş ilk dinləyicilərdən biri idi.

1948-ci ildə Süleyman Stalski adına Dağıstan Pedaqoji İnstitutunun işi haqqında məsələ hazırlandı və ona Vilayət Partiya Komitəsinin bürosunda baxıldı. Bu ali məktəbin Dzerjinski küçəsindəki tədris korpusunun tikintisini davam etdirmək haqqında qərar qəbul olundu. Maarif

Nazirliyi tədris korpusunun tikintisini başa çatdırmağa müəyyən məbləğdə vəsait ayırdı. Təəssüf ki, bu tikinti inşaatçıların zəif işi nəticəsində 1954-cü ilədək uzadıldı.

1948-ci ildə Dağıstandan əvvəlcə Moskvaya, sonra isə Bakıya gədən Əziz Məmmədkərimoviç respublikamızla əlaqələrini kəsmir, onun xalqlarının həyatı ilə maraqlanır, ömrünün sonunadək müntəzəm olaraq "Daqestanskaya pravda" qəzetinə abunə yazılırdı. O, dəfələrlə Mahaçqalaya, Dağıstana Əbdürrəhman Daniyaloviç Daniyalova, Qaradağlım Əhməd rayonunun Burbuki kəndindəki yaxın dostu Karbudqov İbrahimə, Dərbənd Rayon Partiya Komitəsinin katibi Əliyev Dəmirqaya Həsənoviçə və digər yoldaşlara qonaq gəlirdi. Eəri gəlmişkən, dağıstanlılar da Bakıda olanda onun Zevin küçəsindəki evindən yan keçmir, ona baş çəkirdilər və Əziz Əliyeviç Dağıstanın həyatı barədə verdikləri mə'lumata görə onlara təşəkkür edirdi.

Mənim üçün yadda qalan və Əziz Məmmədkərimoviçi hami, yüksək mədəniyyətə, nəcibliyə və mə'nəviyyətə malik insan kimi səciyyələndirən hadisə haqqında danışmaya bilmərəm. Mən 1960-cı ildə Azərbaycan Dövlət Universitetində dissertasiya müdafiə etməli idim. O vaxtkı qaydalara uyğun olaraq, "Bakı" axşam qəzetində bu barədə kiçik bir e'lan dərc edilmişdi. Müdafiə günü salona elmi şuranın bütün üzvlərindən əvvəl əlində böyük bir gül dəstəsi ilə Əziz Məmmədkərimoviç gəlmişdi. Şuranın üzvləri mənə əvvəlcədən müdafiə münasibətilə təbrik etdilər. Çünki belə mö'təbər, son dərəcə hörmətli bir adam şuranın iclasına hamıdan əvvəl gəlmişdi. Müdafiə həqiqətən çox gözəl keçdi və bu münasibətlə mənə birinci olaraq Əziz Məmmədkərimoviç təbrik etdi.

Burada deyilməsi bəlkə də lazım gəlməyən səbəblər üzündən Əziz Məmmədkərimoviç həyatdan tez getdi. Bu kədərli hadisə 1962-ci ildə, onun 65 yaşı olanda baş verdi. Biz onun vəfatı barədə işdə, Vilayət Partiya Komitəsində eşitdik. Əbdürrəhman Daniyaloviç Daniyalov vilayət komitəsinin katiblərini yığaraq Bakıdan gəlmiş telegramı bizə göstərdi. Bakıya üç yoldaşın — akademiyanın Dağıstan filialının sədri Əmirxanov Həbibulla İbrahimoviçin, Tarix, Dil və Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru Daniyalov Hacıəmi Daniyaloviçin və mənim daxil olduğumuz hökumət-partiya nümayəndə hey'əti göndərmək qərara alındı.

Biz Bakıya gələrək Dağıstan zəhmətkeşləri, respublikanın rəhbərli-

yi adından və şəxsən öz adımızdan Əziz Məmmədkərimoviçin ailəsinə və qohumlarına başsağlığı verdik, matəm mitinqində iştirak etdik. Mən mitinqdə qısa nitq söylədim.

Bu gözəl insanın, böyük alimin, müdrik dövlət xadiminin vəfatından 36 il keçmişdir. Onun işıqlı obrazı, gülər üzü onu tanıyan, onunla görüşən, müdrik sözlərini eşidən on minlərlə dağıstanlının yaddaşında əbədi qalacaqdır.

Əziz dostlar, qoy Əziz Məmmədkərimoviç Əliyevin Dağıstan torpağında səpdiyi xeyirxah toxum yeni cücərtilər versin, bunlar Dağıstan və Azərbaycan xalqlarının dostluğunu, qardaşlığını möhkəmləndirəcəkdir. Sağ olun.

* * *

ВЫСТУПЛЕНИЕ ПРОФЕССОРА АБУТАЛИБА АБИЛОВА

Дорогие товарищи!

Наши многоуважаемые бакинские гости!

Руководство нашей республики сделало большое, я бы сказал, мудрое дело, широко отметив 100-летие со дня рождения видного ученого, государственного и общественно-политического деятеля Азиза Мамедкеримовича Алиева, работавшего в самые трудные годы Великой Отечественной войны и в первые послевоенные годы первым секретарем Дагестанского обкома партии. Направленный Государственным комитетом обороны за подписью Сталина на должность первого секретаря обкома партии, после освобождения от этой должности Линкуна Николая Ивановича, Алиев Азиз Мамедкеримович за короткое время правильно оценил обстановку в республике. Опираясь на местные кадры, он сумел завоевать большой авторитет в народе и направить усилия трудящихся на преодоление имеющихся в работе недостатков и усиление помощи нашей республики фронту, развертывание в Дагестане широкомасштабных оборонительных сооружений. Ведь

немецкие войска стояли у ворот Дагестана, немецкая авиация бомбила Грозный, Махачкалу. Фашисты рвались к бакинской нефти. Но против немецких войск стояли наши войска, закаленные в боях. Вся наша республика была превращена в неприступную крепость. Люди моего поколения помнят Махачкалу, Дербенд, превращенные в сильно укрепленные оборонительные рубежи. Сотни тысяч трудящихся Дагестана день и ночь работали на строительстве оборонительных рубежей от Терека до Самура.

Усиливающаяся помощь трудящихся Дагестана действующей армии выражалась в снабжении фронта не только боеприпасами, но и людскими формированиями, сбором средств в фонд обороны, теплых вещей, продуктов питания для фронтовиков и их семей. А когда после разгрома гитлеровцев под Сталинградом началось освобождение занятых врагом территорий, в города и села Северного Кавказа, Крыма, юга Украины в порядке шефской помощи были направлены вагоны с семенами, тракторами, сельхозтехникой, крупным и мелким рогатым скотом. Дагестанская партийная организация сделала в те годы многое для того, чтобы в короткие сроки залечить раны войны и обеспечить новый подъем в развитии своей экономики и культуры.

Весомый вклад в эту многотрудную и многогранную деятельность лично внес Алиев Азиз Мамедкеримович, на которого равнялся весь актив республики. По примеру Сталина люди всей нашей страны работали до 3-4 часов утра. Это стало правилом для всей партийной, советской, хозяйственной элиты. Они не считались ни с отдыхом, ни с воскресными днями, а были целиком заняты этой напряженнейшей работой.

Говоря о многогранной деятельности Алиева Азиза Мамедкеримовича хочу особо сказать о том, что имеет большое практическое значение. С первых дней своей работы в Дагестане товарищ Азиз Алиев уделял огромное внимание подготовке и воспитанию кадров. Он живо интересовался жизнью молодежи, вовлечением в вузы и техникумы юношей и

девушек из горных районов. Эту его заботу о молодежи испытал на себе и я. В этом направлении работала и комсомольская организация Дагестана, которую мне довелось возглавить в те тяжелые годы благодаря инициативе Азиза Мамедкеримовича и Абдурахмана Данияловича. Тогда шла война. В 1944 году по просьбе обкома партии и правительства республики в Дагестане были открыты первый во всей нашей стране женский учительский институт, женское педагогическое училище, интернаты для девушек-горянок. Это были новые учебные заведения. Это было в 1944 году, когда шла война. Следовательно, у руководителей страны и нашей республики была полная уверенность в нашей будущей победе. Были открыты институт усовершенствования учителей и институт школ, которые и сегодня продолжают играть важную роль в просвещении и работе органов нашего народного образования.

В 1945 году в Москве, при Центральном Комитете нашей партии была открыта трехгодичная высшая партийная школа. В том же году обком партии направил на учебу в эту школу сразу пятерых дагестанцев — Шамхалова Шафутдина Магомедовича, Кашкаева Бадрутдина Мариевича, Магомедова Темирхана — первого секретаря махачкалинского горкома комсомола, Мамедова — секретаря Ахтынского райкома партии и меня. В последующие годы в Высшую партийную школу направлялось еще больше дагестанцев и в конце 40-х годов их там обучалось более 50. Это было гораздо больше, чем из любой союзной республики нашей страны.

Руководство Дагестана, товарищи нас не забывали. На каждый праздник мы получали приветствия и подарки — продукты питания, фрукты и даже вино.

В 1947 году по инициативе Азиза Мамедкеримовича в Махачкале была открыта областная партийная школа. Среди сидящих в президиуме — Умалатов Алипаша Джалалович, который был одним из первых слушателей, принятых в 1947 году в эту нашу партийную школу.

В 1948 году был подготовлен и рассмотрен на бюро обкома

партии вопрос о работе Дагестанского педагогического института имени Сулеймана Стальского. Было принято решение о продолжении строительства учебного корпуса этого вуза по улице Дзержинского. Министерство просвещения выделило определенные средства на завершение строительства учебного корпуса, которое, к сожалению, из-за слабой работы строителей затянулось до 1954 года.

Выехав в 1948 году из Дагестана сначала в Москву, а затем и в Баку, Азиз Мамедкеримович не порывал свои связи с нашей республикой, интересовался жизнью ее народов, до конца своей жизни регулярно подписывался на газету "Дагестанская правда". Он неоднократно приезжал в Махачкалу, в Дагестан в гости к Абдурахману Данияловичу Даниялову, к своему близкому другу Карбудагову Ибрагиму в селение Бурбуки Карадагыхмедского района, к секретарю Дербендского райкома партии Алиеву Демиркаю Гасановичу и к другим товарищам. Кстати, когда дагестанцы бывали в Баку, они тоже не проходили мимо его дома по улице Зевина, бывали у него, и Азиз Мамедкеримович благодарил их за информацию о жизни в Дагестане.

Не могу не рассказать вам о том памятном для меня событии, которое характеризует Азиза Мамедкеримовича как наставника, как человека высокой культуры, благородства и нравственности. В 1960 году в Азербайджанском университете была назначена защита моей докторской диссертации. По принятым тогда правилам в вечерней газете "Баку" было помещено небольшое объявление об этом. И в день защиты раньше всех членов совета в зал с огромным букетом роз пришел Азиз Мамедкеримович. Члены совета заранее поздравляли меня с защитой диссертации. Потому что такой почетный, высокоуважаемый человек оказался раньше всех на заседании совета. Защита действительно прошла блестяще, с чем первым меня поздравил Азиз Мамедкеримович.

По стечению ряда обстоятельств, о которых здесь, возможно, и не нужно говорить, Азиз Мамедкеримович рано ушел из

жизни. Это было в 1962 году, ему было 65 лет. О его смерти мы узнали на работе, в областном комитете партии. Абдурахман Даниялович Даниялов собрал секретарей обкома и показал нам телеграмму из Баку. Было решено направить в Баку правительственно-партийную делегацию в составе трех товарищей — председателя Дагестанского филиала Академии наук Амирханова Хабибулы Ибрагимовича, директора Института истории, языка и литературы Даниялова Гаджиами Данияловича и меня.

Прибыв в Баку, мы от имени трудящихся Дагестана, руководства республики, от себя лично выразили семье и близким родственникам Азиза Мамедкеримовича соболезнование и приняли участие в траурном митинге, на котором я выступил с краткой речью.

Прошло 36 лет со дня смерти этого замечательного человека, большого ученого, мудрого государственного деятеля. Его светлый образ, улыбка навсегда останутся в памяти тех десятков тысяч дагестанцев, которые знали его, встречались с ним, слышали его мудрые слова.

Дорогие друзья, пусть добрые семена, посеянные Азизом Мамедкеримовичем Алиевым на дагестанской земле, дадут новые всходы, которые укрепят дружбу, братство народов Дагестана и Азербайджана. Спасибо.

Təntənəli yığıncaqdan sonra Dağıstan və Azərbaycan incəsənət ustalarının iştirakı ilə böyük konsert oldu. Əsl incəsənət bayramına çevrilən konsertdə Azərbaycan, avar, ləzgi, dargin, lak, qumuq mahnı və rəqslərindən ibarət gözəl bir musiqi çaləngi təqdim edildi. Konsert Dağıstan və Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansambları üzvlərinin birgə ifasında "Ləzginka" ilə başa çatdı.

* * *

После торжественного собрания состоялся большой концерт при участии мастеров искусств Дагестана и Азербайджана. На концерте, превратившемся в настоящий праздник искусства, был представлен прекрасный музыкальный венок из азербайджанских, аварских, лезгинских, даргинских, лакских, кумыкских песен и танцев. Концерт завершился "Лезгинкой", исполненной совместно членами дагестанского и азербайджанского государственных ансамблей танца.

BAKİ — BAKU

**AZƏRBAYCANIN GÖRKƏMLİ DÖVLƏT XADİMİ
ƏZİZ ƏLİYEVİN YÜBİLİYİNƏ
RUSİYA FEDERASIYASI
DAĞISTAN RESPUBLİKASININ HÖKUMƏT
NÜMAYƏNDƏ HEY'ƏTİ BAKIYA GƏLMİŞDİR**

Rusiya Federasiyası Dağıstan Respublikası hökumətinin sədri Xizri Şıxsəidovun başçılıq etdiyi hökumət nümayəndə hey'əti Azərbaycanın görkəmli dövlət xadimi, həkim, alim, istə'dadlı təşkilatçı Əziz Əliyevin 100 illik yubileyinin keçirilməsi ilə əlaqədar mayın 14-də ölkəmizin paytaxtına gəlmişdir.

Bina hava limanında hörmətli qonaqları Azərbaycanın baş naziri Artur Rəsizadə, Milli Məclis sədrinin birinci müavini Arif Rəhimzadə, dövlət müşaviri Hidayət Orucov, mədəniyyət naziri Polad Bülbüloğlu, Bakı şəhər icra Hakimiyyətinin başçısı Rəfael Allahverdiyev, Rusiyanın Azərbaycandakı səfiri Aleksandr Bloxin və digər rəsmi şəxslər qarşıladılar.

**HA YÜBİLƏY VİDAYUŞƏGƏSİA GƏSUDARSTVENNOGƏ
DEYƏTƏY AZƏRBAYDJANSKOGƏ NARƏDƏ
AZİZA ALİEVƏ
PRİBYİTİE V BAKU PRAVİTƏLSTVENNOY
DELEGATİİ RESPUBLİKİ DAĞESTAN
ROSSİYSKOY FEDERATİİ**

14 may v stolicu našey strany v svyazi s provedeniem 100-letnego yubiley vıdayuşegosya azərbaydjanskogo gosudarstvennogo deyətəy, vrača, učenogo, talantlivogo organizatora Aziza Aliyeva pribyla pravıtelstvennaya delegatsiya Respublikı Dağestan Rossıyskoy Federatsii, vıglavlyayemaya predsedatelem pravıtelstva Hızıri Şıxsaıdovym.

V azerpörtu Bina vısokıx gostey vıtreçali premıer-ministr Azerbaydjana Artur Rasızade, pervyy zamestıtelıy predsedatelya Milli medjlisa Arıf Ragımzade, gosudarstvennyy sovetnik Gıdayat Orudjov, ministr kultury Polad Bülbüloğlu, glava ispolnitelnoy vlastı goroda Baku Rafael Allahverdiyev, posol Rossii v Azerbaydjane Aleksandr Bloxin i drugıe ofitsialnyye lıca.

AzerTac müxbirinin "Siz görkəmli dövlət xadimi Əziz Əliyevin 100 illik yubileyinin bayram edilməsi ilə əlaqədar Azərbaycan paytaxtına gəlmisiniz. Xahiş edirəm deyəsiniz, onu Dağıstanda necə xatırlayırlar" sualına Dağıstan Respublikası hökumətinin sədri Xizri Şıxsəidov cavab verərək demişdir:

— Bu bayram bizim üçün böyük hadisədir. Biz bu yaxınlarda Əziz Əliyevin 100 illiyini respublikamızda qeyd etdik. Bu, böyük bayram idi. Baş nazir Artur Rəsizadə başda olmaqla Azərbaycan Respublikasının hökumət nümayəndə hey'əti Mahaçqalaya gəlmişdi. Bayram çox əla keçdi. Dağıstanda yaşayan bütün xalqlar onu öz doğma bayramı kimi qeyd etdilər. Dağıstanda Əziz Əliyevə hörmət bəsləyir və onu xatırlayırlar. O, çətin illərdə — Böyük Vətən müharibəsi dövründə, mühari-

bədən sonrakı illərdə Dağıstanın rəhbəri işləmişdir. O, Dağıstan üçün çox işlər görmüşdür. Dağıstan xalqı onu xatırlayır. İndi Əziz Əliyevin şərəfinə Dağıstan şəhərlərində küçələrə və tibb məktəbinə onun adı verilmişdir. Mahaçqaladakı Azərbaycan Dövlət Dram Teatrı da onun adını daşıyır. Bütün dağıstanlıların Əziz Əliyevə münasibəti çox müqəddəsdir, Dağıstan xalqı onu xatırlayır və sevir.

Sonra hörmətli qonaqların əyləşdikləri avtomobil karvanı şəhərə istiqamət aldı.

* * *

На вопрос корреспондента АзербТаджа — “Вы прибыли в столицу Азербайджана в связи с празднованием 100-летнего юбилея видного государственного деятеля Азиза Алиева. Скажите, пожалуйста, каким его помнят в Дагестане?” — председатель правительства Республики Дагестан Хизри Шихсаидов ответил:

— Для нас — это большое событие. Недавно мы отмечали 100-летие Азиза Алиева у себя в республике. Это был большой праздник. В Махачкалу прибыла правительственная делегация Азербайджанской Республики во главе с премьер-министром Артуром Расизаде. Праздник прошел великолепно. Все народы, живущие в Дагестане, отмечали его как свой родной праздник. У нас в Дагестане чтят и помнят Азиза Алиева. Он работал руководителем Дагестана в трудные годы — в период Великой Отечественной войны, в послевоенные годы. Он очень много сделал для Дагестана. Народ Дагестана его помнит. Сегодня в честь Азиза Алиева у нас в городах Дагестана его именем называются улицы, медицинские училища. Его именем также назван Государственный азербайджанский театр в Махачкале. Отношение к Азизу Алиеву у всех дагестанцев самое святое, дагестанский народ помнит и любит его.

Затем кортеж автомобилей с уважаемыми гостями направился в город.

ŞƏHİDLƏRİN NURLU XATİRƏSİNƏ EHTİRAM

Mayın 14-də Rusiya Federasiyası Dağıstan Respublikası hökumətinin sədri Xizri Şixsəidovun başçılıq etdiyi hökumət nümayəndə hey'əti Şəhidlər xiyabanını ziyarət etmiş və ölkəmizin müstəqilliyi və suverenliyi uğrunda həlak olmuş, vətənimizin ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizədə canlarını qurban vermiş Azərbaycan oğulları və qızlarının məzarları üstünə gül-çiçək qoymuşdur. Qonaqlar şəhidlərin xatirəsini bir dəqiqəlik sükutla yad etmişlər.

* * *

ПОЧТЕНИЕ СВЕТЛОЙ ПАМЯТИ ШЕХИДОВ

14 мая правительственная делегация Республики Дагестан Российской Федерации, возглавляемая председателем правительства Хизри Шихсаидовым посетила Аллею шехидов и возложила цветы на могилы сыновей и дочерей Азербайджана, погибших за независимость и суверенитет нашей страны, пожертвовавших жизнью в борьбе за территориальную целостность своей родины.

Гости почтили память шехидов минутой молчания.

DƏRİN HÖRMƏT VƏ EHTİRAM HİSSİ İLƏ

Mayın 14-də Rusiya Federasiyası Dağıstan Respublikası hökumətinin sədri Xizri Şixsəidovun başçılıq etdiyi hökumət nümayəndə hey'əti Fəxri xiyabanı ziyarət etmiş və Azərbaycan xalqının görməli oğlu, ömrünün və fəaliyyətinin bir çox illəri Dağıstanla bağlı olmuş Əziz Əliyevin məzarı üstünə əkilil və gül-çiçək qoymuşlar.

Qonaqlar tanınmış dövlət xadimi, ictə'dadlı təşkilatçı və həkim, anadan olmasının yüz illiyi bu günlər qeyd edilən Əziz Əliyevin xatirəsini dərin hörmət və ehtiramla yad etmişlər. Dağıstanlı qonaqlar tanınmış

Azərbaycan oftalmoloqu, akademik, Əziz Əliyevin qızı Zərifə xanım Əliyevanın da xatirəsini ehtiramla yad etmiş və onun məzarı üstünə gül-çiçək qoymuşlar.

ДАНЬ ГЛУБОКОГО УВАЖЕНИЯ И ПОЧТЕНИЯ

14 мая правительственная делегация Республики Дагестан РФ, возглавляемая председателем правительства Хизри Шихсаидовым, посетила Аллею почетного захоронения и возложила венки и цветы на могилу выдающегося сына азербайджанского народа Азиза Алиева, многие годы жизни и деятельности которого были связаны с Дагестаном.

Гости отдали дань глубокого уважения и почтения памяти известного государственного деятеля, талантливого организатора и врача Азиза Алиева, столетие со дня рождения которого отмечается в эти дни.

Дагестанские гости также почтили память и возложили цветы на могилу известного азербайджанского офтальмолога, академика, дочери Азиза Алиева Зарифы ханум Алиевой.

RUSIYA FEDERASIYASI DAĞISTAN RESPUBLİKASININ NÜMAYƏNDƏ HEY'ƏTİ İÇƏRİŞƏNƏRLƏ TANIŞ OLMUŞDUR

Mayın 14-də hökumətin sədri Xizri Şıxşəidovun başçılıq etdiyi Rusiya Federasiyası Dağıstan Respublikasının nümayəndə hey'əti içərişəhər mədəniyyət-tarix mərkəzinə gələrək qədim şəhərin görməli yerləri ilə tanış olmuşdur.

ДЕЛЕГАЦИЯ РЕСПУБЛИКИ ДАГЕСТАН РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ ОЗНАКОМИЛАСЬ С ИЧЕРИШЭХЭР

Делегация Республики Дагестан, возглавляемая председателем правительства Хизри Шихсаидовым 14 мая посетила культурно-исторический центр, ознакомилась с достопримечательностями древнего города.

QAFQAZ MÜSƏLMANLARI İDARƏSİNDƏ GÖRÜŞ

Mayın 14-də hökumətin sədri Xizri Şixsəidovun başçılıq etdiyi Rusiya Federasiyası Dağıstan Respublikasının nümayəndə hey'əti Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri şeyxülislam Hacı Allahşükür Paşazadə ilə görüşmüşdür.

Hörmətli qonaqları mehribanlıqla salamlayan Hacı Allahşükür Paşazadə dedi ki, Azərbaycan və Dağıstan xalqlarının qardaş dostluğunun müqəddəs bünövrəsi var. Biz hamımız müsəlmanıq və Qur'anın qanununa görə sülh, əmin-amanlıq və dostluq şəraitində yaşamalıyıq. O, həmçinin vurğuladı ki, xalqlarımız, respublikalarımız arasında əməkdaşlığın, dostluq və qardaşlığın möhkəmlənməsində XX əsrin görkəmli siyasi xadimi, Azərbaycan xalqının müdrik rəhbəri, ölkəmizin prezidenti Heydər Əliyevin xüsusi xidməti var.

Dağıstan Respublikası hökumətinin sədri Xizri Şixsəidov səmimi qəbul üçün təşəkkür edərək əmin olduğunu bildirdi ki, Azərbaycan nümayəndə hey'ətlərinin Dağıstana və Dağıstan nümayəndə hey'ətlərinin Azərbaycana səfərləri daimi xarakter daşıyacaq və hər iki xalqın mənafelərinə xidmət edəcəkdir.

Şeyxülislam Hacı Allahşükür Paşazadə nümayəndə hey'ətinin rəhbərinə namaz qılmaq üçün xalça, nümayəndə hey'ətinin üzvlərinə isə bütün müsəlmanların müqəddəs kitabı olan Qur'anın Azərbaycan dilində nəşrini hədiyyə etdi.

Görüşdə dövlət müşaviri Hidayət Orucov və Azərbaycanın mədəniyyət naziri Polad Bülbüloğlu iştirak edirdilər.

ВСТРЕЧА В УПРАВЛЕНИИ МУСУЛЬМАН КАВКАЗА

14 мая делегация Республики Дагестан Российской Федерации, возглавляемая председателем правительства Хизри Шихсаидовым, встретила с председателем Управления мусульман Кавказа шейх уль-исламом хаджи Аллашукюром Пашазаде.

Тепло приветствуя уважаемых гостей, хаджи Аллашукюр Пашазаде отметил, что братская дружба азербайджанского и дагестанского народов имеет святую основу. Все мы — мусульмане, и по закону Корана должны жить в мире, согласии и дружбе, сказал шейх уль-ислам. Он также подчеркнул, что особая роль в укреплении сотрудничества, дружбы и братства между нашими народами, между нашими республиками принадлежит выдающемуся политическому деятелю XX столетия, мудрому руководителю азербайджанского народа, Президенту нашей страны Гейдару Алиеву.

Поблагодарив за теплый прием, председатель правительства Республики Дагестан Хизри Шихсаидов выразил уверенность в том, что визиты азербайджанских делегаций в Дагестан и дагестанских делегаций в Азербайджан будут носить постоянный характер и служить интересам обеих народов.

Шейх уль-ислам хаджи Аллашукюр Пашазаде подарил руководителю делегации ковер для исполнения религиозного ритуала — намаза, а членам делегации — священную книгу всех мусульман — Коран, изданную на азербайджанском языке.

На встрече присутствовали госсоветник Гидаят Оруджов и министр культуры Азербайджана Полад Бюль-Бюль оглу.

BAKİ DÖVLƏT UNIVERSİTETİNDƏ AZƏRBAYCAN-DAĞISTAN DOSTLUĞU GÖRÜŞÜ

Azərbaycanın görkəmli dövlət xadimi Əziz Əliyevin 100 illik yubileyinin keçirilməsi ilə əlaqədar Bakıya gələn Rusiya Federasiyası Dağıstan Respublikası hökumətinin sədri Xizri Şıxsəidovun başçılıq etdiyi hökumət nümayəndə hey'əti mayın 14-də M.Ə.Rəsulzadə adına Bakı Dövlət Universitetinə getmişdir.

Ölkəmizin aparıcı ali məktəbinin professor-müəllim hey'əti və tələbələri ilə görüşdən əvvəl qonaqlar BDU-da yaradılmış Heydər Əliyev muzeyi ilə tanış oldular.

Azərbaycanın təhsil naziri professor Misir Mərdanov qonaqlara görkəmli siyasi xadim, Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevin həyat yolundan danışdı.

Sonra Bakı Universitetinin müəllim və tələbələri ilə görüş oldu.

BDU-nun rektoru vəzifəsinin icraçısı professor Bəhram Əsgərov görüşü açaraq, qardaş respublikadan gəlmiş hörmətli qonaqları səmimi salamladı. O qeyd etdi ki, belə yüksək səviyyəli hökumət nümayən-

də hey'ətinin gəlməsi Azərbaycan xalqının görkəmli oğlu, tanınmış dövlət xadimi, istedadlı təşkilatçı və alim, gözəl insan Əziz Əliyevin xatirəsinə çox dərin ehtiramdır. O, həmçinin dedi ki, bu ilin mayında Azərbaycan xalqı üç böyük hadisəni — Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, xalqımızın müdrik rəhbəri Heydər Əliyevin 75 illiyini, Əziz Əliyevin 100 illik yubileyini və Şərqdə ilk demokratik cümhuriyyətin, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaradılmasının 80 illiyini qeyd edir.

ВСТРЕЧА АЗЕРБАЙДЖАНО-ДАГЕСТАНСКОЙ ДРУЖБЫ В БАКИНСКОМ ГОСУДАРСТВЕННОМ УНИВЕРСИТЕТЕ

14 мая правительственная делегация Республики Дагестан РФ, возглавляемая председателем правительства Хизри Шихсаидовым, прибывшая в Баку в связи с проведением 100-летнего юбилея выдающегося государствен-

ного деятеля Азербайджана Азиза Алиева, посетила Бакинский государственный университет имени М.Э.Расулзаде.

Перед встречей с профессорско-преподавательским составом и студентами ведущего вуза нашей страны гости ознакомились с музеем Гейдара Алиева, созданным в БГУ.

Министр образования Азербайджана профессор Мисир Марданов рассказал гостям о жизненном пути выдающегося политического деятеля, Президента Азербайджанской Республики Гейдара Алиева.

Затем состоялась встреча со студентами и преподавателями Бакинского университета.

Открывший встречу исполняющий обязанности ректора БГУ профессор Бахрам Аскеров тепло приветствовал уважаемых гостей из братской республики. Он отметил, что приезд правительственной делегации столь высокого уровня — дань глубочайшего уважения памяти выдающегося сына азербайджанского народа, известного государственного деятеля, талантливого организатора и ученого, прекрасного человека Азиза Алиева. Он также отметил, что в мае этого года азербайджанский народ отмечает три больших события — 75-летие Президента Азербайджанской Республики, мудрого руководителя нашего народа Гейдара Алиева, 100-летний юбилей Азиза Алиева и 80-летие образования первой на Востоке Азербайджанской Демократической Республики.

**BDU-nun KAFEDRA MÜDİRİ,
RESPUBLİKA EA-nın MÜXBİR ÜZVÜ,
PROFESSOR FÜAD QASIMZADƏNİN
ÇIXIŞI**

Qardaş Dağıstandan gəlmiş əziz qonaqlar!

Mənə sizi doğma universitetimizdə salamlamaq şərəfi nəsim olmuşdur. Bəri başdan deyim ki, əvvəllər institut adlanmış bir çox ali məktəb-

lər Sovet ittifaqının süqutundan sonra universitetlərə çevrilmiş, habelə bir çox özəl universitetlər və kommersiya universitetləri meydana gəlmişdir. Lakin Bakı Dövlət Universiteti sözün əsl mənasında universitetdir, ölkəmizdə ali təhsilin bayraqdadır. O öz ənənələrinə malikdir, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökumətinin qərarı ilə 1919-cu ildə yaradılmışdır.

Siz bizə nəcib bir niyyətlə — həm Dağıstanın, həm də Azərbaycanın şanlı oğlu Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyevin 100 illiyinə həsr olunmuş şənliklərdə iştirak etmək niyyəti ilə gəlmisiniz. O, milliyyətçə azərbaycanlıdır, lakin həm də Dağıstan xalqlarının oğludur, çünki müharibənin ən ağır illərində və müharibədən sonrakı dövrdə Dağıstana rəhbərlik etmişdir. O, Azərbaycanda da yüksək vəzifələrdə çalışmış və çox böyük xidmətlərə malikdir, Azərbaycan xalqı üçün çox faydalı işlər görmüşdür. Ona bizim universitetimiz də minnətdardır. O, bizim universitetin də rektoru olmuşdur.

Mən Əziz Məmmədkərim oğlunu uşaqlıq illərimdə, cəmi 10-11 yaşım olanda görmüşdüm. Məsələ burasındadır ki, xalam Çimnaz Aslanova SSRİ Ali Sovetinin deputatı idi, 1937-ci ildən 1958-ci ilədək Millətlər Soveti sədrinin müavini olmuşdur. Mən xalamgilə gedəndə orada bir çox rəhbər işçiləri, o cümlədən də hörmət etdiyim Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyevi görürdüm. Müharibə illərində, alman qəsbkarlarının Şimali Qafqaza yaxınlaşdığı o ağır dövrdə Dağıstana rəhbərlik etmək, özü də müvəffəqiyyətlə rəhbərlik etmək bunu bir daha sübuta yetirir ki, Əziz Məmmədkərim oğlu çox istedadlı təşkilatçı idi.

Bundan başqa, o, görkəmli partiya və dövlət xadimi idi, Əziz Əliyev böyük alim idi. Buna görə də sizi doğma universitetimizdə salamlayaraq, universitetlərimizin dostluğundan danışmaq istəyirəm. Bizim universitetlərin çox sıx əlaqələri var. Sizin filosofları, elmlər doktorlarını yaxşı tanıyır və xatırlayıram, onlarla yaradıcılıq əlaqələrim olmuşdur və indi də var. Mən Əhəd Ağayevi və Məhəmməd Abdullayevi xatırlayıram. Onlar bizə dəfələrlə gəlmişdilər.

Mən sizin universitetdə prorektor işləmiş mərhum professor Hacıyevi də xatırlayıram. Böyük Vətən müharibəsinin tarixi ilə maraqlandığım vaxtlarda kitablardan birində Şimal donanmasının əfsanəvi sualtı qayıq komandiri, Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Hacıyev haqqında oxudum. Əvvəl-

cə düşündüm ki, o, azərbaycanlıdır. Sonra hərbi xadimlərlə yazışb öyrəndim ki, o, Dağıstandandır. Mərhum Hacıyev öz dissertasiyasının müdafiəsi üçün Bakıya gəldikdə mə'lum oldu ki, o, qəhrəmanın doğma qardaşıdır. Akademik Əmirxanov da xatirimdədir. O, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü idi, sizdə isə İttifaq Elmlər Akademiyasının Dağıstan filialına başçılıq edirdi. O, dünya şöhrətli insan idi.

Mən Dağıstana doğma diyar kimi, qardaş respublika kimi baxıram. Dağıstanda — qədim sivilizasiya, qədim mədəniyyət diyarında dəfələrlə olmuşam. Yaxud götürək poeziyanı. Şəxsən mən Rəsul Həmzətovu nəinki bütün Dağıstanın, keçmiş Sovet İttifaqının böyük şairi, iftixarı sayıram, həm də hesab edirəm ki, o, bütün bəşəriyyətə məxsusdur. Mən Rəsul Həmzətovun bizim Bakıda gözəl çıxışlarını xatırlayıram. Bir görəydiniz, onu necə alqışlarla qarşılayırdılar. Onun poetik məntiqi mənə də valeh etmişdi.

Özünün qadına həsr edilmiş şe'rində o yazır:

*Görsən ki, mən cavan durub küçədə,
Nişanlın olmağa bir fürsət gəzir,
Bil ki, elçi gələn mən kəs içində
Rəsul Həmzətov da durub müntəzir.*

*Yüz ürək bir yerdə əsirən olsa,
Sən olsan hamıya müqəddəs, ulu,
Yüz igid eşqinlə yanıb-qovrulsa,
Gərək tanıyasan dağlı Rəsudlu.*

*Əgər on aşiqin sinə dağlayan
Ahını eşitsən gecə sübhədək,
Onların içində gülən-ağlayan
Rəsul Həmzətovu görəsən gərək.*

*Təkcə biri qalsa o sevdənin,
Bil ki, əzabına tablayandır o.
Dağ kimi dözümlü, göy kimi dərin,
Dağlı Rəsul adlı bir insandır o.*

*Səni bu dünyada sevməyə heç kəs,
Gözündən yaş axsın, qəlbindən alov.
Bil ki, dağ başında sönüb o nəfəs, –
Məzara gömülüb Rəsul Həmzətov.**

Necə böyük poetik məntiqdir, poetik ustalıqdır.

O, böyük şairimiz Səməd Vurğun ilə dostluq edirdi. Mən onun görüşlərini, Bakıya səfərlərini xatırlayıram. Bir epizod yadıma düşür. Ötən il Qırğızıstan prezidenti Əsgər Akayev bizim əziz və çox hörmətli Heydər Əlirza oğlu Əliyev ilə birlikdə universitetimizə gəldikdə isə mənə çıxış etmək və Əsgər Akayevi salamlamaq şərəfi nəsib oldu. Mən öz çıxışında Çingiz Aytmatov barəsində bir neçə söz dedim. Moskva-da Qaysın Quliyevin üçcildliyi çıxmışdı, ona ön sözü Çingiz Aytmatov yazmışdı. Məşhur yazıçı öz ön sözündə qeyd edirdi ki, milli ədəbiyyatların nümayəndələrinin Tbilisidə görüşü keçirilirdi və bir qrup yazıçı, şair təntənəli yığıncaqdan qayıdarkən axşam Tbilisinin küçələri ilə gəzişirdilər, onlar (Çingiz Aytmatov, Qaysın Quliyev və Rəsul Həmzətov) Puşkinin, Bayronun, Lermontovun, habelə Nizami və Füzulinin şe'rlərini oxuyur və oxuduqca da zövq alırdılar. Bu, çox sevindirici haldır.

Çıxışımı başa çatdıraraq ayrıca qeyd etmək istəyirəm ki, bizim hamımızın bəxti gətirmişdir. Siz Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyevin yubileyinə elə bir vaxtda gəlmisiniz ki, indi Azərbaycan xalqı iki böyük yubileyi qeyd edir — biz dünya şöhrətli dövlət xadimi, müdrik rəhbər, əziz prezidentimiz Heydər Əlirza oğlu Əliyevin 75 illiyini bayram edirik, mayın 28-də isə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 80 illiyi tamam olur. Gördüyünüz kimi, üç böyük yubiley bir vaxta düşmüşdür.

Sizi bir daha salamlayır və arzu etmək istəyirəm ki, xalqlarımız mədəni, elmi, iqtisadi əlaqələri bundan sonra da möhkəmlətsinlər, biz isə universitetlər arasındakı münasibətləri daha da genişləndirək.

Mənim ən yaxşı arzularımı bir daha qəbul edin!

* *Tərcümə* Tofiq Bayramındır.

**ВЫСТУПЛЕНИЕ
ЗАВЕДУЮЩЕГО КАФЕДРОЙ БГУ, ЧЛЕНА-
КОРРЕСПОНДЕНТА АН РЕСПУБЛИКИ,
ПРОФЕССОРА ФУАДА ГАСЫМЗАДЕ**

Дорогие гости из братского Дагестана!

Мне выпала честь приветствовать вас в нашем родном университете. Скажу сразу, что после распада Советского Союза многие вузы, которые именовались институтами, были преобразованы в университеты, а также появилось много частных коммерческих университетов. Но университетом в истинном смысле слова, флагманом высшего образования в нашей стране является Бакинский государственный университет. Он имеет свои традиции, был образован в 1919 году по решению правительства Азербайджанской Демократической Республики.

Вы приехали к нам с благородной миссией — участвовать в торжествах, посвященных 100-летию Азиза Мамедкерим оглу Алиева, славного сына и Дагестана, и Азербайджана. По национальности он — азербайджанец, но он также является и сыном народов Дагестана, поскольку в самые тяжелые годы войны и после войны он руководил Дагестаном. И в Азербайджане он занимал высокие посты и имеет очень много заслуг, сделал много полезного для азербайджанского народа. И наш университет ему обязан. Он был ректором и нашего университета.

В детстве, когда мне было всего 10-11 лет, я видел Азиза Мамедкеримовича. Дело в том, что моя тетя Чимназ Асланова была депутатом Верховного Совета СССР, с 1937 по 1958 год она была заместителем председателя Совета национальностей. И когда я бывал у тети, я видел многих руководителей, в том числе дорогого Азиза Мамедкеримовича Алиева. Руководить Дагестаном в годы войны, в этот тяжелый период, когда немецкие захватчики подступали к Северному Кавказу, и руководить успешно — это еще раз свидетельствует о том, что

Азиз Мамедкеримович был очень талантливым организатором.

Кроме того, что он был крупным партийным и государственным деятелем, Азиз Алиев являлся большим ученым. И поэтому, приветствуя вас в нашем университете, я хочу сказать о дружбе наших университетов. Наши университеты имеют очень тесные связи. Я прекрасно знаю и помню ваших философов, докторов наук, имел и имею творческие и дружеские контакты с ними. Я помню Ахада Агаева и Магомеда Абдуллаева, которые несколько раз приезжали к нам.

Или же покойный профессор Гаджиев, который работал в вашем университете проректором. Когда я интересовался историей Великой Отечественной войны, в одной из книг я прочитал о легендарном подводнике на Северном флоте, Герое Советского Союза Гаджиеве. Вначале я подумал, что он — азербайджанец, затем по переписке с военными деятелями я узнал, что он из Дагестана. Когда к нам приехал покойный Гаджиев на защиту своей диссертации, оказалось, что он является родным братом героя. Или же академик Амирханов, который был действительным членом Академии наук Азербайджана, а у вас возглавлял Дагестанский филиал Академии наук Союза. Он был человек с мировым именем.

К Дагестану я отношусь как к родному краю, к братской республике. Я часто бывал в Дагестане — крае древней цивилизации, древней культуры. Или же возьмем поэзию. Я лично считаю Расула Гамзатова великим поэтом, гордостью не только всего Дагестана, бывшего Советского Союза, он принадлежит всему человечеству. Я помню прекрасные выступления Расула Гамзатова у нас в Баку, — какими аплодисментами его встречали. И меня поразила его поэтическая логика.

В своем стихотворении, посвященном женщине, он писал:

О, женщина!

**Тебя любит половина человечества, сильный пол,
Среди них Расул.**

О, женщина!
 Тебя любят миллионы,
 среди них Расул.
 Тебя любят тысячи, поверь,
 среди них Расул.
 Потом сотни, поверь, среди них Расул.
 Потом великолепная десятка,
 Великолепная семёрка,
 если любит,
 Поверь, среди них Расул.
 Наконец, дело доходит до
 великой тройки,
 Двое любят, один Расул.
 О, женщина!
 Тебя любит на свете
 только один человек,
 Поверь, это Расул.
 О, женщина, тебя не
 любят,
 Поверь, Расула нет на
 свете!

Удивительная поэтическая логика, поэтическое мастерство.
 Он дружил с нашим великим поэтом Самедом Вургуном. Я помню его встречи, приезды в Баку и вспоминаю один эпизод. Когда в прошлом году к нам в университет приехал Президент Кыргызстана Аскар Акаев вместе с нашим дорогим и многоуважаемым Президентом Гейдаром Алиевичем Алиевым, тогда мне выпала честь выступить и приветствовать Аскара Акаева. И в своем выступлении я сказал несколько слов о Чингизе Айтматове. В Москве вышел трехтомник Кайсына Кулиева, предисловие к которому написал Чингиз Айтматов. В своем предисловии известный писатель пишет, что в Тбилиси проходила встреча представителей национальных литератур, и когда группа писателей и поэтов возвращалась с торжественного собрания, гуляя по улицам ноч-

ного Тбилиси, они (Чингиз Айтматов, Кайсын Кулиев и Расул Гамзатов) читали и наслаждались стихами Пушкина, Байрона, Лермонтова, а также Низами и Физули. И это очень отрадно.

Завершая свое выступление, хочу особо отметить, что нам всем повезло. Вы приехали на юбилей Азиза Мамедкеримовича Алиева в то время, когда азербайджанский народ отмечает два величайших юбилея — мы празднуем 75-летие нашего дорогого Президента Гейдара Алиевича Алиева, всемирно известного государственного деятеля, мудрого руководителя, а 28 мая исполнится 80 лет Азербайджанской Демократической Республике. Совпали три выдающихся юбилея.

Я еще раз приветствую вас и хочу выразить пожелание, чтобы наши народы и далее укрепляли культурные, научные, экономические связи, а мы, в частности, — отношения между университетами.

Еще раз примите мои самые лучшие пожелания!

ŞAIRƏ FAZU ƏLİYEVANIN ÇIXIŞI

Əziz dostlar!

Sizin dahi şairiniz, vulkan təbiətli Səməd Vurğun demişdir: "Dünyada ağıllı və sədaqətli dostlarla ünsiyyətdən qiymətli və xoş heç nə yoxdur". Ona görə vulkan təbiətli deyirəm ki, o öz şe'rlərini vulkan kimi püskürürdü və ürəklərimizi qızdırmaq üçün onları minilliklərə yadigar qoymuşdur. Bu gün çox xoşbəxtəm ki, mənə sizinlə bu elm, zəka mə'bədində, gənclik mə'bədində, müdriklik mə'bədində görüşmək imkanı nəsib olmuşdur.

Əziz dostlar, mən sizə Dağıstansayağı arzu etmək istəyirəm ki, sizin ocaqlarınız daim yansın, onun üstündə daim qazan qaynasın, ürəklərinizdə məhəbbət olsun, beşikləriniz körpələrə həsrət qalmasın, evlərinizdən həmişə qocaların müdrik məsləhətləri eşidilsin. Ən başlıcası isə, evlərinizdən həmişə qadın mahnısı yüksəlsin, ona görə ki, qadın ancaq hər şeyi yaxşı olduqda oxuyur.

Əziz dostlar!

Mən sizin respublikanızı mərd insanlar, gözəl və vəfali qadınlar, cılığın gənclər, bəslənmiş atlar, ən yüksək qonaqpərvərlik ölkəsi kimi təsəvvür edirəm.

Gənclərə müraciətlə demək istəyirəm ki, mən bütün mükafatlarımı, fəxri adlarımı məmnuniyyətlə bu universitetin tələbəsi olmağa dəyişərdim.

Mən sizin aranızda gələcəyin akademiklərini, professorlarını, gələcəyin artistlərini, şair və yazıçılarını görürəm.

Məni burada şairə kimi təqdim etdilər və mən qadınlara həsr olunmuş şe'r oxumaq istəyirəm (şe'ri oxuyur).

Əziz dostlar, zənnimcə, bizim görüşümüz, ümumiyyətlə, Azərbaycanla görüşüm mənə coşğun ilham verəcək və bizim dostluğumuza, sədaqətimizə, sizin gözəl kişilərinizə və gözəl qadınlarınıza, çiçəklənən respublikanıza həsr olunmuş şe'rlər yazacağam.

ВЫСТУПЛЕНИЕ ПОЭТЕССЫ ФАЗУ АЛИЕВОЙ

Дорогие друзья!

Ваш гениальный поэт, вулканический Самед Вургун сказал: "Нет на свете ничего ценнее и приятнее, чем общение с умными и верными друзьями". Вулканический, потому что стихи он извергал как вулканический огонь и оставил их на тысячелетия, чтобы они согревали наши сердца. И я сегодня тоже очень счастлива, что мне выпала такая возможность — встретиться с вами в этом храме науки, храме ума, храме молодости, храме мудрости.

Я хочу, дорогие друзья, пожелать вам по-дагестански — чтобы всегда в ваших очагах горел огонь, чтобы всегда на нем кипел котел, чтобы в ваших сердцах была любовь, чтобы в колыбелях у вас всегда резвились дети, чтобы из ваших домов всегда слышались мудрые советы стариков. А самое главное, чтобы из ваших домов всегда были слышны песни женщины,

потому что женщина поет только тогда, когда все хорошо.

Дорогие друзья!

Я представляю себе вашу республику как страну мужественных людей, красивых и верных женщин, огненной молодежи, ухоженных коней, высочайшего гостеприимства.

Обращаясь к молодежи, я хочу сказать, что я бы с удовольствием променяла все свои награды, все свои регалии на то, чтобы быть студенткой этого университета.

Я вижу среди вас будущих академиков, будущих профессоров, будущих артистов, поэтов и писателей.

Меня здесь представили как поэтессу, и я хочу прочитать стихотворение, посвященное женщинам.

Я представила, случилось

так,

Что в единый миг

Без женщины представила

мир.

Без женщины и значит,

без меня

Был темен мир, как сакля

без огня.

Помертвели горы и поток,

На склонах гор не расцветал

цветок,

Не падала, сверкая, вода

И не дрогнуло солнце в

гранях льда.

Я вырваться хочу из черных

стен,

Но где же вы, Бетховен и

Шопен,

И Лермонтов, и Пушкин?

Чтобы сорвать молчания

печать.

Чтобы сердце радоваться
могло,
Верни мне, Рафаэль, свое
тепло,
Со своей Мадонной через
все века,
Чтобы трава любви была
легка.
Пусть Толстой родится в
свой черед
И с Анной Карениной
придет,
Пусть закат услышит и
восход,
Как мать Шамиля по имени
зовет.
Мир, ставший адом,
женщина, явись,
Но крик мой водопадом
рухнул вниз,
И там разбился на глухой
скале,
А света нет, нет женщин
на земле.
Как нить порвались мысли и
плач мой
Вдруг "мама!" крикнул мой
мальчик Махач,
И радостно вернул меня
назад.
Мой король, сын, мой
мальчик Джамбулат.
Я сыновей своих крепче
обняла,

Ожил мир и в нем женщина
была,
Бетховен поднял ветви
мощных рук,
Я сердцем перед ним
склонилась вдруг,
И мир, не заключенный в
рамках стен,
С улыбкою ко мне пришел
Шопен,
И чудное мгновенье обо
мне
Закончил Пушкин в дальней
стороне.
Я стала Бэллой, и
Лермонтов меня
Вдруг бросил на горячего коня,
И Рафаэль Мадонну увидал,
И щедро людям передал.
За жизнь мою Чапаев вел полки,
Мальчики бросались на штыки.
Погиб Матросов и Гагарин плыл
Как, где-то плывет космическая пыль.
И солнце совершает свой восход—
Все от того, что женщина живет!

Дорогие друзья, я думаю, что наша встреча и вообще встреча с Азербайджаном отзовется во мне горячим вдохновением, и я напишу стихи, посвященные нашей дружбе, нашей верности и вашим прекрасным мужчинам и прекрасным женщинам и вашей цветущей республике.

PROFESSOR SEYFULLA ƏSƏDULLAYEVİN ÇIXIŞI

Mən, ən əvvəl, qonaqlarımıza üz tutub, onlara ana dilimizdə demək istəyirəm: "Xoş gəlmisiniz!" Azərbaycan xalqının böyük, sevimli oğlu Əziz Əliyevin yubileyini qeyd etmək üçün bizə, Azərbaycana gəldiyinizə görə sağ olun.

Mən Dağıstan və Azərbaycan xalqlarının ədəbi qarşılıqlı əlaqələri barədə bir neçə kəlmə demək istəyirəm. Xalqlarımızın dostluğundan və ədəbiyyatlarımızın əlaqələrindən danışmaq bir qədər bayağı görünə bilər. Biz mə'nən, ən'ənələrlə, tarixlə bir-birimizə o dərəcədə yaxınlıq ki, bütün bunlar bizi təbii surətdə yaxınlaşdırır. Bu gün Dağıstan ədəbiyyatı çox zəngin və maraqlı ədəbiyyatdır. O, həmzət Sadasa, Süleyman Stalski, Əbubakar, Abdulla Qafurov, Fazu Əliyeva kimi görkəmli simalarla təmsil olunmuşdur. Əlbəttə, Dağıstan poeziyasının ustadı Rəsul Həmzətovdur. Dağıstan ədəbiyyatı öz xüsusiyyətinə malikdir və səkkiz tamam müstəqil dilə — avar, dargin, qumıq, ləzgi, lak, tabasaran, tat və rus dillərinə əsaslanır.

Lakin tarixi şəraitə görə, mə'nəvi dəyərlərin birliyinə görə bu ədəbiyyat vahid, tam ədəbiyyatdır. Odur ki, Dağıstan ədəbiyyatı öz təbiətinə görə, öz ruhuna və pafosuna görə əzəldən beynəlmiləl ədəbiyyatdır, onun beşiyi başında adları sadalanmış şəxsiyyətlər durur. Məsələn, Süleyman Stalski XX əsrin Homeridir. Çox xoşdur ki, gözəl şairə Fazu Əliyeva bu gün bu salondadır.

Azərbaycan–Dağıstan mədəni və ədəbi əlaqələrinin öz dərin kökləri və şanlı ən'ənələri var. Onlar 30-cu illərdə xüsusilə intensiv inkişaf etmişdir. O illərdə bir çox Dağıstan yazıçıları və şairləri öz azərbaycanlı həmkarlarının yaradıcılığında maraqlı mövzular tapırdılar. Dağıstan milli teatri öz fəaliyyətinə məhz Azərbaycan klassik əsərlərinin səhnəyə qoyulması ilə başlamışdır. Qumıq teatri Cəfər Cabbarlının "Sevil", "Od gəlini", "Yaşar" pyeslərini göstərmişdir. Cəfər Cabbarlı bu pyeslərin səhnəyə qoyulmasında fəal iştirak edirdi. Ləzgi və tat teatrları da Azərbaycan dramaturqlarının bir çox pyeslərini göstərmişlər.

30-cu illərdə Dağıstanda Azərbaycan dilində "Lenin bayrağı" qəzeti çıxırdı. Bu qəzet iki qardaş mədəniyyətin yaxınlaşmasında böyük rol

oynamışdır. Dağıstanda Azərbaycan klassikləri Nizami, Mirzə Fətəli Axundov, Mirzə Ələkbər Sabirə və başqalarına həsr edilmiş ədəbi gecələr keçirilirdi. Mirzə Ələkbər Sabir Dağıstanın satirik şairlərinə yaxın idi, onlar Sabirin yaradıcılığı ilə çoxdan tanış olmuşdular. Dağıstan şairləri Sabir satirasının bir çox üslub və obrazlarını, ümumiyyətlə, Azərbaycan şe'rinin poetikasını, qoşma, mükəmməs, müsəddəs şe'r formalarını və digər formaları yaradıcılıqla əxz etmişdilər.

Qumıq Süleymanov və ləzgi Hacıyev Nizaminin əsərlərini öz ana dillərinə çevirmişlər. 1940-cı ildə Dağıstan Bədii Ədəbiyyat Nəşriyyatı Nizaminin əsərlərini Avşalimovun tərcüməsində tat dilində və başqa dillərdə nəşr etmişdir. Son onillikdə xalqlar dostluğu mövzuları Rəsul Həmzətovun "Bir evin övladları", "Mənim qəlbim dağlardadı", "Uca ulduzlar", "Yazılar" və başqa əsərlərində öz yeni bədii inkişafını tapır. Rəsul Həmzətov qələm qardaşlarına, ən əvvəl Azərbaycanın xalq şairi Səməd Vurğuna çoxlu səmimi sətirlər həsr etmişdir.

Onun "Səməd Vurğunun evinə daxil olarkən" adlı şe'ri Azərbaycanda məşhurdur. Xappalayevin "Samurun sahilində" şe'ri sərhədyanı Samur çayında birgə güclü elektrik stansiyası tikən Dağıstan və Azərbaycan xalqlarının həmrə'yiliyi haqqında hekayətdir. Abutalıb Qafurov xalqlarımızın həmrə'yiliyinin və birliyinin almaz kimi möhkəm olduğunu bildirir. Abdulvəhab Süleymanov isə xalqlarımızın dostluğunu rəngarəng, hər birinin öz rəngi və öz ətri olan gül dəstəsi ilə müqayisə edir. Səməd Vurğun 1954-cü ildə sovet yazıçılarının ikinci qurultayında çoxmillətli sovet poeziyası haqqında əlavə mə'ruzə etmiş və digər görkəmli şairlər sırasında Rəsul Həmzətovun da adını çəkmişdir.

Bunlar Azərbaycan ədəbiyyatının Dağıstan xalqları ədəbiyyatı ilə əlaqələri barədə xronoloji qaydada sadalanan bəzi konkret faktlardır. 1926-cı ildə "Azərbaycan universiteti şərq fakültəsinin xəbərləri"ndə bizim məşhur alimimiz Çobanzadənin "Qumıqların dili və söz sənəti haqqında qeydlər"i dərc olunmuş, başqa bir nömrədə isə "Lak poeziyası" məqaləsi verilmişdi. Ağdam dram dərnəyi ləzgi teatrinin səhnəsində "Sabirin məhkəməsi" pyesini tamaşaya qoymuşdu. Mahaçqalada dağlı qadınlar klubunda Üzeyir Hacıbəyovun "Arşın mal alan" musiqili komediyası göstərilmişdi. Bunlar hamısı 1926-cı ildə olmuşdur.

UIK(b)P Dağıstan Vilayət Komitəsi Bürosunun "SSRI-nin digər xalq-

larının klassiklərinin və sovet yazıçıların Dağıstan xalqlarının dillərində nəşr edilməsi haqqında" qərarında başqaları ilə yanaşı, Cəfər Cabbarlının və Mirzə Ələkbər Sabirin də adları çəkilir. 1929-cu ildə Dağıstan ictimaiyyəti Mirzə Fətəli Axundovun anadan olmasının 125 illiyini qeyd etmişdir. Dağıstan sovet Yazıçıları İttifaqı böyük Nizaminin anadan olmasının 800 illiyinin keçirilməsi üzrə yubiley komitəsi yaratmışdı. Aleksandr Fadeyevin dediyi kimi, Nizami bizim ümumi dahimiz, bütün dünyanın dahisidir. 1940-cı ildə "Dağıstanda Nizaminin seçilmiş əsərləri nəşr edilmiş, Azərbaycan Dram Teatrı Dərbənddə qastrolda olmuşdur. "Daqestanskaya pravda" qəzetində Azərbaycan ədəbiyyatına həsr edilmiş səhifə verilmişdi. Bakıda isə Azərbaycan dilində Dağıstan poeziyası antologiyası nəşr olunmuşdu. 1960-cı ildə Bakıda ilk dəfə olaraq Rəsul Həmzətovun seçilmiş əsərləri Azərbaycan dilində çapdan çıxmış, sonra isə dəfələrlə təkrar nəşr edilmişdir. Ləzgi dilində çıxan "Kommunist" qəzeti Azərbaycan və Dağıstan xalqlarının dostluğu və qarşılıqlı əlaqələri haqqında materiallar vermişdir. 1958-ci ildə Azərbaycan yazıçıları klubunda Rəsul Həmzətovun yaradıcılıq gecəsi keçirilmiş, Mehdi Hüseyn giriş sözü söyləmişdir.

Dağıstan ədəbiyyatı yeni mövzular, yeni xarakterlər, yeni qəhrəmanlar və yeni vəziyyətlərlə, xalq həyatının kəskin sosial-mə'nəvi problemlərinin həlli ilə seçilən novator ədəbiyyatdır. Bu ənənənin əsasını Həmzət Sadasa qoymuş, öz əsərlərində qan intiqamı adətindən əl çəkməyə çağırmışdır. Əffəndi Kapiyev isə həmkarlarının ədəbi yaradıcılığı barədə estetik baxışlarını ifadə edərək yazırdı ki, ədəbiyyat hissələrin, həyəcanların və düşüncələrin başladığı yerdə başlayır. Həmzətov isə xalqlar dostluğunu, qadın azadlığını tərənnüm edir. Bu ənənə müasir Dağıstan ədəbiyyatında da yaşayır. Rəsul Həmzətovun əsərlərinin çoxu Azərbaycan dilinə, Səməd Vurğunun, Nəbi Xəzrinin bir çox əsərləri isə Dağıstan xalqlarının dillərinə tərcümə olunmuşdur.

Moskvada yazıçılar qurultayında Səməd Vurğuna Qafqaz qartalı deyirdilər. Serafimoviç isə Mixail Şoloxovu çöl qartalı adlandırmışdı. Mən bu ənənəni davam etdirmək və Rəsul Həmzətovu dağ qartalı adlandırmaq istəyirəm. Rəsul Həmzətov Azərbaycanla, Azərbaycan yazıçıları ilə sıx əlaqə saxlamış, onların yaradıcılıq gecələrinə, yubileylərinə gəlirdi.

Bizim əlaqələrimiz çoxcəhətlidir. İndi də tələbə, aspirant mübadiləsi edirik. Bakıda ləzgi mədəniyyət mərkəzi fəaliyyət göstərir. Ona professor Əli Musayev rəhbərlik edir. O, həm də şairdir, şe'rləri Azərbaycan dilində və doğma ləzgi dilində çap olunur.

Çıxışımın sonunda vurğulamaq istəyirəm ki, mən bizim dostluğumuzu, mədəniyyətlərimizin və ədəbiyyatlarımızın sıx qarşılıqlı əlaqəsini alqışlayıram. Çox istəyirəm ki, bu dostluq dərinləşsin və möhkəmlənsin.

* * *

ВЫСТУПЛЕНИЕ ПРОФЕССОРА СЕЙФУЛЛЫ АСАДУЛЛАЕВА

Прежде всего я хочу обратиться к нашим гостям и сказать им на нашем родном языке "Хош гялмисиниз"! Спасибо вам за то, что вы приехали к нам в Азербайджан, чтобы отметить юбилей великого, любимого сына азербайджанского народа Азиза Алиева.

Я хочу сказать несколько слов о литературных взаимосвязях народов Дагестана и Азербайджана. Говорить о дружбе наших народов и связях наших литератур может показаться несколько банальным. Мы настолько близки духом, традициями, историей, что все это нас, естественно, сближает. Дагестанская литература сегодня — это очень богатая и интересная литература. Она представлена такими выдающимися именами, как Гамзат Цадаса, Сулейман Стальский, Абубакар, Абдулла Гафуров, Фазу Алиева, и другие. И, конечно, мэтр дагестанской поэзии Расул Гамзатов. Дагестанская литература имеет свою особенность и основана на восьми совершенно самостоятельных языках — аварском, даргинском, кумыкском, лезгинском, лакском, табасаранском, татском и русском языках. Но в силу исторических обстоятельств, единства духовных ценностей эта литература представляет собой единое целое. Поэтому литература Дагестана по своей природе, по своему духу и пафосу — интернациональна изначально, у истоков ее

стоят вышеназванные личности. Например, Сулейман Стальский — это Гомер XX века. И очень приятно, что сегодня в этом зале находится прекрасная поэтесса Фазу Алиева.

Азербайджано-дагестанские культурные и литературные связи имеют свои глубокие корни и славные традиции. Они интенсивно развивались особенно в 30-е годы, когда многие дагестанские писатели и поэты находили интересные темы в творчестве своих азербайджанских коллег. Именно постановкой азербайджанских, классических произведений начал свою деятельность Национальный театр Дагестана. Кумыкский театр поставил пьесы Джафара Джаббарлы "Севиль", "Невеста огня", "Яшар". Джафар Джаббарлы принимал активное участие в постановке этих пьес. Лезгинский и татский театры также ставили многие пьесы азербайджанских драматургов.

В 30-е годы в Дербенте выходила на азербайджанском языке газета "Знамя Ленина", которая сыграла значительную роль в сближении двух братских культур. В Дагестане проводились литературные вечера, посвященные азербайджанским классикам Низами, Мирза Фатали Ахундову, Мирзе Алекперу Сабиру и другим. Дагестанским поэтам-сатирикам был близок Мирза Алекпер Сабир, с творчеством которого они давно были знакомы. Многие приемы и образы сабировской сатиры были творчески освоены и унаследованы дагестанскими поэтами, как и вообще поэтика азербайджанского стиха, формы гошмы, мухаммаса, мусаддаса и других.

Кумык Сулейманов и лезгин Гаджиев перевели произведения Низами. В 1940 году дагестанским Горлитиздатом были изданы произведения Низами в переводе Авшалумова на татский язык и другие языки. В последнее десятилетие мотивы дружбы народов находят новые художественные решения в сборнике Расула Гамзатова "Дети дома одного", "В горах мое сердце", "Высокие звезды", "Письмена" и других. Много теплых строк посвятил Расул Гамзатов братьям по перу, прежде всего народному поэту Азербайджана Самеду Вургуну.

У нас известно его стихотворение, которое называется

"Когда я входил в дом Самеда Вургун". Стихотворение Хаппалаева "На берегах Самура" представляет собой рассказ о содружестве народов Дагестана и Азербайджана, совместно строящих мощную электростанцию на пограничной реке Самур. У Абуталиба Гафурова содружество и единство наших народов ассоциируется с нерушимой алмазной крепостью. А Абдуллавагаб Сулейманов сравнивает дружбу народов с многоцветным букетом роз, в котором каждый цветок привлекает своей краской и благоуханием. Самед Вургун в 1954 году на втором съезде советских писателей сделал содоклад о многонациональной советской поэзии и имя Расула Гамзатова назвал среди других выдающихся поэтов.

Вот некоторые конкретные факты в хронологическом порядке о связях азербайджанской литературы с литературой народов Дагестана. В 1926 году "Известия восточного факультета Азербайджанского университета" опубликовали статью нашего известного ученого Чобанзаде "Заметки о языке и словесности кумыков", а в другом номере появляется статья "Лакская поэзия". Агдамский драмкружок поставил на лезгинской сцене пьесу "Суд над Сабиром". В клубе горянок Махачкалы была поставлена музыкальная комедия "Аршин мал алан" Узеира Гаджибекова. Все это было в 1926 году.

В постановлении бюро дагестанского обкома ВКП(б) "Об издании на языках дагестанских народностей классиков и советских писателей других народов СССР" наряду с другими перечисляются и имена Джафара Джаббарлы и Мирзы Алекпера Сабира. Общественность Дагестана в 1929 году отметила 125-летие со дня рождения Мирзы Фатали Ахундова. Дагестанский Союз советских писателей создавал юбилейный комитет по проведению 80-летия со дня рождения великого Низами. Как отмечал Александр Фадеев, Низами — наш общий гений, мировой гений. В 1940 году в Дагестане изданы избранные произведения Низами, в Дербенте прошли гастроли Азербайджанского драматического театра. В газете "Дагестанская правда" была отведена страница, посвященная азербайд-

жанской литературе. В свою очередь на азербайджанском языке в Баку была издана антология дагестанской поэзии. В Баку в 1960 году на азербайджанском языке впервые были изданы избранные произведения Расула Гамзатова, которые затем неоднократно переиздавались. Газета "Коммунист" на лезгинском языке поместила материалы о дружбе и взаимосвязях азербайджанского и дагестанского народов. В 1958 году в Клубе писателей Азербайджана состоялся творческий вечер Расула Гамзатова. Вступительное слово произнес Мехти Гусейн.

Дагестанская литература — новаторская, с новыми темами, с новыми характерами, новыми героями, новыми ситуациями и решениями острых социально-духовных проблем жизни народа. Эту традицию заложил Гамзат Цадаса, который в своих произведениях призывал отказаться от обычая кровной мести. А Эфенди Капиев, выражая свои эстетические взгляды на литературное творчество своих коллег, писал о том, что литература начинается там, где начинаются чувства, переживания и размышления. В свою очередь Гамзатов воспевает дружбу народов, женскую эмансипацию. Вот эта традиция продолжается в современной дагестанской литературе. Большинство произведений Расула Гамзатова переведены на азербайджанский язык, как и многие произведения Самеда Вургун, Наби Хазри — на языки народов Дагестана.

На съездах писателей в Москве Самеда Вургун называли кавказским орлом. А Михаила Шолохова Серафимович назвал степным орлом. Я хочу продолжить эту традицию и назвать Расула Гамзатова горным орлом. Расул Гамзатов поддерживал тесные связи с Азербайджаном, с азербайджанскими писателями, приезжал на их творческие вечера, на их юбилеи.

Наши связи многогранны. У нас и в нынешнее время происходит обмен студентами, аспирантами. У нас в Баку функционирует Лезгинский культурный центр. Его возглавляет профессор Али Мусаев. Он одновременно и поэт, стихи которого печатаются на азербайджанском и родном лезгинском языке.

В заключение своего выступления хочу отметить, что я приветствую нашу дружбу, тесную взаимосвязь наших культур и литератур. Очень хочу, чтобы эта дружба углублялась и укреплялась.

DAĞISTAN RESPUBLİKASI HÖKUMƏTİ SƏDRİ XİZRİ ŞİXSƏİDOVUN ÇIXIŞI

Əziz dostlar, bizim çoxsaylı nümayəndə hey'ətimizi həqiqətən elm mə'bədinə də'vət etdiklərinə görə universitetin rəhbərliyinə, professorlarına, müəllimlərinə və tələbələrinə təşəkkür etmək istərdim. Bizim üçün çox xoşdur ki, Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev sizə təhsil müəssisənizdə oxumuşdur. Biz onun muzeyində olduq, eksponatlara baxdıq, çox xoşumuza gəldi. Əmin olduq ki, o, həqiqətən ə'laçı olmuş, yaxşı oxumuşdur, ona görə də belə böyük insan olmuşdur.

Biz Azərbaycana gəlməyə hazırlaşanda və dağıstanlılar bundan xəbər tutanda hava limanına lap çoxsaylı adam toplaşmışdı, onlar bizimlə birlikdə Azərbaycana gəlmək istəyirdilər. Ancaq texniki imkan olmadı. Ona görə də mən bütün Dağıstan xalqının, Dağıstan rəhbərliyinin adından, Azərbaycanı tanıyan, bütün Azərbaycan xalqını sevən sadə adamlar adından sizə salamlar yetirmək istəyirəm.

Gəlişimizin əsas məqsədi həm sizin, həm də bizim görkəmli həmyerlimiz Əziz Məmmədkərimoviç Əliyevin 100 illik yubileyinin bayram olunmasında iştirak etməkdir. Onun Dağıstan üçün nələrdiyyindən burada çox danışıldı. Biz bu barədə hələ çox danışacağıq. Bu gün tən-tənəli yığıncaq olacaq, çoxlu xatirələr söylənəcəkdir. O, dağıstanlıların yaddaşında həqiqətən böyük rəhbər kimi qalmışdır. Dağıstanlılar onlar üçün müqəddəs olan bu insanı indiyədək unutmur, onun xatirəsini yad edirlər. Ona görə də indi sizi əmin etmək istəyirəm ki, gələcəkdə gənclər də, yaşlı nəsil də onu unutmayacaq və yad edəcəkdir.

Əgər konkret deməli olsam, hazırda respublikamızın şəhərlərində küçələrə, təhsil müəssisələrinə onun adı verilir. İndi biz Azərbaycan

Dövlət Dram Teatrını da açmış və ona Əziz Əliyevin adını vermişik. Biz onun adını həmişə uca tutacağıq, ona görə ki, ən çətin illərdə o, Dağıstan üçün çox iş görmüşdür.

Əlamətdar haldır ki, böyük insanlar həmişə bir-birini tapır, bir-birinə doğru can atırlar. Əziz Məmmədkərimoviç həyatının hansısa mərhələsində Heydər Əliyeviç ilə qohum olmuşdur. Bu günlərdə Azərbaycan prezidentinin 75 yaşı tamam oldu. Dövlət Şurasının sədrinin başçılığı ilə bizim rəsmi nümayəndə hey'ətimiz mayın 8-də Bakıda oldu, onu dağıstanlılar adından, bütün Şimali Qafqaz adından təbrik etdi. Bu gün biz də onunla görüşmək, onun ünvanına çoxlu səmimi sözlər demək, 75 illiyi münasibətilə təbrik etmək, xalqımız adından hədiyyələr təqdim etmək niyyətindəyik. Biz sizin prezidentinizə heyran olmuşuq. Dağıstanda onun böyük nüfuzu var, ilk növbədə ona görə ki, o öz xalqının nüfuzunu qazanmışdır. O, çox iş görüb və hələ çox iş görəcəkdir. Biz iqtisadi baxımdan və digər sahələrdə geniş əməkdaşlıq edəcəyik. Bizim əlaqələrimiz istər Dağıstanda, istərsə də Azərbaycanda xalqlarımıza fayda verəcəkdir.

Mən Azərbaycan xalqına ilk növbədə ürəkdən sülh, firavanlıq arzulamaq istəyirəm. Qoy sizin başınız üzərində həmişə açıq səma olsun. Biz isə, şimal qonşularınız kimi, çalışacağıq ki, yaramaz adamlar respublikanıza soxula bilməsinlər.

Qoy evinizdə həmişə sülh və firavanlıq olsun!

* * *

ВЫСТУПЛЕНИЕ ПРЕДСЕДАТЕЛЯ ПРАВИТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ ДАГЕСТАН ХИЗРИ ШИХСАИДОВА

Дорогие друзья, я хотел бы поблагодарить руководство университета, профессоров, преподавателей и студентов за то, что они нашу многочисленную делегацию пригласили к себе — действительно в храм науки. Нам очень приятно, что в вашем учебном заведении обучался Президент Азербайджана Гейдар Алиевич Алиев. Мы были в его музее, который очень

понравился, осмотрели там экспонаты. Мы убедились, что он действительно был отличником, хорошо учился, поэтому и стал таким великим человеком.

Когда мы собирались в Азербайджан и об этом узнали дагестанцы, в аэропорт пришла многочисленная толпа людей, которая желала вместе с нами приехать в Азербайджан. Но технической возможности не было. Поэтому я хочу вам передать приветствия от всего дагестанского народа, руководства Дагестана, от тех простых людей, которые знают Азербайджан, любят весь азербайджанский народ.

Основная цель нашего визита — принять участие в праздновании 100-летнего юбилея выдающегося нашего и вашего земляка Азиза Мамедкеримовича Алиева. Здесь много было сказано о том, что он сделал для Дагестана. Мы будем еще об этом много говорить. У нас сегодня будет торжественное собрание, будет много воспоминаний. Действительно, он остался в памяти дагестанцев как великий руководитель. Его до сих пор помнят, чтят, это святой образ для дагестанцев. Поэтому я хочу вас заверить, что в дальнейшем и молодежь, и старшее поколение будут его чтить и помнить.

Если говорить конкретно, сегодня его именем называются улицы, учебные заведения в городах нашей республики. Сегодня мы также открыли Азербайджанский государственный театр и дали ему имя Азиза Алиева. Поэтому это имя для нас всегда будет на высоте, потому что в самые сложные годы для Дагестана он сделал многое.

Что примечательно, великие люди друг друга находят, тянутся друг к другу. На каком-то этапе жизни Азиз Мамедкеримович породнился с Гейдаром Алиевичем. На днях Президенту Азербайджана исполнилось 75 лет. Наша официальная делегация во главе с председателем Государственного совета была в Баку 8 мая, поздравила его от имени дагестанцев, от всего Северного Кавказа. Мы сегодня также намерены встретиться с ним, сказать в его адрес много теплых слов, поздравить его с 75-летием, передать подарки от

нашего народа. Мы восхищаемся вашим Президентом. Он пользуется у нас большим авторитетом, и прежде всего потому, что он пользуется авторитетом у своего народа. Он сделал многое, он еще сделает много. Мы будем сотрудничать в экономическом отношении, в других сферах. Все наши контакты и в Дагестане, и в Азербайджане пойдут на пользу наших народов.

Я от всей души хочу пожелать азербайджанскому народу прежде всего мира, благополучия. Чтобы над вашей головой было всегда синее небо. А мы со своей стороны, как северные соседи, будем стараться, чтобы плохие люди к вам в республику не проникали.

Мира вам и благополучия!

Görüşün sonunda Bakı Universitetinin rektoru vəzifəsini icra edən professor Bəhram Əsgərov məşhur dövlət xadimi, gözəl insan, görkəmli alim Əziz Əliyevin ünvanına dediyi səmimi sözlərə görə Xizri Şıxəidova minnətdarlığını bildirdi. O, xüsusi olaraq vurğuladı ki, Əziz Əliyev təkcə Azərbaycan xalqının deyil, həm də Dağıstan xalqının sevimli övlədir. Belə bir ümid də ifadə edildi ki, Bakının və Mahaçqalanın dövlət universitetləri arasında əməkdaşlıq bundan sonra da inkişaf edəcək və möhkəmlənəcəkdir.

Dövlət müşaviri Hidayət Orucov və Azərbaycanın təhsil naziri Misir Mərdanov görüşdə iştirak edirdilər.

В заключение встречи исполняющий обязанности ректора Бакинского университета профессор Бахрам Аскеров тепло поблагодарил Хизри Шихсаидова за теплые слова, сказанные в адрес известного государственного деятеля, замечательного и прекрасного человека, видного ученого Азиза Алиева. Он особо подчеркнул, что Азиз Алиев является сыном не только

азербайджанского, но и дагестанского народов. Была также выражена надежда на дальнейшее развитие и укрепление сотрудничества между государственными университетами Баку и Махачкалы.

На встрече присутствовали госсоветник Гидаят Оруджов и министр образования Азербайджана Мисир Марданов.

AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEV DAĞISTAN NÜMAYƏNDƏ HEY'ƏTİNİ QƏBUL ETMİŞDİR

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev Prezident sarayında Dağıstan hökumətinin sədri Xizri Şıxəidovun başçılıq etdiyi bu respublikanın nümayəndə hey'ətini qəbul etmişdir. Azərbaycanın görkəmli oğlu Əziz Əliyevin anadan olmasının 100 illiyinin bayram edilməsində iştirak üçün Bakıya gələn nümayəndə hey'ətinə Dağıstan Milli Məclisinin üzvləri, şəhər və rayonların icra hakimiyyətlərinin başçıları, yaradıcı ziyalıların, ictimai təşkilatların təmsilçiləri daxildirlər.

Prezident Heydər Əliyev qonaqları səmimi salamlayaraq dedi ki, onların görkəmli alim, ictimai-siyasi xadim Əziz Əliyevin yubileyinə həsr edilmiş şənliklərə gəlmələri Azərbaycan və Dağıstan xalqlarının dostluq və qardaşlıq münasibətlərinə sübutdur. O qeyd etdi ki, bu hadisə respublikalarımızın xalqları üçün əlamətdar hadisədir, çünki Əziz Əliyev çoxəsrlilik tariximizin elə şəxsiyyətləri sırasına daxildir ki, onlar xalqlarımızın dostluğunu möhkəmlətməmiş və inkişaf etdirmişlər.

Dövlətimizin başçısı Əziz Əliyevin yubileyi ilə əlaqədar Mahaçqalada keçirilmiş tədbirləri Azərbaycan ictimaiyyətinin böyük diqqətlə izlədiyindən və bəyəndiyindən, habelə prezident Heydər Əliyevin 75 illiyi ilə əlaqədar Bakıya gəlmiş Dağıstan Dövlət Şurasının sədri Məhəmmədli Məhəmmədov və onu müşayiət etmiş nümayəndə hey'əti ilə mayın 8-də Bakıda keçirdiyi görüşdən danışdı. Azərbaycan rəhbəri bildirdi ki, Dağıstanın mö'təbər nümayəndə hey'əti ilə daha bir görüş xalqlarımız arasında daha yaxşı qarşılıqlı anlaşmaya xidmət edir, onların ara-

sında əməkdaşlığın inkişafına, dostluq və qardaşlıq münasibətlərinin möhkəmlənməsinə kömək edir. Prezident Heydər Əliyev tarixdə, XX əsrin ən çətin və mürəkkəb dövründə Dağıstan xalqı ilə uzun illər ərzində birlikdə olmuş Əziz Əliyevin xatirəsinə qayğıkeş münasibət göstərdiklərinə görə Dağıstan nümayəndələrinə təşəkkürünü bildirdi.

Xizri Şıxsəidov Dağıstan xalqı və rəhbərliyi adından Azərbaycan prezidentinə Dağıstan nümayəndə hey'ətinin Əziz Əliyevin yubileyinə həsr olunmuş şənliklərə dəvətə görə təşəkkür etdi və bildirdi ki, Əziz Əliyevin adı dağıstanlılar üçün müqəddəsdir. Dağıstanın ən ağır illərində — Böyük Vətən müharibəsi illərində Əziz Əliyev respublikaya başçılıq etmiş və onun üçün çox işlər görmüşdür, bunu Dağıstan xalqı həmişə xatırlayacaqdır. X.Şıxsəidov sözünə davam edərək dedi ki, indi Dağıstanda küçələrə, təhsil müəssisələrinə Əziz Əliyevin adını verirlər, Mahaçqaladakı Azərbaycan Dövlət Dram Teatrı da onun adını daşıyır. Nümayəndə hey'ətinin başçısı əmin etdi ki, Əziz Əliyevin adını əbədləşdirmək üçün Dağıstanda bundan sonra da bütün işlər görülməkdir. Çünki o, Dağıstanda gözəl və çox dərin iz buraxmışdır, burada onu yaxşı tanıyırlar, burada onu nəinki respublikanın rəhbəri kimi, həm də

Dağıstanın və onun xalqının inkişafı üçün çox işlər görmüş gözəl bir insan kimi xatırlayırlar.

Xizri Şıxsəidov fürsətdən istifadə edərək Dağıstan xalqı adından və onun rəhbəri Məhəmmədəli Məhəmmədovun adından prezident Heydər Əliyevi 75 illik yubileyi münasibətilə bir daha təbrik etdi, ona uzun ömür, Azərbaycan xalqına firavanlıq və əmin-amanlıq arzuladı. O, dağıstanlılardan hədiyyə olaraq dövlətimizin başçısına Kubaçi ustalarının hazırladıqları çay servizi və "Sülh şəypuru" təqdim etdi.

Prezident Heydər Əliyev Azərbaycan haqqında, xalqımızın layiqli oğlu Əziz Əliyev haqqında dediyi səmimi sözlərə görə, özünün 75 illik yubileyi münasibətilə ona ünvanladığı təbrikə, yubileyə əlaqədar Dağıstan nümayəndə hey'ətinin Bakıya gəlməsinə görə Xizri Şıxsəidova təşəkkür etdi. Dövlətimizin başçısı eyni zamanda xatırlatdı ki, o öz yubileyi ilə əlaqədar təntənələr keçirmək fikrində olmasa da, təbriklər almasından məmnun qalmışdır.

Respublikamızın rəhbəri ona təqdim edilmiş hədiyyələr, o cümlədən "Sülh şəypuru" üçün də təşəkkürünü bildirərək dedi ki, o özü də bütün dünyada, xüsusən səciyyəvi cəhətlərə malik olan və bir çox dövlətlərin diqqətini cəlb edən Qafqazda sülh olmasını arzulayır. Qafqaz ölkələri, xalqları bir çox dövlətlərlə fəal əməkdaşlıq edərək çox şeyə nail ola bilərlər, bundan ötrü sülh, sabitlik və əmin-amanlıq lazımdır.

Prezident Heydər Əliyev bu mövzuda söhbətini davam etdirərək vurğuladı ki, ölkəmizin ərazisinin bir hissəsi olan Dağlıq Qarabağa iddia edən Ermənistanla hələ on il bundan öncə münaqişəyə cəlb olunmuş Azərbaycan da sülh və sabitliyin olmasını istəyir. Dövlətimizin başçısı bu münaqişənin ölkəmiz üçün ağır nəticələrindən, Azərbaycanın atəşkəs rejiminə əməl etməsindən və gələcəkdə də əməl edəcəyindən söhbət açaraq bir daha təsdiqlədi ki, Azərbaycan problemin sülh yolu ilə həllinə, habelə Rusiya Federasiyası və onun bütün subyektləri, xüsusilə respublikamızla qonşu olanlarla mehriban əməkdaşlığa sadıqdır. Belə qonşulardan biri də Dağıstandır. Azərbaycan, müəyyən qüvvələrin mane olmasına baxmayaraq, Dağıstanla münasibətləri möhkəmləndirmək üçün hər şeyi edəcəkdir.

Prezident Heydər Əliyev Azərbaycanda ictimai-siyasi sabitliyin bərqərar olması, iqtisadiyyatın dirçəldilməsi üçün görülən böyük işlərdən,

həyatın bütün sahələrində aparılan islahatlardan, əldə edilmiş uğurlardan, inkişafın perspektivlərindən, o cümlədən ölkəmizin neft yataqlarının xarici şirkətlərlə müştərək işlənilməsi ilə bağlı perspektivlərdən danışdı. Respublikamızın rəhbəri dedi ki, ilkin neft Novorossiysk limanına Dağıstan ərazisi vasitəsilə nəql edilir və bu, həm də Azərbaycan ilə Dağıstan arasındakı əməkdaşlıqdan xəbər verir.

Görüşün sonunda məşhur Dağıstan şairəsi Fazu Əliyeva öz şe'rlərinin suvenir toplusunu prezident Heydər Əliyevə təqdim etdi.

Azərbaycanın baş naziri Artur Rəsizadə və dövlət müşaviri Hidayət Orucov görüşdə iştirak edirdilər.

* * *

ПРЕЗИДЕНТ АЗЕРБАЙДЖАНА ГЕЙДАР АЛИЕВ ПРИНЯЛ ДЕЛЕГАЦИЮ ДАГЕСТАНА

14 мая Президент Азербайджана Гейдар Алиев принял в Президентском дворце делегацию Дагестана, возглавляемую председателем правительства этой республики Хизри Шихсаидовым. В составе делегации, прибывшей в Баку для участия в праздновании 100-летия со дня рождения выдающегося сына Азербайджана Азиза Алиева, — члены Национального собрания, главы администраций городов и районов, представители творческой интеллигенции, общественных организаций Дагестана.

Сердечно приветствуя гостей, Президент Гейдар Алиев сказал, что их приезд на торжества, посвященные юбилею выдающегося ученого, общественно-политического деятеля Азиза Алиева, свидетельствует о дружеских и братских отношениях между народами Азербайджана и Дагестана. Данное событие, отметил он, знаменательно для народов двух наших республик, так как Азиз Алиев относится к той категории личностей нашей многовековой истории, которые укрепляли и развивали дружбу между народами.

Глава нашего государства рассказал о большом внимании и

одобрении общественностью Азербайджана мероприятий, проведенных в Махачкале в связи с юбилеем Азиза Алиева, а также о встрече 8 мая в Баку с председателем Госсовета Дагестана Магомедали Магомедовым и сопровождающей его делегацией, прибывшей в Баку в связи с 75-летием Президента Гейдара Алиева. Еще одна встреча с представительной делегацией Дагестана, отметил руководитель Азербайджана, служит лучшему взаимопониманию, содействует развитию сотрудничества, укреплению дружбы и братских отношений между нашими народами. Президент Гейдар Алиев поблагодарил представителей Дагестана за бережное отношение к истории, к памяти Азиза Алиева, который провел много лет с дагестанским народом в самый трудный и сложный период XX века.

От имени народа и руководства Дагестана Хизри Шихсаидов поблагодарил Президента Азербайджана за приглашение делегации Дагестана на торжества, посвященные юбилею Азиза Алиева, чье имя свято для дагестанцев. В самые тяжелые для Дагестана годы — годы Великой Отечественной войны Азиз Алиев возглавил республику и очень многое сделал для нее, о чем народ Дагестана будет помнить всегда. Сейчас в Дагестане, продолжил Х.Шихсаидов, именем Азиза Алиева называют улицы, учебные заведения, оно присвоено Государственному азербайджанскому театру в Махачкале. Глава делегации заверил, что в Дагестане и впредь будут делать все для увековечивания имени Азиза Алиева, где он оставил прекрасный и очень глубокий след, где его хорошо знают, где о нем вспоминают не только как о руководителе республики, но и как прекрасном человеке, который много сделал для развития Дагестана и его народа.

Пользуясь случаем, Хизри Шихсаидов от имени дагестанского народа и его руководителя Магомедали Магомедова вновь поздравил Президента Гейдара Алиева с 75-летним юбилеем, пожелал ему долгих лет жизни, благополучия и мира азербайджанскому народу. В дар от

дагестанцев он преподнес главе нашего государства чайный сервиз и "Рог мира", изготовленные кубачинскими мастерами. Президент Гейдар Алиев поблагодарил Хизри Шихсаидова за теплые слова об Азербайджане, его достойном сыне Азизе Алиеве, за поздравления в свой адрес в связи с 75-летием со дня рождения, за прибытие в Баку в связи с этим делегации Дагестана. И хотя, как напомнил глава нашего государства, он не собирался проводить торжества в связи со своим юбилеем, ему были приятны полученные поздравления.

Руководитель нашей республики поблагодарил и за подарки, в частности, за "Рог мира", отметив, что он также желает мира во всем мире, особенно на Кавказе, который имеет свои специфические особенности и привлекает внимание многих государств. Страны, народы Кавказа, сказал Президент Гейдар Алиев, могут многого добиться, активно сотрудничая со многими государствами, для чего нужны мир, стабильность и спокойствие.

Этого, продолжил Президент Гейдар Алиев, добивается и Азербайджан, втянутый еще 10 лет назад в конфликт с Арменией, претендующей на часть территории Азербайджана — Нагорный Карабах. Глава Азербайджанского государства рассказал о тяжелых для нашей страны последствиях этого конфликта, о соблюдении ею режима прекращения огня, который она будет сохранять и далее, подтвердив приверженность Азербайджана мирному урегулированию проблемы, а также доброму сотрудничеству с Россией и всеми субъектами РФ, особенно с теми, которые являются соседями нашей республики. Таковым является и Дагестан. Азербайджан будет делать все для укрепления отношений с Дагестаном, невзирая на силы, которые препятствуют этому, сказал глава республики.

Президент Гейдар Алиев рассказал о большой работе, проведенной в Азербайджане для установления здесь общественно-политической стабильности, возрождения

экономики, о реформах, проводимых во всех сферах жизни, достигнутых успехах, перспективах развития, связанных, в частности, с освоением совместно с зарубежными компаниями азербайджанских месторождений нефти. Ранняя нефть транспортируется в порт Новороссийск через территорию Дагестана, что также свидетельствует о сотрудничестве между Азербайджаном и Дагестаном, сказал Президент Гейдар Алиев.

В заключение встречи известная дагестанская поэтесса Фазу Алиева преподнесла в дар Президенту Гейдару Алиеву сувенирный сборник своих стихов.

На приеме присутствовали премьер-министр Азербайджана Артур Расизаде и госсоветник Гидаят Оруджов.

BÖYÜK DÖVLƏT VƏ ELM XADİMİ ƏZİZ ƏLİYEVİN 100 İLLİYİNƏ HƏSR OLUNMUŞ TƏNTƏNƏLİ YUBİLEY GECƏSİ

Xəbər verdiyimiz kimi, mayın 14-də Respublika sarayında Azərbaycanın görkəmli dövlət və elm xadimi Əziz Əliyevin anadan olmasının 100 illiyinə həsr edilmiş təntənəli yubiley gecəsi keçirilmişdir.

Yubiley gecəsinin iştirakçıları Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevi hərəkətlə alqışlarla qarşıladılar.

Yubiley gecəsində Dağıstan Respublikası hökumətinin sədri Xizri Şixsəidovun başçılıq etdiyi Dağıstan nümayəndə hey'əti, bir sıra digər qonaqlar da iştirak edirdilər.

Təntənəli gecəni yubileyin hazırlanması və keçirilməsi üzrə dövlət komissiyasının sədri, baş nazirin müavini Elçin Əfəndiyev giriş sözü ilə açdı.

* * *

ТОРЖЕСТВЕННЫЙ ЮБИЛЕЙНЫЙ ВЕЧЕР, ПОСВЯЩЕННЫЙ 100-ЛЕТИЮ ВЕЛИКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО И НАУЧНОГО ДЕЯТЕЛЯ АЗИЗА АЛИЕВА

Как мы уже сообщали, 14 мая во Дворце Республики состоялся торжественный юбилейный вечер, посвященный 100-летию со дня рождения видного государственного и научного деятеля Азербайджана Азиза Алиева.

Участники юбилейного вечера бурными аплодисментами встретили Президента Азербайджанской Республики Гейдара Алиева.

В юбилейном вечере принимали участие делегация Дагестана, возглавляемая председателем правительства Республики Дагестан Хизри Шихсаидовым, и ряд других гостей.

Торжественный юбилейный вечер вступительным словом открыл председатель Государственной комиссии по подготовке и проведению юбилея, заместитель премьер-министра Эльчин Эфендиев.

YUBİLEY KOMİSSİYASININ SƏDRİ, BAŞ NAZİRİN MÜAVİNİ ELÇİN ƏFƏNDİYEVİN GİRİŞ SÖZÜ

*Hörmətli cənab prezident!
Yubiley gecəsinin hörmətli iştirakçıları, xanımlar və cənablar!
Əziz dostlar!*

Bu gün biz görkəmli dövlət, ictimai və elm xadimi Əziz Əliyevin anadan olmasının 100 illik yubileyini təntənə ilə bayram edirik. Əziz Əliyevin fəaliyyət göstərdiyi dövr XX əsr tariximizin ən mürəkkəb, ziddiyətli dövrlərindən birinə, yəni 30-cu, 40-cı, 50-ci illərə, bu çətin dövrlərə

təsadüf edir. Lakin Əziz Əliyevin daxilində elə böyük bir xalq məhəbbəti, vətən sevgisi, vətən hissiyatı var idi ki, o, bu çətin dövrlərin özündə də məhz xalqa, vətənə xidmət etməyi bacarmışdı və həqiqətən böyük xidmətlər göstərmişdi.

Əziz Əliyev Azərbaycan xalqının yetişdirdiyi elə böyük və tarixi şəxsiyyətlərdən biri idi ki, doğma yurdunun hüdudlarından kənarda da öz fəaliyyəti, əməlləri ilə doğma xalqına, millətinə, vətəninə başucalıq gətirirdi. Təsadüfi deyil ki, təxminən bir ay bundan əvvəl qardaş Dağıstan Respublikasında Əziz Əliyevin 100 illik yubileyi böyük təntənə ilə qeyd olundu, elliklə bayrama çevrildi. Əziz Əliyev Dağıstan kimi böyük və mühüm strateji əhəmiyyətə malik bir respublikaya uzun müddət başçılıq etmişdi və qardaş Dağıstan xalqı da onu bütün bu dövrlər ərzində heç zaman unutmamış, həmişə yad etmiş, daim xatırlamışdır.

Son dərəcə gözəl bir hadisədir ki, bu gün burada bizimlə bir yerdə qardaş Dağıstan Respublikası hökumətinin sədri cənab Xizri Şixsəidovun başçılığı ilə böyük bir nümayəndə heyəti iştirak edir. Mən böyük hərəkətlə hörmətli qonaqları salamlayıram.

Əziz dostlar, mən bir məqamı da qeyd etmək istəyirəm. Elə bilirəm ki, bu məqamı qeyd etsəm, unudulmaz Əziz Əliyevin ruhu da çox şad olar.

Hörmətli cənab prezident!

Bu saray Sizin üçün son dərəcə doğma bir yer, doğma bir məskəndir. Bu sarayı vaxtilə Siz özünüz tikmisiniz və bu sarayda hökm sürən əhval-ruhiyyənin, ənənənin təməlini də Siz qoymusunuz. Sizin bu günlərdə 75 illik yubileyinizdən sonra ilk dəfədir ki, bu saraya qədəm qoymusunuz. Mən Sizi anadan olmağınızın 75 illiyi münasibətilə bir daha bu sarayda ürəkdən, səmimi şəkildə təbrik edirəm. Sizə cansağlığı, uzun ömür və müstəqil Azərbaycan Respublikasının rifahı naminə həmişəki kimi coşğun, fədakar fəaliyyət arzulayıram.

* * *

ВСТУПИТЕЛЬНОЕ СЛОВО ПРЕДСЕДАТЕЛЯ ЮБИЛЕЙНОЙ КОМИССИИ ЗАМЕСТИТЕЛЯ ПРЕМЬЕР- МИНИСТРА ЭЛЬЧИНА ЭФЕНДИЕВА

Уважаемый господин Президент!

Уважаемые участники юбилейного вечера, дамы и господа! Дорогие друзья!

Сегодня мы торжественно празднуем 100-летний юбилей со дня рождения видного государственного, общественного и научного деятеля Азиза Алиева. Период деятельности Азиза Алиева совпал с одним из самых сложных, противоречивых периодов истории XX века, то есть с 30-ми, 40-ми, 50-ми годами. Но в Азизе Алиеве была такая большая любовь к народу, Родине, такое чувство Родины, что и в эти тяжелые периоды он умел служить именно народу, Родине и действительно сослужил им большую службу.

Азиз Алиев был одним из тех великих и исторических личностей, возвращенных азербайджанским народом, что и за пределами родины своей деятельностью, своими делами возвышал свой народ, нацию, Родину. Не случайно, что примерно месяц назад в братской Республике Дагестан с большим торжеством был отмечен 100-летний юбилей Азиза Алиева, перешедший в общенародный праздник. Азиз Алиев долгий период возглавлял такую большую и стратегически важную республику как Дагестан, и братский дагестанский народ не забывал его в течение всего этого периода, всегда помнил, постоянно вспоминал.

В высшей степени прекрасно, что сегодня здесь вместе с нами участвует большая делегация, возглавляемая председателем правительства братской Республики Дагестан господином Хизри Шихсаидовым. Я сердечно приветствую уважаемых гостей.

Дорогие друзья, я хочу отметить еще один момент. Думаю, что если отмечу этот момент, то душа незабвенного Азиза Алиева возрадуется.

Уважаемый господин Президент!

Этот дворец является для Вас родным местом. В свое время Вы сами строили этот дворец, и Вами заложен фундамент царящего в этом дворце настроения, традиций. После Вашего в эти дни 75-летнего юбилея Вы впервые посетили этот дворец. Я еще раз от души, искренне поздравляю Вас в этом дворце с 75-летием со дня рождения. Желаю Вам здоровья, долгой жизни и такой, как всегда, бурной, самоотверженной деятельности во имя благополучия независимой Азербайджанской Республики.

MİLLİ MƏCLİS SƏDRİNİN BİRİNCİ MÜAVİNİ ARİF RƏHİMZADƏNİN MƏRUZƏSİ

*Möhtərəm cənab prezident!
Möhtərəm qonaqlar! Xanımlar
və cənablar!*

Bu gün 100 illik yubileyini qeyd etdiyimiz görkəmli dövlət xadimi Əziz Məmmədkerim oğlu Əliyev XX əsr tariximizdə silinməz iz qoyan unudulmaz şəxsiyyətlərdən biridir. Müasirləri onu "cəmiyyətin təbibii" adlandırırdılar. Axı, cəmiyyət də canlı orqanizmdir və təbibə ehtiyacı var. Respublikanın əməkdar həkimi, tibb elmləri doktoru, professor Əziz Əliyevin keçdiyi mə'nalı həyat yolu

hər bir vətəndaşımız üçün nümunədir, zəngin həyat məktəbidir.

Xeyirlə şərin görünməmiş qarşılıdırması ilə səciyyələnən XX əsr Azərbaycanın taleyində xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu əsrdə xalqımız iki dünya müharibəsi, iki inqilab, müstəqilliyinin qazanılması və itirilmə-

si, repressiya və sürgünlər, genosid və deportasiya görmüşdür. Əziz Əliyev bütün bu ağırlıq — acılı günləri öz xalqı ilə birgə yaşamış, sevincini də, kədərini də onunla bölüşdürmüş, ona sədaqətlə xidmət etmişdir. Məhz buna görə Əziz Əliyevin bütün mə'nalı ömrü bizim tariximizin ayrılmaz nurlu səhifələrindən biridir.

Əziz Əliyev 1997-ci il yanvarın 1-də İrəvan quberniyasının Hamamlı kəndində anadan olmuşdur. Atası Məmmədkerim Kərbəlayi Qurbanəli oğlu kənd ağsaqqalı, anası Zəhra xanım isə İrəvan mahalının ən nüfuzlu insanların biri olan İbrahimbəy Süleymanbəyovun qızı idi. 1905-ci ildə ailə İrəvan şəhərinə köçür. Əziz Əliyev erkən yaşlarından elmə, təhsilə olan hədsiz həvəsi ilə öz yaşıdlarından fərqlənirdi. Bu həvəsi nəzərə alaraq, valideynləri onu dövrün ən mütərəqqi təhsil ocaqlarından sayılan rus-tatar məktəbinə, sonra isə gimnaziyaya qoyurlar. Həmin illəri Əziz Əliyev belə xatırlayırdı:

"Gimnaziyada ancaq əla qiymətlərlə oxuduğumdan təhsil haqqından azad edilmişdim. Onu da deyim ki, əslində ailəmizin dolanışığının ağırlığından heç təhsil haqqı verməyə gücümüz çatmazdı da. Atamın ailəni dolandırmaq imkanları zəiflədiyindən gimnaziyanın 6-cı sinfində oxuduğum vaxtdan anamı və kiçik qardaşımı dolandırmaq boynuma düşdüüyü üçün axşamlar şagird hazırlamaqla pul qazanırdım".

1917-ci ildə gimnaziyanı qızıl medalla bitirən Əziz Əliyev təhsilini davam etdirmək üçün tanınmış xeyriyyəçi, Bakı milyoncusu Hacı Zeynalabdin Tağıyevə məktubla müraciət etməli olmuş və ondan 300 manat məbləğində kömək almışdır. Bu vəsaitin hesabına o, həmin il Pəturburqa getmiş və müsabiqədən keçərək Rusiyanın ən mö'təbər təhsil müəssisəsi hesab olunan Hərbi Tibb Akademiyasına daxil olmuşdur. Əziz Əliyev hələ birinci kursda oxuyarkən boş vaxtlarında səpgili yataqla əleyhinə təşkil edilmiş dezinfeksiya briqadasında sanitar vəziyyəsinə işə düzəlmişdir.

1918-ci ildə onun atası vəfat etmişdir. İrəvana gələn Əziz Əliyev burada dəhşətli hadisələrin şahidi olur. Ermənilər azərbaycanlı əhaliyə qarşı geniş miqyaslı soyqırım siyasətini həyata keçirməyə başlamışdılar. Antiazərbaycan xarakteri ilə səciyyələnən, bə'zi böyük dövlətlərin də dəstəyini alan bu siyasət bəşəriyyətin şahidi olduğu ən qəddar, ən rəzil üsulların tətbiq edildiyi misli görünməmiş vəhşilik idi.

Bütün Qərbi Azərbaycanda olduğu kimi, İrəvan mahalında da təpədən dırnağa qədər silahlandırılmış erməni quldurları qocalara, qadınlara, uşaqlara belə rəhm etmədən, dinc azərbaycanlı əhalini kütləvi surətdə qılıncdan keçirir, onların əmlaklarını talan edir, evlərini yandırır, əsrlər boyu yaradılmış maddi mədəniyyət abidələrini, hətət əcdadlarının qəbirlərini belə yerlə-yeksan edərək, qədim və zəngin keçmişə malik olan bir xalqı tarixin səhifələrindən silməyə çalışırdılar.

Belə bir şəraitdə daşnakların qırğınınan qurtarmaq üçün o, ailəsini İrəvan şəhərindən Naxçıvanın Şərur rayonuna, bir müddət sonra isə Şahtaxtı kəndinə köçürür.

Lakin bir neçə ildən sonra Naxçıvan diyarı da erməni silahlı dəstələrinin hücumlarına məruz qalır. Qırğından salamat çıxan kənd sakinləri ilə birlikdə Əziz Əliyevin ailəsi də Cənubi Azərbaycanın Ərəblər kəndinə pənah gətirir. Sonralar o, bu dövrü öz tərcümeyi-halında daim əks etdirərək qeyd edirdi ki, İranın Ərəblər kəndi ilə Şahtaxtı arasında cəmi üç kilometr məsafə var və ailəsi sadəcə olaraq, daşnakların əlindən xilas olmaq üçün Arazın o tayına keçmişdi.

Baş verən bütün bu faciəli hadisələr Əziz Əliyevi Peterburqa qayıtmaq və təhsilini davam etdirmək imkanından məhrum edir. Lakin o, təbabətdən ayrılmayaraq, əldə etdiyi tibbi kitabları mütaliə edə-edə müalicəxanalarda, əczaxanalarda həkim köməkçisi vəzifəsinə işə düzəlib əhaliyə tibb xidməti göstərmişdir.

1920-ci ildə Əziz Əliyevin anası Ərəblər kəndində vəfat edir. 1921-ci ildə yenidən Şahtaxtı kəndinə qayıdan Əziz Əliyev 1923-cü ilin may ayınadək orada orta tibb işçisi, həkim köməkçisi kimi çalışmışdır. 1923-cü ilin may ayında Bakıya köçən Əziz Əliyevin həyatında yeni mərhələ başlayır. O, əvvəllər Azərbaycan SSR Xalq Komissarları Şurasında iş icraçısı, şuranın ümumi şöbəsi müdirinin müavini və nəhayət, respublika Xalq Komissarları Şurasının katibi vəzifələrində işləyir.

Əziz Əliyev yarımçıq qalmış tibb təhsilini davam etdirərək, 1927-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin tibb fakültəsini bitirmişdir. Universitetdə təhsilini başa çatdırdıqdan sonra daxili xəstəliklər kafedrasında saxlanılan Əziz Əliyev ordinator, aspirant, assistent və dosent vəzifələrində çalışmış, universitetin ictimai həyatında fəal iştirak etmişdir.

Əziz Əliyev 1929-cu ildə Azərbaycan Klinik İnstitutunun direktoru təyin olunur. Elə məhz həmin illərdəki fəaliyyəti onun böyük təşkilatçılıq qabiliyyətinə malik olduğunu göstərmişdir.

İstər ikinci dünya müharibəsindən əvvəl, istərsə də müharibədən sonrakı illərdə özünü Azərbaycanda səhiyyənin təşkili və inkişafına həsr edən Əziz Əliyev xalq səhiyyə komissarlığı müalicə şöbəsinin müdiri, Bakı səhiyyə şöbəsinin müdiri, xalq səhiyyə komissarının müavini, xalq səhiyyə komissarı və başqa vəzifələrdə çalışarkən Azərbaycanı qarış-qarış gəzərək, xalq səhiyyəsinin problemlərinin aradan qaldırılması ilə yaxından məşğul olmuş və bu problemlərin həlli yolunda nəzərə cərpacaq əməli addımlar atmışdır. Son dərəcə tələbkər, eyni zamanda, qayğıkeş və təvazökar insan olan Əziz Əliyevin ölkəmizdə tibb elminin inkişafında, yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanmasında da böyük rolu olmuşdur.

Akademik Mustafa bəy Topçubaşov deyirdi: "Təbabət sahəsində bizdə çoxlu görkəmli və fəxri yer tutan alimlər və şəxsiyyətlər var. Mən onların çoxu ilə işləmişəm və onların bəzilərini şəxsən tanıyıram. Amma Əziz Əliyev sadəcə şəxsiyyət deyildi, onun fəaliyyəti ölkəmizin xalq səhiyyəsinin inkişaf tarixində bizim üçün şanlı bir səhifə və çox dəyərli bir mərhələdir". Onun həyatının Azərbaycan Tibb İnstitutu ilə bağlı məqamları respublika tibb ictimaiyyəti, ümumiyyətlə səhiyyə işçiləri üçün nümunə ola biləcək böyük bir məktəbdir.

1930-cu ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin tibb fakültəsinin başında Tibb İnstitutu yaradılır. İnstitutun yaradıldığı ilk illərdə ona rəhbərlik etmək Əziz Əliyevə nəsisb olur. Respublikanın tibb kadrlarına ehtiyacı və bu ehtiyacın ödənilməsinə olan tələbat, bu sahədə milli kadrların çatışmazlığı, Azərbaycan dilində dərs vəsaitinin yoxluğu və sairə bu işin necə çətin və necə məs'ul olduğunu göstərirdi.

Əziz Əliyev Tibb İnstitutunun formalaşmasında və qabaqcıl təhsil ocaqlarının birinə çevrilməsində böyük xidmətləri olmuş bir şəxsiyyətdir. Onun rəhbərlik etdiyi dövrdə Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutundan söz açmaq Mirəsədulla Mirqasımov, Mustafa bəy Topçubaşov, Cahanqir Hüseynov, Kamil Balakışiyev, Əbülfəz Qarayev kimi dünya şöhrətli görkəmli alimlərdən söz açmaq deməkdir. Azərbaycan dilində 45 adda dərslik və tədris vəsaitinin hazırlanması isə əsl hünər idi. O dövrdə ya-

ranmış əsərlərdən Kamil Balakışiyevin "İnsanın normal anatomiyası", Cahangir Hüseynovun "Patoloji anatomiya", Umnisə Musabəylinin "Göz xəstəlikləri" və başqa kitablar Azərbaycan təbabət tarixinə qızıl hərflərlə yazılmışdır. Bu kitablar içərisində Əziz Əliyevin də əsərləri var idi.

Hələ cavan yaşlarından həmkarları tərəfindən "Tə'cili yardım" ləqəbi almış Əziz Əliyev təbabətin "atası" Hippokrat həkimlər üçün nə tövsiyə etmişdisə, hamısına tam əməl edirdi. Hansı sahəni dirçəltmək lazım idisə, Əziz Əliyev oraya göndərilər və orada işləri tənzimləyərdi. Məhz bu məqsədlə 1934-cü ildə o, Bakı şəhər səhiyyə şöbəsinə müdir təyin edilmiş və 1935-ci ildə yenidən Tibb Institutuna rektor vəzifəsinə qaytarılmış, 1937-ci ildə isə ona eyni zamanda Azərbaycan Dövlət Universitetinə də başçılıq etmək həvalə olunmuşdu.

Uzun müddət eksperimental nefritin öyrənilməsi sahəsində araşdırmalar aparmış Əziz Əliyev öz elmi axtarışlarını pedaqoji fəaliyyəti və təşkilatçılıq işi ilə məharətlə uzlaşdırırdı. Azərbaycan alimlərinin əsərlərinin çapı problemini həll etmək məqsədi ilə o, "Azərbaycan tibb jurnalı"na xüsusi diqqət yetirir və 1935-ci ildən bu jurnalın baş redaktoru olur. Bu gün "Təbib" adı ilə nəşr olunan "Tibb kadrları uğrunda" çoxtiraajlı qəzet onun təşəbbüsü ilə tə'sis edilmişdir.

Əziz Əliyevin təbabət sahəsində istə'dadı tək cə təşkilatçılıqla və praktik həkimliklə məhdudlaşmırdı. O, həmçinin gözəl nəzəriyyəçi alim idi. Institutu bitirəndən iki il sonra – 1929-cu ildə namizədlik, beş il sonra isə doktorluq dissertasiyalarını böyük müvəffəqiyyətlə müdafiə edən Əziz Əliyev nəzəriyyə ilə praktikanı əlaqələndirməyi bacaran böyük alim idi. Onun doktorluq işi SSRİ Elmlər Akademiyasının xüsusi mükafatına layiq görülmüşdür.

1930-1940-cı illərdə Əziz Əliyev respublikada tüğyan edən malyariya və traxomaya qarşı mübarizədə fəal iştirak etmiş və bu dəhşətli xəstəliklərin kökünün kəsilməsində bütün sə'y və bacarığını sərf etmişdir. Onun təşəbbüsü ilə xüsusi dispanserlər, xəstəxanalar yaradılmışdır. Həmin bu illərdə o, fəvqəladə antiepidemioloji respublika komissiyasının da sədri olur.

Lakin cəmiyyət üçün əlindən gələni edən Əziz Əliyevin əməyi totalitar rejim şəraitində nəinki lazımınca qiymətləndirilməmiş, əksinə,

onun fəaliyyəti qarşısında müxtəlif əngəllər yaradılmışdır. Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin Bürosu 1940-cı il aprelin 12-də Əziz Əliyevə töhmət vermişdir. Büronun qərarında bunun səbəbi belə göstərilir: Azərbaycan Tibb Institutunu şübhəli düşmən ünsürlərindən təmizləmək üçün tədbirlər görmədiyinə və institutun ayrı-ayrı işçilərinin antisovet millətçi hərəkətlərini ifşa etmədiyinə görə.

Xatırladaq ki, həmin 1940-cı ildə Əziz Əliyev xalq səhiyyə komissarı idi.

Ondan öncə o, Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin katibi olmuşdur. 1941-ci il martın 5-də isə Əziz Əliyev Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin üçüncü katibi seçilmişdir. O, bu vəzifədə 1942-ci ilin oktyabrına qədər qalmasına baxmayaraq, əslində faşizmə qarşı müharibə şəraitində onun əsl fəaliyyət dairəsi xidməti vəzifələrin çərçivəsinə sığmırdı. 1941-ci il oktyabrın 21-də Moskva ilə gədən uzun danışıqlardan sonra Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi qərara alır ki, sovet qoşunları arasında təbliğat işi aparmaq üçün Zaqafqaziya Cəbhəsinin Hərbi Şurasının sərəncamına bir qrup partiya işçisi ayrılınsın. Zaqafqaziya cəbhəsinin komandanı general-leytenant D.Kozlovun Hərbi Şuraya ünvanlandığı tam məxfi məktubunda bildirilir ki, Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin üçüncü katibi Əziz Əliyev 47-ci ordunun Hərbi Şurasının üzvü təyin olunur. Məktubda göstərilir ki, ordu hissələri içərisində təbliğatizahat işi aparanlar Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin üçüncü katibi, ordunun Hərbi Şurasının üzvü olan Əziz Əliyevin göstərişlərini rəhbər tutsunlar.

Əziz Əliyevin bioqrafiyasının bu dövrü ilə bağlı hadisələr barədə çox danışmaq olar. Bircə faktı qeyd edək ki, onunla birlikdə Təbrizdə Süleyman Rüstəm, Mirzə İbrahimov, Süleyman Rəhimov, Osman Sarıvəlli, Qılman Musayev, Ənvər Məmmədخانlı, Mehdixan Vəkilov, Qulam Məmmədli və başqaları çiyin-çiyinə çalışırdılar.

İkinci dünya müharibəsi zamanı İran, Türkiyə və Sovet İttifaqı arasında yaranmış böhranlı vəziyyətdən istifadə etmək istəyən ermənilər Qarsdan Təbrizədək olan torpaqları Sovet Ermənistanına qatib "Böyük Ermənistan" dövləti yaratmaq xülyasını gerçəkləşdirməyə çalışdılar. Onların ilkin planlarına görə, sovet qoşunlarının yerləşdiyi İran ərazisi

Ermənistanın təsir dairəsinə keçməli və Təbriz Ermənistanının idarəetmə orqanlarına tabe edilməli idi.

Əziz Əliyev gündəlik fəaliyyətində öz əsas vəzifələrinin icrası ilə yanaşı, müxtəlif səpkili mürəkkəb problemlər həll etməyə məcbur idi. Bir tərəfdən ermənilər cürbəcür təxribatlar törətməklə İranın yerli əhalisini Əziz Əliyevin missiyasının əleyhinə qaldırmağa çalışırdılar. Məsələn, şəhərdə qənd ticarətinə nəzarət edən erməni tacirləri qəndin satışını qadağan edərək, onu gizli yolla İranın cənubuna göndərirdilər. Digər tərəfdən, belə hadisələrin qarşısı tezliklə alındıqdan sonra müxtəlif qüvvələrlə əlaqəyə girən daşnak Budaqyan qardaşları Əziz Əliyevin əleyhinə Moskvaya təxribat xarakterli materiallar çatdırırdılar. O dövrün keşməkeşli mürəkkəb siyasi hadisələrini, İranda böyük dövlətlərin mövqelərinin qarşıdurmasını məşhur ingilis yazıçısı Ceyms Oldric özünün "Diplomat" romanında dolğun əks etdirmişdir. Xüsusi olaraq onu qeyd etmək istəyirəm ki, bu dövrdə Əziz Əliyevin gördüyü işlərin əsl qiymətini zaman və tarix özü verəcəkdir.

Əziz Əliyevi İrandan sonra daha çətin və daha ağır bir iş gözləyirdi. Mühəribənin ən qanlı-qadali günləri idi. Alman faşistləri Qafqaza çatmış və Bakıya can atırdılar. Onların fikrincə, Bakı almanların əlinə keçməli, Bakı nefti isə Reyxin mənafeyinə xidmət etməli idi.

Neft Bakısına yol Dağıstandan keçirdi. Alman komandanlığı Mahaçqalanı Xəzər dənizində baş hərbi dəniz bazasına çevirmək istəyirdi. Dağıstan sərt cəbhəyanı şəraitdə yaşayırdı. Ayrı-ayrı müəssisələr köçürülmüş, fərarilik halları geniş yayılmışdı. Düşmənin Dağıstanı işğal etmək təhlükəsi yaranmışdı.

Belə bir şəraitdə Müdafiə Şurasının xüsusi qərarı ilə Sovet İttifaqı rəhbərləri Dağıstan hökumətini gücləndirmək məqsədi ilə Əziz Əliyevi İran cəbhəsindən Dağıstan cəbhəsinə göndərir. Məhz bu qərar əsasında o, 1942-ci il sentyabr ayının 18-də Dağıstan Vilayət Partiya Komitəsinə birinci katib seçilir və Mahaçqala Müdafiə Komitəsinə sədr təyin edilir. Eyni zamanda o, 58-ci ordunun hərbi şurasının üzvü, Bakının hava hücumlarından Müdafiəsi Şurasının üzvü seçilir.

Əziz Əliyevin fəaliyyəti elə ilk aylardan respublikanın ərazisində partizan dəstələri yaratmaq haqqında, könüllü qoşun dəstələrinin təşkil edilməsi haqqında, qırıcı batalyonların vəziyyəti barədə, Mahaçqala-

nın müdafiəsi sahəsində tədbirlər haqqında, Dağıstanın yerli millətlərinin nümayəndələrindən kadr hazırlanması və onlara etimad göstərilərək irəli çəkilməsi haqqında və sairə çox mühüm qərarlarla səciyyələndirdi. O günlər Dağıstanda 13 partizan dəstəsi, bir neçə qırıcı batalyon, 700-dək könüllü qoşun dəstəsi yaradılmışdı.

Qısa bir müddətdə respublikanın müdafiə kompleksində işlər qaydasına salınmışdı. Ağır müharibə illərinə baxmayaraq, xalqa ruh verən, onu qanadlandıran mə'nəviyyət sahəsində də ciddi irəliləyişlər görünürdü. Əziz Əliyevin təşəbbüsü ilə Dağıstan Dövlət Filarmoniyası yaradılmış, kumik teatrı, avar teatrı Mahaçqalaya köçürülmüşdü, ilk dəfə dargin teatrı işə başlamış, lak teatrı yenidən qurulmuş, dövlət tədris-pedaqoji nəşriyyatının bünövrəsi qoyulmuşdu, Elmi-Tədqiqat İnstitutu, Qızlar Müəllimlər İnstitutu, Qızlar Pedaqoji Məktəbi açılmış, elmlər akademiyasının yaradılması haqqında qərar qəbul edilmişdi.

Ziddiyyətlər və keşməkeşlərlə dolu olan o illərdə çeçenlərə, inquşlara və digər Qafqaz xalqlarına qarşı edilmiş haqsızlıqların dağıstanlıların da başına gəlməməsində Əziz Əliyevin həlledici rolu təkcəbedilməzdir. O, öz cəsurluğu, mərdliyi, uzaqgörənliyi və müdrikliyi sayəsində Dağıstan xalqlarının sürgün edilməsinin qarşısını ala bilmişdi. Əziz Əliyev 1949-cu ilədək Dağıstan MSSR Vilayət Partiya Komitəsinin birinci katibi vəzifəsində çalışaraq özünü müdrik dövlət xadimi kimi göstərmişdir. Həqiqətən, məhz onun prinsipiallığı, ədalətliyi, səriştəliyi, tələbkərliyi və təşkilatçılığı sayəsində Dağıstanda böyük uğurlar qazanılmışdı.

Əziz Əliyevin fəaliyyətinin Dağıstan dövrünə nəzər salarkən hər bir azərbaycanlı kimi, onun da Dağıstan xalqlarına bəslədiyi məhəbbətdən irəli gələn mühüm bir cəhət diqqətdən yayınmır. Bu, başqa cür də ola bilməzdi. Çünki qardaş Dağıstan xalqları ilə Azərbaycan xalqının dostluq, qardaşlıq münasibətləri əsrlərin, qərinələrin sınağından çıxmış qırılmaz, əbədi tellərlə bağlıdır və min illər bundan öncə olduğu kimi, bu gün də xalqlarımızı bir-birindən ayrı təsəvvür etmək qeyri-mümkündür. Talelərimizin tarixən oxşarlığı, insan varlığının bütün əsas cəhətləri yüzilliklər ərzində minlərlə gözəgörünməz tellərlə xalqlarımızı birləşdirmişdir.

Məhz bu ruhda tərbiyə almış Əziz Əliyevin xalqlarımızın dostluğunun daha da möhkəmlənməsi yolunda məqsədyönlü, düşünülmüş fəa-

liyyəti qardaş Dağıstanda böyük ehtiramla xatırlanır və yüksək səviyyədə təqdir edilir. Respublikada işlədiyi yeddi ilə yaxın bir müddətdə o, bütün dağıstanlıların qəlbində və yaddaşında silinməz iz qoymuşdur. Yaxın günlərdə hər iki xalqın sevimli oğlunun 100 illiyi münasibətilə Ma-haçqalada keçirilmiş yubiley təntənələri bunun bariz nümunəsidir və onun nəticəsidir ki, o böyük insan dağıllar üçün istə'dadlı rəhbər, səmi-mi və xeyirxah yoldaş, respublikanın və onun xalqlarının hər birinin ri-fahı naminə çoxlu qüvvə və enerji sərf etmiş, yüksək mə'nəvi keyfiyyətlərə malik insan olmuşdur. Elə buna görə də qədirbilən Dağıstan xalqı Əziz Əliyevin xatirəsini əbədi olaraq yaddaşına həkk etmişdir.

Bu gün əzəmətli sarayda Dağıstan Respublikasının nüfuzlu nüma-yəndə hey'ətinin iştirakı bir daha təsdiq edir ki, bizə Əziz Əliyevdən mi-ras qalan bu dostluğu və qardaşlığı biz daim yaşadacaq və gələcək nə-sillərə irs qoyub gedəcəyik.

1949-1950-ci illərdə Əziz Əliyev Moskvada Ümumittifaq Kommu-nist Partiyasının Mərkəzi Komitəsində işləyirdi. O, 1950-ci ildə Bakıya də'vət olunur və Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti sədrinin müavini və-zifəsinə tə'yin edilir. 1951-ci il iyun ayının 12-də Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi Bürosunun qərarı ilə Əziz Əliyevə şiddətli təhmət ve-rilir. Qərarla yazılır: "Tərcümeyi-halında və başqa sənədlərdə doğma-larının və yaxın qohumlarının əsl sosial vəziyyətini gizlətməklə partiya-nı aldatdığına görə şiddətli təhmət e'lan olunsun".

Həmin il iyulun 24-də o, Nazirlər Soveti sədrinin müavini vəzifəsin-dən azad olunur. Bu qərarla yazılmışdı ki, "Valideynlərinin sosial və-ziyyətini, doğma bacısının İranda olmasını gizlətməklə partiya üzvünə yaraşmayan hərəkətlərə yol verdiyinə görə respublika fəalları arasında nüfuzdan düşdüyü üçün" Nazirlər Soveti sədrinin müavini vəzifəsindən azad edilmişdir.

Bundan sonra Əziz Əliyev Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Ortopediya və Bərpa Cərrahlığı Institutuna direktor tə'yin olunur. Lakin qısa bir müddətdən sonra o, xüsusi göstəriş əsasında direktor vəzifəsindən azad olunur və Sabunçu xəstəxanasına işə köçürülür. Yalnız Stalinin ölümündən sonra Azərbaycanın rəhbərliyi dəyişildikdə o, həmin institu-ta direktor kimi yenidən qayıdır. 1959-cu ildən Azərbaycan Həkimləri Təkmilləşdirmə Institutunun rektoru vəzifəsində işləməyə başlayan

Əziz Əliyev ömrünün axırına qədər öz fəaliyyətini bu elm ocağı ilə bağ-layır. Bu gün institut Əziz Əliyevin adını şərəflə daşıyır.

Hər dövrdə olduğu kimi, bu dəfə də Əziz Əliyevi haqsızlıqlar ruhdan salmır. Bundan sonra elmi işlə məşğul olan Əziz müəllimin qısa bir müddətdə 33 elmi işi çapdan çıxır. O, həmin illər rəhbərlik etdiyi Orto-pediya Elmi Tədqiqat Institutunun beş cildlik elmi əsərlər məcmuəsini nəşr etdirir. 1958-1959-cu illərdə onlarca elmlər namizədi hazırlayır.

Əziz Əliyev sovet dövrünün ictimai və dövlət xadimləri arasında da-im xüsusi yer tuturdu. Bu kütlə arasında o, yüksək intellektual və mə-dəni səviyyəsi ilə seçilirdi. Azərbaycanın o dövrdə yaşamış bütün elm və incəsənət xadimlərini Əziz Əliyevlə şəxsi dostluq münasibətləri bağlayırdı. Onun ailəsindəki ab-hava əsl ziyalı ailəsinə xas olan bir mühit idi. Təsədüfi deyil ki, bu ailədə iki elmlər doktoru, professor və bir akademik yetişmişdi. Bu ailə üzvlərinin hər biri haqqında - istər ömürlə-rini tibb sahəsinə bağlayan Tamerlan, Zərifə xanım və Cəmil Əliyevlər, istərsə də görkəmli incəsənət xadimi, "Dan ulduzu" ansamblının banisi Gülarə Əliyeva haqqında ayrıca mə'ruzə etmək mümkündür.

Dünya şöhrətli dövlət xadimi, xalqımızın ağsaqqalı, prezidentimiz möhtərəm Heydər Əliyev Əziz Əliyevin ailəsi ilə sıx tellərlə bağlı olmuş və bu ailədəki səmimiyyəti, insani, yaradıcı mühitin tə'sirini daim hiss etmişdir.

Fürsətdən istifadə edərək, möhtərəm Heydər Əliyevi qəlbində daim anan, ancaq onun 75 illiyi münasibətilə müəyyən səbəbdən öz ürək sözlərini, istək və ehtiramını çatdırma bilməyən tədbir iştirakçıları adın-dan prezidentimizi səmimi qəlbədən təbrik edir, ona uzun ömür, cansağ-lığı, Azərbaycanın bu günü və gələcəyi naminə yorulmaz fəaliyyətində uğurlar arzulayıram.

Əziz Əliyev 1962-ci il iyul ayının 27-də dünyasını dəyişir. O, dəfələrlə Sovet İttifaqı, Azərbaycan və Dağıstan ali sovetlərinin deputatı seçil-miş, ölkənin ən yüksək mükafatları ilə təltif edilmişdir. Amma onun qa-zandığı ən böyük mükafat xalqın dərin hörməti və məhəbbəti oldu. Əziz Əliyev harada olursa-olsun, hansı vəzifəni tutursa-tutsun, onun bir məqsədi, bir amalı - Vətənə, xalqa sədaqətlə xidmət göstərmək, öz yüksək vətəndaşlıq borcunu ləyaqətlə yerinə yetirmək olmuşdur.

Görkəmli dövlət xadimi Əziz Əliyevin dövlət quruculuğu, xalqlar

arasında dostluq əlaqələrinin möhkəmləndirilməsi, elmin təşkili, səhiyyənin inkişafı və başqa sahələrdəki çoxcəhətli fəaliyyəti, göstərdiyi xidmətlər tariximizi zənginləşdirən gələcək nəsillərə örnək ola bilən, mayası xalqa sədaqət, cəmiyyətə xidmət, insanlara diqqət və qayğı ruhunda doğrulmuş qiymətli bir həyat salnaməsidir. Bizim hamımız bu böyük insanın həyat və fəaliyyət təcrübəsindən səmərəli istifadə edərək xalqa, onun yüksək amallarına xidmətdə Əziz müəllimin yolunu davam etdirməyə çalışmalıyıq.

Əziz Əliyevin qoyub getdiyi ibrət dərslərindən biri də insanın öz daxili əqidəsinə sadiqlik dərsidir. Həyatın enişli-yoxuşlu yollarında Əziz Əliyev əyilmədən, dönmədən daim yüksək humanist ideallara sadiq qalan bir şəxsiyyət olmuşdur. Ona müstəqil Azərbaycanda yaşamaq nəsisb olmamışdır. Lakin o, özünün hər bir əməli, hərəkəti ilə Azərbaycanın müstəqilliyinin gerçəkləşməsinə çalışmışdır.

Əziz Əliyevin həyatı və fəaliyyəti boyu qurub-yaratdığı, həyata keçirdiyi əməllər içərisində onun Azərbaycan-Dağıstan dostluğunun daha da inkişaf etdirilməsi, möhkəmləndirilməsi naminə atdığı addımlar xüsusi yer tutur. Bu gün Azərbaycan-Dağıstan dostluğundan söz açarkən ilk növbədə hamının gözü önündə Əziz Əliyevin işıqlı siması canlanır. O, bu əbədi dostluğun rəmzinə, abidəsinə çevrilmişdir.

Əziz Əliyevin mə'nalı həyatı və fəaliyyəti bu gün də xalqına xidmət edir.

* * *

ДОКЛАД ПЕРВОГО ЗАМЕСТИТЕЛЯ ПРЕДСЕДАТЕЛЯ МИЛЛИ МЕДЖЛИСА АРИФА РАГИМЗАДЕ

Уважаемый господин Президент!

Уважаемые гости! Дамы и господа!

Видный государственный деятель Азиз Мамедкерим оглу Алиев, 100-летний юбилей которого мы сегодня отмечаем, — это один из незабвенных личностей, оставивших неизгладимый след в истории XX века. Современники называли его “доктором общества”. Ведь и общество — живой организм и

нуждается в лечении. Значительный жизненный путь, пройденный заслуженным врачом республики, доктором медицинских наук, профессором Азизом Алиевым, является примером, богатой жизненной школой для каждого нашего гражданина.

XX век, отличающийся невиданным противостоянием добра и зла, сыграл особую роль в судьбе Азербайджана. За этот век наш народ повидал две мировые войны, две революции, обретение и потерю независимости, репрессии и высылки, геноцид и депортацию. Все эти горькие дни Азиз Алиев пережил вместе со своим народом, разделял с ним и радость и горе, верно служил ему. Именно поэтому вся сознательная жизнь Азиза Алиева является неотъемлемой, яркой страницей нашей истории.

Азиз Алиев родился 1 января 1897 года в селе Хамамлы Иреванской губернии. Его отец Мамедкерим Кербалаи Гурбанали оглу был аксакалом села, мать же Зарифа ханум — дочерью одного из самых авторитетных людей Иреванского махала Ибрагимбека Сулейманова. В 1905 году семья переезжает в город Иреван. С юных лет Азиз Алиев отличался от сверстников беспредельной тягой к науке, образованию. Учитывая это, родители отдали его в самое передовое учебное заведение того времени, русско-татарскую школу, а затем в гимназию. Вот как вспоминал Азиз Алиев те годы: “Так как я учился только на отлично, я был освобожден от платы за обучение. Положение нашей семьи было таким тяжелым, что мы и не смогли бы платить за обучение. Отец имел слабые возможности содержать семью, и я с 6-го класса, для того, чтобы содержать мать и сестру, зарабатывал вечерами деньги подготовкой учеников”.

В 1917 году Азиз Алиев, закончивший гимназию с золотой медалью, для продолжения учения вынужден был обратиться с письмом к известному благотворителю, бакинскому миллионеру Гаджи Зейналабдину Тагиеву, и получил от него

помощь в сумме 300 манатов. На эти средства он в тот же год отправился в Петербург и, пройдя конкурс, поступил в Военную медицинскую академию, считавшуюся самым авторитетным учебным заведением России, Азиз Алиев, будучи еще на первом курсе, устроился работать в свободное время санитаром в дезинфекционную бригаду, организованную для борьбы с сыпным тифом.

В 1918 году скончался его отец. Прибывший в Иреван Азиз Алиев стал свидетелем ужасных событий. Армяне начали осуществлять политику широкомасштабного геноцида против азербайджанского населения. Эта политика, поддерживаемая некоторыми большими государствами, была невиданным зверством, когда применялись самые жестокие, самые унижительные методы, известные человечеству.

Как во всем Западном Азербайджане, так и в Иреванском махале, вооруженные до зубов армянские разбойники, не щадя стариков, женщин, детей, вырезали мирное азербайджанское население в массовом порядке, грабили их имущество, жгли дома, сравнивали с землей веками возводимые памятники культуры и даже могилы предков, старались стереть со страниц истории народ, имевший древнее и богатое прошлое.

Чтобы спасти семью от дашнакских погромов, он перевозит ее из города Иревана в Шарурский район Нахчывана, а через какое-то время — в село Шахтахты.

Но через несколько лет и Нахчыван подвергся нападению армянских вооруженных отрядов. Семья Азиза Алиева вместе со спасшимися от погрома жителями села приезжает в село Арабляр Южного Азербайджана. Впоследствии он, постоянно отмечая в своей автобиографии этот период, говорит, что расстояние между иранским селом Арабляр и Шахтахты было всего три километра, и его семья, чтобы спастись от дашнаков, просто перешла на ту сторону Араза.

Эти события лишили Азиза Алиева возможности вернуться в Петербург и продолжить образование. Однако

он не оставил медицины, читая имеющуюся медицинскую литературу, он устраивался на работу в больницы, аптеки помощником врача и оказывал медицинскую помощь населению.

В 1920 году в селе Арабляр скончалась мать Азиза Алиева. Азиз Алиев, возвратившись в 1921 году в Шахтахты, до мая 1923 года работал там в качестве работника среднего медицинского персонала, помощника врача. В мае 1923 года, с переездом в Баку, начался новый этап жизни Азиза Алиева. Вначале он работал делопроизводителем Совета народных комиссаров Азербайджанской ССР, заместителем начальника общего отдела Совета и, наконец, секретарем Совета народных комиссаров республики.

Продолжая медицинское образование, Азиз Алиев в 1927 году закончил медицинский факультет Азербайджанского государственного университета. После завершения образования в университете, Азиз Алиев был оставлен на кафедре внутренних болезней, был ординатором, аспирантом, ассистентом и доцентом, принимал активное участие в общественной жизни университета.

В 1929 году Азиз Алиев назначается директором Азербайджанского клинического института. Деятельность именно в те годы обнаружила его большие организаторские способности.

Как до первой мировой войны, так и в последующие годы Азиз Алиев посвятил себя организации и развитию народного здравоохранения Азербайджана и работал начальником лечебного отделения комиссариата народного здравоохранения, начальником бакинского отдела здравоохранения, народным комиссаром здравоохранения и на других должностях, обошел каждую пядь земли Азербайджана, занимался ликвидацией проблем народного здравоохранения и на пути решения этих проблем предпринимал значительные практические шаги. Велика была роль Азиза Алиева, предельно требовательного, в то же

время заботливого и скромного человека, и в развитии медицинской науки нашей страны, подготовке высококвалифицированных кадров.

Академик Мустафа бей Топчибашев говорил: "В области медицины у нас много видных и занимающих почетное место ученых и личностей. Я работал с большинством из них, и с некоторыми знаком лично. Но Азиз Алиев — не просто личность, его деятельность — это славная страница в истории развития народного здравоохранения нашей страны и очень ценный этап". Период его жизни, связанный с Азербайджанским медицинским институтом, является большой школой для медицинской общественности республики, и вообще для работников здравоохранения.

В 1930 году на базе медицинского факультета Азербайджанского государственного университета был создан медицинский институт. В первые годы создания института Азизу Алиеву довелось руководить им. Потребность республики в медицинских кадрах и необходимость удовлетворения этой потребности, нехватка национальных кадров в этой области, отсутствие учебных пособий на азербайджанском языке и так далее свидетельствовали о том, какое трудное и ответственное это было дело.

У Азиза Алиева большие заслуги в формировании медицинского института и в том, что он стал передовым учебным заведением. Говорить об Азербайджанском государственном медицинском институте его времени — значит, говорить о всемирно известных ученых — Мирасадулле Миркасимове, Мустафа бее Топчибашеве, Джахангире Гусейнове, Камиле Балакишиеве, Абульфазе Караеве. Подготовка на азербайджанском языке 45 наименований учебников и учебных пособий было настоящим подвигом. Из произведений, написанных в то время, "Нормальная анатомия человека" Камиля Балакишиева, "Патологическая анатомия" Джахангира Гусейнова, "Глазные болезни" Умнисы Мусабековой и другие книги золотыми

буквами вписаны в историю азербайджанской медицины. Среди этих книг были и произведения Азиза Алиева.

Еще в молодые годы Азиз Алиев, прозванный коллегами "Скорая помощь", исполнял все рекомендации "отца" медицины Гиппократ. Азиза Алиева посылали туда, где надо было возрождать что-то, и он приводил дела в порядок. Именно с этой целью, он в 1934 году назначается начальником отдела Бакинского городского здравоохранения и в 1935 году вновь становится ректором медицинского института, а в 1937 году ему было поручено возглавлять государственный университет.

Азиз Алиев долгое время проводил исследования в области изучения экспериментального нефрита и искусно сочетал научный поиск с педагогической деятельностью и организаторской работой. В целях решения проблемы издания произведений азербайджанских ученых он особое внимание уделяет "Азербайджанскому медицинскому журналу" и с 1935 года становится главным редактором этого журнала. Многотиражная газета "За медицинские кадры", издаваемая сегодня под названием "Табиб", была учреждена по его инициативе.

Талант Азиза Алиева в области медицины не ограничивался только организаторством и практическим врачеванием. Он был в то же время прекрасным ученым-теоретиком. Через два года после завершения института, в 1929 году, он с большим успехом защитил кандидатскую, а через пять лет — докторскую диссертации. Он был большим ученым, умеющим сочетать теорию с практикой. Его докторская работа была удостоена специальной премии Академии наук СССР.

В 1930-1940-е годы Азиз Алиев принимал активное участие в борьбе с малярией и трахомой, охватившими республику, и приложил все силы для ликвидации этих страшных болезней. По его инициативе были созданы специальные диспансеры, больницы. В эти же годы он

становится председателем Республиканской чрезвычайной антиэпидемиологической комиссии.

Но труд Азиза Алиева, делавшего все возможное для общества, не только не был по заслугам оценен при тоталитарном режиме, но и строились различные препятствия на пути его деятельности. Бюро Центрального Комитета Коммунистической партии Азербайджана 12 апреля 1940 года объявило выговор Азизу Алиеву. В решении бюро это объяснялось так: За непринятие мер, направленных на очистку медицинского института от подозрительных вражеских элементов и на разоблачение антисоветских националистических действий отдельных работников института.

Напомним, что в тот 1940 год Азиз Алиев был комиссаром народного здравоохранения.

До этого он был секретарем Президиума Верховного Совета Азербайджанской ССР. 5 марта же 1941 года, Азиз Алиев был избран третьим секретарем Центрального Комитета Коммунистической партии Азербайджана. Несмотря на то, что он оставался на этой должности до октября 1942 года, его деятельность в условиях войны с фашизмом не вменялась в рамки служебных обязанностей. После продолжительных переговоров с Москвой 21 октября 1941 года Центральный Комитет Коммунистической партии Азербайджана для ведения пропаганды в советских войсках решает выделить группу партийных работников в распоряжение Военного совета Закавказского фронта. В совершенно секретном письме командующего Закавказским фронтом генерала-лейтенанта Д.Козлова, адресованном Военному совету, говорится, что третий секретарь Коммунистической партии Азербайджана Азиз Алиев назначается членом Военного совета 47-й армии. В письме указывается, что ведущие агитационно-разъяснительные работы в войсковых частях должны руководствоваться указаниями третьего секретаря Коммунистической партии Азербайджана, члена Военного совета Азиза Алиева.

Можно много говорить о событиях, связанных с этим периодом биографии Азиза Алиева. Отметим только тот факт, что вместе с ним в Тебризе плечом к плечу трудились Сулейман Рустам, Мирза Ибрагимов, Сулейман Рагимов, Осман Сарывелли, Гылман Мусаев, Энвер Мамедханлы, Мехтихан Векилов, Гулам Мамедли и другие.

Во время второй мировой войны армяне, пытались воспользоваться кризисом между Ираном, Турцией и Советским Союзом и, присоединив земли от Карса до Тебриза, создать государство "Великая Армения". Согласно их первичным планам, территория Ирана, на которой размещались советские войска, должна была перейти под влияние Армении и Тебриз должен был подчиниться органам управления Армении.

Азиз Алиев, наряду с исполнением основных обязанностей в связи со своей ежедневной деятельностью, вынужден был решать различные сложные проблемы. С одной стороны, армяне, организуя различные диверсии, пытались поднять местное иранское население против миссии Азиза Алиева. Например, армянские купцы, контролирующие торговлю сахаром в городе, запретив продажу сахара, тайно посылали его на юг Ирана. С другой стороны, после оперативного предупреждения таких случаев дашнаки братья Будагян, войдя в связь с различными силами, передавали в Москву провокационные материалы об Азизе Алиеве. Сложные политические события того смутного времени, противостояние в Иране позиций больших государств обстоятельно изобразил знаменитый английский писатель Джеймс Олдридж в своем романе "Дипломат". Особо хочу отметить, что настоящую оценку работе Азиза Алиева того периода дадут время и история.

После Ирана Азиза Алиева ожидала еще более тяжелая и более трудная работа. Были самые кровавые дни войны. Германские фашисты подошли к Кавказу и рвались к Баку. По их мнению, Баку должен был перейти в руки немцев, а бакинская нефть — служить интересам рейха.

Путь к бакинской нефти лежал через Дагестан. Германское командование хотело превратить Махачкалу в главную военную морскую базу на Каспийском море. Дагестан жил в тяжелых прифронтовых условиях. Отдельные предприятия были эвакуированы, широко распространилось дезертирство. Возникла угроза оккупации Дагестана.

В этих условиях специальным решением Совета обороны руководители Советского Союза, в целях укрепления правительства Дагестана, направляют Азиза Алиева с иранского фронта на дагестанский фронт. Именно на основании этого решения 18 сентября 1942 года он избирается первым секретарем дагестанского областного комитета партии и назначается председателем махачкалинского Комитета обороны. В то же время он избирается членом военного совета 58-й армии, бакинского совета противовоздушной обороны.

Первые месяцы деятельности Азиза Алиева ознаменовались решениями о создании партизанских отрядов на территории республики, об организации добровольных армейских отрядов, о положении истребительных батальонов, о мерах по обороне Махачкалы, подготовке кадров из представителей местных национальностей Дагестана и продвижение их как людей, пользующихся доверием, и другие очень важные постановления. В те дни в Дагестане было создано 13 партизанских отрядов, несколько истребительных батальонов, около 700 добровольных армейских отрядов.

В короткий срок в оборонном комплексе республики дела были приведены в порядок. Несмотря на тяжелые военные годы, было заметно значительное продвижение и в духовной области, поддерживающей, вдохновляющей народ. По инициативе Азиза Алиева была создана Дагестанская государственная филармония, Кумыкский театр, Аварский театр был переведен в Махачкалу, впервые начал работать Даргинский театр, заново отстроен Лакский театр, заложена

основа государственного учебно-педагогического издательства, открыты научно-исследовательский институт, Женский учительский институт, Женское педагогическое училище, принято решение о создании Академии наук.

В те годы, полные противоречий и смуты, неоспорима роль Азиза Алиева в предотвращении такой несправедливости к дагестанцам, которая постигла чеченцев, ингушей и другие кавказские народы. Он своей отвагой, мужеством, дальновидностью и мудростью сумел предотвратить высылку дагестанских народов. Азиз Алиев, работая на должности первого секретаря областного комитета партии Дагестанской АР, показал себя мудрым государственным деятелем. Действительно, именно в результате его принципиальности, справедливости, компетентности, требовательности и организаторских способностей в Дагестане были достигнуты большие успехи.

Рассматривая деятельность Азиза Алиева дагестанского периода, нельзя не отметить одно важное свойство, вытекающее из его любви, как и каждого азербайджанца, к дагестанским народам. Это и не могло быть по-другому. Потому что братские дагестанские и азербайджанский народы связывают нерушимые, вечные, прошедшие испытания веками, нити дружбы, братства. Как и тысячи лет назад, и сейчас наши народы невозможно представить отдельно друг от друга. Историческая схожесть судеб, присущие людям основные черты соединили наши народы тысячами невидимых нитей.

Целенаправленная, продуманная деятельность воспитанного в этом духе Азиза Алиева с большим почтением вспоминается в братском Дагестане и подтверждается на самом высоком уровне. За семь неполных лет, проработанных им в Дагестане, он оставил неизгладимый след в душе и памяти всех дагестанцев. Наглядным подтверждением этого являются юбилейные торжества, проведенные в Махачкале в связи со 100-летием любимого

сына обоих народов, и это явилось результатом того, что этот великий человек был для горцев талантливым руководителем, искренним и доброжелательным товарищем, отдавшим много сил и энергии во имя благополучия республики и каждого из ее народов, человеком высоких моральных качеств. Поэтому благодарный дагестанский народ навсегда вписал в свою летопись память об Азизе Алиеве.

Присутствие сегодня в этом величественном дворце авторитетной делегации Дагестанской Республики еще раз подтверждает то, что мы вечно будем поддерживать оставшиеся нам в наследство от Азиза Алиева эти дружбу и братство и передадим будущим поколениям.

В 1949-1950 годы Азиз Алиев работал в Центральном Комитете всесоюзной Коммунистической партии в Москве. В 1950 году он приглашается в Баку и назначается на должность заместителя председателя Совета Министров Азербайджанской ССР. 12 июня 1951 года решением бюро Центрального Комитета Коммунистической партии Азизу Алиеву объявляется строгий выговор. В постановлении говорится: "За сокрытие в автобиографии и других документах настоящего социального положения родных и близких родственников, за обман партии объявить строгий выговор".

В тот же год 24 июня он освобождается от должности заместителя председателя Совета Министров. В этом постановлении было сказано, что "Соккрытием социального положения родителей, того, что родная сестра проживает в Иране, он допустил недостойное члена партии поведение, из-за чего потерял авторитет среди активистов республики", и потому освобожден от должности заместителя председателя Совета Министров.

После этого Азиз Алиев был назначен директором Научно-исследовательского института ортопедии и восстановительной хирургии. Но через короткий срок он освобождается и от должности директора и переводится на работу в сабунчинскую больницу. Только после смерти

Сталина и смены руководства Азербайджана он возвращается в этот институт как директор. Азиз Алиев, который с 1959 года работал директором Азербайджанского института усовершенствования врачей, до конца жизни связал свою деятельность с этим научным учреждением. Сегодня институт с честью носит имя Азиза Алиева.

Как во все периоды, и на этот раз Азиз Алиев не падает духом из-за несправедливости. После этого Азиз Алиев, занявшийся научной работой, издает в короткий срок 33 научных произведения. В эти годы он издает пятитомный сборник научных трудов Научно-исследовательского института ортопедии, руководимого им. В 1958-1959 годы готовит десятки кандидатов наук.

Среди общественных и государственных деятелей советского времени Азиз Алиев всегда занимал особое место. Он отличался от этой массы высоким интеллектуальным и культурным уровнем. Все деятели науки и искусства Азербайджана того времени имели личные дружеские отношения с Азизом Алиевым. В его семье царила атмосфера интеллигентной среды. Не случайно, что в этой семье выросло два доктора наук, профессор и один академик. О каждом члене этой семьи — о Тамерлане, Зарифе ханум, связавших судьбу с медициной, о видном деятеле искусств, руководителе ансамбля "Дан улдузу" — Гюляре Алиевой, — можно прочитать целый доклад.

Всемирно прославленный государственный деятель, аксакал нашего народа, уважаемый Президент Гейдар Алиев был тесно связан с этой семьей и всегда ощущал искренность, человечность, творческую атмосферу этой семьи.

Пользуясь случаем, от имени участников мероприятия, не сумевших по определенным причинам передать ему сердечные слова, пожелания и почтение в связи с его 75-летием, от души поздравляем Президента, желаем ему долгой жизни, здоровья, успехов во имя сегодняшнего дня и будущего Азербайджана.

Азиз Алиев скончался 27 июля 1962 года. Он неоднократно избирался депутатом Верховного Совета Советского Союза, Азербайджана и Дагестана, награждался самыми высокими наградами страны. Но самой большой его наградой стали глубокое уважение и любовь народа. Где бы ни был Азиз Алиев, какую бы должность он ни занимал, у него была одна цель, одно стремление — верно служить Родине, народу, достойно выполнять свой высокий гражданский долг.

Многогранная деятельность Азиза Алиева по государственному строительству, укруплению дружбы между народами, организации науки, развитию здравоохранения и другим областям, его заслуги являются ценной летописью жизни, обогатившей нашу историю, служащей примером будущим поколениям, основанной на верности народу, служении обществу, внимании и заботе к людям. Все мы должны стремиться в служении народу, его высоким идеям продолжать путь Азиза муаллима, плодотворно используя жизненный и трудовой опыт этого великого человека.

Одним из наглядных уроков, оставленных Азизом Алиевым, является верность внутренней убежденности. На спусках и подъемах жизни Азиз Алиев всегда был неспясаемой, неуклонно верной высоким гуманистическим идеалам личностью. Ему не пришлось жить в независимом Азербайджане. Но каждым своим поступком, действием он служил осуществлению независимости Азербайджана.

Особое место в созидательных делах всей его жизни и деятельности занимают шаги, предпринятые во имя дальнейшего развития, укрепления азербайджано-дагестанской дружбы. Сегодня, когда мы говорим об азербайджано-дагестанской дружбе, перед взором каждого в первую очередь встает светлый облик Азиза Алиева. Он превратился в символ, памятник этой вечной дружбы.

Значительная жизнь и деятельность Азиза Алиева и сегодня служат народу.

DAĞISTAN RESPUBLİKASI HÖKUMƏTİNİN SƏDRİ XİZRİ ŞİXSƏİDOVUN ÇIXIŞI

Çox hörmətli Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev! Əliyev!

Hörmətli dostlar!

İcazə verin çoxmillətli Dağıstan xalqı və respublika rəhbərliyi adından bugünkü yubiley təntənəsinin iştirakçılarını hərərətlə və ürəkdən təbrik edim, qardaş Azərbaycan xalqına ən yaxşı sülh, firavanlıq və tərəqqi arzularını çatdırım.

İki həftədən çox bundan əvvəl baş nazir Artur Rəsisadənin rəhbərliyi ilə Azərbaycan Respublikasının

olduqca geniş və mö'təbər nümayəndə hey'ətini Dağıstanda qəbul etmək şərəfi bizə nəsib oldu. Bu səfəri ilə nümayəndə hey'əti bizim üçün unudulmaz olan Əziz Məmmədkərimoviç Əliyevin xatirəsini yad etməklə yanaşı, eyni zamanda Azərbaycan və Dağıstan xalqları arasında dostluğu və qardaşlığı əsrlərdən bəri möhkəmləndirən ən yaxşı və xeyirxah nə varsa, hamısını bir daha nümayiş etdirdi.

Həmin unudulmaz günlərdə Əziz Əliyevin işıqlı xatirəsinə bizimlə birlikdə hörmət və ehtiramını bildirdiklərinə görə, fürsətdən istifadə edərək, azərbaycanlı dostlarımıza dağıstanlılar adından bir daha təşəkkür etmək istəyirəm.

Son illərdə ictimai şüurda, insanların dünyabaxışında dəyərlərə münasibət tamamilə başqa şəkil almış, əvvəllər pərəstiş olunanların bir çoxuna münasibət dəyişmiş, haqsız olaraq unudulmuş insan taleləri üzə çıxmışdır. Ancaq Əziz Məmmədkərimoviç kimi parlaq şəxsiyyətlərin xatirəsi zamandan asılı deyildir, o, dağıstanlıların qəlbində və yad-daşında yaşayır.

Tale Böyük Vətən müharibəsinin ən ağır illərində onun həyatını Da-

ğistanla birləşdirdi. O, 1942-ci ilin sentyabrında Dağıstan Vilayət Partiya Komitəsinin birinci katibi kimi məs'ul vəzifəyə başladı. Bu, onun bütün əvvəlki həyatının qanunauyğun nəticəsi, qeyri-adi təşkilatçılıq qabiliyyətinin e'tirafı və ölkə rəhbərliyi qarşısındakı yüksək nüfuzunun təsdiqi idi.

Yalnız həqiqətən mərd, möhkəm iradəli, özünün çox böyük məs'uliyətini tam şəkildə başa düşən insan o dövrün sərt şəraitinin ona ayırdığı çətin rolu üzərinə götürə bilərdi. Əziz Məmmədkərimoviç bu məs'ul rolu şüurlu surətdə öz üzərinə götürmüşdü və onu axıradək ləyaqətlə, vicdanla yerinə yetirdi, dağıstanlıların qəlbində və yaddaşında silinməz iz qoydu.

Dağıstanda işlədiyi ilk günlərdən e'tibarən onun istə'dadlı siyasətçi və dövlət xadimi olması özünü göstərdi. Onu yaxından tanımaq və onunla birlikdə işləmək nəsim olanların hamısı Əziz Əliyevi parlaq zəkaya, yüksək iş qabiliyyətinə malik, prinsipial, özünə və həmkarlarına qarşı tələbkar şəxsiyyət kimi səciyyələndirirlər. Bununla yanaşı, o, yüksək insani keyfiyyətlərə malik idi. Dağıstanlıların xarakterini, adət-ənənələrini yaxşı bilən Əziz Məmmədkərimoviç dağıstanlılara qəlbən məhrəm olmuş, beləliklə də çox böyük nüfuz, Dağıstan xalqının ürək-dən gələn hörmət və məhəbbətini qazanmışdı.

O dövrdə Dağıstanda mövcud olan mürəkkəb cəhbəyanı şərait bütün ehtiyatları cəbhənin ehtiyaclarının ödənilməsinə yönəltmək üçün respublika rəhbərliyindən tə'cili və tə'sirli tədbirlər görməyi tələb edirdi. Buraxılmış səhvləri aradan qaldırmaq, kənd təsərrüfatını gerilikdən çıxarmaq, zəhmətkeşləri müdafiə xətlərinin tikintisinə səfərbər etmək, Dağıstanda təşkil olunan hərbi hissələri lazım olan hər şeylə tə'min etmək, yaralı döyüşçülərin qəbulu üçün hospitallar şəbəkəsini genişləndirmək, ölkənin işğal olunmuş ərazilərindən köçürülmüş insanların qayğısına qalmaq, respublikanın müdafiə kompleksi müəssisələrini xammal və materiallarla təchiz etmək üçün son dərəcə gərgin işləmək tələb olunurdu.

Belə bir şəraitdə Əziz Məmmədkərimoviç Əliyev qısa müddət ərzində Dağıstan zəhmətkeşlərini birləşdirdi, onların iradəsini və enerjisini ümumxalq müqavimətinə yardıma yönəltdi. Onun rəhbərliyi altında respublika çox böyük hərbi səfərbərlik işi gördü, müharibə dövrünün sərt

sınağından ləyaqətlə çıxdı, bütün qüvvələri və ehtiyatları düşmənlə mübarizəyə yönəldə bildi.

İşinin həddən artıq çox olmasına baxmayaraq, o, müharibə dövrünün və ondan sonrakı illərin ən ekstremal vəziyyətlərində də insanlara qayğını unutmur, əhalinin, xüsusən cəbhəçi ailələrinin mənzil, ərzaq, tibb xidməti ilə tə'min olunması məsələlərinə daim nəzarət edirdi. O, uşaqlara, qadınlara, əlillərə və qocalara xüsusi diqqət göstərirdi. Çox gərgin zəhmət hesabına respublika cəbhəyə yüz min tonlarla kənd təsərrüfatı məhsulları verir, hərbi məhsul istehsalı planını daim və artıqlaması ilə yerinə yetirirdi. Bütün bu və digər müvəffəqiyyətlərə görə respublika ölkə silahlı qüvvələrinin ali baş komandanının çoxsaylı təşəkkürlərini almış, Dövlət Müdafiə Komitəsinin keçici bayraqlarına layiq görülmüşdü. Respublika əhalisinin kütləvi qəhrəmanlığı, arxa cəbhədə fədakar işi, öz böyük vətəninə hədsiz sədaqəti Dağıstana yüksək mə'nəvi nüfuz tə'min etmişdi. Şübhəsiz ki, bütün bunlarda Əziz Əliyevin şəxsi xidməti var idi.

Əziz Məmmədkərimoviç müharibədən sonrakı illərdə də Dağıstanın naminə eyni enerji və fədakarlıqla işləmişdir. Onun rəhbərliyi altında üç il ərzində müharibənin nəticələrinin aradan qaldırılması, respublika xalq təsərrüfatının dinc quruculuq işlərinə keçirilməsi ilə bağlı son dərəcə böyük məsələlər həll edildi. Dağıstan xalqları respublikamızın iqtisadiyyatının, mədəniyyətinin, elminin və təhsilinin inkişafına onun verdiyi töhfəni səmimi minnətdarlıq hissi ilə xatırlayırlar.

Əziz Əliyev respublikanın elmi idarələrinin, ali və orta təhsil müəssisələrinin bazasını genişləndirmək və möhkəmləndirmək sahəsində də çox böyük rol oynamışdır. O, Mahaçqalada akademik mərkəzin yaradılması işinə çox böyük qüvvə sərf etmişdir. Sonralar həmin mərkəzin əsasında SSRİ Elmlər Akademiyasının Dağıstan filialı yaradıldı. Əziz Əliyevin yaxından iştirakı ilə Dağıstanda Elmi-Tədqiqat Məktəblər İnstitutu, Qadın Müəllimlər İnstitutu, pedaqoji məktəb, habelə uşaq kitab nəşriyyatı açılmışdı.

O, elmi və yaradıcı ziyalılar, Dağıstanın özünəməxsus milli ədəbiyyat və incəsənətinin inkişafına daim qayğı göstərirdi. Dağıstanın tanınmış elm, ədəbiyyat və incəsənət xadimlərinin bir çoxunun taleyində onun şəxsi rolu olmuşdur.

Dağıstan Əziz Məmmədkərimoviç Əliyevi istə'dadlı rəhbər, xeyirxah və mehriban yoldaş, beynəlmiləlcə, yüksək mə'nəvi keyfiyyətlərə malik, respublikamızın naminə böyük qüvvə, enerji sərf etmiş insan kimi tanıyır və bu cür də xatırlayacaqdır. Dağıstanlılar bu gün də onu böyük səmimiyyət və minnətdarlıqla yad edirlər. Onun xatirəsini əbədləşdirmək üçün Mahaçqala küçələrinin birinə Əziz Əliyevin adı verilmişdir. Yaşadığı binaya xatirə lövhəsi vurulmuşdur. Kaspisk şəhərindəki tibb məktəbinə onun adı verilmişdir. Əziz Əliyevin yüz illik yubileyi münasibətilə Dağıstanda "Əliyev Əziz Məmmədkərimoviç: Dağıstanda işlədiyi illər (1942–1948)" kitabı nəşr olunmuşdur.

Əziz Əliyev Dağıstanı və dağıstanlıları çox sevirdi. Eyni zamanda Dağıstan xalqları da onu sevir, bütün xeyirxah işlərdə dəstəkləyirdilər. Respublikamızda onun çoxlu dostları qalmışdır. Onlar Əziz Əliyevi bu gün də xüsusi səmimiyyətlə xatırlayırlar.

İllər, onilliklər keçəcək, lakin Azərbaycan və Dağıstan xalqlarının şanlı oğlu Əziz Əliyevin xatirəsi qədərbilən nəsillərin hafizəsində yaşayacaqdır.

Hörmətli təntənəli yığıncaq iştirakçıları, tale elə gətirdi ki, Əziz Məmmədkərim oğlu Azərbaycanın digər görkəmli oğlu, 75 illiyini sizinlə birlikdə bu yaxınlarda qeyd etdiyimiz və qeyd etməkdə davam etdiyimiz Heydər Əlirza oğlu Əliyevlə qohum olmuşdur.

Dağıstan Dövlət Şurasının sədri Məhəmmədovun başçılığı ilə Dağıstan Respublikası nümayəndə heyətinin mayın 8-də bu yubiley münasibəti ilə şənliklərdə iştirak etməsi iki qardaş respublikanın qarşılıqlı münasibətlərində mühüm hadisə olmuşdur.

Nəinki görkəmli siyasətçi və dövlət xadimi kimi, həm də respublikalarımız və xalqlarımız arasında qardaşcasına dostluğun möhkəmlənməsinə və daha da inkişaf etməsinə xüsusi diqqət yetirən, Qafqazda sülhün qorunub saxlanması və möhkəmlənməsi işinə böyük töhfə verən bir insan kimi Heydər Əliyevə dağıstanlılar çox böyük hörmət bəsləyirlər.

Hörmətli Heydər Əlirza oğlu, icazə verin, Sizi həyatınızdakı əlamətdar hadisə ilə əlaqədar bir daha təbrik edim, Sizə Azərbaycan xalqının və bütün Qafqaz xalqlarının tərəqqisi naminə möhkəm cansağlığı, sülh, xoşbəxtlik və firavanlıq, yeni-yeni uğurlar arzulayım.

Biz bunun şahidiyik ki, Azərbaycan prezidentinin siyasi xəttinin ardıcılığı və prinsipliliyi Azərbaycan cəmiyyətinin əslində bütün sahələrində öz müsbət bəhrələrini verir. Məmnunluqla qeyd etmək olar ki, Azərbaycan Respublikasının indiki rəhbərliyi bir hissəsini Dağıstan Respublikasının təşkil etdiyi Rusiya Federasiyası ilə münasibətlərin möhkəmlənməsinə və inkişafına böyük əhəmiyyət verir, bunu öz xarici siyasətinin çox mühüm istiqaməti sayır.

Biz Azərbaycan və Dağıstan xalqları arasında çoxəsrlik mehriban qonşuluq, dostluq və əməkdaşlıq ən'ənələrini bundan sonra da möhkəmləndəcək və inkişaf etdirəcəyik. Bu ən'ənələri bizə böyük əcdadlarımız miras qoymuşlar.

Keçid dövrünün bütün çətinliklərinə baxmayaraq, Dağıstan xalqı respublikada əmin-əmanlığı və nisbi sakitliyi qoruyub saxlamağa müvəffəq olmuşdur. Otuzdan artıq millət çoxəsrlik ən'ənələrə və yaşlı nəsilərin müdrik məsləhətlərinə əməl edərək respublikada əmin-amanlıq və həmrəylik şəraitində yaşayır. Dağıstan xalqlarının mehriban ailəsində azərbaycanlılar da layiqincə yaşayaraq Dağıstanın iqtisadi və intellektual potensialına böyük töhfə verirlər.

Dağıstanda Azərbaycan Dövlət Dram Teatrının açılması respublikanın ictimai və mədəni həyatında mühüm hadisəyə çevrilmişdir. Bu teatra Əziz Əliyevin adı verilmişdir. Biz əminik ki, Əziz Əliyevin Dağıstanda və Azərbaycanda keçirilmiş yubileyi, şənliklər və digər tədbirlər xalqlarımızın dostluq və qardaşlığını daha da möhkəmləndirəcək, Əziz Əliyevin nurlu siması, onun gözəl işləri isə xalqlarımızın sülh, əməkdaşlıq və firavanlıq niyyətlərinə hələ çox xidmət edəcəkdir.

Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Mən fəxri bir tapşırığı – Dağıstanda yaşayan xalqların Əziz Əliyevin portretini Azərbaycan xalqına vermək tapşırığını da yerinə yetirmək istərdim. Bu portreti bizim ən yaxşı rəssamımız çəkmişdir. İcazə verin, bu tapşırığı yerinə yetirim.

* * *

ВЫСТУПЛЕНИЕ ПРЕДСЕДАТЕЛЯ ПРАВИТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ ДАГЕСТАН ХИЗРИ ШИХСАИДОВА

Глубокоуважаемый Президент Азербайджанской Республики Гейдар Алиевич Алиев!

Уважаемые друзья!

Позвольте мне от имени многонационального дагестанского народа и руководства республики горячо и сердечно приветствовать участников сегодняшнего юбилейного торжества и передать наилучшие пожелания мира, благополучия и процветания братскому азербайджанскому народу.

Чуть более двух недель тому назад мы в Дагестане имели честь принимать весьма представительную делегацию Азербайджанской Республики во главе с премьер-министром Артуром Расизаде, которая не только почтила своим присутствием память незабвенного для нас Азиза Мамедкеримовича Алиева, но еще раз продемонстрировала все самое лучшее и доброе, что на протяжении веков скрепляет дружбу и братство между народами Азербайджана и Дагестана.

Хочу еще раз, пользуясь случаем, от имени дагестанцев поблагодарить наших азербайджанских друзей, которые в те памятные дни вместе с нами отдали дань уважения светлomu образу Азиза Алиева.

В последние годы в общественном сознании, мировоззрении людей произошла беспрецедентная переоценка ценностей, изменилось отношение ко многим прежним кумирам, высветились незаслуженно забытые прежде человеческие судьбы. Но память о таких ярких личностях, как Азиз Мамедкеримович Алиев, неподвластна времени, он жив в сердцах и памяти дагестанцев.

Судьба связала его жизнь с Дагестаном в самые тяжелые годы Великой Отечественной войны. В сентябре 1942 года

он занял ответственный пост первого секретаря дагестанского обкома партии. Это явилось закономерным результатом всей его предшествующей жизни, признанием его незаурядных организаторских способностей и подтверждением высокого авторитета, которым он пользовался у руководства страны.

Только человек, по-настоящему мужественный, сильный духом, в полной мере понимающий свою огромную ответственность, мог принять на себя нелегкую роль, которая отводилась ему в суровых условиях того времени. Азиз Мамедкеримович глубоко и осознанно принял на себя эту ответственную роль. Он с достоинством и честью исполнил ее до конца, оставив неугасимый след в сердцах и памяти дагестанцев.

С первых дней работы в Дагестане он раскрылся как талантливый политик и государственный деятель. Все, кому довелось близко знать его и работать с ним, отмечают его ясный ум, высокую работоспособность, принципиальность, требовательность к себе и коллегам. В то же время он был наделен высокими человеческими качествами. Хорошо зная характер, обычаи и традиции дагестанцев, Азиз Мамедкеримович проникся духовным единством с дагестанцами и тем самым очень скоро завоевал огромный авторитет, искреннее уважение и любовь дагестанского народа.

Сложная прифронтовая обстановка, в которой оказался Дагестан к тому времени, требовала от руководства республики принятия безотлагательных и действенных мер по концентрации всех ресурсов на удовлетворение нужд фронта. Требовалось огромное напряжение сил для того, чтобы исправить допущенные ошибки, вывести сельское хозяйство из прорыва, мобилизовать трудящихся на строительство оборонительных рубежей, обеспечить всем необходимым формируемые в Дагестане воинские части, расширить сеть госпиталей для приема раненых бойцов, заботиться о людях, эвакуированных с занятых врагом тер-

риторий страны, обеспечить предприятия оборонного комплекса республики сырьем и материалами.

В этих условиях Азиз Мамедкеримович Алиев в короткий срок объединил трудящихся Дагестана, направил их волю и энергию на помощь всенародному сопротивлению. Под его руководством республика провела огромную военномобилизационную работу, достойно выдержала суровые испытания военного времени, сумела направить все силы и ресурсы на борьбу с врагом.

При всей своей занятости в самых экстремальных условиях военного и послевоенного времени он не забывал о людях и постоянно держал под контролем вопросы обеспечения населения, особенно семей фронтовиков, жилищем, питанием, медицинским обслуживанием. Особое внимание он проявлял в отношении детей, женщин, инвалидов и стариков. Ценой огромного напряжения сил республика поставила фронту сотни тысяч тонн сельскохозяйственной продукции, постоянно выполняла и перевыполняла планы производства военной продукции. За эти и другие успехи она получила многочисленные благодарности от Верховного главнокомандующего Вооруженными силами страны, ей присуждались переходящие знамена Государственного комитета обороны. Массовый героизм народа республики, самоотверженный труд в тылу, беспредельная преданность своей великой Родине обеспечили высокий моральный авторитет Дагестану. Во всем этом, несомненно, его личная заслуга.

С той же энергией и самоотдачей работал Азиз Мамедкеримович на благо Дагестана и в послевоенные годы. Под его руководством в течение трех лет были решены колоссальные по масштабу задачи, связанные с преодолением последствий войны, переводом народного хозяйства республики на рельсы мирного созидания. Народы Дагестана с искренней благодарностью воспринимают тот вклад, который он внес в развитие экономики, культуры, науки и образования нашей республики.

Действенную роль сыграл Азиз Алиев в расширении и укреплении базы научных учреждений, высших и средних учебных заведений республики. Он приложил много усилий к созданию в Махачкале академического центра, на базе которого впоследствии был сформирован Дагестанский филиал Академии наук СССР. При его участии в Дагестане были открыты Научно-исследовательский институт школ, Женский учительский институт, педагогическое училище, а также детское книжное издательство.

Постоянную заботу проявлял он о научной и творческой интеллигенции, о развитии самобытной дагестанской национальной литературы и искусства. Он принял личное участие в судьбах многих известных деятелей науки, литературы и искусства Дагестана.

Талантливый руководитель, душевный и добрый товарищ, интернационалист, человек высоких моральных качеств, отдавший много сил и энергии на благо нашей республики — таким был и останется для Дагестана Азиз Мамедкеримович Алиев. И сегодня дагестанцы с большой теплотой и благодарностью вспоминают его. В память о нем одна из улиц Махачкалы носит его имя. На доме, где он жил, установлена мемориальная доска. Медицинскому училищу в городе Каспийске присвоили имя Алиева. К столетию Азиза Алиева в Дагестане выпущена книга "Алиев Азиз Мамедкеримович: годы работы в Дагестане (1942-1948)".

Азиз Алиев очень любил Дагестан и дагестанцев. В свою очередь, и народы Дагестана любили его, поддерживали во всех добрых делах. У него осталось в нашей республике очень много друзей. Они с особой теплотой вспоминают его и сегодня.

Пройдут годы, десятилетия, но память о славном сыне Азербайджанского и дагестанского народов Азизе Алиеве останется в памяти благодарных потомков.

Уважаемые участники торжественного собрания, судьба распорядилась так, что Азиз Мамедкеримович породнился с

другим выдающимся сыном Азербайджана Гейдаром Алиевичем Алиевым, 75-летие которого мы вместе с вами недавно отметили и продолжаем отмечать.

Участие 8 мая делегации Республики Дагестан во главе с председателем Государственного совета Магомедовым в торжествах, посвященных этой дате, стало важным событием во взаимоотношениях двух братских республик. Дагестанцы с огромным уважением относятся к Гейдару Алиевичу не только как к видному политику и государственному деятелю, но и как человеку, уделяющему пристальное внимание укреплению и дальнейшему развитию братской дружбы между нашими республиками и народами, вносящему большой вклад в дело сохранения и упрочения мира на Кавказе.

Разрешите еще раз поздравить Вас, уважаемый Гейдар Алиевич, со знаменательной датой в Вашей жизни, пожелать Вам крепкого здоровья, мира, счастья и благополучия, дальнейших успехов во имя процветания азербайджанского народа и всех народов Кавказа.

Мы являемся очевидцами того, как последовательность и принципиальность политического курса Президента Азербайджана приносят свои положительные плоды практически во всех сферах азербайджанского общества. С удовлетворением можно отметить то, что нынешнее руководство Азербайджанской Республики придает важное значение укреплению и развитию отношений с Российской Федерацией, частью которой является и Республика Дагестан, считает это важнейшим направлением своей внешней политики.

Мы будем и впредь укреплять и развивать многовековые традиции добрососедства, дружбы и сотрудничества между азербайджанским и дагестанскими народами, которые оставили нам в наследство наши великие предки.

Несмотря на все трудности переходного периода, дагестанскому народу удалось сохранить мир и от-

носительное спокойствие в республике. Следуя вековым традициям и мудрости старших поколений, более тридцати народностей проживают в республике в мире и согласии. В дружной семье дагестанских народов достойно живут и азербайджанцы, внося большой вклад в экономический и интеллектуальный потенциал Дагестана.

Важным событием в общественной и культурной жизни республики стало открытие в Дагестане Азербайджанского государственного драматического театра, которому присвоено имя Азиза Алиева. Мы уверены, что юбилей Азиза Алиева, торжества и другие мероприятия, которые прошли в Дагестане и Азербайджане, еще больше укрепят дружбу и братство наших народов, а светлый образ Азиза Алиева, его добрые дела еще долго будут служить нашим народам в их стремлении к миру, сотурдничеству и благополучию.

Благодарю за внимание.

Мне бы также хотелось выполнить почетную миссию – поручение народов, проживающих в Дагестане, передать портрет Азиза Алиева азербайджанскому народу. Его рисовал наш самый лучший художник. Разрешите выполнить это поручение.

AKADEMIK MİRMƏMMƏD CAVADZADƏNİN ÇIXIŞI

Hörmətli cənab prezident!

Möhtərəm yubiley gecəsinin iştirakçıları!

Əziz qonaqlar, xanımlar və cənablar!

Xalqımız keçilmiş yola iftixarla nəzər salaraq Vətənə, xalqa fədakar-casına xidmət etmiş şəxslərin xatirəsini yayğı ilə yaşadır. Görkəmli dövlət xadimi, Azərbaycanda səhiyyənin və tibb elminin istə'dadlı təşkilatçısı, bu gün 100 illik yubileyini qeyd etdiyimiz Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyev bu şəxslər sırasında layiqli yer tutur.

Görkəmli dövlət xadimi, səhiyyənin təşkilatçısı, mahir həkim, tədqiqatçı tibb işçisi, müəllim və maa-rifçi — bu gözəl insanın həyat yolunun mərhələləri məntiqi cəhətdən beləcə qarşılıqlı surətdə bağlıdır və bu mərhələlərdən hər biri Əziz Əliyevin xarakterinin, həyat və fəaliyyətinin dərin qatlarını özlüyündə üzə çıxarır, onun böyüklüyünü, müdriqliyini, həyatın mənasını dərk etmək bacarığını göstərir — əbədi-lik nuruna qərq olmuş qəhrəman-lar, dahi elm, mədəniyyət və incə-

sənət xadimləri həyatdan bax beləcə getmişlər.

Əziz Əliyev mərdlik, ruh yüksəkliyi, borc və prinsipliliyin ülvi hissələrinin həqiqətən mücəssəməsi idi. Bu xüsusiyyətlər ona bütün uzun və çətin ömrü boyu xas olmuşdur. Mənə elə gəlir ki, Əziz Məmməd-kərim oğlu Əliyevin xidmətlərinə ən yüksək qiymət Azərbaycanın görkəmli dövlət və elm xadiminin 100 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında əziz prezidentimizin fərmanında verilmişdir.

Fürsətdən istifadə edərək qayğı və diqqətə görə çox hörmətli cənab prezident Heydər Əliyevə dərin minnətdarlığımı və təşəkkürümü bildir-mək istəyirəm. Onun təşəbbüsü ilə qısa bir zamanda görkəmli dövlət xadimlərinin və ictimai xadimlərin, habelə elm, mədəniyyət və incəsə-nət xadimlərinin xatirə yubileyləri keçirilmişdir.

Əziz Heydər Əlirza oğlu!

İcazə verin, fürsətdən istifadə edərək Sizi, Azərbaycan xalqının müdrik rəhbərini, müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucusunu və yara-dıcısını, müasir dövrün görkəmli siyasi xadimini 75 illiyiniz münasibəti ilə səmimi qəlbdən təbrik edirəm və Sizə öz dərin ehtiramımı bildirirəm. Si-zə uzun ömür, möhkəm cansağlığı, gərgin fəaliyyətinizdə yeni böyük uğurlar arzulayıram.

Hörmətli yubiley gecəsinin iştirakçıları!

Əziz Əliyev elə insanlardan idi ki, onlar öz coşğun fəaliyyəti, işə sə-

mimi, qayğıkeş münasibəti sayəsində nəinki böyük və gərəkli işlər görür, həm də ətrafdakıların hamısında belə arzu və istək yaratmağı bacarırlar. O, müxtəlif rəhbər vəzifələrdə çalışdığı bütün illər ərzində məhz belə coşğun fəaliyyətli insan olmuş, elmi işi inzibati fəaliyyətlə əlaqələndirməyi bacarmışdı.

Təbiətin Əziz Əliyevə səxavətlə bəxş etdiyi keyfiyyətlər uzun illər ərzində onun çox böyük zəhmətinin nəticəsidir və bu keyfiyyətlər onu ahəngdar şəxsiyyətə çevirmişdi. Əziz Əliyev tərəqqipərvər Azərbaycan gənclərinin elə nümayəndələrinin yolunu keçmişdir ki, onlar nəinki ali təhsil almaq naminə, həm də dünya mədəniyyətinin xəzinələrindən bəhrələnmək, qabaqcıl ictimai-siyasi fikrə yiyələ-nmək arzusu ilə Qərbi Avropanın və Rusiyanın ali məktəblərinə oxu-mağa gedirdilər.

Böyük maddi çətinliklərə baxmayaraq, tibb elminə həvəs və maraq onu Petroqrاد Hərbi Tibb Akademiyasına daxil olmağa sövq etdi. Əziz Əliyevin parlaq və zəngin həyat təcrübəsi insanı heyran qoyur. Onun gücü hey-rətamiz düzlüyündə, vicdanlılığında, özünün haqlı olduğuna daxili əqidəsində idi.

Hər dəfə Əziz Əliyev barəsində düşünərkən onun şəxsiyyətinə və işlərinin vüs'ətinə valeh olursan. Görkəmli dövlət xadimi, səhiyyənin yorulmaz təşkilatçısı, tanınmış ictimai xadim, böyük alim, istə'dadlı hə-kim, ən başlıcası isə, nurlu, müdrik bir insan; belə bir insan ki, onun adı xalqın yaddaşına iri hərflərlə həkk olunmuşdur.

Onun elmi tədqiqatlar sahəsində qeyri-adi bacarığı və bu tədqiqat-lara meyli hələ Azərbaycan universitetində təhsil aldığı illərdə özünü büruzə vermişdir. Əziz Əliyev tibb fakültəsini bitirdikdən sonra ordina-tor kimi fakültə cərrahiyyəsi klinikasına göndərilmişdir. 1929-cu ildə as-piranturaya daxil olaraq oranı bitirmiş və müvəffəqiyyətlə namizədlik dissertasiyası müdafiə etmişdir.

Gənc assistent böyük fəallıqla və şövqlə işləyir, sonra Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun terapiya kafedrasının dosenti kimi aktual elmi problemlər — respublikamızda patologiya ilə bağlı problemlər üzərində çalışır. Əziz Əliyev fakültə terapiyası klinikasında işlədiyi dövrdə kli-nik təbabətin mühüm məsələlərinə dair bir sıra elmi işlər nəşr etdirmiş-dir. Həmin dövrdə o, "Həkimlər və tələbələr üçün klinik analizlər" adlı

dərslük yazmışdı. Azərbaycan dilində nəşr edilən bu dərslük gənc mütəxəssislərin klinik hazırlığında böyük rol oynamışdır.

1937-ci ildə Əziz Əliyev tibb elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almaq üçün "Eksperimental nefrit" mövzusunda dissertasiyanı uğurla müdafiə etmişdir. Bu iş Azərbaycan həkimi tərəfindən müdafiə edilmiş ilk doktorluq dissertasiyalarından biri idi. İstə'dadlı klinikaçı və tədqiqatçının erudisiyası bu fundamental əsərdə özünü bir daha göstərdi. Kəskin nefritlərin batogenezi barədə Əziz Əliyevin öz tədqiqatlarında işləyib hazırladığı allergiya nəzəriyyəsi həmin xəstəliyin spesifik və qeyri-spesifik həssassızlaşdırma terepiyasının seçilməsində böyük imkanlar verirdi. Bu iş gənc alimlərin ümumittifaq müsabiqəsində Tibb Elmləri Akademiyasının və ÜİLKGI MK-nın xüsusi mükafatına layiq görülmüşdü.

O, elm sahəsində çalışdığı dövrdə 87 elmi iş yazmışdır ki, onların 70-i təbabətin müxtəlif sahələrinə aiddir. 17 iş isə partiya tarixi və təbiət elmləri mövzularında yazılmışdı.

Əziz Əliyevin elmi fəaliyyətinin dairəsi geniş idi və altı istiqaməti əhatə edirdi. Birinci istiqamət nefritlər problemi üzrə eksperimental tədqiqatlardan, ikinci istiqamət Böyük Vətən müharibəsi əlillərinin bərpae-dici müalicəsinin təşkil olunmasından ibarət idi. O, ilk dəfə olaraq öz əsərlərində əlillərin bərpae-dici müalicəsinə kompleks tədbir kimi baxır və ambulatoriya-poliklinika yardımı ilə stasionar yardım arasında sıx qarşılıqlı əlaqə olmasını tələb edir, mərkəzi həkim seçmə komissiyalarının diqqətini buna xüsusi olaraq yönəldir.

1954-cü ildə Tbilisi şəhərində Mərkəzi Travmatologiya və Ortopediya İnstitutu Elmi Şurasının səyyar sessiyası və vətən müharibəsi əlillərinə müalicə-profilaktiki yardım məsələlərinə dair Zaqafqaziya Respublikalarının respublikalararası konfransı keçirildi. Əziz Əliyev başda olmaqla Azərbaycan travmatoloqları bu mühüm elmi məclisin işində fəal iştirak etdilər. Elmin bütün bu istiqamətləri neft sənayesində, xüsusən dənizdə qazma işləri zamanı alınan zədələrin profilaktikası ilə bağlı idi. Professor Əziz Əliyev öz elmi əsərlərində travmatologiya məntəqələrinə xüsusi yer verirdi. O, məsələnin faktiki mahiyyətini öyrənərək həmin məntəqələrin fəaliyyətini təkmilləşdirməyə dair ilk dəfə qiymətli tədbirlər təklif etmişdir.

Dördüncü elmi istiqamət yeni yaradılan sənaye mərkəzlərində istehsalat travmatizminin profilaktikası ilə bağlıdır. Bu işlərin sosial-iqtisadi əhəmiyyəti olduqca böyükdür, çünki sənayenin inkişafı zədə halları üçün potensial imkan yaradır. Professor Əziz Əliyevin əsərlərində istehsalat travmatizminin profilaktikası məsələlərində mühəndis-texniki işçilərlə tibb işçilərinin sıx qarşılıqlı fəaliyyəti məsələsi xüsusi kəskinliklə qoyulur.

Beşinci elmi istiqamət kənd təsərrüfatı travmatizminin profilaktikası barədədir. Əllinci illərdə Azərbaycanda kənd təsərrüfatı texnikanın geniş tətbiqi əsasında intensiv inkişaf edirdi. Bir sıra rayonlarda texnikanı işlətmək üçün müvafiq vərdişlərin olmaması tez-tez zədə hallarının əmələ gəlməsinə gətirib çıxarırdı. Bununla əlaqədar alim Əziz Əliyevin əməli tövsiyələrinin böyük sosial-iqtisadi və tibbi əhəmiyyəti vardır.

Nəhayət, onun elmi fəaliyyətində altıncı istiqamət həkimlərin diplom müdafiəsindən sonra təlimini təkmilləşdirməklə bağlı idi. 1959-cu ildən ömrünün sonunadək Həkimlərin Təkmilləşdirmə İnstitutunun rektoru vəzifəsində işləyən Əziz Əliyev institutun xeyli genişlənməsinə, onun maddi-texniki bazasının möhkəmlənməsinə kömək etmişdir. Məhz həmin dövrdə institut nəinki müttəfiq respublikalar üçün, habelə Monqolustan və Bolqarıstan üçün həkimlərin diplom müdafiəsindən sonra hazırlığını daha geniş əhatə etməyə başlamışdır.

Əziz Əliyev böyük pedaqoji iş aparırdı. Onun dəyərli mühazirələri, məzmunlu icmalları və müşahidələrin təhlili tələbələr və müəllimlər üçün gözəl pedaqoji, klinik ustalıq məktəbi idi. Dərin elmi təfəkkür, öz qarşısına vəzifələr qoymaq və onları əməli səhiyyəyə tətbiq etmək bacarığı Əziz Əliyevin bir klinikaçı və alim kimi ən səciyyəvi xüsusiyyətləri idi.

Hörmətli yubiley gecəsinin iştirakçıları! Əziz Əliyevin elmi, pedaqoji və həkimlik işi səhiyyə orqanlarında böyük təşkilatçılıq fəaliyyəti ilə vəhdət təşkil edirdi. Harada işləməsindən asılı olmayaraq özünün erudisiyası, ziyalılığı, nəzakəti, ağıl-zəkası və təşkilatçılıq bacarığı ilə hər yerdə özünə qarşı xoş münasibət qazanırdı. Məhz buna görə o, Azərbaycanın yaradıcı ziyalılarını həmişə özünə cəlb edirdi. Əziz Əliyev respublika xalq səhiyyə komissarlığının müalicə şöbəsinə, Bakı şəhər səhiyyə şöbəsinə, Azərbaycan Tibb İnstitutuna və sonralar Xalq Səhiyyə

Komissarlığına başçılıq edərkən öz təcrübəsini, biliyini, tükənməz qüvvə və iste'dadını xalq səhiyyəsinin sür'ətlə inkişafına, yüksək ixtisaslı mütəxəssislər hazırlanmasına və yetişdirilməsinə, elmin inkişafına sərf edirdi.

Əziz Əliyev Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun rektoru işləyərkən institut nisbətən qısa bir müddətdə respublikada tibb mədəniyyətinin mərkəzinə çevrildi, yerlərdə əhaliyə tibbi xidmətin daha da yaxşılaşdırılması işində səhiyyə orqanlarına əhəmiyyətinə və həcminə görə böyük kömək göstərməyə və əsas vəzifəni — o vaxt kəskin ehtiyac duyulan milli tibb kadrlarının hazırlanması vəzifəsini yerinə yetirməyə başladı. Professor Əziz Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan dilində tibb ədəbiyyatı nəşr olundu. İnstitutun maddi-texniki bazası sür'ətlə artdı.

Təkcə bunu demək kifayətdir ki, Əziz Əliyevin təşəbbüsü ilə təkcə üç il ərzində Azərbaycan dilində 45 dərslik hazırlanmışdı. Şübhəsiz ki, bütün bunlar tibb kadrlarının keyfiyyətlə hazırlanmasında, milli səhiyyənin inkişafında böyük rol oynamışdır.

Böyük Vətən müharibəsinin ağır illərində Dağıstanda işlədiyi dövr Əziz Əliyevin həyatının xüsusi və çox çətin səhifəsidir. O, Dağıstan Vilayət Partiya Komitəsinin birinci katibi olarkən Dağıstan xalqları arasında böyük nüfuz və şöhrət qazanmışdı. Bunu deyərkən, istər-istəməz, yaxın dostum, Dağıstanın tanınmış cərrahı və alimi, professor Əsgərxanovun sözləri yadıma düşür. O, Əziz Əliyevi böyük ehtiram hissi ilə xatırlayaraq, onun Azərbaycan həkimlərinə göstərdiyi böyük diqqət və qayğıdan danışır.

Əziz Əliyev Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun rektoru olarkən böyük təşkilatçılıq qabiliyyəti nümayiş etdirmişdir. Ömrünün sonunadək rəhbərlik etdiyi bu institutun tarixinin bir çox şanlı səhifələri onun adı ilə bağlıdır. O, həkim kadrlarının diplom müdafiəsindən sonrakı hazırlığına böyük diqqət yetirir, bu istiqamətdə geniş fəaliyyət göstərirdi. Maddi-texniki bazanın möhkəmləndirilməsi, elmi-pedaqoji kadrlar hazırlanması üçün yeni kafedraların yaradılması sahəsində böyük iş görmüşdü, həkimlərin və dinləyicilərin buraxılışı xeyli artmışdı.

Əziz Əliyev institutu respublikanın aparıcı ali təhsil müəssisəsinə çevirmək üçün çox iş görmüşdü.

Bütün bu xidmətlərinə görə, institutun professor-müəllim hey'ətinin vəsatətinə əsasən Azərbaycan Nazirlər Sovetinin 1962-ci il 27 sentyabr tarixli qərarı ilə Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutuna professor Əziz Əliyevin adı verilmişdir. Bu, onun işıqlı xatirəsi-nə ehtiram və böyük xidmətlərinin e'tirafı deməkdir.

Anadan olmasının 80 illik, 85 illik, 90 illik yubileylərinin qeyd edilməsi, habelə yüz illiyi münasibətilə respublika Səhiyyə Nazirliyinin və institutun kollektivinin elmi-praktik konfrans keçirilməsi üçün gördükləri birgə işlər Əziz Əliyev adına Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun onun xatirəsinə bəslədiyi dərin ehtiramı nümayiş etdirir. İndiki nəsil onun həqiqətən fədakar, misilsiz zəhmətini, tibb elminə və səhiyyəyə təmənnasız xidmətini layiqincə qiymətləndirir.

Hörmətli yubiley gecəsi iştirakçıları! İnstitutun maddi-texniki bazasının yaxşılaşdırılması üçün Əziz Əliyev tərəfindən əsası qoyulmuş gözəl ən'anəni davam etdirən institutumuz 1979-cu ildə yeni tədris-laboratoriya korpusu almışdır. 1980-ci ildə tikdiyimiz və 450 dinləyici üçün nəzərdə tutulmuş mehmanxana tipli yataqxanada biliklərə dərinlən yiyələnmək və səmərəli istirahət üçün hər cür imkan var. 1985-ci ildə yaradılmış elmi-informasiya patent qrupu və mərkəzi elmi-tədqiqat laboratoriyası namizədlik və doktorluq dissertasiyaları ilə bağlı elmi araşdırmalar aparmaq imkanını xeyli genişləndirmişdir.

Elə bu məqsədlə də 1988-ci ildə cərrahiyyə klinikası istifadəyə verilməmişdir və indi o, cərrahiyyə kafedrasının damar cərrahiyyəsi kursu üzrə bazasıdır. Respublikanın səhiyyə orqanlarının — həkimlərin və provizorların peşəsinin artırılmasının ixtisaslaşdırılmasına olan ehtiyacı nəzərə alınaraq nefrologiya, anesteziologiya və reanimatologiya farmasiyasının iqtisadiyyatının təşkili, onkologiya, klinik biokimya və oynaq immunologiyası kafedraları təşkil edilmişdir.

Kafedralarda işləri vahid tsikl üzrə görmək üçün institutda hər cür şərait yaradılmışdır. Institutumuzda Monqolustandan, Bolqarıstandan, Türkiyədən, İrandan, Yəməndən, Banqladeşdən gəlmiş həkimlər öz biliklərini təkmilləşdirmişlər. Institut təkcə bir il əvzində 56 tibbi ixtisas üzrə ümumi və tematik təkmilləşdirmənin 150-dək ixtisaslaşdırma kursunu keçirir.

Səyyar kursların sərfəli və səmərəli olduğunu nəzərə alaraq 1975-

ci ildən e'tibarən rektorluq tematik kursların keçirilməsinə böyük diqqət yetirir. İnstitutun kafedralarında elmi kadrlar hazırlamaqla yanaşı, gənc alimlərin böyük bir qrupu doktoranturaya, məqsədli aspiranturaya göndərilmiş, bəziləri elmi işçi vəzifəsinə keçirilərək doktorluq və namizədlik dissertasiyaları yazmaq üçün Moskva şəhərinə və digər elmi mərkəzlərə e'zam olunmuşdur.

Qeyd etmək lazımdır ki, təkcə 1975–1997-ci illərdə, yə'ni 22 il ərzində 34 doktorluq və 118 namizədlik dissertasiyası hazırlanmışdır. Unudulmaz Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyevin işinin davamçıları kimi, institutun və tibb elminin inkişafına verdikləri töhfələrinə görə mən Əziz Əliyev adına Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun profesor-müəllim hey'ətinə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm.

Xüsusi vurğulamaq lazımdır ki, institutun ağır dövründə akademik Zərifə xanım Əliyeva institut rəhbərliyinin bütün təşəbbüslərini mə'nəvi cəhətdən dəstəkləyir və biz bütün məsələləri birlikdə həll edirdik. O, öz yaradıcılığı ilə tibb elmini zənginləşdirmiş və qəlbinin hərarətini institutdan əsirgəməmiş, onun daha da inkişafına kömək göstərmişdir.

Əziz Əliyev adına Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun professor-müəllim hey'əti Zərifə xanım Əliyevanı minnətdarlıqla xatırlayır, onun xatirəsi qarşısında baş əyir.

Hörmətli yubiley gecəsi iştirakçıları! Əziz Əliyev adi şəxsiyyət deyildir. Onun fəaliyyəti xalq səhiyyəsinin inkişafında bütöv bir mərhələdir. Geniş bilik dairəsi, respublikanın qabaqcıl ziyalıları ilə əlaqəsi onun yüksək vətəndaşlıq və öz ideallarına sədaqət ruhunda tərbiyə olunmuş uşaqlarında silinməz iz buraxmışdır.

Böyük oğlu – Tamerlan Əziz oğlu Əliyev əməkdar elm xadimi, professor, respublikanın baş terapevti idi. O, uzun illər Tibb Universitetinin terapiya kafedrasına rəhbərlik etmişdir, təbabətin patriarxı, geniş profilli terapevt idi. O, şəkərli diabet üzrə assosiasiya mərkəzinin təşkil edilməsinin təşəbbüsçüsü olmuşdur. İndi onun tələbələri elmi tədqiqat institutlarına, kafedralara, klinikalara rəhbərlik edirlər.

Əziz Əliyevin sevimli qızı – Zərifə xanım əməkdar elm xadimi, akademik, təbabətimizin fəxri, tibb elmimizdə parlaq şəxsiyyət, dünya oftalmologiya elminin görkəmli nümayəndələrindən biri idi. O, tibb sahəsindəki sanballı əsərləri və nadir tədqiqatları, geniş ictimai fəaliyyəti ilə

əbədi şöhrət qazanmışdır. Son dərəcə geniş və işıqlı qəlbə malik olan bu insanın — Zərifə xanım Əliyevanın bütün həyatı və fəaliyyəti istə'dadı və tükənməz zəhməti, zəkani və insaniyyəti birləşdirməyin nümunəsi idi.

Əziz Əliyevin ikinci qızı Gülarə xanım Əliyeva konservatorianın professoru idi, professional musiqiçi kimi gözəl bir ansambl – “Dan ulduzu” ansamblı yaradaraq Azərbaycanın musiqi mədəniyyətində silinməz iz qoymuşdur.

Kiçik oğlu Cəmil Əliyev Milli Onkologiya Mərkəzinin direktoru və Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunda onkologiya kafedrasının müdürüdür. Cəmil Əliyevin rəhbərliyi ilə onkoloji xəstəliklərin patogenezi, genetikası, erkən diaqnostikası, müalicə metodları üzrə aktual elmi tədqiqatlar aparılır. O, gözəl cərrah və istə'dadlı alimdir, tükənməz yaradıcılıq enerjisində, yeni, ən lazımı, məqsədəuyğun müalicə metodları yaratmaq bacarığına malikdir. Deyilənlərə bu sübutdur ki, onun təşəbbüsü ilə Onkologiya Mərkəzinin yeni binası yaxın vaxtlarda istifadəyə veriləcəkdir. Bu bina dünya standartlarına uyğundur.

Hörmətli yubiley gecəsinin iştirakçıları! Əziz qonaqlar!

Azərbaycan xalqının ləyaqətli oğlu Əziz Əliyevin 100 illik yubileyi nəinki bizim tibb elmi və səhiyyəimiz üçün, həm də bütün Azərbaycan xalqı, qardaş Dağıstanın bütün xalqları üçün bayramdır. Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyevin adı xalqımızın qəhrəmanlıq tarixinə qızıl hərflərlə yazılmışdır, əbədilik nuru ilə şö'lələnmişdir.

Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

ВЫСТУПЛЕНИЕ АКАДЕМИКА МИРММЕДА ДЖАВАДЗАДЕ

Уважаемый господин Президент!

Уважаемые участники юбилейного вечера!

Дорогие гости, дамы и господа!

С гордостью обозревая пройденный путь, наш народ бережно хранит в памяти имена тех, кто беззаветно служил

родине, народу. И среди них достойное место занимает видный государственный деятель, крупный организатор здравоохранения и медицинской науки в Азербайджане Азиз Мамедкерим оглу Алиев, столетний юбилей со дня рождения которого мы сегодня отмечаем.

Видный государственный деятель, организатор здравоохранения, замечательный врач, исследователь-медик, педагог и просветитель — так логически взаимосвязаны этапы жизненного пути этого прекрасного человека, каждый из которых сам по себе раскрывает глубинные пласты характера, жизни и деятельности Азиза Алиева. Его величие, мудрость, познание смысла жизни — так уходили из жизни герои, великие деятели науки, культуры, искусства, озаренные светом вечности.

Азиз Алиев поистине был воплощением мужества, силы духа, высокого чувства долга и принципиальности. Эти черты были присущи ему на всем протяжении его долгой и трудной жизни. Мне кажется, что наивысшую оценку заслуги Азиза Мамедкерим оглу Алиева нашли в указе нашего дорогого Президента Азербайджана о проведении столетнего юбилея видного государственного и научного деятеля Азербайджана.

Пользуясь возможностью, хочу выразить глубокую благодарность, признательность глубокоуважаемому господину Президенту Гейдару Алиеву, по инициативе которого за сравнительно короткое время проведены юбилеи памяти видных государственных и общественных деятелей, а также деятелей науки, культуры и искусства.

Дорогой Гейдар Алиевич!

Позвольте, пользуясь случаем, от всей души поздравить Вас, мудрого руководителя азербайджанского народа, архитектора и строителя независимого Азербайджанского государства, выдающегося политического деятеля современности, по случаю Вашего 75-летия и выразить Вам глубокое уважение. Долгих Вам лет жизни, крепкого

здоровья, новых больших успехов в Вашей напряженной деятельности на благо нашего народа и государства.

Уважаемые участники юбилейного вечера!

Азиз Алиев относился к той категории людей, которая благодаря своему энтузиазму, искреннему, любовному отношению к делу не только сами проводят большую и нужную работу, но умеют зажечь этим же желанием и всех окружающих. Именно таким энтузиастом он был во все годы своей работы на различных руководящих должностях, умело сочетал научную работу с административной деятельностью.

Качества, которыми Азиза Алиева так щедро одарила природа, титанический труд на протяжении долгих лет сделали его гармоничной личностью. Азиз Алиев пошел по пути тех представителей прогрессивной азербайджанской молодежи, которых влекло в вузы Западной Европы и России не только стремление получить высшее образование, но и горячее желание приобщиться к сокровищницам мировой культуры, передовой общественно-политической мысли.

Стремление к медицинской науке, несмотря на большие материальные трудности, побудило его поступить в Петроградскую военно-медицинскую академию. Яркий и богатый жизненный опыт Азиза Алиева поражает воображение. Сила его заключалась в безукоризненной честности, во внутренней убежденности в своей правоте.

Каждый раз думая о нем, восхищаешься масштабностью его личности и деяний. Видный государственный деятель, неутомимый организатор здравоохранения, известный общественный деятель, крупный ученый, талантливый врач, а самое главное — светлый, мудрый человек, имя которого крупными буквами вписано в память народную.

Еще в стенах Азербайджанского университета раскрылись его незаурядные способности и склонность к научным исследованиям. По окончании медицинского факультета Азиз Алиев направляется ординатором в клинику факультетской хирургии. Впоследствии, поступив в аспирантуру в

29-м году, он окончил ее и успешно защитил кандидатскую диссертацию.

С большой энергией и увлеченностью работает ассистент, затем доцент кафедры терапии Азербайджанского государственного медицинского института над актуальными научными проблемами, связанными с краевой патологией в нашей республике. За время работы в клинике факультетской терапии Азиз Алиев опубликовал ряд научных работ по важнейшим вопросам клинической медицины. За этот период им был написан учебник "Клинические анализы для врачей и студентов", изданный на азербайджанском языке, сыгравший значительную роль в клинической подготовке молодых специалистов.

В 1937 году Азизом Алиевым была успешно защищена диссертация на соискание ученой степени доктора медицинских наук на тему "Экспериментальный нефрит". Эта работа явилась одной из первых докторских диссертаций, защищенных азербайджанскими медиками. В этом фундаментальном труде еще раз проявилась эрудиция талантливое клинициста и исследователя. Аллергическая теория патогенеза острых нефритов, разработанная Азизом Алиевым в своих исследованиях, давала большие возможности в выборе специфической и неспецифической десинсибилизирующей терапии данного заболевания. Эта работа на всесоюзном соревновании молодых ученых была удостоена специальной премии Академии медицинских наук и ЦК ВЛКСМ.

За время деятельности на научном поприще им было написано 87 научных работ, 70 из которых относятся к различным разделам медицины. А 17 написаны на историко-партийные и естественно-научные темы.

Круг научной деятельности Азиза Алиева был широк, и он охватывал шесть направлений. Первое направление — это экспериментальные исследования по проблеме нефритов. Второе направление — организация восстановительного

лечения инвалидов Великой Отечественной войны. Он впервые в своих трудах восстановительное лечение инвалидов рассматривает как комплексное мероприятие и требует тесной взаимосвязи между амбулаторно-поликлинической и стационарной помощью, особо обращая внимание на центральные врачебно-отборочные комиссии.

В 1954 году в городе Тбилиси состоялась выездная сессия Ученого совета Центрального института травматологии и ортопедии и межреспубликанская конференция закавказских республик по вопросам лечебно-профилактической помощи инвалидам Отечественной войны. В работе этого важного научного форума активное участие принимали азербайджанские травматологи во главе с Азизом Алиевым. Все эти направления науки были связаны также с профилактикой травматизма в нефтяной промышленности, особенно при морском бурении. В своих научных трудах профессор Азиз Алиев особое место отводил травматологическим пунктам. Изучив фактическое состояние вопроса, впервые предложил ценные мероприятия по усовершенствованию их деятельности.

Четвертое научное направление — это профилактика производственного травматизма во вновь созданных промышленных центрах. Социально-экономическое значение этих работ трудно переоценить, ибо развитие промышленности порождает потенциальную возможность для травматизма. В работах профессора Азиза Алиева с особой остротой ставится вопрос о тесном взаимодействии инженерно-технического персонала с медработниками по вопросам профилактики производственного травматизма.

Пятое научное направление — это профилактика сельскохозяйственного травматизма. В пятидесятых годах сельское хозяйство в Азербайджане интенсивно развивалось на базе широкого применения техники. Отсутствие соответствующих навыков обращения с техникой в ряде районов

приводили к частым травмам. В этой связи практические рекомендации ученого Азиза Алиева имели важное социально-экономическое и медицинское значение.

И, наконец, шестое направление в его научной деятельности — это совершенствование последипломного обучения врачей. Работая на посту ректора Института усовершенствования врачей с 1959 года до конца своей жизни, он способствовал значительному расширению института, укреплению его материально-технической базы. Именно в тот период институт стал шире охватывать последипломную подготовку врачей не только для Азербайджана, но и для всех союзных республик, а также для Монголии и Болгарии.

Азиз Алиев вел большую педагогическую работу. Его блестящие лекции, содержательные обзоры и анализы наблюдений были замечательной школой педагогического, клинического мастерства для студентов и преподавателей. Наиболее характерными чертами Азиза Алиева, как клинициста и ученого, являлись глубокое научное мышление, способность ставить перед собой задачи и претворять их в практическое здравоохранение.

Уважаемые участники юбилейного вечера! Научная, педагогическая и врачебная работа Азиза Алиева сочеталась с большой организаторской деятельностью в органах здравоохранения. Где бы он ни работал, везде вызывал к себе доброе отношение своей эрудицией, интеллектом, тактом, умом и организаторскими способностями. Именно поэтому он был центром притяжения для творческой интеллигенции Азербайджана. Возглавляя лечебный отдел Наркомздрава республики, Бакинский городской отдел здравоохранения, Азербайджанский медицинский институт и позже — Наркомат здравоохранения, Азиз Алиев щедро отдавал свой опыт, знания, неистощимую энергию и талант бурному развитию народного здравоохранения, подготовке и воспитанию специалистов высокой квалификации, развитию науки.

Когда Азиз Алиев работал ректором Азербайджанского государственного медицинского института, за сравнительно короткое время институт стал центром медицинской культуры республики, начал большую по значимости и объему помощь органам здравоохранения на местах в деле дальнейшего улучшения медицинского обслуживания населения и выполнять основную задачу — подготовку национальных медицинских кадров, в которых в то время ощущалась острая нужда. Благодаря инициативе профессора Азиза Алиева начала издаваться медицинская литература на азербайджанском языке. Быстро росла материально-техническая база института.

Достаточно отметить, что только за три года по инициативе Азиза Алиева было подготовлено 45 учебников на азербайджанском языке. Безусловно, все это сыграло большую роль в качественной подготовке медицинских кадров, развитии национального здравоохранения. Особая и очень трудная страница в жизни Азиза Алиева — это работа в Дагестане в тяжелый период Великой Отечественной войны. В бытность на посту первого секретаря Дагестанского обкома партии он завоевал большой авторитет и популярность среди народов Дагестана. Поневоле вспоминаю высказывания моего близкого друга, известного хирурга и ученого Дагестана, профессора Аскерханова, когда он, с большим чувством вспоминая Азиза Алиева, говорил о той большой помощи и внимании, которые оказывал Азиз Алиев медикам Азербайджана.

Большие организаторские способности Азиз Алиев проявил на посту ректора Азербайджанского государственного института усовершенствования врачей, который он занимал до конца своей жизни. Многие славные страницы истории института связаны с его именем. Придавая большое внимание последипломной подготовке врачебных кадров, он осуществлял широкомасштабную деятельность в этом направлении. Им была проделана большая работа по

укреплению материально-технической базы, созданию новых кафедр подготовки научно-педагогических кадров. Много сделано Азизом Алиевым, чтобы превратить институт в ведущее высшее учебное заведение республики.

За вышеуказанные заслуги постановлением Совета Министров Азербайджана от 27 сентября 1962 года по ходатайству профессорско-преподавательского состава института Азербайджанскому государственному институту усовершенствования врачей было присвоено имя профессора Азиза Алиева. Это является данью благодарной памяти и признанием его больших заслуг.

О глубококом уважении коллектива Азербайджанского государственного института имени Азиза Алиева к его памяти свидетельствуют проведенные юбилеи, посвященные 80-летию, 85-летию, 90-летию со дня его рождения, а также большая совместная работа Минздрава республики и коллектива института по подготовке к проведению научной конференции, посвященной столетию со дня рождения Азиза Алиева. Наше поколение по достоинству оценивает его поистине героический, титанический труд, бескорыстное служение медицинской науке и здравоохранению.

Уважаемые участники юбилейного вечера! Продолжая славные традиции, заложенные Азизом Алиевым, для улучшения материально-технической базы института в 1979 году институт получил новый 7-этажный учебно-лабораторный корпус. В построенном в 1980 году нами общежитии гостиничного типа на 450 мест слушатели получили все возможности для углубления знаний и полноценного отдыха. Созданная в 1985 году научно-информационная патентная группа и Центральная научно-исследовательская лаборатория значительно расширили возможности для проведения научных исследований и докторских диссертаций.

С этой же целью в 1988 году была введена в

эксплуатацию клиника хирургии, являющаяся базой кафедры хирургии с курсом сосудистой хирургии. В связи с потребностью органов здравоохранения республики в специализации, повышении квалификации врачей и провизоров организованы кафедры нефрологии, анестезиологии и реаниматологии, организации и экономики фармации, онкологии, клинической биохимии и суставной иммунологии.

В институте созданы все условия для осуществления на кафедрах работ по единому циклу. В стенах института усовершенствовали свои знания врачи из Монголии, Болгарии, Турции, Ирана, Йемена, Бангладеш. Только за один год институт проводит около 150 циклов специализации общего и тематического совершенствования по 56 медицинским специальностям.

Учитывая экономичность и эффективность выездных циклов, начиная с 1975 года, ректоратом большое внимание было обращено проведению тематических курсов. Наряду с подготовкой научных кадров на кафедрах института большая группа молодых ученых была направлена в докторантуру, целевую аспирантуру, некоторые переведены на должность научных сотрудников и командированы в город Москву и другие научные центры для выполнения докторских и кандидатских диссертаций.

Следует отметить, что только с 1975 по 1997 год, то есть за 22 года, подготовлены 34 докторских и 118 кандидатских диссертаций. Мне хочется поблагодарить почетный корпус профессорско-преподавательского состава Азербайджанского государственного института усовершенствования врачей имени Азиза Алиева за их вклад в развитие института и медицинской науки как продолжателей дела незабвенного Азиза Мамедкерим оглу Алиева.

Хочется особо подчеркнуть, что в тяжелое для института время академик Зарифа ханум Алиева морально и духовно поддерживала во всех начинаниях руководство института и

мы совместно решали все вопросы. Она своим творчеством обогатила медицинскую науку и согрела институт жаром своего сердца, способствовала дальнейшему его развитию.

Профессорско-преподавательский состав Азербайджанского государственного института усовершенствования врачей имени Азиза Алиева вспоминает с благодарностью Зарифу ханум Алиеву, преклоняется перед ее памятью.

Уважаемые участники юбилейного вечера!

Азиз Алиев — не просто личность. Его деятельность — целый этап в развитии народного здравоохранения. Широкий круг знаний, связь с передовой интеллигенцией республики оставили неизгладимый отпечаток на его детях, воспитанных в духе высокой гражданственности и преданности своим идеалам.

Старший сын — Тамерлан Азиз оглу Алиев был заслуженным деятелем науки, профессором, главным терапевтом республики. Он долгие годы возглавлял кафедру терапии медицинского университета, являлся патриархом медицины, терапевтом широкого профиля. Он являлся инициатором организации Центра Ассоциации по сахарному диабету. Его ученики сегодня возглавляют научно-исследовательские институты, кафедры, клиники.

Любимая дочь Азиза Алиева — Зарифа ханум, заслуженный деятель науки, академик, гордость нашей медицины, яркая личность в нашей медицинской науке, одна из выдающихся представителей мировой офтальмологической науки. Она снискала непреходящую славу своими фундаментальными трудами и уникальными исследованиями в области медицины, активной общественной деятельностью. Вся жизнь и деятельность человека с удивительно щедрой и светлой душой — Зарифы ханум Алиевой — пример соединения таланта и неутомимого труда, разума и человечности.

Вторая дочь Азиза Алиева — Гюляра ханум Алиева была профессором консерватории, а как профессиональный

музыкант оставила неизгладимый след в музыкальной культуре Азербайджана, создав прекрасный ансамбль “Дан улдузу”.

Младший сын — Джамиль Алиев является директором Национального центра онкологии и заведующим кафедрой онкологии Азербайджанского государственного института усовершенствования врачей. Под руководством Джамилы Алиева проводятся актуальные научные исследования по патогенезу, генетике, ранней диагностике, методам лечения онкологических заболеваний. Он является прекрасным хирургом и талантливым ученым, ему присущи неиссякаемая творческая энергия, умение создавать новое, самое необходимое, целесообразное. Свидетельством сказанному является то, что в ближайшее время по его инициативе будет сдано в эксплуатацию новое здание онкологического центра, соответствующее мировым стандартам.

Уважаемые участники юбилейного вечера! Дорогие гости!

Столетний юбилей достойного сына азербайджанского народа Азиза Алиева является праздником не только для нашей медицинской науки и здравоохранения, но и для всего азербайджанского народа, всех народностей братского Дагестана. Имя Азиза Мамедкерим оглу Алиева золотыми буквами вписано в героическую историю нашего народа. Оно озарено светом вечности.

Благодарю за внимание.

DAĞISTANIN XALQ ŞAIRƏSİ FAZU ƏLİYEVANIN ÇIXIŞI

Əziz dostlar!

Böyük Azərbaycan şairi Səməd Vurğun demişdir ki, dünyada ağıllı, sədaqətli dostlarla ünsiyyətdən daha qiymətli, daha əziz və daha gözəl

heç nə yoxdur. Bu gün mən də çox xoşbəxtəm ki, sizinlə, böyük Azərbaycan xalqı ilə bu cür ünsiyyətdə olmaq imkanına malikəm.

İcazə verin, Dağıstan qadınlarının mənə dedikləri kimi, onların adından sizə arzu edirəm ki, ocaqlarınızda həmişə od yansın, odun üstündə həmişə qazan qaynasın, ürəklərinizdə həmişə məhəbbət alovlandsın, qucağınızda uşaqlar həmişə gülüb-oynasınlar, evlərinizdən həmişə ağsaqqalların və ağbirçəklərin müdrik məsləhətləri eşidilsin.

Ən başlıcası isə, qoy hər bir evdən həmişə qadın mahnısı yüksəlsin. Axı qadın hər şey ancaq yaxşı olduqda mahnı oxuyur.

Əziz dostlar! Tarixdə şəxsiyyətin rolundan çox danışılar. Əlbəttə, buna şəkk-şübhə qalmır. Azərbaycanın və Dağıstanın böyük oğlu Əziz Məmmədkərim oğlunun həyatı buna sübutdur, misaldır.

Anamın 88 yaşı var. Dağıstanda Əziz Əliyevin, – anam onu iki dəfə görmüşdü, – xatirə günləri keçirilərkən anam deyirdi: O, at belində doğulmuş igid idi. Mən onun bu sözlərini sizə çatdırıram. Mən çox danışmaq istəmirəm, çünki son aylarda hər şəhərdə, hər kənddə, hər evdə dağıstanlılar Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyevdən danışmışlar, burada sizdə, Azərbaycanda da danışmışlar.

Mən sizə Qafqazın dahi şairi Qaysın Quliyevin şe'ri oxumaq istəyirəm (şe'ri oxuyur).

Azərbaycan və Dağıstan xalqlarının böyük oğlu Əziz Əliyev Dağıstanın minnətdar qəlbində, hərarətli qəlbində Kabarda atının ayaq səsləri kimi – hərarətli, coşğun, cavan qalacaqdır.

Əziz dostlar! Biz həmişə, indi ən çətin vaxtda Heydər Əliyevin sayəsində Sizin respublikanızı nümunə göstəririk. O, ayağa qalxa bilmiş, nümunə ola bilmiş, bizim qarşılaşdığımız qaranlıq məqamları ötüb keçə bilmişdir. Biz, əlbəttə, dostuq, qardaşıq. Bizdə nə qədər qarışıq ailələr var, nə qədər Dağıstan qadını azərbaycanlı kişilərə vurulmuşdur!

Nə qədər azərbaycanlı kişi Dağıstan qadınlarına vurulmuşdur! Biz bir yerdəyik, biz dostuq. Keçmiş Sovet İttifaqında və harada olursa-olsun, nə kimi siyasi katalizmlər baş versə də, biz bir yerdə qalacağıq, çünki ürəklərimiz bir-birinə əbədi bağlanmışdır.

Əziz Azərbaycan qadınları! Mən Dağıstan Respublikası Qadınlar İttifaqına başçılıq edirəm və həmişə qadınların, necə dəyərlər, lideriyəm. Bu gün Sizə 60 ildən, 70 ildən sonra bizi Azərbaycanda, Sizi Dağıstanda iki dəfə bir yerə toplaya bilən, – bax, böyüklük budur, xeyirxah əməllər budur, – Əziz Məmmədkərimoviç Əliyev kimi mərd kişilər doğmuş qadınlara həsr olunmuş şe'r hədiyyə etmək istəyirəm.

Şe'r "Mən təsəvvür etdim" adlanır (şe'ri oxuyur).

ВЫСТУПЛЕНИЕ НАРОДНОЙ ПОЭТЕССЫ ДАГЕСТАНА ФАЗУ АЛИЕВОЙ

Дорогие друзья!

Великий азербайджанский поэт Самед Вургун сказал, что нет на свете ничего ценнее, дороже и прекраснее, чем общение с умными, верными друзьями. И я сегодня очень счастлива, что могу получить это общение с Вами, великим азербайджанским народом.

Разрешите мне от имени дагестанских женщин, как они мне сказали, передать пожелание, чтобы всегда у вас в очаге горел огонь, чтобы на огне всегда кипел котел, чтобы у вас в сердцах всегда пламенела любовь, чтобы на коленях у вас всегда резвились дети, чтобы из ваших домов всегда слышны были мудрые советы стариков. А самое главное — пусть из каждого дома всегда слышны будут песни женщины. Ведь женщина поет только тогда, когда все хорошо.

Дорогие друзья! Много говорят о роли личности в истории. Конечно, сомнений не остается. Этому подтверждение, пример — жизнь великого азербайджанского и дагестанского сына Азиза Мамедкеримовича.

Моей матери 88 лет. Когда в Дагестане проходили дни памяти Азиза Алиева, — а моя мама его дважды видела, — она говорит: это был мужчина, рожденный с оседланным конем в сердце. Вот эти ее слова я вам передаю. Я не хочу много говорить, потому что в последние месяцы в каждом городе, каждом селе, каждом доме дагестанцы говорили, говорили и здесь у вас, в Азербайджане, об Азизе Мамедкеримовиче Алиеве.

Я хочу прочитатъ вам стихи гениального кавказского поэта Кайсына Кулиева.

*Я хочу, чтобы в памяти твоей остался
Не длинной повестью — четверостишьем,
Не долготою затяжных дождей,
А горным ливнем, хлещущим по крышам.
Пусть, когда ты вспомнишь обо мне,
Услышишь ты не шаг усталой клячи,
А топот кавказского коня.*

В благодарном сердце дагестанца, благодарном сердце, жарком сердце Дагестана великий сын азербайджанского и дагестанского народов Азиз Алиев останется, как топот кабардинского коня — жарким, горячим, молодым.

Дорогие друзья! Мы всегда, сейчас, в самое трудное время, ставим в пример вашу республику благодаря Гейдару Алиевичу, который сумел подняться, который сумел быть примером, который сумел пройти теневые стороны, которые переживаем мы. Мы, конечно, друзья, мы, конечно, братья. Сколько у нас смешанных браков, сколько дагестанских женщин влюблялись в азербайджанских мужчин! Сколько азербайджанских мужчин влюблялись в дагестанских женщин! Мы — вместе, мы — друзья. Какие бы ни были политические катаклизмы в бывшем Советском Союзе, и где бы это ни было, мы всегда останемся вместе, потому что у нас сердца связаны навсегда.

Дорогие азербайджанские женщины! Я возглавляю в Дагестане Союз женщин Республики Дагестан и являюсь всегда как бы лидером женщин. Хочу сегодня подарить вам стихотворение, посвященное женщинам, тем женщинам, которые рожают мужественных мужчин, таких мужчин, как Азиз Мамедкеримович Алиев, который и через 60, через 70 лет мог собратъ нас дважды: нас — в Азербайджане, вас — в Дагестане. Вот что значит быть великим, вот что значит творить добро.

Стихотворение называется "Я представила себе".

*Случилось так, что на единый миг
Без женщины представила я мир,
Без женщины и, значит, без меня
Был темным мир, как сакля без огня.
Помертвели горы и поток,
На склонах гор не расцветал цветок,
Не падала сверканьем вода,
И не дробилось солнце в гранях льда.
Я вырваться хочу из черных стен,
О, где же вы, Бетховен и Шопен,
И Лермонтов, и Пушкин,
Чтобы сорвать со всей земли молчания печать.
Чтоб сердце разорваться не могло,
Верни мне, Рафаэль, свое тепло
Со своей Мадонной через все века,
Чтобы трава любви была легка,
Пусть Толстой родится в свой черед
И с Анной Карениной придет.
Пусть восход услышит и заход,
Как мать Шамиля по имени зовет.
В мир, ставший адом, женщина, явись.
Но крик мой водопадом рухнул вниз
И там разбился на глухой скале.
Ответа нет — нет женщин на земле.
Как нить порвались мысли и мой плач.*

Вдруг "Мама!" крикнул мальчик мой Махач,
И радостно вернул меня назад
Король мой, сын, мой мальчик Джамбулат.

Я сыновей покрепче обняла,
Мир ожил, и в нем женщина была.
Бетховен поднял ветви мощных рук,
Я сердцем перед ним склонилась вдруг,
И в мир, не заключенный в рамки стен,
С улыбкою ко мне пришел Шопен,
И "Чудное мгновенье" — обо мне —
Закончил Пушкин в дальней стороне.
Я стала Бэлой — Лермонтов меня
Вдруг бросил на горячего коня.
И Рафаэль Мадонну увидал во мне
И щедро людям передал.

За жизнь мою Чапаев вел полки
И мальчики бросались на штыки.
Погиб Матросов, и Гагарин плыл
Там, где плывет космическая пыль
И солнце совершает свой восход.
Все оттого, что женщина живет!

*Gecənin iştirakçıları tərəfindən gurultulu, sürəklil alqışlarla qarşılanan Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevə söz verildi.
(Nüqtəli mətni kitabın əvvəlində verilib).*

* * *

Слово было предоставлено президенту Азербайджана Гейдару Алиеву, встреченному участниками вечера бурными, продолжительными аплодисментами.
(Текст выступления дан в начале книги).

Gecənin rəsmi hissəsindən sonra Azərbaycan və Dağıstan incəsənət ustalarının iştirakı ilə yubiley konserti oldu, Əziz Əliyevin həyat yolundan bəhs edən ədəbi-bədii kompozisiya və kino kadrları ünmayış etdirildi.

* * *

После официальной части вечера состоялся юбилейный концерт с участием мастеров искусств Азербайджана и Дагестана, были продемонстрированы литературно-художественная композиция и кинокадры, повествующие о жизненном пути Азиза Алиева.

* * *

Uğurla keçən konsertdən sonra prezident Heydər Əliyev səhnə arxasında keçərək incəsənət ustalarını salamladı və onlara müraciətə dedi:

– Çox sağ olun! Siz çox gözəl konsert verdiniz, bizim hamımızı sevindirdiniz, o cümlədən Azərbaycan-Dağıstan dostluğunu gözəl nümayiş etdirdiniz. Eyni zamanda Əziz Əliyevin xatirəsini hörmətlə yad etdiniz. Çox sağ olun.

Çox sağ olun! Sizin "Ləzginka" ansamblınız həmişə məşhur olmuş, həmişə, hər yerdə və xüsusilə Azərbaycanda böyük şöhrət qazanmışdır. Buraya gəldiyinizə görə, belə gözəl çıxış etdiyinizə görə sizə təşəkkür edirəm. Sizə yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram. Bu gecə Dağıstan və Azərbaycan xalqlarının dostluq gecəsidir. Biz bu gün Dağıstan və Azərbaycan xalqlarının dostluq salnaməsinə daha bir parlaq səhifə yazdıq. Bundan sonra da irəliyə doğru gedəcəyik. Çox sağ olun.

Əziz Əliyevin o vaxt gördüyü işlər misilsizdir, tarixi hadisədir və biz

dostluğumuzu daha da möhkəmləndirməli, möhkəmləndirməli, möhkəmləndirməliyik.

Xudahafiz! Çox təsirli konsert idi, hamı yaxşı oxuyurdu.

Görüşdə iştirak edən qadınlardan biri prezident Heydər Əliyevə yaxınlaşaraq onu ad günü münasibətilə təbrik etdi, mayın 22-də veriləcək konsertə dəvət etdi.

После успешно прошедшего концерта Президент Гейдар Алиев прошел за кулисы, поздоровался с мастерами искусств и, обратившись к ним, сказал:

— Большое вам спасибо! Вы показали прекрасный концерт, порадовали всех нас, в частности прекрасно продемонстрировали азербайджано-дагестанскую дружбу. И в то же время почтили память Азиза Алиева. Спасибо вам большое.

Большое вам спасибо! Ваш ансамбль "Лезгинка" всегда славился, всегда пользовался большой популярностью везде и особенно в Азербайджане. Я благодаря вас за то, что вы приехали, за то, что вы так прекрасно выступили. Желаю вам дальнейших творческих успехов. Это вечер дружбы дагестанского и азербайджанского народов. Мы сегодня вписали еще одну яркую страницу в нашу летопись дружбы дагестанского и азербайджанского народов. И будем дальше двигаться вперед. Большое спасибо.

То, что сделал Азиз Алиев в свое время, — это бесценно, это историческое явление, и мы должны еще больше крепить, крепить, крепить нашу дружбу.

До свидания! Очень впечатляющий концерт, все хорошо пели.

Одна из участниц встречи подошла к Президенту Гейдару Алиеву, поздравила его с днем рождения, пригласила на концерт, который состоится 22 мая.

Təntənəli yubiley gecəsində Milli Məclisin sədri Murtuz Ələsgərov, baş nazir Artur Rəsizadə, Prezidentin İcra Aparatının rəhbəri Ramiz Mehdiyev, baş nazirin müavinləri, dövlət müşavirləri, xarici ölkələrin Bakıdakı səfirləri və digər rəsmi şəxslər iştirak edərdilər.

На торжественном юбилейном вечере присутствовали председатель Милли меджлиса Муртуз Алескеров, премьер-министр Артур Расизаде, руководитель Исполнительного аппарата Президента Рамиз Мехтиеv, заместители премьер-министра, государственные советники, послы зарубежных стран в Азербайджане и другие официальные лица.

DAĞISTAN RESPUBLİKASININ HÖKUMƏT NÜMAYƏNDƏ HEY'ƏTİ VƏTƏNƏ YOLA DÜŞMÜŞDÜR

Rusiya Federasiyası Dağıstan Respublikası hökumətinin sədri Xizri Şıxsəidovun başçılıq etdiyi nümayəndə hey'əti mayın 14-də axşam Vətənə yola düşmüşdür. Nümayəndə hey'əti Azərbaycan xalqının görkəmli oğlu tanınmış dövlət xadimi və alim Əziz Əliyevin 100 illiyi ilə əlaqədar yubiley şənliklərində iştirak etmişdir.

Bakı hava limanında hörmətli qonaqları Azərbaycanın baş naziri Artur Rəsizadə, Milli Məclisi sədrinin birinci müavini Arif Rəhimzadə, dövlət müşaviri Hidayət Orucov, mədəniyyət naziri Polad Bülbüloğlu, Bakı şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Rəfael Allahverdiyev, Rusiya Federasiyasının Azərbaycandakı səfiri Aleksandr Bloxin, digər rəsmi şəxslər yola salmışlar.

Dağıstan Dövlət Şurasında görüş.....	42
Встреча в Госсовете Дагестана.....	42
Dağıstan Dövlət Şurasının sədri	
Məhəmmədəli Məhəmmədovun çıxışı.....	43
Выступление председателя Государственного совета Магомедали Магомедова.....	45
Azərbaycan Respublikasının baş naziri	
Artur Rasizadənin çıxışı	48
Выступление премьер-министра Азербайджанской Республики Артура Расизаде	53
İki xalqın sevimli oğlu	61
Любимый сын двух народов	61
Dağıstan Respublikası Dövlət Şurasının sədri	
Məhəmmədəli Məhəmmədovun çıxışı	63
Выступление председателя Государственного совета Республики Дагестан Магомедали Магомедова	66
Dağıstan hökuməti sədrinin birinci müavini	
Baqautdin Əhmədovun məruzəsi	69
Доклад первого заместителя председателя правительства Дагестана Багаутдина Ахмедова.....	81
Azərbaycan Respublikasının baş naziri	
Artur Rasizadənin məruzəsi	97
Доклад премьер-министра Азербайджанской Республики Артура Расизаде	105
Dağıstanın xalq şairi Rəsul Həmzətovun çıxışı	113
Выступление народного поэта Дагестана	
Расула Гамзатова	117
Sovet İttifaqı Qəhrəmanı, professor	
Rizvan Süleymanovun çıxışı.....	121
Выступление Героя Советского Союза, профессора	
Ризвана Сулейманова	123
Yazıçı Həmid Sultanovun çıxışı.....	125
Выступление писателя Гамида Султанова	126
Dərbənd rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı	
Səid Qurbanovun çıxışı.....	128
Выступление главы администрации Дербендского района Саида Курбанова.....	132
Professor Abutalıb Əbilovun çıxışı.....	136
Выступление профессора Абуталиба Абилова.....	140

Bakı — Баку

Azərbaycanın görkəmli dövlət xadimi Əziz Əliyevin yubileyinə. Rusiya Federasiyası Dağıstan Respublikasının hökumət nümayəndə hey'əti Bakıya gəlmişdir.....	146
На юбилей выдающегося государственного деятеля азербайджанского народа Азиза Алиева. Прибытие в Баку правительственной делегации Республики Дагестан Российской Федерации.....	147
Şəhidlərin nurlu xatirəsinə əhdiram.....	149
Почтение светлой памяти шехидов.....	149
Dərin hörmət və əhdiram hissi ilə.....	149
Дань глубокого уважения и почтения.....	150
Rusiya Federasiyası Dağıstan Respublikasının nümayəndə hey'əti İçərişəhərlə tanış olmuşdur.....	151
Делегация Республики Дагестан Российской Федерации ознакомилась с Ичеришэхэр.....	152
Qafqaz Müsəlmanları İdarəsində görüş.....	152
Встреча в Управлении Мусульман Кавказа.....	153
Bakı Dövlət Universitetində Azərbaycan-Dağıstan dostluğu görüşü.....	154
Встреча Азербайджано-Дагестанской дружбы в Бакинском Государственном Университете.....	155
BDU-nun kafedra müdürü, respublika EA-nın müxbir üzvü, professor Fuad Qasımzadənin çıxışı.....	156
Выступление заведующего кафедрой БГУ, члена- корреспондента АН Республики, профессора Фуада Гасымзаде.....	160
Şairə Fəzə Əliyevanın çıxışı.....	163
Выступление поэтессы Фазу Алиевой.....	164
Professor Seyfulla Əsədullayevin çıxışı.....	168
Выступление профессора Сейфуллы Асадуллаева.....	171
Dağıstan Respublikası hökuməti sədri	
Xizri Şixsəidovun çıxışı.....	175
Выступление председателя правительства Республики Дагестан Хизри Шихсаидова.....	176
Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev Dağıstan nümayəndə hey'ətini qəbul etmişdir	179
Президент Азербайджана Гейдар Алиев принял делегацию Дагестана.....	183

Böyük dövlət və elm xadimi Əziz Əliyevin 100 illiyinə həsr olunmuş təntənəli yubiley gecəsi.....	186
Торжественный юбилейный вечер, посвященный 100-летию великого государственного и научного деятеля Азиза Алиева.....	187
Yubiley komissiyasının sədri, baş nazirın müavini Elçin Əfəndiyevin giriş sözü.....	187
Вступительное слово председателя юбилейной комиссии заместителя премьер-министра Эльчина Эфендиева.....	189
Milli Məclis sədrinin birinci müavini Arif Rəhimzadənin məruzəsi.....	190
Доклад первого заместителя председателя Милли меджлиса Арифа Рагимзаде.....	200
Dağıstan Respublikası hökumətinin sədri Xizri Şixəidovun çıxışı.....	213
Выступление председателя правительства Республики Дагестан Хизри Шихсаидова.....	218
Akademik Mirməmməd Cavadzadənin çıxışı.....	223
Выступление академика Мирмамеда Джавадзаде.....	231
Dağıstanın xalq şairəsi Fazu Əliyevanın çıxışı.....	241
Выступление народной поэтессы Дагестана Фазу Алиевой.....	243
Dağıstan Respublikasının hökumət nümayəndə hey'əti vətənə yola düşmüşdür.....	249
Правительственная делегация Республики Дагестан отбыла на родину.....	250

AZƏRBAYCANIN VƏ DAĞISTANIN BÖYÜK OĞLU (Azərbaycan və rus dillərində)

Tərtibçi: Səfalı Avdal oğlu NƏZƏRLİ

Redaktor: Fəridə BAKIXANOVA

Təxniki redaktor: Məhəbbət ORUCOV

Fotoqraflar: Oqtay AYDINOĞLU, İlqar CƏFƏROV

Yığılmağa verilmiş 20.05.1998. Çapa imzalanmış 05.08.1998.
Ofset çapı. Təbaşirli kağız. Sayı 3000 nü.
Sərbəst qiymət.

"GÖYTURK" nəşriyyatının mətbəəsi
Bakı, İçərişəhər, Böyük Qala, 41.
1998.